Fakir Baykurt

KAPLUMBAĞALAR

eskikitaplarim.com

REMZİ KİTABEVİ

TÜRK YAZARLARI DİZİSİ, 36

Birinci Basım — Ekim 1967
İkinci Basım — Mart 1971
Üçüncü Basım — Şubat 1973
Dördüncü Basım — Mayıs 1975

FAKİR BAYKURT'UN ESERLERİ

YILANLARIN ÖCÜ *(1958 Yunus Nadi Ödülü)*
IRAZCA'NIN DİRLİĞİ
ONUNCU KÖY
KAPLUMBAĞALAR
AMERİKAN SARGISI
TIRPAN *(1970 TRT, 1971 TDK Ödülleri)*
EFKÂR TEPESİ
KEREM İLE ASLI
EFENDİLİK SAVAŞI
ÇİLLİ - KARIN AĞRISI - CÜCE *(Üç kitap bir arada)*
ANADOLU GARAJI
ON BİNLERCE KAĞNI
CAN PARASI *(1974 Sait Faik Ödülü)*
KÖYGÖÇÜREN
İÇERDEKİ OĞUL
KEKLİK
SINIRDAKİ ÖLÜ

REMZİ KİTABEVİ Yayınları
Dizgi, baskı, cilt, kapak ve kitap düzeni:
Yükselen Matbaacılık Limited Şirketi, Cağaloğlu - Istanbul

Fakir Baykurt

KAPLUMBAĞALAR

Roman

4. Baskı

REMZİ KİTABEVİ
ANKARA CADDESİ, 93 - İSTANBUL

FAKİR BAYKURT, 1929'da, Burdur'un Akçaköy'ünde doğdu. Köy Enstitüsünde okuyup öğretmen oldu. Gazi Eğitim Enstitüsünü de bitirerek ilköğretim müfettişliği yaptı. Yazıları yüzünden Bakanlık emrine alındı, «etkisiz» işlerde çalıştırıldı. Sonra Danıştay kararıyla yeniden öğretmenliğe döndü. Uzun süre TÖS ve TÖDMF gibi büyük öğretmen kuruluşlarının genel başkanlığını yaptı. Kitapları, yurt içinde olduğu kadar; yurt dışında da okunmaktadır. «**Yılanların Öcü**» ile Yunus Nadi Roman Yarışmasında birincilik, **hikâyeleriyle** 1970 TRT Başarı Ödülü, «**Tırpan**» romanıyle de 1970 TRT, 1971 TDK Roman Ödüllerini almıştır. Ve 1974 Sait Faik Ödülü, **Can Parası** kitabıyle...

«KAPLUMBAĞALAR»IN İKLİMİ

Ankara'nın Ulus sinemasında, filmden sonra perdenin önüne çıktığım zaman, alkış, ıslık birbirine karıştı:

«Yaşa! Varol! Yuuuuh!..»

Birkaç saniye sonra, kıran kırana bir dövüş başladı salonda. Başkentli seyirciler kravat kravata geldiler. Hınçla, istekle vuruşuyorlardı. İkisi sahneye fırladı, ışıkları tekmeliyordu. Mürekkep, gazoz şişeleri üzerime geliyordu. Birtakım sersemler, gerçeği böyle tekmeyle, yumrukla örteceklerini sanıyorlardı.

Üstünden zaman geçti şimdi: Onları hiç kıpırdamadan seyrettim. Getirdiğim hikâyenin kendilerine batan yerleri vardı tabiî. Anlıyordum bunu. Oysaki gösterilen filme temel olan romanım büyük çoğunluğumuz köylünün hâlâ yaşamakta olduğu gerçeğin küçücük bir kesitiydi.

O yıllarda Ankara'nın perişan köylerinde dolaşıyordum. Kafamda yeni bir roman vardı. Evirip çeviriyordum. Talim ve Terbiye Kurulu'nda «Yılanların Öcü»nü suçlayanlar, Devlet Tiyatrosu'nda sahneye konmak üzere olan oyununu kaldıranlar, Senato'nun Bütçe Komisyonu'nda ardımdan ağızlarına geleni söyleyenler ve şimdi perdedeki gölgelere şişe atan bu dırdırcı bulvar aydınları, kafamdaki romanı yazdığım zaman ne yapacaklardı acaba? Bu yel böyle esip, bu kılıç da böyle kesip gittiğine göre, bir sırasını bulup hesabımı görmeye mi kalkacaklardı? İçecekler miydi kanımı?

Bizim yurdumuz, hem de insanımız, bir bakıma, mürekkep yalamışlarının gerilikleri ve yanlış tepkilerlyle, hâlâ ortaçağın çukurları içindedir. Başkalarını yeni amaçlara alıp götüren sağduyu, bilinç ve hoşgörü; bizimkilerin kabuğuna işlemiyor.

«Cahallıklarından, kapkara cahallıklarından» elbet! Okuryazarlıkları olduğu halde okumadıklarından. Sanattan, kültürden gıda almadıklarından. Aldıklarını eritemediklerinden. Koşullanmışlar çağ gerisi tersliklere, küçük bencil rahatlıklara, çıkarlara; bir türlü kurtulamıyorlar.

İnandıklarına aykırı düşen inançlara hiç dayanacakları yok. Değişik bir düşünceyle, yada yapıtla karşılaştılar mı, böyle yırtınıp duruyorlar. Perdedeki gölgelere şişe atıyorlar.

Bu beylerin yaptıklarını seyrederken, «Ankara köylerinde düşünüp kafama taktığım romanı yazmalı çabuk!» diyordum. «Ya kendilerine gelip anlasınlar, ya biraz daha kötü olsunlar...»

O gün Nisan 23, yıl 1962 idi.

Yaz gelince kalktım, Burdur'daki köyümüze gittim. Gene her şey eski yerindeydi. Uzun saltanat yıllarının kemirip bitirdiği Anadolu; sonradan Trablus, Balkan, yaka paça Birinci Dünya Savaşı, Yunan... daha tarlalardaki yangınla-

rın dumanı sönmeden İkinci Dünya Savaşı... ve ardından, kimden yana, kimin hayrına olduğu hiç anlaşılmayan Demokrasi, Yardımlar, Uzmanlar, Yabancı *Sermaye Kanunu*... İşte ekinler gene bir karış. Harmanlar köstebek yığını. Bağlar kurumuş. Bahçelerin ağaçları yozlaşmış. On üç yıldır tamamlanmayan Karagent köprüsü, sellerin her bahar alıp götürdüğü biraz taş, biraz kum, birkaç demir çubuk, tahta kalıp... Köylünün ya huyunu, ya oy'unu beğenmeyen yönetim, yeni yeşermeye başlayan yaşama isteğini besleyeceği yerde, aracı, ilâcı olmayan bu köylere sivri sivri minareler dikmiş...

Eskiden kölelere yayık yaydıran barbar dağ Avrupalıları sağa sola bakıp ayranı dökmesinler diye onların gözlerini kör ederlermiş. Şimdi kendi çocuklarına yabancı dilli kolej, yüksek okul, hatta Avrupa, Amerika bulan yöneticiler, köydeki bebelerin ilkokuldan sonra gidecekleri okulları hesap dışı etmişler. İlkokul uyutuyor, ortaokul uyandırmıyor. Ne farkı var bu insanların o kölelerden? Ulusun işgücünü, kültürünü besleyecek, toplumun varlığını sürdürecek köy kaynağını kurutmaya başlamışlar.

Yollarda, sokaklarda görüyordum. Her evde kalbur kalbur çoğalan çocuklar büyümek için kapı önlerine bırakılmışlardı. Onların üremekten yılmayan çileli ana-babaları, doğru dürüst gençliklerini bile yaşamadan yıpranmışlar ve çökmüşlerdi. İçlerinde biraz Hanya'yı Konya'yı anlayanlar tutunacak dal yokluğundan kıvranıyorlardı.

Akşam komşular eve geldiler. Anamın geniş odasında, çulun üstüne bağdaş kurup oturdular. Bir ellerini ağızlarına kapadılar, bir ellerini dizlerine koydular. Gözleri iyice çukurlara kaçmıştı. Çoktandır görmemiştik birbirimizi. Haller keyifler nasıldı? Eh, iyiler iyiydi! Çok şükür, canları sağdı! Ama ben? Ben ne yapıyordum böyle? Neden bacaklarımı ayırıp güne karşı işiyordum? Neden beylerle paşalarla uğraşıyordum?

Çoğu, içinde bulunduğu çukurun farkında değildi. Toprak damlı yoksul evlerinde, kendi yaşadıklarından daha iyi, daha değişik bir yaşamadan haberleri varsa bile, pay istekleri yoktu. Yüzlerce yıldır sürüp gelen sömürü düzeni yeni bir hızla iyice uyutmuştu hepsini.

«A halam... bak, başını kurtardın işte! Otur ıpırât! Bırak hökümetin uzununu kısasını...»

«A teyzem... bak, çoluk çocuğun var. Dünyanın kuyruğu uzun. Ayağın bir kayar, sürünürsün. Bak bizim halimize...»

«A dayım... gördüğün eğri, beylerden doğru! Vardığın yerin gözleri körse, sen de bir gözünü yumuver...»

«A emmim!.. köylünün sahabı yok! Köylü kömeli, sırtı yamalı! Elindeki ekmeği yimeye bak, ekmeği!..»

Daha bissürü kınama, bissürü firenleme.

Dışarda sadece köpekler havlıyordu. Bebeler çoktan yatmışlardı. İşte bunlar da uyukluyorlardı. Şimdi Ankara'da, şimdi yeryüzünün bütün büyük kentlerinde her yer ışıktı. Işıklar yedi renk üstüne pırıl pırıldı. İnsanlar yunup yıkanıp ince giysilerle sokağa çıkmışlardı. Serin gazinolarda buzlu biralarını

içerek, büyük salonlarda iyi yetişmiş orkestraları dinleyerek, insanoğlunun eski -yeni tiyatro ürünlerinden birini, yada beyaz perdedeki yeni bir siyah-beyazı, renkliyi seyrederek vakit geçiriyorlardı. Ne kadar güzel, ne kadar su gibi geçiyordu vakit? Uyku onları rahatsız etmiyordu. Ucuz otobüslerle, güzel arabalarla evlerine dönüp yatmalarına, birbirlerine sarılmalarına vakit vardı daha. İsteseler şafaklar sökenece sevişebilirlerdi. Ilık, sıcak suları, kokulu sabunları da vardı.

Oturan köylülerime kafamdaki romandan söz açtım. Kurduğum bölümleri anlattım. Başkentin bozkır köylerini, onların susuz kalmış otlarını, hayvanlarını; halka sırtını dönmüş yönetimle çilesi uzayıp giden insanlarını, kimi zaman ayağa kalkıp benzetmeler falan yaparak anlattım. Emek çekerek kafamdakileri döktüm önlerine.

Etkilendiklerini görüyordum. Ellerini çenelerinden çekmişlerdi. Yüzüme ışıyan gözlerle bakıyorlardı.

Ben bitirince komşumuz Haçça Akdoğan birden ayağa kalktı. Uyanık, açıkgöz bir anaydı bu komşumuz. İki kızını Köy Enstitüsünde okutup öğretmen çıkartmıştı. Zorluklara, kahırlara katlanmıştı. Öteki komşularına kıyasla görmüş geçirmiş bir hali vardı:

«Sivrelt halam kalemini, sivrelt de yaz!» diye bağırdı birden. «İstemeyenlerin ağızlarına tüküreyim! Dünyada insanın sıkıntısı bir çanak bulgurla, bir lokma kuru ekmeğe mi? Topal eşeğime yükler, ben iletirim senin çocuklarına! Sivrelt kalemini, heç durmadan yaz halam!..»

Uykusu kaçmış köylülerim, «Yaz halam, yaz! Yaz dayım, yaz!.. Yaz emmim, yaz! Pazara kadar değil, mezara kadar... yaz!» diyerek dağıldılar.

Oturup yazdım:

Kaplumbağalar odur.

Ve onlarındır **Kaplumbağalar...**

Acı, buruk bir roman oldu. Onu kentlerde, kasabalarda oturup günlük işiyle uğraşan okuryazarlarımız, yumrukçu, yada nemegerekçi aydınlarımız okuyacaklar. Belki kapılacaklar, belki sıkılacaklar, bilmiyorum. Ama, ben romanımı, asıl o akşam anamın geniş odasında bağdaş kurup beni dinleyen komşularımın, dört mevsimi karanlık, bütün ömrü kömür olan köylülerimin okumalarını, severlerse onların sevmelerini, ıslıklarsa onların ıslıklamalarını isterdim. Yurdumun bir yazarı olarak, beni en çok bu sevindirirdi.

Ek... belki bir gün o da olur. Mutlaka olur.

Gün doğmadan neler, ne tosun kızlar, oğlanlar doğar!

Birinci Bölüm

1

TOZAK KIRI DENEN YER

Güneş, Tozak kırına kocaman bir ateş dağı gibi çöktü. Yakıyor boyuna. Yanıyor Tozak kırı. Taçları koncayken solmuş gelingüvey otları, kuşekmekleri, çobançantaları, koyungözleri tamtakır kurumuşlar. Bir deri bir kemik yılanlar, tarla sıçanları, emecenler, zavallı yeşilistan böcüleri sinecek birer gölge, girecek birer delik arıyorlar. Kanları buhar olup uçmuş serçe kuşları ateşler içinde yanan toprağa düşüyor, lokma lokma ölüyorlar.

Toprak yanıyor...

Toprağın bir karış altı ak pur taşlarıyle sımsıkı kitli. Pur taşlarının üstündeki toprak yanıyor. Yana yana yanacak yeri kalmamıştı. Kül olmuştu. Kavrulmuştu otlar. Serin yeller esmiyordu. Eserse arada «çanak kurutan» yelleri esiyordu, o da hangi büyük cehennemden esiyorsa, Tozak kırına yangın yalımları getiriyordu.

Kıracın yüzüne dikkatle bakanlar, yanan otların dumanını, kanları uçan böcülerin buharını görebiliyor, hatta duyabiliyordu.

Tozak kırı yorgan kadar bir topraktı yeryüzünde. Tilkiçıkan'dan yukarı yürünüp oradaki tek ağacın altından bakılsa, üstündeki eğri çizgilerle, bozuk dörtgenlerle, yamuklarla kırk yamalı bir yoksul yorganı gibi görünüyordu.

Tohumunu ödeyen, ödemeyen tarlalar da düzlükteydi. Yollardan daha çok yer tutan sel yatakları bu düzlükte; altmış kadar balçık evi, küçük avluları, gübrelikleri, çatma kapılarıyle Tozak köyü bu düzlükteydi. Bu düzlükte, otların yeşerdiği mevsim kadar ya süren ya sürmeyen çocukluk yılları, üçer beşer akşamlık gelin-güvey sevinçleri, güz aylarına sıkıştırılmış dü-

günler, sazlı şaraplı «âlem»ler... Bu düzlükte dünyanın acısı, ateşi, kurağı... Bu düzlükte kaplumbağalar...

*
**

İki taneydi kaplumbağalar. Sıcaktan önce yola çıkmışlardı. Yürümüşler yürümüşler, düzlüğün ucundan ortasına gelmişler, belki yüz metre «yol» almışlardı. Biri kesilip kalmıştı sonunda. Öteki geçip gitmişti.

Hâlâ gidiyordu.

Dayanıklı, gayretli, yaşlı bir kaplumbağaydı. Kurumuş teknesinden boynunu uzata uzata yürüyordu. Altında yanan toprağa, güneşe, ateşe dayanarak yürüyordu. Sanki kıracın köşesine sıkışıp kalmış bir parça serinliği bulmaya gidiyordu. Ya bulacak, ya Tozak kırını bırakacaktı. Ucunda ölüm olsa yürüyecek, bu kuraktan, bu sıcaktan kurtulacaktı. Dünyanın bol otlu, gölgeli bir yerini bulacaktı. Öyle bir yere varacaktı.

Sabırla yürüyordu.

Koca zaman dört yanını sarmıştı. Ayakları harlı bir ateşe basmış gibi yanıyordu. Ama kararlıydı. Yürüyüp kıracı geçecek, başladığı işi bitirecekti. Bitiremezse, ölecekti.

Küçük, oluk gibi bir iz bırakıyordu ardında, yürüdükçe... Dokunduğu ot kırılıp düşüyordu. Yürüdükçe ince bir çıtırtı kalıyordu gerilerde. Yaşlı kaplumbağa bu çıtırtıyı kurumuş otlara dokunarak değil, sanki insanlığın ilk çağlarından kalma bir çalgının buzağı derisinden gerilmiş tellerine dokunarak çıkarıyordu. Sanki bu, şöyle böyle bir çıtırtı değil, güneşe, ateşe, zamana, dost düşman ne varsa, kim varsa, hepsine karşı düzülmüş bir direnç türküsüydü. Yıllarca, çağlarca önce, yaşlı kaplumbağanın dedesinin kız kardeşi yakmıştı, o kadar eski, o kadar dokunaklıydı. Kır Abbas biliyordu.

*
**

Kır Abbas...

Göğsü bağrı açıktı. Elinde ufacık, aşı bıçağı kadar bir orak vardı. Ekin biçiyordu. Bükülmüştü. Yüzünü toprağa, sırtını güneşe vermişti. Tarladaki ekini kurtarmaya çalışıyordu. Tozak

köyünden yaşlı bir adamdı. Yılların, uzun yılların Kır Abbas'ıydı. Gücü vardı, kuvveti vardı. Parası yoktu. Sırtında kaput bezinden bir iç gömleği vardı. Dışlığı yoktu. İç gömleği kirden meşine dönmüştü. Ayağındaki ak don da meşine dönmüştü. Belinde eski bir yün kuşak sarılıydı. Gömleğini donunun üstüne sarkıtmıştı. Etekleri dizlerine iniyordu. Başında sarı poşu bağlıydı. Tahta nalınlarının kayışları kurumuştu. Çorapları yoktu. Kışları donarak, yazları yanarak, omuzlarına hangi şeytanın yüklediğini bilmediği bir yükü taşıyıp gidiyordu.

Elindeki orak küçüktü, koç boynuzu kadar bir şeydi. Bu yılın buğdayı geçen yılın buğdayından uzun gibi geliyordu gözüne. Dizine çıkmıyordu ama, kıraçta daha ne buğdaylar olmuştu bundan boysuz! «(Biz bu cenabet topraklarda ne buğdaylar gördük bacaksız, ne arpalar biçtik cüce!..)» dedi içinden. «(Hemi de ne çileler çektik cümleten!..)»

Sağındaki karısıydı: Cennet.

Solundaki torunuydu: Haydar.

Daha sağda oğlu vardı: Yusuf.

Daha solda gelini: Senem.

Üçayak gölgeliğin küçücük gölgesinde Fatma bebe yatıyordu. Terlemişti. Orada azıkları kuruyordu. Orada kırmızı testideki suları buhar olup uçuyordu.

Eşekleri anızda çiviliydi. Yayılmaya ot vardı kurusundan. Ama dermanı yoktu. Dudağını uzatıp bir tel koparamıyordu yerden. Kuyruğunu kulağını düşürmüştü. Gözlerini yummuş, kapılarını kapamıştı dünyaya.

Ardı on civcivli tavukları, bir çorap eskisi gibi kuruyup kalmış kedileri, dili bir karış dışarıda köpekleri hep oradaydı. Kıpırdamadan duruyorlar, sıcaktan toprağa toprağa sokuluyorlardı. Yanıyorlardı.

Ter boşanıyordu Kır Abbas'ın göğsünden, koltuklarından. Hem de apışaralarından... Sol eliyle on sekiz-yirmi sap buğdayı kavrıyor, sağ elindeki orağı köklere yakın yerden takıp ustaca çekiyordu. Çektikçe. köklerle birlikte kalkan toprak göğsüne doluyordu.

Kır Abbas usta orakçıydı. Ama ustalık para etmiyordu kıracın ortasında. Göğsünü inceden bir çamur kaplamıştı. Sık sık dikelip bu çamuru kazıması gerekiyordu. Dikeliyor, elini kalçasına sokup küçük, kaplumbağa gözlerini kısarak aşağılara, Ankara'ya giden yola bakıyordu. Gelip geçen «otopos»ları izliyordu. Ama çok dikelemiyordu. Karısı mız mız ediyor, oğlu kararıyordu. Belki gelini de kararıyordu. Gözünün kuyruğuyle baksa anlardı. Yüzde yüz kızıyorlardı.

Köyden çıkan patika, yüz birinci kilometre taşının bulunduğu yerde Ankara yoluna ekleniyordu. Tozaklılar buraya «Yüzbir» diyorlardı. Kır Abbas, Yüzbir'in oralarda gördüğü bir kamyonu aldı, izledi, Çandır kırına geçirdi. Sonra karısına baktı: O da dikelmişti. İki elini yumruk yapıp kalçalarına koymuştu. Bir öfke, bir hışım, Kır Abbas'a bakıyordu.

Kır Abbas alındı:

«Çüüüşş!» dedi. «Ne bakıyorsun yicek gibi?»

Karısı Cennet, kavgadan kaçmak için:

«Kör olayım sana bakıyorsam!» dedi. «Bu yaşlı halinle gine eyi biçtin! Biçmesen ne gereğir? Aramızda bulunuşun bir guvat değil mi bize?..»

«(Sökmedi!)» dedi Kır Abbas içinden. Gelinine döndü:

«Ya sen ne bakıyorsun ula sidikli Senem?»

Gelini belini büktü, on sekiz-yirmi tel buğday kavradı, oraği taktı, çekti. İyi kötü önündeki ekini biçip gidiyordu.

«Hiçbirinizin bana kafa tutmaya hakkı yok, duydunuz mu?» dedi Kır Abbas. «Bu yaşa gelmiş bir adam, mâmir olsa kölgeye çekilir, tıkır tıkır emekli aylığı alırdı şimdi! Siz bana bir çanak bulgur aşını çok görüyorsunuz, başımın belâları!..»

Gelin, elindeki demeti desteye atıp doğruldu. Töreye aykırı bir davranışla:

— «Bubaa!..» diye bağırdı.

Sözünü bitiremedi, kocası doğruldu:

«Eğil aşşa Senem! Kaynatana karşılık verme!»

Kır Abbas, oğluna:

«Sen karışma Yusuf!» dedi. «Sen karışma, valla senin de ağzına tükürüm şimdi, bak...»

Yusuf eğildi önündeki işe.

Senem çırpınmalarını hızlandırdı. «Buba...» diye başladığı vakit «kötü» bir söz demeyecekti. Sadece ılımış süt dolu memelerinin sancımaya başladığını sezdirecek, «Çocuğum orada, ataşın ortasında yanarken ben dalga geçmiyorum da, sen dikelmiş Ankara yolundaki otoposları gözlüyorsun! Bu yaptığın doğru mu, bubacım?» demeye getirecekti.

Kır Abbas, birden elindeki demeti de, orağı da attı:

«İşte çalışmıyorum!» dedi. «Ne haliniz varsa görün!»

Tarlanın başındaki gölgeliğe yürüdü birden.

Karısı, oğlu, gelini, torunu şaşırıp kaldılar.

Gölgelikteki salıncağa gün gelmişti. Düzeltmek istedi, vazgeçti. «(Bana ne ulan?..)» dedi kendine. «(Gelsin anası düzeltsin!)» Kırmızı testiyi aldı, dikti başına. Lıkır lıkır lıkır içti. Yan gözle, karısını, gelinini süzdü. Hâlâ kendisine bakıyorlardı. Kızdı: Testideki suyu göğsünden aşağı boşaltıverdi.

Cennet karı bağırdı:

«Allah belânı versiiiin! Allah, Abbas adını dünyadan silsiiiin! Sudan ne istiyorsun, kır domuuuuz?! Suyumuzdan ne istiyorsun?»

Kır Abbas daha çok kızdı:

«Karışma seeen!» dedi. «Benim işime karışma sen boklu Cennet! Gelirsem yararım kafanı baaak!»

Testiyi gölgeliğin altına koydu. Salıncak iyice gündeydi. Yanmış mı, bitmiş mi, belli değildi. Çocuğun üstünde soluk bir peştemal örtülüydü. Yüzü gözü görünmüyordu. Kır Abbas yanaştı. Usulca peştemalı kaldırdı:

«Uyy!» dedi birden. «Uyy! Kaldırmaz olaydım!»

Terlemiş bitmişti çocuk. Çıkarabildiği ter, alnından, yanaklarından yuvarlanıp göz çukurlarına dolmuştu. Gözlerinin ikisi de su altında kalmış gibiydi. Ölecek yada kör olacaktı.

Kır Abbas değişti hemen. Peştemalın ucuyle çocuğun gözlerini kuruladı. Sonra tuttu, salıncağı gölgeye getirdi.

«Ben olmasam sıpan haşıl haşıl pişiyordu, heey Seneeem!» diye bağırdı gelinine. «Tuttum da kölgeye alıverdim. Emme eyilik bilmezsin ki bre sidikli Senem!..»

Senem, «(Bana sabırlar ver ya Rabbim!)» dedi içinden.

Cennet karı:

«Ses etme *Senem, ses etme gelinim!* Ossuruğu cinli domuz mahana arıyor. Ses etme. aman gülüm!!!» dedi.

Kır Abbas yürüdü, eşeğin yanına vardı. Karnına bir «tepik» vurdu. Eşek sarsıldı. İki yanına bakındı. Sonra gene eski haline geldi.

«Yoksul!..» dedi Kır Abbas. «Evimin kara gözlü yoksul eşşeği!.. Yanıp kavruldun bu cavır kıracın ortasında... El kadar kölge yok ki! Eşşeğimiz de sefil. kendimiz de! İçine tüküreyim böyle köyün!..»

Sonra karısının bulunduğu yöne bağırdı:

«İçine tüküreyim ulaaan! Böyle köyün içineee!..»

Cennet karı:

«Cehenneme tükür, cehennemee!..» dedi. Sonra sesini alçalttı: «Eyice azdın gayrı Kır domuz! Azdın da kırların ortasında mahana arıyorsun! Emme kimse uymaz sana. Ben uymam. Allahım bana Fatıma anamızın sabırlarını vermiş. Sabrederim ben. *Ben senin gibi ossuruğu cinli değilim...*»

Kır Abbas, elini eşeğin semerine koydu. Eşek gocundu. «(Yağır mı olmuş sırtçağızın?» Semeri biraz bastırdı, eşek çöküverdi. «(Hımm!)» dedi kendine. «(Eyi adam eşeğinden, eyi karı da döşeğinden belli olur!..)» Bağırdı:

«Eyi adam eşeğinden, eyi karı döşeğinden belli olur ulan Yusuuuuuf! Yusuf gibi ağzına tükürdüğüm! Gel bak, ne olmuş şu yoksul eşeğin sırtı!..»

Göğsünü şişire şişire pufladı Yusuf:

«O eşek senin de eşeğin sayılır, açıp da bakaydın!» dedi babasına.

Kır Abbas, kolanı çözüp semeri kucaklamıştı. Oğlundan bu sözü duyacağını bilse hiç dokunmazdı semere:

«Bir insanda utanma olmazsa bubasına eşek baktırır, hemi de bu yaştan sonra! Evlendin barklandın, çocukların oldu, hâlâ bubadan yardım umuyorsun, öyle mi dürzünün oğlu?»

Cennet karı, Yusuf'a yalvardı:

«Seslenme aman tosun Yusufum! Karşılık verme şu yer

yutasıya! Eşirgeşip duruyor, iş çıkaracak dal öğlen! Sakın seslenme yiğit Yusufum!..»

Kır Abbas eşeğin yağırını inceledi. Epeyce büyümüştü. Kokuyordu. «Nâlet olsun senin gibi oğula!» dedi. Semeri yüz yukarı devirdi. Keçenin ortası kan-irin içindeydi. Azık torbasından bıçağı çıkardı, keçeyi kesmeye başladı. Semerin yağıra gelen yerini tabak gibi açtı. Sonra koydu eşeğin sırtına. Kolanı bağladı:

«Eyi adam eşeğinden, eyi karı döşeğinden... Unutma bunu dürzü Yusuf!..» Bir daha bağırdı.

İstiyordu ki oğlu iyice öfkelensin. O öfkeyle üstüne yürüsün. Hiç değilse karşıdan karşıya bir «Hastir!» çeksin. Öyle istiyordu.

Ama Yusuf «Hastir!» çekmiyordu.

«Dabiyatın kurusun Yusuuuf!» diye bağırdı.

Cennet karı:

«Kuruyacaksa senin dabiyatın kurusun, ne istiyorsun oğlandan?» diye bağırdı. «Beni dinden imandan çıkarma gayri!»

Kır Abbas:

«Zaten dinle imanla ne ilgin var ula senin?» diye sordu. Birden asıl isteğini açığa vuruverdi: «Ben yanıyorum! Ben kölge istiyorum! Ben serin, çok serin bir kölge istiyorum! Anlaşıldı mı boklu bülbül?»

«Anlaşıldı tabiî, anlaşılmayacak ne var?» dedi Cennet karı. «Git köye, beyler gibi yat güpegündüz!»

«Yatsam ne olur?»

«Utanmak, arlanmak yok ki sende!»

«Yeter ula, yeter başımın etini yediğin! Irât dirlik vermedin ula! Öyle nefret oldum ki senden! Sade senden mi? Hepinizden! Aha gidiyorum!..»

Ardından bakıp kaldılar.

Bakıp kaldıklarının, alay ettiklerinin farkındaydı. Komşu tarladakiler de çakmışlardı belki olup bitenleri. «(Çaksınlar!)» dedi. «(Vızz gelir bana!)» Yürüdü. «(Yoksul gönlüm onlara mı bağlı? Canım kölge istiyor, ayıp mı? Bir kölgede serinlemek

istiyor...)» Göğsü bağrı daha gür terlemiş, koltuk altları, hem de apışaraları ıpıslak olmuştu.

Yürüdü. Geriden bakınca bir asma kütüğü gibi görünüyordu. Çok yaşamış, görmüş geçirmiş bir dağ adamına benziyordu. «(Dağ adamına benziyorum ya, benziyorum!)» dedi. «(Getirip mıhlamışlar Tozak kırına: İki parça kıraç toprakla boğuş bubam boğuş! Âhir ömrün ucuna geldik, hâlâ boğuşuyoruz!)»

Buğday biçtikleri tarla, Tozak kırının alt ucuna düşüyordu. Köy, kıracın üst başındaydı. «(Köy olup da...)»

Kıracın ortasından, biçilmiş tarlalardan, kurumuş gelingüvey otlarına, kuşekmeklerine, çobançantalarına, koyungözlerine basa basa köye doğru yürüyordu. Nalınları toprağa gömülüyordu. Çıkarıp eline aldı. Tabanları, dikenler acıtmayacak kadar kalınlaşmış, oğlunun deyimiyle «araziye uymuş»tu. «(Uymasın da ne yapsın ayaklarım?)» Pur taşlarının üstünde bir karıştan fazla kalınlığı olmayan toprak, içi köz dolu kül tababakası gibi sıcaktı. Yakıyordu. Rastladığı yılanlar, tarla sıçanları, emecenler, yeşilistan gücüleri bayılmışlardı. Serçe kuşları ölü mü, diri mi, belli değillerdi.

Toprak yanıyordu.

*
**

Kaplumbağa gidiyordu.

Boynunu uzata uzata yürüyordu. Yılmamıştı. Deminden beri belki yirmi metre «yol» almıştı. Yürüdükçe kendine güveni artıyordu; daha da kızışan sıcağı duymuyordu. Yürüdükçe kurumuş otları kırıyor, ardından oluk gibi bir iz bırakıyordu. Kendini çıkardığı o ince çıtırtıya kaptırmıştı. Dalgın dalgın ilerliyordu.

Kır Abbas yürüdü geldi yalınayak. «Kölge! Bir parça kölge!» diye bağırıyordu. Kendi öfkesine o kadar gömülmüştü ki, az daha yaşlı kaplumbağayı görmeyecekti. Gördü:

«Oooo!..» diye bağırdı. «Tekneli dayım benim!»

Kaplumbağa başını, ayaklarını içeri aldı hemen. Kapılarını kapadı. Kaşla göz arasında, kıpırtısız bir tekne oldu.

Kır Abbas eğildi. Eliyle kaplumbağanın sırtını okşadı: «Açıl, açıl, açıl benden korkma!» dedi.

Kaplumbağa açılmadı.

Elinin ayasını kaplumbağanın gerisine dayayıp itti: «Yörü haydi, yörü de yolundan kalma madem!» dedi.

Kaplumbağada bir kıpırtı olmadı.

Gölgesi kaplumbağanın üstüne düşüyordu. Başını, boynunu çıkarıp gölgesinde serinlese ne vardı hazır! «Açıl ulan, açıl! Açıl da serinle birez! Dik kafalılığın ne nüzümü var, gök dinli dürzü?» diye bağırdı.

Kaplumbağa, açılmamak için yemin etmiş gibiydi.

Kır Abbas kızmaya başladı. Birden bir şeytanlık geldi aklına. Önündeki yanık toprağı eşti. Bir oyuk yaptı. Kaplumbağayı aldı, oyuğa oturttu yüzyukarı: «Haydi, yıldızları seyret madem!» dedi. Ellerinin tozunu çırptı, yürüdü. Ter basmış yüzünü gömleğinin koluyla kuruladı. Ardına bakmadan uzaklaştı.

Bir ara, «(Dönüp çevireyim şu yoksulu, kalmasın yolundan!)» dedi, hattâ durdu, ama epeyce uzaklaşmıştı. Üşendi, dönmedi.

Ortalık yeniden ıssızlaşıncaya kadar öyle kaldı kaplumbağa. Sonra boynunu uzattı, ayaklarını çıkardı. Dört ayak üstüne dönmeye çalıştı. Çırpındı, dönemedi. Bir gelinböceğine benzer gözlerini kısıp bir süre düşündü. Çevreyi dinledi.

Şimdi güneş daha çok yakıyordu. Karnının altı güneşe, ateşe dayanıksız, etle kemik arası bir dokuydu. Etle kemik kaynaşıyordu bir yerde. Güneş dik dik indikçe yaşlı kaplumbağa dayanılmaz acılara yuvarlanıyordu. Acaba bu çırpınma ne kadar sürecekti? Acaba yanını toprağa verip çabalasa, tırnaklarını bir yere takabilir miydi? O inançla çabalamaya başladı. Bir an önce dönmeliydi. Yoksa içinde ne kadar su, kan, ilik varsa uçup gidecekti...

*
**

Kır Abbas soluk soluğa köye geldi. Hâlâ yalınayaktı. Tahta nalınları elindeydi. Sokaklardan, hiçbir şeye bakmadan geçip evine girdi. Dikkati çeken bir kıpırtı yoktu köyde. İn, cin.

cinoğlu, cinkızı yoktu. İnsanlar çekilip alınmıştı. Tavuklar, danalar, çocuklar yoktu. Vızılar sinek kalmamıştı.

«Kölge, kölge!» diye bağırdı.

Nalınlarını birbirine vurdu:

«Kölge!..»

Köy içinde «kölge» diye bir "matah" toplayan; yada o adla yeni çıkmış bir sancı ilâcını satmaya çalışan bir yabancı dolaşıyor gibiydi:

«Kölge!..»

Evlerin yanları, arkaları, daha sarı çiçekken kurumuş sıçanotlarıyle kaplıydı. Sıçanotunu mal yemezdi. Bittiği yerde toza toprağa karışana kadar dururdu. Davara koyuna kurt atarsa ona ilâç olurdu biraz. Sıçanotları sarı çiçekli, güzel kokulu olurdu. Rüzgâr gelir götürürdü dökünlülerini.

Tozak köyü alçacık toprak evlerden kuruluydu. Avluları da toprakla, balçıkla çevriliydi. Yeşil yaprak, yeşil ağaç yoktu. Birer katlı evlerin odaları karanlık ve küçüktü. Ağıllar, ahırlar, samanlıklar, evlerden daha fazla yer tutuyordu. Sokaklar "kemre" doluydu. Kasnaklayıp sermişler, yada toparlayıp yığmışlardı. Yazdan böyle hazır etmezlerse kışın tandır neyle ısınacaktı? Ekmek, bulgur neyle pişecekti?

«Kölge!» dedi Kır Abbas.

O satıcı ağzını bırakmadan ikide bir, «Kölge!» diyordu.

Evin hayatı güneş altında yanıyordu. Canı içeri girmek istemedi. Girmek istese kapıyı neyle açacaktı? Anahtar tarlada, azık torbasının içindeydi. «(Boylu Cennet kapı kitlemese olur mu?)» dedi kendine.

«Kölge!» diye damın ardına yürüdü.

Duvarın dibine, kurumuş sıçanotlarının üstüne attı kendini. Serildi. Açılmış bir bohça gibi kollarını, bacaklarını yaydı sağa sola. Başını iki yana salladı.

«Kölge!» dedi.

Gölgede olduğu halde gündekinden beter yanıyordu. Gölgenin günden kalır yanı yoktu. Hemen güne doğru kaydı. Başını havaya kaldırdı. Güneş, elini uzatsa tutacakmış kadar yakın görünüyordu.

«Dök ataşını döök!» dedi. «Dök de bişir bizi gözelce...»

Göğsü, bağrı hâlâ ter içindeydi. Koltuk altları daha çok ıslanmıştı. Sırtına, beline, göbeğine su yürümüştü. Şimdi derisinin her yerinde terli tuzlu bir yanma duyuyordu.

Kalkıp bir yerlere gitmek istedi. Nereye gidecekti? Bir ağaç altı olmalıydı. Esen bir ağaç altı. Yaprakları kımıldayan... Ağaçlar bir sıra uzayıp gitmeliydi. Dibinde hiç olmazsa orak sapı kadarcık bir su: Şır şır şır akmalıydı. Ağaçların dibinde yeşil otlar, çimenler döşenip durmalıydı...

«Yook! Yok!» dedi.

Başını yukarı kaldırdı:

«İki tek ağacı altmış evli bir köye çok görenin anassını avradını...» dedi. «Ağaçsız köylerin anassını avradını!..» Bağıra bağıra sövüyordu.

Birden toparlanıp kalktı. Tozunu toprağını çırptı. «Su! Su!» diye koştu. Koşa koşa köyden çıktı. Köyün üst başındaki kuru dereye vardı. Kimseler yoktu sokaklarda. İnsanlar yoktu. İtler, eşekler, tavuklar, danalar, kocakarılar yitmişti.

«Suu!» diye bağırarak gidiyordu. «Suu! Su!..»

Kumlarla, çakıllarla tüten dereye vardı. Kupkuru bir dereydi. Basılacak gibi değildi kumlara çakıllara. Tahta nalınlarını geçirdi ayaklarına. Kumda nalınlarla yürümek zordu. ama yürüdü. «Suuuuu!..» dedi.

Ümmet kuyusuna geldi. Başında durdu. Bakımsızlıklarla körelip gitmiş bir kuyuydu bu. «(Adam yok ki köyde!)» dedi. Ellerini kuyunun bozuk bileziğine koydu, dibine baktı: «Suu!» dedi. Başını yukarı kaldırdı. «Bu kuyuyu susuz bırakanın anassını avradını!.. Bir damla susuz bırakanın!..» dedi.

Kalktı. Gene kumlu çakıllı derede, yalpa vura vura koştu. Az ötede Cennet kuyusu vardı. Bunun da bileziği bozulup gitmişti. Bozuk bileziğin dolayında belli belirsiz bir nem seziliyordu. Tamtakır bir kova, ipiyle zinciriyle oraya yığılmıştı. Kuruluğuna bakan, uzun zaman kovaya, kuyuya dokunulmadığını sanırdı. Hemen ellerini bilezik taşına koyup kuyunun üstüne kapandı: Su, kuyunun dibinde yeni kalaylanmış

bir sini gibiydi! Kuyudan yukarıya doğru duyulur bir serinlik vuruyordu.

«Suuu!..» dedi Kır Abbas. «İşte su! Koca köyün içtiği... İtin, insanın... Boklu bezlerinin yunduğu bebelerin... Gelinlerin güveylerin durulanıp mısmıl olduğu...» Başını gene havaya kaldırdı: «Koca köyü bir bu kuyuya mum edenin, mecibur edenin avradını!..»

Sonra doğrulup baktı. Ankara yolunun dökülüp gittiği Yüzbir'e, Çandır kıvrımına baktı: Daha ötede, Babas, Kumartaş köylerinin ardındaki dağlar... Dünya, dumanlar içinde titreşiyordu. Toprağın canı uçup gidiyordu. Tozak kırı, altında neyin yatmakta olduğu bilinmeyen bir eski yorgandı. Bir iplik çeksen yüz yaması dökülecekti, öyle görünüyordu. Uzaktan karıncalar gibi kara, karıncalar gibi küçük görünen köylüler, eğilerek bükülerek bu yılın ürününü devşirmeye çalışıyorlardı. Üçayak gölgeliklerdeki salıncakları örten soluk, şarap rengi peştemalları; kuyruklarını, kulaklarını düşürmüş eşekler; civcivlerini peşine takmış tavuklar, kediler, köpekler; çalınan çırpınan insanlar, dört tel buğdayı devşirmek için susuz susuz terleyen, dilleri damaklarına yapışmış ufacık karaltılar, karıncalar...

Kır Abbas, damların üstünden bakarak kıracın alt ucundaki kendi tarlasını buldu. Orada çalışan karısını, oğlunu, torununu, hiçbir davada suçu günahı olmadığına yürekten inandığı gelini Senem'i görmeye çalıştı: «(Orada canları çıkıyor... Dört tel buğday için... Hiç olmazsa ektiğimiz tohumu almak için... orada... üç kuruşun yolunu bulamadan... orada... onlar... onlar... Bir mahanayla ben kaçıp geldim, şimdi... buradan... onlara bakıyorum...)»

Başını havaya kaldırdı:

«Ben tarladan, ben işten, ben buğday biçmekten kaçmam ulaaa!..» dedi. «Kaçanın avradını!.. Emme...»

Başını indirdi. Kaplumbağa gözlerine benzeyen küçük gözlerinden yaşlar iniyordu. Elini kaldırdı, gözyaşlarını sildi. Sonra yumruk yapıp bağrını dövdü. Utanç içinde kovayı aldı. «(Utanç içinde!)» dedi. Kovayı zincirinden tutup salladı. Yarı

yerine kadar su doldurup çekti yukarı. Kovanın içinde bir büyük canlının gözleri gibi parlayan suya saygıyla, aşkla baktı. Eğildi öptü. Hemen bir iki yudum içti. Başını gökyüzüne kaldırdı: «Kovayı yarıya kadar doldurdum, gördün ya!» dedi. «Görmedim deme sonra! Çok aldın felân deme aman!..» Eğildi, kana kana içti. Kovanın dibinde bir parça su kalmıştı, onu da boynundan aşağı, bağrına, ayaklarına döküverdi.

Serinlemenin çok hoş bir tadı vardı!

Bir yarım kova daha çekip gömleğini ıslatmayı, kirli suyuyle gövdesini bir parça daha serinletmeyi düşündü. Hemen kovdu kafasından bu düşünceyi. «Koca köyün...» dedi. «İtin, insanın...»

Kovayı aldığı yere koydu, kuyunun ağzına kapandı:

«Canım, canım, canım!» dedi. Buruşmuş ağzıyle öpücükler yolladı kuyunun dibine. Selâm anlamında başını salladı. Yeniden, «Canım, canım, canım!» dedi, ayrıldı.

Ayakları, göğsü gene yanmaya başladı. Ama yansın! Birazcık rahatlamıştı.

Ağır ağır kuyunun başından uzaklaşıyordu.

Salına salına gidiyordu. Kaplumbağadan biraz hızlı...

«(Kaplumbağadan!..)» dedi.

Ters döndürdüğü kaplumbağayı düşündü.

«(Birazdan gider bakarım, eğer kendi kendini kurtaramadıysa, ben kurtarırım...)» dedi. Utandı biraz.

*
**

Rıza...

İri elli, otuz sekiz yaşında, göz yatakları geniş, elmacık kemikleri iri, kalın kara kaşlı, biraz kırmızı bir Rıza'ydı. Aydınlık bir yüzü vardı. Saf görünüyordu. Geniş yatakları içinde yavaş yavaş kıpırdayan gözleri parlamıyordu...

Bozuk dörtgenlerle, yamuklarla kaplı Tozak kırından köye geliyordu. Ağır ağır yürüyordu. Yorulmuştu. Başı öne eğikti. Düşünüyordu: «(Her yer yanıyor. Her yer kurak. Koca kırda bir damla su yok. Yüzbir'in orada taksiler, miniposlar, otoposlar vızır vızır. Buraya gelen yok. Bilen yok. Tozak, altmış eviyle, altmış kara yazılı ocağıyle hiçbir gözde, hiçbir gönülde

yok!)» diyordu. Tarlalarda orak biçen komşularına bakıyor, «(Gidecekler, bir gün alıp başlarını gidecekler!..)» diyordu. «(Yada kalıp göklerin boşluğuna el açacaklar... Nasıl edip de onları gitmekten, yada el açmaktan kurtarmalı... meli... malı...)» diyor, yürüyordu.

Tepedeki güneş yolunu inişe vurmuştu. Gölgesi önüne uzanıyordu. Gölgesine basa basa gidiyordu. Bastıkça kurumuş gelingüvey otları, öteki otlar kırılıyor, çatırdıyordu.

Gelingüvey otlarına bastıkça içinin bir yerleri sızlıyor, istemediği çağrışımlara gidiyordu: «(Gözel gelingüvey otları... gözel kokulu, kadın kokulu...)» diyor, yürüyordu.

Kıracın ortalarında bir yerde, birden durdu.

Yaşlı kaplumbağa, kuru boynunu, kuru ayaklarını teknesinden sarkıtmış, karnı yukarı, yatıp duruyordu.

Dişlerinin arasından ince bir ıslık çıkardı: «Vayyy, vay şu garibin haline!..» dedi. «Garibanın...»

Eğildi, yerden aldı kaplumbağayı. Yuvarlak sırtını sol avucuna yerleştirdi. Sağ eliyle boynuna dokundu. Kıpırdamadı boynu. Gözlerini yokladı. Hiçbir kıpırtı yoktu. Canlı eseri kalmamıştı: «Belki öldün, belki bayıldın!..» dedi. Dikkatli dikkatli bir daha inceledi. Kıpırtı yoktu hiç. «Uçmuş, bütün kanın iliğin uçmuş koca herif!» dedi. «Kimbilir nerelere, nereciklere gidecektin? Nereciklere yetişecektin?»

İş işten geçmişti. Geçit gitmişti. «Yazıık!..» dedi. Ölü kaplumbağayı yere bıraktı. Ayakları, boynu, başı yere yapıştı kaldı ölünün. Sırtının yuvarlağı, insan eliyle işlenmiş gibi, güzel bir nakıştı. Köşeleri kırılmış dörtgenler, grili, kahverengili çizgiler, tatlı bir uyumla o küçük yuvarlağı dolduruyordu. «Yazıık!..» dedi yeniden.

Kaplumbağayı bırakıp yürüdü.

Onu böyle yapana bir sövmek geldi içinden, vazgeçti:

«Hacat değil!» dedi, yürüdü.

Yürüye yürüye köye geliyordu. Köyün kıyısında Kır Abbas'ı gördü. O da kıraçtaki tarlalara gidiyordu. Beş altı adım sonra karşılaştılar.

«Selâm, Abbas emmi!»

«Selâm Irıza... Nerden yeğenim?»

«Tarladan... tarladan Abbas emmi! Buğday biçtik bizimkilerle. Az bir yer kaldı, onu da bırakıp geldim... Siz nasıl ettiniz, kurtardınız mı?

«Yooook Irıza! Kurtaramadık daha. Güneşin hararetliğinden bunaldım da köye geldim dal öğlen...»

«Şimdi de dönüp gidiyorsun, öyle mi?»

«Yok! Tarlaya gitmiyorum. Köye gelirken bir kaplumbağacık gördümdü. İçimdeki şeytan uyup ters çevirdimdi... Onu döndürmeye gidiyorum...»

Rıza, diliyle dişi arasından: «Öyle miii?» dedi.

«Öyle ya Irıza! Bir suçu günahı yoktu hayvanın...»

Rıza, Kır Abbas'a baktı kaldı.

Kır Abbas yürüdü: «Allah tarafından kırlar da ne yanıyor Irıza!»

Rıza: «Güneş insanın tepesine furuyor!» dedi, içinden bir de sövdü.

Kır Abbas durdu:

«Ben bu kaplumbağayı ters çevirmezdim emme Irıza, valla kıracın ortasında urufum eyice sıkıldı da, ne yapacağımı bilemedim, şeytana uydum yeğenim...»

«Isıcaktan oluyor emmi. Ne yaparsın?»

Rıza içindeki sövgüleri toparlayıp yürüdü.

Kır Abbas adımlarını açtı:

«(Çabuk gideyim! Çabuk gidip onu kurtarayım...)» dedi kendine. Sonra Rıza hakkında bir iki cümle düşündü: «(Bayâ eyi oğlan, has oğlan! Eyi kumaştan dokunduğu besbelli. Koca köyün başında eğitmenim, okumuşum, yazmışım deyi yünseklik taslamıyor! Ölen kardaşının avradını da aldı. Kurtardı kimsesiz kadını. Eferim! Bayâ eferim bizim deli Irıza'ya...)»

Beş on adım açıldıktan sonra, dönüp, Kır Abbas'a seslendi Rıza:

«Çabuk git, çabuuuuk! Çabuk git de yediğin boku gör!..» dedi. Demeden edemedi.

2

YERLER, GÖKLER

Kır Abbas gene tarladaydı.

Torunu Haydar'la karısı Cennet'in arasındaydı. İki bükülüyor, bir dikiliyordu. Küçük, koç boynuzu orağı koluna takıp uzaklara, Babas, Kumartaş köylerinin ardındaki dağlara, Ankara yolundan bir aşağı bir yukarı geçen "minipos"lara "otopos"lara bakıyor, düşünüyordu. Düşündükçe, «Of ulaan!.. Of ulan!..» çekiyordu. İçinde bir yerler yanıyordu.

Oğlu Yusuf, yan gözle bir anasına, bir babasına bakıyor, gene bir şey mi olacak, anlamaya çalışıyordu. Senem işine dalmıştı, kaynatasıyle ilgilenmiyordu.

Kır Abbas, dikeldiği yerde, sağ elini bağrına götürdü: «(Buramda, tam buramda yemyeşil bir acı! Çıkmıyor içimden bir türlü... Çıkmadığı gibi yiyip bitiriyor yüreğimi...)» dedi kendine.

Yüreğindeki "yeşil acı" gittikçe büyüyordu. Eğilip iki tutam buğday biçmeye isteği kalmıyordu.

«(Irıza'ya demeyecektim! Yaşlı kaplumbağayı döndürmeye gittiğimi söylemeyecektim! "Tarlama gidiyorum emmim, birez buğday biçeceğim..." tamam! Ne bilecekti benim nere gittiğimi? Ne bilecekti yaşlı kaplumbağanın ölümüne benim sebebiyet verdiğimi? Soran mı vardı bana?..)»

Ölen kaplumbağanın ayaklarına benzer, buruş buruş bir el, yüreğini sıkıp duruyordu. Tozak kırının ortasında bir yerde, buruşuk boynu, buruşuk ayakları sarkmış, kanı iliği çekilip uçmuş kaplumbağa gözünün önünden gitmiyordu. Utancından terlemesi, yanması artıyordu:

«(Irıza beni bir adam bilirdi... "Abbas emmim" dedi mi, güvenirdi... Bir çocuk gibi yaşlı kaplumbağayı ters döndürüp ataşın altında ölüme terk eden dürzünün ben olduğumu da bi-

liyor şimdi!.. Yüzüme bakarken gelmişime geçmişime sövüyor durmadan... "Kır domuz!" diyor, "yaşlı kaplumbağayı sen öldürdün, heç utanıp sıkılmadan o boku sen yidin!.. Ne farkın var senin on yaşındaki bir toy oğlandan?!" diyor, suratıma tükürüyor içinden...)»

Zor belâ bir daha eğildi. Oflaya puflaya bir tutam yaptı. Yanındaki desteye koydu. Sonra yeniden eğildi. Bir deste daha yaptı. Gene dikeldi. Yüzbir'in oralarda "otopos"lar...

Cennet karı sordu:

«Ne var Abbas? Gene mahana mı arıyorsun?»

Başıyle, gözüyle sert bir "Hastir!" çekti karısına:

«Eyi bildin ağzına tükürdüğüm; mahana arıyorum!..» dedi.

Cennet karı dediğine diyeceğine pişman oldu. Hemen işine kapandı.

«(Irıza'ya dememek vardı, Irıza'ya!..)» dedi, eğildi. İçindeki "yeşil acı"yı boğmaya çalışarak sekiz on tutam yaptı.

Güneş tam tepeye çıkıyordu şimdi. Kürek kürek, kazan kazan döküyordu ateşini. Aslında, her tutamda, her adımda küçülen tarla, her dakika biraz daha büyüyor gibi geliyordu şimdi Abbas'a.

Doğruldu. Göğsünün terini, çamurunu sıyırdı. Ardına döndü, üçayak gölgeliğe baktı. Salıncak gölgedeydi. Öyle olmasa gidip düzeltecekti hemen. Düzeltiyorum diye biraz oyalanacaktı. Eşeğe baktı. O da çökmüş. Kuyruğunu kulağını düşürmüş. Gözlerini yummuş...

Patlıyordu Kır Abbas, «(Irıza'ya söylemesem koca köyde kimsecikler bilmezdi! Hiçbir dürzü bilmezdi! Nereden bilecekti? Ben söylemesem kim anlayacaktı?..)»

Yusuf doğruldu:

«Isıcak!..» dedi. «Bayılacağım!..» Yakasını tutup salladı. Göğsünü yellendirdi.

Kır Abbas, orağı taktı koluna:

«Kaç ölçek buğday saçtık buraya, ulaaan?» dedi.

Yusuf düşündü:

«On sekiz ölçekti heralda...» dedi.

«Yirmi ölçek buğdayı gelir mi?»

«Yirmi beş ölçek gelir...» dedi Yusuf.

Kır Abbas içinden bir hesap yaptı:

«Yedi ölçeğe mi bu kadar sıkıntı?»

«Saman da var!» dedi Yusuf.

Kır Abbas boştaki eliyle bir "Hastir!" çekti. «O da olmasın anasını satayım!» dedi. «Samanı olup da... ne samanı olur bunun?»

Yusuf karşılık verecekti. Dinlemedi söylediklerini. Hemen gölgeliğe doğruldu. Hızlı hızlı yürüdü. Yusuf'la Cennet karı bakıştılar. Gülümsediler.

«(Bakışsınlar, gülüşsünler!..)» dedi kendine. «(Durmayacağım buralarda! Çekip kimsenin görmediği bir yerlere gideceğim, kapanacağım yüzaşağı; ağla Kır dürzü ağla, ağla Kır teke ağla... ondan sonra...)»

Kırmızı testiyi yakaladı hemen. Dikti kafasına. Lıkır lıkır lıkır içti. Göğsüne dökecekti, dökmedi: «(Suyu ziyan etmenin gereği yok! Su dursun desdisinde!..)» dedi.

Salıncağa sokuldu iyice. Başucunda durdu çocuğun. Yüzündeki örtüyü kaldırdı. Gene bulgur bulgur terlemişti. Gene gözleri su altında kalmıştı. Boğulacak dereceye gelmişti. Peştemalın ucuyle biriken suları aldı. Oğlunun, karısının, gelininin bulunduğu yöne baktı. Onlar yeniden işe dalmışlar, yaptıkları demetleri destelerin üstüne atıp atıp geçiyorlardı. Bu işin kendilerine kaldığını iyi anlamışlardı. Ona göre gayretle çalışıyorlardı.

Birden, Tozak kırının ortasından köye vurdu. Ayaklarında tahta nalınlar, kurumuş otlara basa basa yürüdü. Otlar kırılıyordu. Sekiz on adım kadar solunda, yürümeye çalışan bir kaplumbağa gördü. Başka bir kaplumbağaydı. Gülümsedi. Yeşil bakla büyüklüğünde bir emecen böcüsü, sekiz on çekirge gördü. Çekirgeler sıçrayıp duruyorlardı. Bir kurdu, bir böcüyü bile ezmekten korkar gibi önüne bakıyor, basacağı yeri iyice görmeden basamıyordu.

"Oraya" gelince durdu. İşte, önündeydi. Ölü kaplumbağa önündeydi. Usulca çöktü. Elini yuvarlak sırtına koydu. Okşadı. Boynu daha bir sallanmış, ayakları kurumuştu. Tırnakları

ağarmıştı. Sırtı hafif sıcaktı. Ama ayakları, karın altı soğumuştu. Gözleri de yumuktu. «Tekneli dayım!..» dedi. «Senin ölümüne sebebiyet verdim...» Sulugöz bir adama benzediğini anlayıp utandı. İçinde bir zıtlaşma oldu. «(Koca Tozak kırında bir ufacık kaplumbağa!.. Ölmüşse ölmüş... Kökü kesilmedi ya!..)» Biraz durdu: «(Irıza'ya dememek vardı: Irıza'ya demekle kötü ettim!..)» dedi.

İki eliyle tutup kaldırdı "ölü"yü. Bir sel çukuruna doğru yürüdü. Orada çukurca bir yer buldu. Koydu içine. Avucuyle üstüne kum attı. Çukuru düzledi. Yaşlı kaplumbağa görünmez olmuştu.

«Çürü burda! İstersen piş kumun altında!..» dedi.

Ayağa kalktı.

Tarlasına doğru ilerledi. Sağda solda ekin biçenlere bakmadı. Selâm atmadı. «Guvat ola!» demedi.

Sıcak bastırıyordu. Öğlenin dik saatiydi. Yanık kokuları yayılmıştı kıraca. «(Bişecek insan, bişecek valla! Beynim iliğim fıkır fıkır kaynayacak! Gidip bir kölge bulsam, uzansam birez, kim ne diyebilir? Tutsak mıyım ellerinde?..)»

Fazla düşünmeden geri döndü. Köye yürüdü. Kıracı yara yara gidiyordu. Bir kaplumbağa, yada başka bir "zıkkım" görürüm diye yere filan bakmıyordu. Hemen evine varacaktı. Damın gölgesine serilecekti. Hiçbir utanç duymadan, karısını, oğlunu, tarlasını, torununu düşünmeden, ölen kaplumbağayı da akılcığına getirmeden, ayırıp bacaklarını, yatacaktı. Bu yaşa gelmiş bir adamın dinlenmeye hakkı yok muydu? Varıp bir "kölge"ye yatacaktı. Hem de uzana uzana... Serinleyecekti...

Serinleyebilir miydi? Dün yatmış da serinlemiş miydi damın "kölge"sinde?

«(Gattiyen!)»

Öyleyse başka yere gidecekti. Kuyuya varacaktı önce. Kovayı doldura doldura bir su çekecekti. Yüzünü gözünü yuyacaktı. Gömleğini çıkarıp gövdesini yuyacaktı. Köyün suyuymuş! Suyuysa suyu! İtiyle insanıyle köy bu suyu içermiş! İçerse içermiş!.. Vızz...

Kovayı kaptı. Daldırdı.

Dolu dolu bir kova çekti.

Kovadan avuç avuç alıp yüzüne çarptı.

Kollarını, boynunu, karnını, koltuk altlarını ovdu.

«Dünya varmış!..» diye bağırdı.

Sesi, Çatağın derede yankı yaptı. Yankıyı duyunca, «Dünya varımış, dünya! Dünyaaa!..» diye bir daha, bir daha bağırdı. «Anasını, bubasını sattığım dünya!..»

Bir kova suyu çabuk bitirdi. Bir kova daha çekti. Avuç avuç alıp bağrına çarptı. Gene her yerlerini yudu yıkadı. Kovada kalanı da kaldırıp sırtına dökmeyi düşündü, «(Yoo, olmaz! Don var aşağımda... çıkarayım!)» dedi.

Yanına, yöresine bakındı. Vızılar bir sinek! Yeşil! Başka bir şey yok. Sıyırdı donunu. Ne kadar serbeslemişti!..

Kıçını, döşünü, baldırını, bacaklarını ovdu.

«Biterse bitsin! Bir kova daha çekerim. Varsın üç kova olsun. Üç kova çekerim! Çekerim anassını satayım!..» dedi.

Kova hemen boşaldı.

Doldurmak için bir daha daldırdı. Kovanın doluşunu görmek için kuyunun ağzına eğildi. Dipteki suda görüntüsü çıktı. Zayıf kolları besbelli oluyordu. Gövdesi ufak tefek bir şeydi. «Eh, yaşlandın artık Kır Abbas!» dedi. «Eyice çaptan düştün gayri!..» Kova dolarken, «Düştüüün, düştün!..» dedi.

Zinciri sallayarak kovayı oynattı. Gücünü kuvvetini toplayıp çekti kovayı.

Suyu başından aşağı devirdi.

Hoş bir duygu içinde kaldı. Gıdıklandı. Cennet karıdan ilk gençlik yıllarında aldığına benzer bir tat... Çok hoşlandı.

«(Bir kova daha çekerim, dört olur, dört olursa ne olur? Girip içinde çimsem ne olur?)»

Telâşla çevresine bakındı. Sonra gökyüzüne kaldırdı başını. Baktı baktı, «Anayın dini olur Kır Abbas!» dedi. «Kuyuda çimersen anayın dini olur! Var adam adam bir kova daha çek de beş olsun, kuyuyu kirletme!..»

*
**

Donu gömleği, poşusu, kuşağı koltuğunda, çıplak olarak, Cennet kuyusundan Ümmet kuyusuna geldi. Cennet kuyusunun başında durursa, on kova, yirmi kova su çekeceğinden korktu. Giysilerini kapıp kaçtı sonunda. Nasıl olsa Ümmet kuyusunda kova da yoktu, su da. «(Kör kuyu bunun burası! Burda hem kurunur, hem giyinirim...)» dedi.

Serinlemişti. Öylece güneşe durdu. Hep böyle serin kalacağını sanıyordu. Çok geçmeden yanıldığını anladı. İşte gene yanıyordu. Omuzlarına biber sürülmüş gibiydi. Elini başına koydu. Başı günde kalmış teneke gibi kızmıştı hemen. İnsan çıplakken daha mı çok yanıyordu, ne? Çabuk çabuk giyinmeye başladı. En son sarı poşusunu bağladı başına. Biraz daha durdu kör kuyunun yanında. Kırmızı sakallarının dipleri de yanıyordu.

«(Keşke biraz daha döküneydim! İneydim dibine!..)»

Ümmet kuyusunun dibine baktı. Karanlık! Gözleri bir zaman alışamadı. Bir damla suyu yok. «(Acaba bir damla serinliği de mi yok?)» sordu kendine.

Birden, «Yanıyorum! Yanıyorum!» diye bağırdı. «Bu yaşımdan sonra varıp da Tozak kırında buğday biçemem! Boklu Cennet'in çalımını çekemem! Ben bir Kır adamım. Canımın istediği yerde gezerim! Kölgelerde yatarım! Kuyulardan su dökünürüm. Üç kova dökünürüm, dört kova dökünürüm! Bunca yıl hızmattan sonra dört kova suyunu dökünmüşüm çok mu dünyanın? İstersem kuyuların dibine de enerim! Taşlarına basa basa, dıkkatlı dıkkatlı enerim... Kimse karışamaz, yanıyorum, enerim! Karışanın anassını satarım!..» Sesi kısıldı.

Yılan ıslığına benzer bir ıslık çaldı.

Kör kuyunun dibine inmeye hazırlandı.

Nalınlarını dışarıda bırakacaktı, «Yok...» dedi. Attı nalınlarını kuyuya. «(Belki cayarım!)» diye bir korku vardı içinde. «Nasıl olsa enmiyor muyum?» Nalınlarını atınca inmek zorunda olduğunu anladı.

Düşmekten, kol bel kırmaktan hiç korkusu yoktu. «Oh! Oh! Oh Oooooh!..» diyordu. Kuyunun dibinde bir serinlik düşünüyordu. Arada bir, «Yanıyorum! Yanıyorum!» diye bağırıyor-

du. «Var mı karışan, yanıyorum?! Üç tel buğday için o sıkıntıları çekemem!.. Yanıyorum!..» diyordu.

Kuyunun dibi taşlarla doluydu.

Ama serindi. Nalınlarını buldu. Aldı eline. «(Kıçımı koyacak kadar bir kilim eskisi olaydı şimdi! Yada bir tahta parçası!..)» Sonra, «Tahta parçasıı!..» diye bağırdı. Sesi bir borudan çıkar gibi. değişmiş olarak çıkıyordu. Sesini denemek için bir de, «Yanıyoruuum!» diye bağırdı. «Irızaaa!..» diye bağırdı. «Boklu Cenneeet!..» diye bağırdı. Sonra çöktü. «Oh!..» dedi. Kuyunun dibi serindi.

Sırtını kuyunun duvarına verdi. Dizlerini büküp gövdesine doğru çekti. Kollarını dizlerinde kenetleyip iyice büzüldü. «Oh!..» Serindi...

Gün inene kadar kalabilirdi burada. Uyuyabilirdi bile. Dışarısı yanıyormuş, yıkılıyormuş, düşünmezdi. «(Bu kadar yaştan sonra sabahtan akşama kadar buğday biçemem! Deliyim, serseriyim, dik kafayım; kimse daklaşamaz bana! Ben karıdan, oğuldan, muhtardan, şeyhten, hemi de kadıdan, kaymakamdan korkmam! Zaten hepiciğinden nefret olmuşum! Korkup da bildiğimden geri kalmam!..)»

Usulca başını kollarına koydu: «Ooooh!» Serindi. «Oooh!..» Serindi. «Çok serin kuyunun dibi Cennet hanım!..»

Uzun süre, altındaki taşların sertliğini, yerin darlığını, kuyunun dibindeki tatsız kokuyu duymadı. Uzun süre kendi kendine konuştu, kavga etti. Oğluna, karısına attı tuttu...

Dışarıda gün ikindiye devriliyordu artık.

Birden ayak sesleri duydu. Birileri, önlerinde eşekler, Cennet kuyusuna varıp su doldurdular. Konuşmalarını, dönüşlerini duydu. «(Kuyunun başına gelip başıma tükürmesinler!)» dedi korkuyla. Gözünü, kuyunun ağzındaki maviliğe çevirdi. Bir lokmacık bulut, bir tanecik kuş yoktu maviliği bozan... Ama kuyunun dibi serindi. Ayak sesleri geçip gitmişti «Oooh!..» Rahattı. Yatabilirdi daha. Ne yapacaktı çıkıp da?

Gene birtakım gürültüler duydu yukardan. Yoldan sürüyerek bir düven geçiriyorlardı her halde. Bir değirmen dönüyor gibiydi. «(Yok yok, bir otopos, minipos belki de bir kam-

yon geldi köye! Şaşıp yanılıp bir makine geldi!)» Dışarıdaki gürültü artıyordu. Birden, «Savaş oluyor, savaaş! Bu kadar gürültü ancak savaş gürültüsüdür. Köyün üstünde savaş oluyor, savaaaaş!..» Bağırdı.

Gürültü daha da arttı.

Usulca kuyunun ağzına tırmandı. Hemen top tüfek sesleri duyacakmış gibi bir duygu içindeydi. Kuyunun ağzına geldi, havaya baktı: «Yanıldın Kır Abbas, yanıldın aslanım! Havadan uçaklar geçiyor!..» dedi.

Kuyunun ağzında ayaklarını ayırıp uzun uzun baktı uçaklara. Üç taneydiler. Belki Seferberlik'ten kalma külüstür taşım uçaklarıydı. Ama uçuyorlardı. Maviliklerin içinde, yüksek gök katlarında uçuyorlardı. İkindi güneşinin vurduğu kocaman gövdeleri parlıyordu. Gölgeleri İnnettepe'nin bayırlarına düşüyordu.

Boynu ağrıyıncaya kadar baktı uçakların ardından:

«Gittiler!..» dedi, sövdü seslice. «Geçip gittiler!..»

Kuyudan dışarı çıktı. «Çok yünseklerden uçuyorlar! Akıllı dürzüler! Paraları da var!.. Uçuyorlar!..» Birden nalınları kuyunun dibinde bıraktığını farketti. «Uçuyorlar!» Sonra durup ekledi: «Biz de buralarda sürünüyoruz, ne haber!..»

Nalınlarını almak için kuyunun dibine indi.

3

SU VE ÜZÜM SUYU

Güneş yükseldi.

Cennet karı evin önüne bir kazan vurdu. Kazanın altını tezekle tutuşturdu. Bu kazanı ısıtacaktı! Bir bakraç kili vardı, en düşük cinsinden bir kalıp da sabunu. Kirlileri oraya bir yere yığmıştı. "Kır domuz" başının etini yiyordu: «Kaşınıyorum, kaşınıyorum!» Ama işten hiç fırsat yoktu ki! Kaç zamandır ne giysilerini yumuşlardı, ne kendilerini... Evcek, köycek hart hart kaşınıyorlardı.

Şimdi harmanlar kalkmış, samanlar çekilmişti. Şimdi giysi yumanın günüydü. "Kır domuz" bir iki tuluk suyla kaşınmaktan kurtulacaktı. Cennet karı, «(Şükür Alla'ma...)» dedi, herkes kurtulacaktı.

Kazanın altını uzun uzun üfledi. «Gâvur ataş, gözel yan!» dedi. Üflerken gözlerine duman kaçtı. Gözleri yaşla doldu. «(Heç canlarım kalmamış, kele bacım!)» dedi kendi kendine. «(Çalıya çırpıya döndük günün altında! Yana yana, bir gıdalı yimek bile yiyemeden...)»

Gelini Senem, sırtında su tuluğuyle soludu geldi. Kuyunun beri yanındaki yokuşu tırmanırken yanık yüzü kıpkırmızı kalmıştı. Terlemişti de. Belini kırıp usulca yere çöktü. Tuluğu indirdi sırtından.

«Bir daha gidecek misin, gelin?» dedi Cennet karı.

Senem, kaynanasına soluyarak baktı. Acı, sarı bir anlam oturmuştu yüzüne. «Gitmeyeceğim» diyemezdi. Bitkinliğini gizlemeden: «Gideyim ana,» dedi. «Şunu boşaltayım da...»

Hart hart kaşınarak Kır Abbas çıktı geldi içerden. Gözlerini zor açıyordu. Gün yükselmiş, sığır hergele çıkmış, o yeni kalkıyordu yataktan. Uyanık yatıyordu öyle. Cennet karı başucunda bir iki sefer varmış, «Kalk herif, bir işin kulpundan

tut!. Kalk öğlen oldu...» Yok, kalkacağı varsa bile kalkmamıştı. Yan gelip "dirsek keyfi" yapmıştı. Karısı üsteleyince de bozmuştu: «Eeeeh!.. Ven ven ven edip durma başımda! Birez hulya kuruyordum bin yılın başında...» Sonra eklemişti: «Ulan emme de aynaştın bu yıl bana be!»

Böylece, bu vakte kadar "hulya" kurmuştu içeride.

Cennet karı da sesini kesmişti.

Yer yükseği evin hayatında hâlâ kaşınıyordu. Derisi iyice kalınlaşmış gibi geliyordu kendine. Tırnakladıkça, kaşıdıkça, ak ak tozlar kabarıyordu karnından, kollarından. Üfürdükçe ak tozlar kepek gibi uçuyordu. Derisinin bazı yerlerinden kan da çıkıyordu.

«Su hazırladın mı bana, gıı?» dedi karısına.

Cennet, önce gülmek istedi. Sonra, bunaltıyla:

«Hazırladım, gelive!» dedi.

Kır Abbas yürüdü geldi, kazana baktı:

«Daha doldurmamışlar bile!» dedi öfkeyle.

Sonra karısına döndü:

«Nefsime bir kazan su isterim!» dedi. «Beş haftaya devriliyor yunmayalı! Kazan dolu olmazsa kabul etmem!..»

Kesin konuşuyor, karısının cinlerini uyandırıyordu.

«Olanıyla paklanırsın Kır Abbas! Fazlasına karışmam! Evimin önünde incili pınarlar yok ki benim! Bu kazanın suları tulukla taşınıyor buraya! Senem'in beli bıkını kopuyor yorgunluktan. Bir de onu düşün...»

Kır Abbas, oraya çöktü. Apışarasını kaşımaya başladı:

«Onu beşi bilmem Cennet!.. Bir kazan ısıcak su isterim! İste-rim diyorum! Anladın mı?»

Cennet karı kesti attı:

«O zaman alırsın tuluğu sırtına, varırsın kuyuya, durursun sıraya, getirirsin iki üç tuluk su, sonra girer ahıra, istediğin gibi paklanırsın! Ben Senem geline, "Su çek kızım, su çek de kaynatan paklansın!.." diyemem daha. Bunu böyle belle bil Kır Abbas!..» dedi.

«Pekey bakalım, pekey boklu Cennet, belledim bildim! Pekey...» Gözlerini kıstı. Debreşen öfkesini bastırdı. Alayla bak-

tı karısına. Kısa bir süre sessiz geçti. Sonra: «Taşırım ula! Alırım tuluğu sırtıma, taşırım!» dedi. «Kuyunun başında sıraya da girerim. Karılardan kızlardan utanmam. "Ak sakalıyla Kır Abbas sırtına tuluk almış, su çekiyor!» derlerse de aldırmam. Önümden ardımdan gülüşürlerse de aldırmam. Kendime bir lâf atarlarsa, karşılığını da veririm. "Ben erkek değilim, benim karım erkek!" derim. Hiçbir lâfın altında kalmam. Suyumu taşırım. Taşımazsam insan değilim!..»

Ayağa kalktı, Senem'in dönmesini bekledi.

*
**

Biraz sonra, sırtında tuluk, yokuşa yukarı ilk seferini yapıyordu. Daha birinciyi tamamlamadan tıslayıp kalmıştı. Yıl on iki ay evin suyunu taşıyan gelinlerin, kadınların, "köy yerinde kadın milletinin" çilesini anlıyordu böylece. Bir kazan suyu sadece kendi paklanması için isteme düşüncesinden cayıyordu yavaş yavaş...

Avludan içeri girdiği zaman, kardeşi Pat Ali'yi hayat sekisinde oturur buldu. Tuluğu kazanın yanına koydu, kardeşine vardı hemen:

«Oooo, bizim oğlan, bizim Ali! Nasıl geldin ulan? Avradından nasıl izin aldın?» Alay etti, sorularını uzattı. Sonra kardeşinin yanına oturdu. Dizine bir şaplak attı:

«Aslan küçük bilâder, adı gözel Ali!»

Pat Ali, kardeşinin şakalarıyle ilgilenmedi:

«Şu oğlanı evermeye karar verdiğime itler gibi pişman oldum Abbas ağa!»

«Neden?»

«Evde bir fincan şarap yok Abbas ağa! Yarın canlar gelip cem olacak, Pat Ali'nin oğlunun düğünü deyecekler... Ne sunacağım onlara?»

«Evet?»

«Beş kuruş para da yok elde avuçta! Gidip bağı olan köylerden dört köfe üzüm alsam, sıksam... ekin kısa geldi! İşler bombok Abbas ağa! Acaba kim bana biraz yardım eder?..»

«Bilmiyorum!» dedi Kır Abbas.

«Şarap sunmaktan vazgeçip de bir yoksul düğünü yapsam nasıl olur? diyorum, emme gelenler, "Şarap, şarap!" diye tuttururlarsa ne yaparım? En eyisi vazgeç oğlanı evermekten diyorum kendime. Şarap sunmaktan, davul dümbelek çaldırmaktan... Oğlanı dersen, askerliğini yaptı. Azdı da bir yandan. Evermem şart. Koyu koyu düşünüyorum... »

Kır Abbas:

«Vazgeç şarap sunmaktan!» dedi birden. «Yap bir yoksul düğünü. Canların canı cehenneme olsun! Can neyimiş? Dağ gibi borçların altına girme! Nasıl ödersin, neyle ödersin? Ekinler yıl yıldan kısa geliyor. Vazgeç şarap sunmaktan!»

Pat ali kıvranıyordu:

«Kınarlar emme beni, çok kınarlar... Ehli Beytin bunca yıllık töresine uygun olmaz, hemi de çok kınarlar...»

Kır Abbas kesip atmaya çalıştı:

«Öyleyse düğün etmekten vazgeç Ali! Ya düğün etmekten vazgeç, ya şarap sunmaktan!» Sonra kendi kendine söylendi: «(Dölüm dölüm bağın var da, dalları mı kırılıyor üzümden? Köyde bir tek asma yok. Nasıl sunarmışsın sen şarap? Borç edecek enayi! Para isteyecek şimdi benden. Ula ben senden zengin bir dürzü müyüm? Benim durumum seninkinden hırlı mı?)»

Kardeşinin kalkıp gitmesini istiyordu. Karısına bağırdı:

«Suyum hazır mı?»

«Hazır hazır, gelive!» dedi Cennet.

Pat Ali toparlandı:

«Gideyim ben!» dedi. «Altıma iki eşek alıp şöyle Çankırı, Çerkeş, üzümü olan bir köye varayım. Birez para denkleştirir de gidersem, dört köfe kadar yükler gelirim. Sundum, sunamadım, deye derdini çekeceğime, borcunu çekerim...» Biraz durdu: «Eee...» dedi, «kime gideyim şimdi ben üç kuruş ödünç verin, deye?»

Kır Abbas omuzlarını oynattı:

«Kırk para desen yok valla! Vobalını çekeyim ki yok!» Elini kuşağına attı, deri cüzdanını çıkardı: «Bunun içi demir

parayı da, kâat parayı da unutalı çok oldu! Yusuf askerken, postayla bir on beş lira yolladım. O parayı kasabaya kadar taşıdı. Ondan beri başka para bilmez.»

Ali, kardeşini dinlemiyor gibiydi:

«Heç geciktirmez, pank parasını alır almaz veririm! Bana bu eyiliği yapsan eyi olurdu Abbas ağa...»

Kır Abbas kızdı:

«Bana inanmazsın ki sen!» dedi. «Ulan ben diyorum yok, sen diyorsun ver!.. Haydi kalk, haydi!..»

Pat Ali kalktı:

«Zaten ömrümde senin bir yaralı parmağa işediğini görmedim Abbas ağa! Gelirken de umudum yoktu...»

«Dürzü!» dedi Kır Abbas. «Dürzü, benim bir yaralı parmağa işediğimi görmemiş! Benim Ankara At Pazarında hanlarım var sanki de...»

Ali, gitmeden:

«Madem öyle, eşeği bari ver! Eşek için olsun ellere yorma beni...» dedi.

«Haa, bak bu olur!» dedi Kır Abbas. «Neden? Çünkü var! Oldu mu saklamam ben! Yusuf'a sor, ne gün boşşa al git!»

«Nerde Yusuf?»

«Çukurviran'a gitti. Kızılırmak'ta öküz yuyacak. Akşama sabaha gelir. İstersen yarın alır gidersin. Haydi uğurola! Sen sanırsın ki ben cimrinin biriyim... Dürzü!»

Ali gitti.

Kır Abbas hemen kalktı, yeniden kaşınmaya başladı. «Suuu!» dedi karısına. «Bir takka daha duramam: Suu!..»

Karısı elindeki giysilere kil sürüyordu. Renkleri ak mı, gök mü, belirsiz olmuş gömleklerde pire bokları, kan lekeleri görünüyordu. Kili oralara sürüyor, tırnaklarıyle lekeleri çıkarmaya çalışıyordu:

«Hallarımı görmüyorsun, öyle mi Kır Abbas? Gelmiş başıma bun veriyorsun durmadan...»

Kır Abbas kaşınmayı bırakmadı:

«Suuu!.. Ölüyorum: Suuu!..»

Senem, başka bir teknede didiniyordu. Kalktı, eline bir çömlek aldı. Tenekeye su doldurdu kazandan:

«Bunu götürüp ahıra bırakayım da var paklan, buba!» dedi. «Senin istediğin su olsun...»

Gelininden hoşlandı:

«Öbür dünyada yerin cennet olsun, Senem!» diye bağırdı. «Benim insanlıklı gelinim! Emme bir tenekecik su bubana ne yeter? Sen bana bol su ver kızım! Ben sana akşama kadar su çekerim tulukla...»

«Senin su çekmene hacat yok buba! Bu bitince habar ver, anam bir teneke daha getirsin ahıra!» Tenekeyi tası aldı, ahıra götürdü.

Kır Abbas, karısına döndü:

«Bir sabun ver... Gelip ovmanı da isterim!..»

«Sen istersin, istersin, istersin! İstemek kolay emme, bir de vereni düşün ha!» dedi Cennet. Elinin altındaki yarı kullanılmış sabunu uzattı. «Bunu al git, haydi...»

«Tak tak ettiğim zaman çabuk gel!» dedi giderken.

*
**

Bir ikindi zamanıydı.

Efil efil güz yelleri esiyordu. Güz yelleri yerin tozunu göğe savuruyordu. Gübreyi, süprüntüyü insanın ağzına, gözüne dolduruyordu.

Kır Abbas, dibek başına gelip oturmuştu.

Dibeğin başında beş on kişi vardı.

Rıza da oradaydı.

Muhtar Battal oradaydı. Kır Abbas'ın emmisi oğlu Hasan, Rıza'nın kardeşi Hüseyin oradaydı.

Çoluk çocuk, dibeğin başındaki küçük alanı doldurmuştu. Düven boksaklarını iplemişler, bağırıp çağırarak, oradan oraya toprak çekiyorlardı.

Kır Abbas rahattı. Sırtında kaşıntı, bağrında yanma yoktu. Torunu Haydar da çocukların içinde oynuyordu. Yüzü gözü yeniden kir pas içinde kalmıştı. Sanki iki üç gün önce yı-

kanan o değildi «(Su olmalı da sıpaları her gün yumalı...)» dedi Kır Abbas içinden.

Birden köyün alt başından Pat Ali girdi. Önünde, sırtları küfe yüklü iki eşek vardı. Küfelerden şıpır şıpır üzüm suları akıyordu. Elinde bir değnek, eşekleri ivedi ivedi sürüyordu. Üzerinde bir bitkinlik vardı. Mezara girip çıkmış gibi soluktu yüzü. Onun dünden Çerkeş'e doğru üzüm almaya gittiğini herkes biliyordu. Değneği bir o eşeğe vuruyordu, bir bu eşeğe. Kır Abbas'ın eşeğe de vuruyordu.

Kır Abbas toparlanıp kalktı:

«Yavaş fur ulaan!.. Sana eşek verdikse öldür demedik! Dürzü! Yavaş fur!..» dedi.

«Aktı yavu Abbas ağa, aktı ziyan oldu üzümler!» dedi Pat Ali. Soluk soluğa sürdü gitti evine yukarı. Çocuklardan sekiz on kadarı ardına takıldı. Kır Abbas'ın torunu Haydar da gitti arkadaşlarıyle birlikte.

İki üç dakika sonra, kalktı Kır Abbas da gitti.

Pat Ali küfeleri indirmişti. Karısı, hayata dizilmiş küfelerin üstüne bir cecim örtüyordu.

Kır Abbas, tâ karşıdan bağırdı:

«Üzüm verin çocuklara!.. Birer çilkim üzüm verin! İki okkasını dağıtsanız ne zararı var?»

Vardı, küfelerin üstündeki cecimi çekti.

«Buraya gelin ulaaan!» dedi çocuklara. «Dizilin karşıma, size üzüm vereceğim!..»

Kardeşi, kardesinin karısı, telâşlı telâşlı bakıyorlardı.

«Tükenecek deye korkmayın!» dedi Kır Abbas. «Üç okkadan fazla dağıtmam! Onu da eşeğin kirasına sayarsınız!»

Üzüm alan her çocuk, uzun uzun bakıyordu üzüme. Sonra tane tane koparıp yiyorlardı. Bilinmeyen bir meyveydi bu. Ellerindeki çilkimin bitivermesinden korkuyorlardı. Bazıları, küçük taneleri önce yiyip irileri sona bırakıyordu. Tozlu tozlu kara üzümlerdi. Güneş altında, dört beş köy ötedeki yollardan gelmişlerdi. Ama tazeydiler, soğuktular...

«Yiyin!..» dedi Kır Abbas. «Yiyin de benizlerinize kan gelsin birez...»

Üzüm vermediği çocuk kalmadı. Ama hâlâ birer ikişer geliyorlardı kapıdan. Kır Abbas, salkımı eline alıp sallıyor:

«Ha bubam haaa!.. Tilki gibi her salkım!.. Hay maşşallaah!..» diye bağırıyordu. Sonra elindeki salkımı, çilkim çilkim bölüp veriyordu çocuklara.

Pat Ali'nin gözü avlu kapısındaydı. Çocukların ardı gelse de küfeleri örtseydi. Abbas ağası da bağırıp çağırıp köyün bütün döllerini toplamasaydı buraya!..

Ali'nin karısı içeri gitti. Bir ilistir getirdi. Üç salkım üzüm koydu içine: «Oturun siz de yin Abbas ağam,» dedi.

Kır Abbas'ın kaplumbağa gözleri açıldı. Gülmeye, gürlemeye başladı:

«Getir, getir!» dedi. «İki tas da su dök üstüne! Ben Durmuş'un düğünde iki tas eksik içerim şarabı, getir!..»

Üzümlerin üserine iki tas su döküp yemeğe başladılar.

«Gözel üzümmüş Ali, gözel üzümmüş bizim oğlan!..» diyordu Kır Abbas. Kaça aldın?»

Pat Ali, ellerini dizlerine vurdu, ufladı:

«Sorma Abbas ağam, orasını hiç sorma! Kaça aldığımı, nasıl aldığımı sana söküversem, şaşar şaşar kalırsın!..» diye başladı. Kesik kesik konuşuyordu. «Tekeli'ye vardım ikindin oldu. Bir eşek altımda, bir eşek yedeğimde. Bütün dürzüler bildi üzüm almaya vardığımı: "Verelim ağa, verelim ağa!.." Boyuna ötüşüyorlar. Hemi de bana "ağa" diyorlar: "Parayla da veriz, buğdayla da veriz! Verelim ağa, verelim ağa..."

Çatal Osman deye bir sünnîye meraba dedim. "Dört köfe üzüm alacam, haydi bakalım!" dedim. Kalkıp bağına gittik. Asmaların dalları yerde. Salkımlar bardak gibi... Kara kırmızı üzümler. Çeşit çeşit adları var. İnsanın köyü oldu mu, öyle olmalı! Yeşillik Abbas ağam, serinlik!.. Söğüt ağaçlarının dizildiği dereden sular akıp gidiyordu. Yatıp ölesin gelir altlarında. Sonracığıma, girdik bağa. Kapısı var. Kapısının kilidi tahtadan. Herif bağın tahta kilidini, tahta anahtarla açtı Abbas ağam. Bağ nasıl biliyor musun? Gözünü yum, tasarla: Yeşil! Göz alabildiğine yeşil!.. O elmalar, armutlar, erikler! Bar-

dak eriği diyor, yumurta büyüklüğünde, kara bir erik! Isırdın mı dişin yapışıp kalıyor. Bal sanki namussuz! Neyse Abbas ağam, vardık bir "salım"ın başına, durduk...

"Bazarlığı salım hesabı mı yapalım, köfe hesabı mı?" dedi Çatal Osman. "Yoğsam okka hesabı mı, tereziynen?"

Köfe var, köfecik var... Salım hesabını da heç anlamam. Onun için dedim ki, "Okka hesabı yapalım."

Al aşağı, fur yukarı, elli beşe sulf olduk. Birbirimizin elini tutup gözel bir de toka yaptık. Başladık üzümleri kırmaya... Dört tane köfe alıp geldik Çatal dürzünün evinden, bir de kantar. Düştük köfelerin darasını. Dolduruyoruz üzümleri. *Dolduruyoruz Abbas ağa, evet... Evet, ne olduysa tam o sırada oldu...* Öyle salkımlar ki Abbas ağam, deli oluyorum baktıkça. "Vay bubam vaaay! Ulan ne hoş şarabı olur bunların!.." dedim. Demez olaydım! Hay dilimi eşek arısı sokaydı!

"Nee? Sen bunu şarap mı yapacaksın arkadaş?"

"Ne sandın ya? Helbet şarap yapacağım..."

Ne bileyim ben onun kana kızdığını?

Ellerini kartal kanadı gibi açıp göğsümden itti beni:

"Haydiii! Haydi çek arabanı! Şarap yapacak adama üzüm veremem ben! Okkasına yüz kuruş versen veremem! Ben essah bir Müslümanım. Haydi çek arabanı!.."

Baktım herif ciddî. Dedim buna:

"Yapma ulan Osman arkadaş, oğlan evereceğim, birez şarap nüzüm ediyor. Bizde töre böyledir. Düğünde cana yarana şarap sunarız. Gel, bozma şu işi! Hem senin neyine gerek? Sen alacağın paraya bak..."

«Ik!..» dedi, başka demedi: Kafayı kanırdı. Yalvarma, yakarma kâr etmedi. "Bir kızılbaş şarap yapsın deye, kendi bağımdan, kendi elimle dört köfe üzüm verip dört ton günaha giremem! Söyledim sana: Ben essah bir Müslümanım! Boş yere uğraşma!.." dedi.

Çıktım Çatal Osman'ın bağından. Çıktım emme, o salkımlarda gözüm kaldı. Öfkem de burnumdan çıkıyor. Kendi kendime buğuz ediyorum: "Ulan ne nüzümü vardı o boşboğazlık-

ların? Yumuversen ağzını olmuyor muydu?" Neyse, tam Evciler'e giriyorum, bizim Avşarlı Mustafa'yı görmeyim mi? Anlattım başıma geleni. Dedim: "Git o dürzünün üzümlerini alıver bana!"

Mustafa: "Pekey!" dedi.

"Sakın Avşarlı olduğunu, alevî olduğunu, şarap yapacağını söyleme. Gözelce bazarlık et, dört köfe alıver..."

Mustafa gitti.

Ben de Evciler'de Yakup'un eve indim, beklemeye başladım. Çok vakit geçti. Nice sonra geldi bu. Almış dört köfe üzüm. Hami de beş kuruş eksiğine: Elliye vermiş! Hakkımda söylemediğine de bırakmamış ileri geri... Avşarlı Mustafa'ya hemen sormuş: "Ne yapacaksın üzümü?"

"Satıp üç kuruş ker edeceğim." demiş Mustafa.

"Eyi öyleyse, eyi, eyi!.. Şarap marap yapma da..."

"Birez ucuz ver bari!" demiş Mustafa.

"Vereyim, vereyim..." demiş. "Beş kuruş kırayım..."

Benden şarap lafını duyunca nasıl ürkmüştü dürzü, hâlâ gözümün önünde... O gece Yakup'un orda yattım. Sabahınan da yola çıktım ki, ancak geldim işte...»

Pat Ali alışverişin hikâyesini anlatıp bitirince Kır Abbas'ı bir gülmedir aldı:

«Doğru mu diyorsun? Essah mı söylüyorsun? Valla mı?»

«Hem valla, hem billa!..» dedi Pat Ali.

«Akılsız dürzü! Aklı olsa şarap içerdi!» dedi Kır Abbas.

Ayağa kalktı, elini kulağına attı:

Zamanı sakıtta rezalet eden
Muhammet Ali'ye adavet eden
Resulullaha cinayet eden
Münkir münafığa haram eylemiş...

«Münkirlere, münafıklara haramdır şarap! Bunu ben söylemiyorum, kitap söylüyor! Elinde o kadar bağ var da bir filcan şarap sıkıp içmiyor! Yanayım aklına dürzünün!..»

Gene attı elini kulağına:

Zemzemi terk edip geçelim deye
Halalı haramdan seçelim deye
Mukaddes şarabı içelim deye
Cenaballah mahsus selâm eylemiş...

«Bunu da kitap söylüyor. O dürzülerin kulağında bir şey kalmamış ki kitabın söylediklerinden!..»

Pat Ali, duvarın dibindeki küfelere bakıp kabarıyordu:

«Eyi üzüm aldım emme Abbas ağam! Borç morç emme, eyi üzüm... Doğru konuşalım şimdi. Dürzünün kendinde iş yoğumuş emme, üzümü eyiymiş...»

4

ÜZÜMCÜ

Gezici Hamdi bey kaç yıldır bir okulcuk yaptırmak istiyordu Tozak'a. Ak sıvalı, kiremitli bir okulcuk...

Rıza da diyordu ki içinden: «(Sadece istemekle olsaydı, dünyada okulsuz köy kalmazdı şimdiye!)»

İkinci sınıfta 26 öğrencisi vardı Rıza'nın. Bunları geçen yıl almıştı. Gelecek yıl uçuracaktı. Daha gelecek yıl bir bölük daha alacaktı. Böyle böyle sürdürüp gidecekti bu işi.

Geçen yıl aldıklarının on üçü oğlan, on üçü kızdı.

Ufacık ufacık şeylerdi... Çoğu kavruk yüzlüydü şimdiden...

Beş altı tanesinin sağlığı yerindeydi. Tüylüce tüylüce yüzleri, tozlu dudakları, nohut burunlar, yedi renk üstüne gözleri vardı. Yüzleri, insanda, tutup her birini tek tek okşama istekleri uyandırıyordu. Kiminin saçları iki kat örülmüştü. Örgülü saçlarını belden aşağı sarkıtıyorlardı. Kiminin ensesi makas yüzü görmemişti. Elleri bileklerine kadar kir içindeydi. Kiminin tırnakları uzundu. Uzun tırnaklarının içi kir doluydu. Ayakları yalındı. Ayaklar da elleri gibi karaydı. Ayak tırnakları taşa çarpmış, fırlayıp gitmişti. Yaraları önce azmış, sonra kabuk bağlamıştı. Giysileri de yama içinde... Yakaları, tokaları yoktu. Çiçekli ucuz basmalardan, yerli dokumalardan bulabildiklerin giymişlerdi. Bu halleriyle de tatlıydılar. Sevimliydiler.

Rıza'ya "dayı" diyorlardı. Kimi dayı, kimi "emmi". Çoğunun dili peltekti. Çok kullanılan kelimeleri bile yanlış söyleyenler çoktu. Kız oğlan, biribirlerine açık açık sövüyorlardı. Rıza da sıkmıyordu tatlı canını: «(Çok kötü bir şeyse ileride unuturlar. Yalnız Hamdi beyin yanında sövmesinler, yeter!)» diyordu.

Kitaplar, defterleri aldırdı mı, «Kesin bakalım gürültüyü!» diye başlardı Rıza. «Sivreltin kalemleri. Yazmaya başlayın: *Serçe Avı*. Bir de okuma parçası veriyorum: *Suyu Dua Bulmaz Fen Bulur*... İki kere okuyacaksınız bunu ki, fen kafalı olacaksınız. *Toplay* yapmayı biliyorsunuz, size bir de *çarpay* yapmayı öğreteceğim. *Böley* yapmayı da göstereceğim...»

Kılavuza bakar bakar öğretirdi. Cümle cümle, harf harf uygulardı kılavuzu. «Benim öyle uzun boylu okumuşluğum yok. Ne öğrendimse askerlikte öğrendim. Çavuş oldum. Teskere alıp köye gelince de Hamdi bey tuttu, Mahmudiye'deki korsa yolladı. Orda da hep okuma yazmaya çalışmadık. Bağ nasıl dikilir, asma nasıl budanır? Filoksera nedir? Kükürt neye yarar? Çocuk neden hasta olur? İçecek su nasıl olur? Zaman arttıysa birez okuma, birez toplay, çarpay, böley... Ben kılavuza bakmadan edemem. Neme gerek, bir yanlışlık yaparım, bir harfi yanlış öğretirim. Onun için çok bakarım kılavuza...»

Okul yeni açılmıştı. Çocukları basık, balçık odanın hayatına çıkarmıştı. Okul olarak kullanılan bu odanın kapısı, dibek taşının bulunduğu küçük alana bakıyordu. İlk yıllar bazı adamlar, bazı delikanlılar da gelip çocukların ardına oturuyorlardı. Rıza'yı dinlemek hoşlarına giderdi. Şimdi de gelip dinleyenler vardı. Ama Rıza pek yüz vermiyordu artık. «Çocukların zeyinleri dağılıyor. Gülüp sırıtarak beni de yanıltıyorlar!..» diyordu. Kimisi anlıyor, kimisi anlamıyordu. Hiç anlamayanların biri Kır Abbas'tı. Bütün kış günlerini okulda geçirdi şimdiye kadar. Bu yıl da geliyordu. Gelip dersleri dinliyordu.

Hayatta ders yapıyordu Rıza.

Kır Abbas, gerilerde bir yere oturmuştu.

Temiz içecek su nasıl olur? Onu anlatıyordu. Kılavuzun gösterdiği yol üzere sorular soruyor, fakat Tozak köyünün durumu kılavuzdaki köyün durumuna uymadığı için çocuklardan uygun karşılık alamıyordu.

Kır Abbas böyle soru sormalardan değil, çocukların bir yarış havası içinde *toplay, çıkay* yapmalarından hoşlanıyordu.

«Bağlum köyünden Abdullah dayı pazara 26 yumurta götürdü. Yumurtaların tanesini dörder kuruştan sattı. Oğluna 10

kuruşa bir defter, 5 kuruşa bir kalem aldı. Eve, tanesi 2,5 kuruştan iki kibritle kilosu 4 kuruştan 10 kilo tuz aldı. Acaba Abdullah dayı köye kaç kuruş getirdi?»

Ufff!.. Çocuklar fırtına gibi koşuyordu. Kır Abbas sanki kızışkın bir güreş seyrediyordu. Rıza şimdi de böyle hesaplar sorsaydı çocuklara!.. Yok yeraltı sularıymış, yok kaynak sularıymış!.. «(Ne yapacaksın kaynak sularını ulan Rıza? Var mı bizim köyde kaynak suyu?..)»

Rıza kaynak sularını bıraktı, başka bir konuya geçti şimdi de:

«Suları kaynatırlar, çocuklar! Kaynatırlar da öyle içerler! Gülmeyin, valla kaynatırlar! Bakın, suların içinde mikrop vardır. Mikrop dedikleri, bitten küçük, emme çok zararlı bir hayvandır. Hayvan dedimse, aklınıza, böyükbaş, yada küçükbaş hayvan gelmesin. Kılavuz buna da *hayvan* demiş. Aslında mikrop çok ufaktır. İşte insanı hep bu namussuzlar hasta eder! Bana deyeceksiniz ki, "Eğitmenim, sen gözünle gördün mü?" Gördüm desem yalan olur. Çünkü, bu namussuz gözle görülmez! Haa, söyleyin bakayım şimdi, insanların baş düşmanı neyimiş çocuklar? Mikrop! Suyu neden kaynatırlarmış çocuklar? İçindeki mikroplar ölsün deye. Kaynamış suyu öyle kaynar kaynar mı içerler? Yooo, soğutup içerler...»

Bu sefer de başka bir dala geçti:

«Sütleri de kaynatırlar çocuklar. İneklerde merem hastalığı olduğundan, merem hastalığı insana bir geçti mi, o insan yandı! Öksüre öksüre ölür gider yani. Onun için sütleri de kaynatırlar. İçinde ne kadar merem mikrobu varsa ölsün deye kaynatırlar! Yani üşenmeden...»

Rıza, süt kaynatmayı da bitirip, «Köyümüzde, çeşmelerin, kuyuların yakınına helâ kazmak yok, çocuklar!» diye başka bir dala geçmişti ki, Kır Abbas öfkelendi:

«Ulan Rıza, emmim, bu köyde ne çeşme var, ne de helâ kuyusu!.. Vazgeç bebelere bu olmadık şeyleri satmaktan bre aslanım!..» dedi.

Rıza çok kızdı: «(Madem geldin, lâfa karışmadan otur, a Kır dürzü! Şimdi yanıltacaksın beni!..)» Birden kafasında bir şimşek çaktı:

«Haa, çocuklar, bakın, eyi dinleyin beni!..» dedi. «Hayvanlara eziyet etmek de yok yavrum! Tabiî, hayvan deyince her çeşidi giriyor: Kaplumbağalar da hayvandır. Kırda giderken bir kaplumbağa gördünüz mü, sakın onu ters çevirmeyin! Hayvanlara eziyet edenler, kaplumbağaları ters çevirenler çok kötü insanlardır! Sakın siz çevirmeyin!..»

Kır Abbas'ın başı düşüverdi birden. Yüzü kızardı...

Rıza, «(Aldın mı ağzının payını, dürzü!..)» dedi içinden.

Satılmış diye bir çocuk sordu:

«Irıza dayı, madem öyle, suları kaynatıp da mikropları neden öldürüyorsun?»

«Anlamadım!» dedi Rıza. «Aslanım, mikroplar zararlı hayvan olduğu için kaynatıp öldürüyoruz!»

Kır Abbas dirildi, sekiz yaşında bir bebe gibi parmağını kaldırıp, «Kaplumbağa da zararlı hayvandır Irızacım!» dedi.

Rıza:

«Gözle görülen hayvanlar... (zararlı değildir, diyecekti, kurtları, yılanları düşündü, diyemedi.) Zararlı hayvanlar başkadır... Kaplumbağalar, kırda gezerler, hemi de kırların bir süsü olup... Allah onlara da bir can vermiştir. Allahın verdiği canı kul alamaz!» Sıkılmıştı. Kafası iyice karışmıştı. Güzelce bir bozsa mıydı acaba şu Kır Abbas'ı? Yoksa...

Tam o sırada, köy içindeki küçük alana, önünde üç eşekle bir yabancı girdi: Eşeklerin ikisinde üzüm küfeleri, birinde kil çuvalları vardı. Adam bağırıyordu:

«Üzümcü geldi haa!.. Üzümcü geldi haa!.. Kil de var!.. Kil de var!.. Kil alın haaa!.. Eyisi kilin haa!.. Kil alın haaa!.. Eyi si kilin haaa!..»

Çocukların başları elektrikli bir aygıtla yönetiliyormuş gibi bir anda üzüm, kil satan yabancıya dönüverdi. Hemen ayağa fırladılar. Koştular köy içine. Daha adam yüklerini yıkmadan dolayını çevirdiler.

Rıza da, Kır Abbas da şaşırdılar. Rıza'nın dili tutulmuştu sanki. Kaplumbağayı, kırların süsünü, hayvanlara eziyeti filan unutuvermşiti.

Dibek başındaki adamlar da üzümcünün başına geldiler.

İki delikanlı yardım etti, yükleri yıktılar.

Eşekleri az ötede bir yere bağlayıp torba taktılar.

«Okkası okka buğdaya, okkası okka buğdaya!.. Üzüm de aynı, kil de aynı!.. Haydi, kalmadı haa!.. Eyisi üzümün haa!.. Eyisi kilin haa!..» Bağırıyordu boyuna.

Adamlardan biri:

«Üzüm eyi emme, kili çok pahalı veriyorsun!» dedi. «Kili ucuzlat birez!..»

«On dört pare köy dolaşıyorum! Hepsinde aynı fiyet! Üzüm de aynı, kil de aynı!.. Hem de en eyisi kilin!..» dedi satıcı.

Kadınlar ellerinde kalburla gelmeye başladılar.

Kadınlar, gelinler... ve gelinler...

Kalburunu buğdayla dolduran geliyordu.

«E-yi-si ki-lin haa!..»

Çocuklar boyunlarını uzatmış bakıyorlardı. Okullu olmayanlar da toplanmışlardı. Yutkunup duruyorlardı. Ağızlarının suyu akıyordu.

Kadınlar, kalburdaki buğdayları karmakarışık bir sırayla uzattılar:

«Birez üzüm ver!..»

«Birez kil ver!..»

«Al şu buğdayı, ne kadar ederse o kadar üzüm ver!»

«Ne kadar ederse o kadar kil ver!..»

Çocuklar bakıyorlardı.

Ağaçtan bir terazi vardı satıcının elinde: Kefeleri, tutanağı ağaçtandı. Dirhemleri taştandı. Eline teraziyi almış, hiç durmadan bağırıyordu:

«Eyisi üzümün haa!.. Eyisi kilin haa!.. Bir okka buğdaya çok e-yi-si ki-lin haa!..»

Bilek Sultan, kalburunu ağaç terazinin kefesine boşalttı:

«Ver bana!» dedi.

«Kil mi üzüm mü?»

kanan o değildi «(Su olmalı da sıpaları her gün yumalı...)» dedi Kır Abbas içinden.

Birden köyün alt başından Pat Ali girdi. Önünde, sırtları küfe yüklü iki eşek vardı. Küfelerden şıpır şıpır üzüm suları akıyordu. Elinde bir değnek, eşekleri ivedi ivedi sürüyordu. Üzerinde bir bitkinlik vardı. Mezara girip çıkmış gibi soluktu yüzü. Onun dünden Çerkeş'e doğru üzüm almaya gittiğini herkes biliyordu. Değneği bir o eşeğe vuruyordu, bir bu eşeğe. Kır Abbas'ın eşeğe de vuruyordu.

Kır Abbas toparlanıp kalktı:

«Yavaş fur ulaan!.. Sana eşek verdikse öldür demedik! Dürzü! Yavaş fur!..» dedi.

«Aktı yavu Abbas ağa, aktı ziyan oldu üzümler!» dedi Pat Ali. Soluk soluğa sürdü gitti evine yukarı. Çocuklardan sekiz on kadarı ardına takıldı. Kır Abbas'ın torunu Haydar da gitti arkadaşlarıyle birlikte.

İki üç dakika sonra, kalktı Kır Abbas da gitti.

Pat Ali küfeleri indirmişti. Karısı, hayata dizilmiş küfelerin üstüne bir cecim örtüyordu.

Kır Abbas, tâ karşıdan bağırdı:

«Üzüm verin çocuklara!.. Birer çilkim üzüm verin! İki okkasını dağıtsanız ne zararı var?»

Vardı, küfelerin üstündeki cecimi çekti.

«Buraya gelin ulaaan!» dedi çocuklara. «Dizilin karşıma, size üzüm vereceğim!..»

Kardeşi, kardesinin karısı, telâşlı telâşlı bakıyorlardı.

«Tükenecek deye korkmayın!» dedi Kır Abbas. «Üç okkadan fazla dağıtmam! Onu da eşeğin kirasına sayarsınız!»

Üzüm alan her çocuk, uzun uzun bakıyordu üzüme. Sonra tane tane koparıp yiyorlardı. Bilinmeyen bir meyveydi bu. Ellerindeki çilkimin bitivermesinden korkuyorlardı. Bazıları, küçük taneleri önce yiyip irileri sona bırakıyordu. Tozlu tozlu kara üzümlerdi. Güneş altında, dört beş köy ötedeki yollardan gelmişlerdi. Ama tazeydiler, soğuktular...

«Yiyin!..» dedi Kır Abbas. «Yiyin de benizlerinize kan gelsin birez...»

Üzüm vermediği çocuk kalmadı. Ama hâlâ birer ikişer geliyorlardı kapıdan. Kır Abbas, salkımı eline alıp sallıyor:

«Ha bubam haaa!.. Tilki gibi her salkım!.. Hay maşşallaah!..» diye bağırıyordu. Sonra elindeki salkımı, çilkim çilkim bölüp veriyordu çocuklara.

Pat Ali'nin gözü avlu kapısındaydı. Çocukların ardı gelse de küfeleri örtseydi. Abbas ağası da bağırıp çağırıp köyün bütün döllerini toplamasaydı buraya!..

Ali'nin karısı içeri gitti. Bir ilistir getirdi. Üç salkım üzüm koydu içine: «Oturun siz de yin Abbas ağam,» dedi.

Kır Abbas'ın kaplumbağa gözleri açıldı. Gülmeye, gürlemeye başladın:

«Getir, getir!» dedi. «İki tas da su dök üstüne! Ben Durmuş'un düğünde iki tas eksik içerim şarabı, getir!..»

Üzümlerin üserine iki tas su döküp yemeğe başladılar.

«Gözel üzümmüş Ali, gözel üzümmüş bizim oğlan!..» diyordu Kır Abbas. Kaça aldın?»

Pat Ali, ellerini dizlerine vurdu, ufladı:

«Sorma Abbas ağam, orasını hiç sorma! Kaça aldığımı, nasıl aldığımı sana söküversem, şaşar şaşar kalırsın!..» diye başladı. Kesik kesik konuşuyordu. «Tekeli'ye vardım ikindin oldu. Bir eşek altımda, bir eşek yedeğimde. Bütün dürzüler bildi üzüm almaya vardığımı: "Verelim ağa, verelim ağa!.." Boyuna ötüşüyorlar. Hemi de bana "ağa" diyorlar: "Parayla da veriz, buğdayla da veriz! Verelim ağa, verelim ağa..."

Çatal Osman deye bir sünnîye meraba dedim. "Dört köfe üzüm alacam, haydi bakalım!" dedim. Kalkıp bağına gittik. Asmaların dalları yerde. Salkımlar bardak gibi... Kara kırmızı üzümler. Çeşit çeşit adları var. İnsanın köyü oldu mu, öyle olmalı! Yeşillik Abbas ağam, serinlik!.. Söğüt ağaçlarının dizildiği dereden sular akıp gidiyordu. Yatıp ölesin gelir altlarında. Sonracığıma, girdik bağa. Kapısı var. Kapısının kilidi tahtadan. Herif bağın tahta kilidini, tahta anahtarla açtı Abbas ağam. Bağ nasıl biliyor musun? Gözünü yum, tasarla: Yeşil! Göz alabildiğine yeşil!.. O elmalar, armutlar, erikler! Bar-

«Kil ver kil... Üzüm alacak buğday oldu mu bu yıl?..»

«Kil vereyim kızım, kil vereyim yavrum!..»

Sultan'ın kilini verdi.

Muhtarın Alime yanaştı:

«Bizim kilimiz var, üzüm ver!» dedi, buğdayı boşalttı.

Satıcı, buğdayla kili, buğdayla üzümü, ağaç terazide dengeye getirip getirip, veriyordu. Salkımlar iri iriydi. Taneler iri iriydi. Sadece çocuklar değil, büyükler de bakıp bakıp yutkunuyorlardı.

Çocuklar küfelerin çevresinde halkayı daraltıyorlardı. Halkayı daraltırken birbirlerini sıkıştırıyorlardı.

Satıcı, etti edemedi, ilk küfenin dibinde kalan tanelerden yarımşar avuç dağıttı çocuklara. Sağlam salkım gelirse çilkimlere bölüyordu. Payına çilkim düşen çocuk seviniyordu.

Kır Abbas'ın gelini Senem geldi.

Rıza'nın karısı Döndü geldi.

Köyün bütün karısı kızı geliyordu.

Gelenler az az alıyordu. Üzüm herkese yetiyordu.

«Doyumluk değil, tadımlık! Herkese yetsin, azar alın kadınlar, azar azar alın gelinler!.. Tatmayan kalmasın!..» diyordu satıcı. Sonra ekliyordu: «E-yi-si üzü-mün haa!.. E-yi-si kilin haaa!.. Okkası okka buğdaya eyisi kilin haa!..»

Köyün ebesi Hörü karı da bir köşede durmuş, olup bitenlere bakıyordu. İyice yaşlanmıştı. Göğsü hızlı hızlı inip kalkıyordu. Fazla dayanamadı:

«Beri bak, üzümcü müsün, kilci misin, her kim isen! Adam git sat satacağını. Yoğsam yerden bir taş alıp beynini yararım senin!..» diye bağırdı.

Satıcı çiy çiy güldü:

«Ayıbettin valide! Bir yanlışlık mı yaptık? İşte görüyorsun, bir okka üzüm veriyorum, bir okka buğday alıyorum... Kili de öyle... Hem de çok eyisi kilin, çok eyisi...»

Hörü ebe, kalabalığa çıkıştı:

«Bütün suçu size bulurum ben, hey köyümün akılsız adamları! Hey benim bıdala yavrularım, haşhaş tanesi kadar akıl

yok mu kafalarınızda? Okka okka buğdayları getirip üzüm deye cibreye, kil deye gübreye değişiyorsunuz?!..»

Satıcı, bir avuç kil aldı çuvaldan:

«Bu kilin ne hatası varmış ula eksiketek, göster bana!» dedi. Küfeleri sarstı: «Göster bu üzümlerin hatasını!..»

Hörü ebe birden parladı:

«Sust! Sust diyorum sana, terbiyesiz herif! Ben bu köye Çubuğun Üzümlü köyünden geldim. Kili de bilirim, üzümü de! Sust!..» Başörtüsünü düzeltti. «Benim köyümde killer kaymak gibi çıkardı! Benim köyümde üzümler billur boncuk gibi parlardı! Ak üzümlerin bir yanından baktın mı, öte yanı görünürdü. Erolanlar mı dersin, ak kadınparmakları, kara kadınparmakları mı dersin? Ne cins istersin? Kuşüzümleri, bulutüzümleri, çavuşüzümleri, karagevekler... Sen bana, sen benim köyüme kurban ol!.. Hemi de dosdoğru sat malını...»

Kır Abbas, içindeki utancı unutup Rıza'nın koluna yapıştı:

«Haydi!..» dedi. «Haydi, gidelim burdan...»

Satıcı, ufak bir salkımı ikiye böldü. Birazını Kır Abbas'a, birazını da Rıza'ya uzattı: «Alın, siz de tadın birez...» dedi.

Kır Abbas sağ elini göğsüne koydu:

«Sağol emşerim, hacat değil!..» dedi.

Rıza da, «Hacat değil» dedi usulca.

Satıcı oralı olmadı: «Eyisi kilin haa!. Hadi kil alan yok mu? Gidiyorum. Avşar'a doğru gidiyorum! Kil alın! Çok e-yi-si ki-lin haaa!..»

Bozulmuş gitmişti Rıza. Ne diyeceğini, ne söyleyeceğini bilemiyordu. Boş gözlerle bakıyordu Kır Abbas'ın yüzüne. Bir iki saniye sonra gözlerini kaçırıyor, başını çeviriyordu.

Yürüyüp köyden çıktılar.

Kır Abbas'ın nalınları sert toprakta tak tak ses çıkarıyordu. Gene ak donlu, gene yalın gömlekliydi. Göğsü bağrı açıktı. Gömleği, donunun üstünden dizlerine kadar sarkıyordu. Sarı paşosunu da başına bağlamıştı.

Rıza'nın kolunu bırakmıyordu.

İkisi öylece yürüyorlardı.

Bir sürü gittiler. Sonra yolun üstündeki yamaca ağdılar. Gökkaya'nın bağrına oturdular.

Kır Abbas birden:

«Bak Irıza, kurban olduğum!» dedi. «Şimdi benim içim bir acı dolu, bir acı dolu... Şu kaplumbağa işini başıma kakma bir daha!.. Bir delilik edip yoksulu ters döndürdüm, o da ölüverdi. Kurban olayım, unut onu... Unut, anladın mı?»

Rıza sesini çıkarmıyordu. Kır Abbas'ı dinleyip dinlemediği de belli değildi.

Gerilerden, satıcının sesi geliyordu:

«E-yi-si ki-lin haa!.. Kalmadı haa!..»

Kır Abbas, eğitmenin kolunu bıraktı:

«Irıza, bak emmim!» dedi. «Sen o yaşlı kaplumbağayı bırak da benim böyük derdimi sor. Bu dürzü satıcı beni maffetti! İçim kıyım kıyım kıyıldı, o dürzü bağırırken...»

Rıza, Kır Abbas'ı uzun uzun süzdü:

«O dürzü satıcı asıl beni maffetti, Abbas emmi!» dedi. «Lâkin ne gelir elden? Bir kere, üzüm deye bir şeyin cismi yok köyde! Bir tek asma, bir tek omca yok! Olmayınca... öyle ya... bunlara katlanmak kalıyor bize!..»

Kır Abbas, Rıza'ya bir karşılık veremedi...

5

GÖKKAYA'NIN DİBİNDE

Gökkaya'nın bağrından aşağılara, Ankara yoluna doğru bakıyorlardı. Gün iyice ikindiye devrilmişti. "Otopos"ların, "minipos"ların gölgeleri doğuya doğru uzanıyordu. Gölgeleri, tâ Gökkaya'nın yanından görünüyordu.

Bir zaman sustular.

Rıza, yanıbaşında oturan Kır Abbas'ın kırmızı sakallarına baktı. Kır Abbas küçücük kaplumbağa gözlerini iyice kısmıştı. Başını da eğmişti. Sanki dünyaya bakmak istemiyordu. Sanki Rıza ile göz göze gelirim diye korkuyordu.

Oysa Rıza, başka iklimlerde dolaşıyordu:

«(Aynı... heç farkı yok... her şey aynı...)» diyordu içinden. Birden: «Aynı! Heç farkı yok Abbas emmi!» diye bağırdı.

Kır Abbas bir şey anlamadı. Ama sormak gereğini de duymadı. Başka bir sebepten de olsa Rıza'yı sıkıştırırsa, "ölmüş kaplumbağa" üstüne yeni bir tartışma açıvereceğinden korkuyordu.

Rıza:

«Gevenler aynı... dikenler aynı...» dedi. «Dikenli gevenler aynı... Toprağın yüzünde böyücek kirpiler gibi...»

Sanki kendine konuşuyordu. Sanki yanında Kır Abbas yoktu, ona söylemiyordu.

«Gelingüvey otları aynı... Kuşekmekleri, çobançantaları koyungözleri aynı... Sıçanotları aynı... Otların adları aynı... Yalnız Mahmudiye'de sıçanotuna *eşekotu* derler. Yılanlar, tarlasıçanları, yeşilistan böcüleri, kaplumbağalar aynı...»

Gözlerin o da Kır Abbas gibi kısarak Selliğe, Purluğa, Ankara yoluna doğru baktı. Toprakları ince ince taradı. Taraya taraya yeniden Ovacık yolunun altındaki Purluğa geldi. Bel-

ki hiç sürülmemiş kavlak topraklardı. Üzerinde ot çöp kalmamıştı hiç.

Kır Abbas, Rıza'nın hangi otlardan böyle gözleriyle görüyormuş gibi söz ettiğini anlamıyordu şimdi.

«Kumu tını... aynı! Kuz yanının Gökkaya tepesiyle kapalı oluşu da çok eyi. Hafifçe engimi de var. Her şey aynı... Heç farkı yok... Dahi bu bizimki ondan çok bile eyi... Ondan çok bile yönet!..»

Kır Abbas, Rıza'nın tatlı bir düş içindeki yüzüne baktı. Yüzü güzeldi şimdi Rıza'nın. Kırmızıydı. Ve oldukça alevî yüzüydü, terbiyeli. Bıyıkları biçimliydi. Şakakları, elmacık kemikleri iriydi. Çenesi, çene kemiği iriydi. «(Çok çocuğu oluyor Irıza'nın...)» diye düşündü Kır Abbas. «(Döndü de sağlam kancık. Kaya gibi, kaya taşı gibi eti vardır... Irıza'yı titretir. Seet başı uyandırır geceleri. Döşü yanar, terler her yanları. Böyle avratları kendim de çok severim... Yani severdim...)»

Rıza yüksek sesle:

«Aynı!» dedi. «Bu bizim toprak, Mahmudiye toprağının aynı! Kuşları, böcüleri aynı! Kurağı aynı! Aynı güneşin verdiği ıklım!..»

Babası gibi "ıklım" derdi Rıza. Mahmudiye'deki öğretmenler "iklim" derdi, Rıza diyemezdi. Gezici Hamdi Bey "iklim" diyordu. Ama Tozak köyü yaşlılarının, Tozak köyü yetişkinlerinin belki üç yüz, belki beş yüz yıldır, belki daha uzun süredir "ıklım" deyip geldikleri şeye, "iklim" demekten çekiniyordu o.

«Eskiden beri bu köy hep böyle mi acaba Abbas emmi? Üç yüz yıldır hep susuz, ağaçsız? Irauf hoca konuşurdu bizim korsta: "Bu topraklar üç yüz, beş yüz yıldır susuz, ağaçsızdır! İnsanoğlu suları kuruttu, ağaçları farıttı!" Irauf hoca böyle derdi. Emme Tozak kırının Mahmudiye kırından heç farkı yok. Mahmudiye'de "çanak kurutan" yelleri eserdi Abbas emmi, bak burda da esiyor. Yelleri bile aynı...»

Rıza, Kır Abbas'a döndü iyice:

«Ben diyorum ki, bu topraklarda bağ olur Abbas emmi! Çünkü neden? Her şeyi Mahmudiye toprağının aynı...»

Rıza'nın ne demek istediğin anladı Kır Abbas:

«Ulan Irıza, lâfı dolandırır dolandırır konuşursun! Sabahtan beri... a emmim! Bağ dediğin bakım ister. Bakım oldu mu kıraç yerlerde de bağ olur... derler! Neye olmasın?»

Rıza, Kır Abbas'a iyice yanaştı:

«Ben ne diyorum bak Abbas emmi; şu Purluk var ya, bağ için bire bir burası! Gözel bağ olur... İş ki komşuların aklı ersin bu işe...»

«İşte orasını bilemem!» dedi Kır Abbas. «Emme Purlukta bağ olacağına aklım erer. Hemi de gözel bağ olur, Irıza...»

Rıza kendi kendine konuşur gibiydi gene.

«Bir karıç altı pur taşı! Onu ne yapacağız?»

«O zaman kötü!» dedi Kır Abbas. «O taşlar asmayı sıkar!»

Rıza:

«Otların aynı olması çok eyi! Eyi olmayan sadece pur taşları. Ben sana bir şey deyim mi Abbas emmi, pur taşı olsa da, olmasa da, bağ yapacağım yeri beline kadar kazıp altüst edeceksin, şart bu!..»

«Çukur kazacaksın yani, haaa?»

«Yoo, her yerini, her yerini tüm kazacaksın!»

«Bütün tarlayı mı?»

«Bütün tarlayı!»

Kır Abbas ellerini birbirine vurdu:

«Get ulan!» dedi. «Olacak iş mi? Bütün tarla nasıl altüst edilir? Sadece asma dikeceğin yerleri alt üst etsen yeter! Her yerini altüst etmenin sebebi ne?»

«Irauf hoca derdi ki, "Altüst edilmiş toprak, suyu toplar, hemi de saklar!" Irauf hoca derdi ki, "Her bitkinin kökü, hem derinine, hem yanına, çok gider. Bu otların, ekinlerin kökü, gözle gördüğümüz kadar değildir. Bitkilerin kökü kıldan incedir ki, dünyayı dolaşır... Bitkiler topraktaki suyu bu köklerle emerler..." Bu işleri eyi bilirdi Irauf hoca...»

«Bizim komşular bunlara inanırlar mı Irıza?»

«Bir toprağı bele kadar kazıp altüst etmeye *kirizma* derdi Irauf hoca. Tozak köyü bu Purluğu kirizma etti mi, üzüme de kavuşur, şaraba da Abbas emmi! Ben bu işi kafama koy-

dum. Bundan böyle kafamı bu işe yoracağım. Yardım et Abbas emmi, yardım et ki komşuların aklını erdilerim...»

«Ben yardım ederim emme...»

«Emme'si ne Abbas emmi?»

«Köylünün aklı erer mi bu işe?»

«Erse gerek...» dedi Rıza. «Çünkü üzüme kavuşacak. Ellerin köylerin iki köfe üzüm için, elinde parası olduğu halde, irezil olmayacak! Bebeleri üzüm satıcılarının önünde bir çilkim için boyun burmayacak! Akıllarının ermesi gerek...»

«Bir konuşmalı komşularla!» dedi Kır Abbas. «Emme çok hesaplı konuşmalı. Ürkütmeden, korkutmadan... Bu işin faydalı bir iş olduğunu eyice belletmeli.»

«Belletiriz,» dedi Rıza. «Sen yardım et.»

Dört adım öteden iki tane yaşlı kaplumbağa, yürüyüp gidiyorlardı. İkindi serinliğinde biraz rahat bir görünüşleri vardı. Kır Abbas'la Rıza görmeden geçip gidiyorlardı.

«Sana yardım etmeye ederim, Rıza!» dedi Kır Abbas. «Sen de şu ölü kaplumbağayı başıma kakmayacaksın ha!..»

«Canım sen de!» diye güldü Rıza. «Biz hele şu bağ işini bir başaralım, bak o zaman kaplumbağa filân kalıyor mu aklımızda...»

Kalktılar. Gökkaya'dan aşağı, Purluğa doğru yürüdüler.

Kaplumbağalar kaldı.

«Biz Mahmudiye'de bizden önceki arkadaşların diktiği asmaları budayıp aşıladık, sonra ne yaptık dersin? Başka bir toprağı kirizma edip, üstüne bağ diktik!»

Kır Abbas köye baktı: Evler dünyadan bezmişler, yerlere kapanmışlardı. Yürümek istiyorlar da yürüyemiyorlar gibiydiler.

«Bizim köyün evleri birer kaplumbağaya benzemiyor mu Rıza? Hele birez dikkatlı bak...»

Rıza hep Mahmudiye'yi düşünüyordu:

«Irauf hoca derdi ki, "Şimdi budama, aşılama işlerini bellediniz. Sizden sonra gelen arkadaşlar da sizin diktiğiniz asmalarla belleyecek bunları. Her köye bir eğitmen, yada öğretmen yollayabildik mi, Türk'ün düşmanları çatır çatır çat-

layacaktır fesatlıklarından! Hemi de sadece A'yı B'yi değil, işi gücü belletecek eğitmenler. Köylerin zeynini açacak, uyandıracak eğitmenler. Köylerimizin yüzüne kan, dizine can gelecektir o zaman..."»

Purluğa girmişlerdi: Kır Abbas toprağa bakıyordu. Bağ işine hemen aklı yatmış gibi:

«Burayı kardaşane bir hesapla köylüye bölüştürürsek, ev başına iki dölümden aşşa düşmez, Irıza!» dedi.

«Emme yollayamadık her köye birer eğitmen, yada öğretmen! İşler durdu çabucak! Ben diyorum ki, düşmanlar haber aldı bizim uyanmaya başladığımızı, önlemek için aramıza casuslar salıp korsları, enüstüleri paltaladılar! Şimdi şeherlerde herkes, hemi de bütün varsıllar, toprak ağaları, böyük tüccarlar, vede hacısı hocası durup durup eğitmenlere, öğretmenlere sövüyor!..»

«Herkese ikişer dölüm düşmesi çok eyi! Neden deyecek olursan, daha fazlasını altüst etmek zordur...»

«"Köylere sadece eğitmen, öğretmen değil, başka uyanık adamlar da sokacağız!" derdi Irauf hoca...»

Kır Abbas:

«Bana kalırsa önce bölüştürüp sonra altüst ettirmeli. Emme altüst etmeyi de zorunlu saymalı! Altüst etmeyene bağ diktirmemeli...»

«Irauf hoca derdi ki, "Köylü bir an önce uyanıp devletin başına oturmalı, yurda sahap olmalı. Bu cascavlak topraklara yurt denmez arkadaşlar!" Aynan böyle derdi...»

Kır Abbas:

«Nefsime ben, payıma düşen toprağı gece gündüz kazmaya hazırım. Karıyı kızı getirip ay ışığında bile çalışırım. Torunum Haydar'ı, Fatma'yı, gelinim Senem'i alır gelirim...»

«Köylünün uyanmasından korktular da, eğitmenlere öğretmenlere düşman oldular. Halbuysam ki, köylünün uyanmasından kime ne zarar gelir? Köylü uyanırsa devletin başına oturacak, yurda sahap olacak. Kötü bir iş mi?»

Kır Abbas:

«Senin dediğin yol yöntem üzere iki dölüm bağ dikip yetiştirdim mi, o yıl bir aş dökerim Rıza! Yada akılda kalacak başka bir iş yaparım. Sonra da torunumu okullara salıp okuturum. Belimin kamburuna bakmadan azık taşır, okuturum vallaha...»

«Sadece senin torunu değil, sadece benim dölleri değil, köyün bütün döllerini, bütün çocuklarını okutalım o zaman Abbas emmi! Okutalım ki, içlerinden kafalı adamlar çıkıp bize sahap olsunlar!»

Kır Abbas havaya baktı: Gökyüzü dipsiz sonsuz bir mavilikti. Hem de çok genişti: «Tasavvuru yaradan ölmesin Rıza!» dedi. «Neler kurduk üç takkanın içinde!..»

Geldikleri yerden köy içine girdiler. Satıcı, üzümünü kilini satıp bitirmişti. Ağızlarına kadar buğday dolu çuvalları küfelere tıkmış, küfeleri de eşeklere yüklemiş, gidiyordu.

Rıza:

«Bu yıl saman kısa... Çok diken biçeceğiz Abbas emmi, çok geven kazacağız...» dedi.

Kır Abbas:

«Bana kalırsa sen bu bağ işini muhtar Battal'a aç önce. Önce onun aklını erdir. O da komşuları toplasın. Kalabalıkta eşek kuyruğu kesmek eyi olmaz Rıza, bilirsin ya...»

«Öyle yapmamız gerek!» dedi Rıza da.

6

KÖYÜN BELİ

Rıza hemen o akşam gitti muhtara:

«Mahmudiye'de olan burda neden olmasın? Buranın her şeyi Mahmudiye'ninkine benziyor!..» Uzun uzun konuştu. Bu işe hemen başlamalı gibi bir duygu içindeydi. Muhtar bunu birden anlayıversin istiyordu.

Battal da ağzını açıp bir sözcük söylemedi. Battal bilirdi ki, Rıza bu işi düşünmeden kendisine açmaz. Olur olmaz işler için yanına gelmez. Geldiğine göre haklıdır ki, konuşuyor...

Uzun uzun sustuktan sonra:

«Sağol arkadaş, Rıza!» dedi. «Köy için hayınlık, fesatlık değil, eyi bir iş düşünmüşsün! Senin gibi bir arkadaştan bu beklenir. Açalım bu düşünceni komşulara. Açalım emme... Şöyle uygun bir zamanda. Bir ters zamanda açarsak... olur a... bakarsın iki takkanın içinde bir çuval inciri... ben derim ki, bizim köy için bundan gözel, bundan yararlı bir iş olamaz. Efendime söyleyim, bunu açalım komşulara... emme... bir uygun sırada, yani tam... belinin... geldiği bir sırada demek istiyorum, anlıyor musun? Köyün belinin gelmesi ne demek, benden eyi bilirsin. O zaman açtık mı, kimse olmaz deyemez. Efendime söyleyim... gattiyen deyemez...»

Muhtarın evden çıktığı zaman köy içinde koşup bağıracaktı Rıza. «(Eğer iş köyün belinin gelmesine kaldıysa kolay o!.. Köyün belin getirmeye ne var? Battal bilir onun kolayını... bilir, bilir!..)»

Yatakta sabahı nasıl ettiğini bilemedi o gece. Ağdı döndü sağına soluna. «(Böyük bir işmiş gibi...)» diye de sokurdanıyordu kendi kendine. «(Ulan köy için bir bağ nedir ki? Bağ ki, zaten olması gerek. Sen fazladan bir şey mi getiriyorsun? Hem dur bakalım, getirebilecek misin?..)»

Kurtlar kuşlar uyanmadan kalktı. Karısı Döndü, mışıl mışıl uyuyordu. Döndü'yle birleşeli bu kadar yıl oluyordu, bu uyuyan kadın hâlâ ona ölen ağasının karısıymış gibi geliyordu. İşte uyuyordu. Saçı başı darmadağınıktı. Ufacık pencereden gelen zayıf aydınlıkta göğsünün yuvarlağı belli oluyordu. Eğildi, öptü. Boynu bağrı yanıyordu kadının. «(Yanadursun!)» dedi. Damarlarından deli bir akımın hızla geçtiğin duydu. «(Yanadursun Döndü! Ben hemen gidiyorum!)» Kalktı.

Doğruca ahıra gitti. Kazmayı buldu. Küreği buldu. Kazmayı küreği sırtına vurup dışarı çıktı. Köy uyuyordu. Tek tük ötten horozlar vardı. Biri görse, «Bu deli kim?» diye sorardı. «Omuzunda kazma kürek, nere gidiyor böyle?» Kendine karşılık verdi: «(Düşümde gömü gördüm, onu kazmaya gidiyorum!)» Güldü haline...

Mezarlığın yanından geçti. Ovacık yoluna doğruldu. Yolun alt yanındaki topraklar biraz aşağı meyilli, kuz yanları kapalı... Bir uygun, bir uygun topraklardı ki! Ama altı nasıldı acaba? Pur taşları sıkı sıkı kitlemiş miydi? Yoksa, altı da üstü gibi uygun muydu?

Purluğa vardı. Kıyılarda bir yerde durdu. Küreği attı. Bacaklarını ayırıp kazmayı vurdu. Toprak sertti. Altında gerçekten gömü varmış gibi güm güm ötüyordu vurdukça. «(Sert olsun, gene de kazacağım!)» dedi. Ortalığın ıssızlığını boza boza vurdu kazmayı. Horoz sesleri hâlâ tek tüktü. Duyulur duyulmaz böcek iniltileri geliyordu kıraçtan...

Kazdığı toprağı kürekleyip yanlara devirdi. Pur mur yoktu! Aldı kazmayı, biraz daha kazdı. Elde ettiğ derinlik dizine gelirdi belki. Bir daha kürekledi, bir daha kazdı. Toprak hâlâ kuruydu. O güm güm sesler kesilmişti. Gittikçe kazmayı indirmek, küreği işletmek zorlaşıyordu. «(Burası bu kadar!)» dedi. Çıkardığı toprağı çukura küredi. Purluğun ortalarına doğru yürüdü.

«(Belki pur taşı Tozak kırında bir damardır, bir yerden gelir, bir yere gider. Belki Sellikten bu yanda böyle bir damar yoktur?..)» diye düşündü. «(Varsa bile şimdi görüz!)» Gene vurdu kazmayı. Vuruyor, vurdukça terliyordu.

«Yok!» dedi sevinçle. «Burda da yok! Yaşadık ula! Yaşadık ki o kadar olur! Burda yoksa nerde var bu anasını sattığım pur taşları?»

Horoz sesleri sıklaşıyordu. Gün ışıkları gökyüzünün doğularını kızartıyordu. Şafak söküyordu. Kazdığı yeri doldurup beş on adım yürüdü. Vurdu kazmayı. «Burda da yoksa, çok eyi!» dedi.

Ortalık da bir serindi ki...

«(Eğer komşular buna he derlerse, onları sabah olmadan getirip serinlikte... serinlikte çalıştırmalı!.. Serinlikte çalışmak koymuyor adama... Tuuu, gördün mü? Vay anasını!)»

Orada pur taşı vardı. Kazdığı yeri doldurdu hemen.

«(Biz heç yok demedik zaten!)» dedi.

Daha yukarda bir yeri kazmaya başladı. Kazdı, kürekledi, «Tamam!» dedi. Pur taşı vardı.

«(Eh... Bazı yerde var, bazı yerde yok, anasını satayım! Bu da eyi... Ya her yerde olsaydı, kitlenmiş toprağı açamasaydık? Eyi bu iş... Yani çok kötü değil...)»

Horoz sesleri geliyordu. Sesleri göğe değiyordu horozların. «(Ötün ulaaa! Bugün en beğinizle ötün! Ne kadar sesiniz, ne kadar gücünüz varsa o kadar, ötün, uyandırın köylüleri! Ovacık yolunun altındaki bu Purluğa bağ dikiyoruz! Pur taşları herkesin sandığı kadar çok değil!..)»

Son kazdığı yeri doldurdu. Kazmayı küreği sırtına vurdu, köye doğru yürüdü. Mezarlığın yanından köye girdi. Kır Abbas'ın kapısını açıp içeri daldı. «Çok değil!» diyordu.

Cennet karı, elinde çömlek, inek sağıyordu. Kara ineğin direkte bağlı buzağısı tartınıp duruyordu.

«Çok değil!..»

Cennet karıya yaklaştı:

«Abbas emmim uyandı mı?»

Cennet karı şaşkın şaşkın baktı Rıza'ya:

«Uyanmıştır emme göbeğine gün gelene kadar yatar Abbas emmin, bilmez misin?» dedi. Sonra sordu: «Ne o? Bir yere mi gideceksiniz barabar?»

«Yoo, şöyle bir uğradım...»

«Bu kazma kürek ne omuzunda?»

«Çocuklarla *Tarım-İş* dersimiz var...»

«Allah akıllandırsın seni Irıza! Sen Abbas emmini alıp bir yere gideceksin...»

Rıza, omuzundakileri indirdi:

«Yengeme de!..» dedi. «Ne desem inanmazsın! Madem öyle, bak doğrusunu anlatayım...» Bir düşündü, Teri suyu soğuyordu yavaş yavaş. «Bak!» dedi. «Düş gördüm. Düşümde gömü gördüm. Şu bizim Purlukta küp küp altın gördüm. Kapaklarını kapatmışlar. Üstlerini örtüp bırakmışlar. Bu düşü Abbas emmimle birlik gördük. Şimdi diyeceğim ona ki, kalk altınları kazmaya gidelim!»

Cennet karı direkte bağlı buzağıyı boşandırdı:

«Yazıklar olsun Irıza senin aklına! Bunu kimseye demeyecektin Irıza! Bana da demeyecektin! Usulca varıp kazacaktın! Yanıp kömür oldu şimdi o altınlar!..» Yazıklanarak baktı Rıza'ya.

Rıza, ciddî bir tartışmaya girmiş gibi:

«Yanamaz, heç bilem yanamaz!» diye bağırdı. «Neredeymiş toprağın altında ataş da yanacakmış? Heç yanamaz!..»

«Eh!..» dedi Cennet karı. «Yanmış mı, yanmamış mı, var da bir bak! Senin yerinde ben olsam, ağzımı yumardım! Sesimi soluğumu çıkarmazdım! Kimseciklere demezdim...»

Rıza hayata doğru yürüdü. Tam kapıyı açacaktı ki Kır Abbas çıktı karşısına. Başının sarı poçusu elindeydi. Göz kapakları çapak içindeydi. Kırmızı sakalları kıvrım kıvrım olmuştu. Gene karnını kaşıyıp duruyordu. Rıza'ya çıkıştı:

«Sabah sabah ne ulan bu? Geldin başımın ucunda benim kötü avratla bıdır bıdır bıdır... Uyutmadın ulan beni!..»

Rıza, kulağına eğildi:

«Çok değil!» dedi usulca.

Kır Abbas anlamadan baktı:

«Nedir çok olmayan?»

«Purlukta pur taşı çok değil!»

«Ne bildin?»

«Gittim kazdım!..»

Kır Abbas, Rıza'ya bakıyordu. Cennet karı da kulaklarını dikmiş dinliyordu. Böyle alçak sesle konuştuklarına göre bunların bir derdi vardı, "emme" neydi o dert?

Kır Abbas:

«Biz orayı tüm purluk bilirdik be Rıza! Onun için de kimse varıp daklaşmazdı. Demek yanılmışız...»

«Belki eskiden çoktu, zamanla eridi...» dedi Rıza.

«Pekey Rıza, buraya kadar eyi, bundan sonra ne olacak? Battal'a ne zaman açacaksın?»

«Ohoooo! Açtım ible!»

«Ne zaman açtın?»

«Dün akşam.»

«Ne dedi?»

«"Eyi bir iş. Şimdilik ağzını yum, bir uygun sırada açalım komşuya!" dedi. Uygun sıra da neyimiş, biliyor musun? Köyün belinin geldiği sıraymış...»

«Öyle siyasatları pek bilir dürzü Battal!» dedi Kır Abbas. «Madem öyle, belleri gelinceye kadar ağzımızı yumalım. Bir şey yokmuş gibi gezelim köyün içinde...» Baktı, avluda Rıza'nın kazmasını küreğini gördü: «Bakıyorum da, eyi verdin kendini bu işe! Eferim ulan, valla eferim!..» Rıza'nın sırtını sıvazladı.

Rıza yürüdü. Kazmayı küreği omuzuna vurdu, gitti.

Kır Abbas ardından baktı. Eskilerden kalma bir yiğit "uşak"tı. Boylu boslu. «(Neden şimdi gençler çelimsiz? Şu benim Yusuf'u alalım. Uyuzun biri be! Serçeparmağınla dokunsan arka üstü düşecek. Yoğsam yemediğinden mi? Öyle ya, bal yok, bekmez yok. Bol süt peynir yok. Çocukken yok, gençken yok, şimdi yok!.. Anasının karnındayken yok... Bundan mı acaba?..)»

Avluya indi. Hem iniyor, hem poçusunu bağlıyordu.

«İneğin südü nasıl gıı?»

Cennet karı elindeki çömleği gösterdi:

«Aha ineğin südü! Yüz direm gelir...»

Kır Abbas kara ineğin başına vardı. Buzağı, anasını emi-

yordu. Tokmaklaya tokmaklaya bitiriyordu ineği. Memelerde buzağıyı kandıracak süt kalmamıştı. Elini ineğin sırtına koydu. Gezdirdi gezdirdi, bir yerde tuttu:

«İşte!» dedi. «İşte derisi, işte kemiği! Kuru, kupkuru bir inek! Kıracın kaplumbağaları gibi, kuru bir tekne! Bunun verdiği sütten ne olur?»

İneği bıraktı, ırbığı aldı. Ahıra, ayakyoluna gitti. Bir yandan da kaplumbağaları düşünüyordu.

*
**

Rıza, evine doğru yel gibi yürüdü. Kapıyı açarken karısını düşündü. Uyuyorsa Döndü'nün sıcaklığına yüzünü sürecekti. Döndü'yü öpe öpe uyandıracaktı. Omuzlarını, kalçalarını okşayacaktı.

Girdi içeri. Ekşi bir koku doldu burnuna. «(Dışarının havası ne temiz! Kapıyı açık bırakayım...)» Kapıyı açık bıraktı. «Ohhooo!..» diye bağırdı. Döndü, ocağın başında ateş yakacağım diye uğraşıp duruyordu. Çocuklar uyuyorlardı ama. Kimisi açılmıştı. Kimisi terlemişti. Kimisi kıvrılmış, kimisi yüz aşağı yatmıştı. Öyle de bir sidik kokusu duyuluyordu ki!..

«Kolay gelsin, Döndü!» dedi.

Döndü, kapının açılmasından, geldiğini anlamıştı:

«Nerdeydin?» dedi usulca.

«Purluğa kadar varıp geldim!»

«Ne var Purlukta sabah sabah?»

«Gezdim, dolaştım birez!»

Karısının yanına çöktü. Onunla birlikte üflemeye başladı. Üflerken üflerken ateş tutuştu. Elini karısının omuzlarına attı. Omuzlarını, kollarını az önce tasarladığı gibi okşamaya başladı. Okşuyor, öpüyordu. Bir ara, başını elleri arasına aldı, ayna tutar gibi tutup gözlerine baktı.

Döndü, Rıza'nın gözlerine uzun uzun bakamazdı. Rıza'nın gözlerinde ölmüş kocasının gözlerini bulur, bozulurdu. Hemen indirdi gözlerini. Kendini Rıza'nın kollarına bıraktı.

Aslında uysal bir kadındı. İçinde her vakit bir eziklik olurdu. Rıza başını eğmesin isterdi. Kendinde bir istek duysa da, duymasa da, Rıza'nın isteğine bırakırdı kendini. Rıza ne vakit

gelse, sürtünse, itmezdi. Olmaz demezdi. İstekli isteksiz, onun götürdüğü yöne giderdi. Her seferinde Rıza işini bitireceğine yakın, bu işten tat almaya başlardı.

Belki sırf bu yüzden çok çocukları oluyordu. Tozak'taki bütün kadınlar gibi Döndü de bu işin "hile"sini bilmiyordu. Bazı bilgili kocakarılardan duyduğu yöntemlere de güvenci gelmiyordu. Rıza ise, kessen, öldürsen, bu işe hile karıştırmak istemezdi. Asıl bu yüzden çok çocukları oluyordu...

Döndü çok çocuk istemiyordu. Bir alay çocuğu nereye oturtacağını, karınlarını her gün üç öğün nasıl doyuracağını, her düğün, her bayram hepsini nasıl giydireceğini bilemiyordu. «Çok olacağına az olsun, eyi olsun!» diyordu. Her yeni çocuktan sonra Rıza da çok çocuk yaptığına pişman oluyordu. Ama onun pişmanlıkları, Döndü'nün doğumlarına engel olamıyordu.

Şimdi de Döndü'yü yatağına çekiyordu.

Gözleriyle, «Gene mi?» diye sordu Döndü.

Rıza kendini tutmak istedi: «Yok...» dedi gözleriyle.

Döndü, gözleriyle: «Sen bilirsin... Eğer istiyorsan...» dedi.

«Çok değil!..» dedi Rıza duyulur duyulmaz bir sesle.

«Pekey öyleyse...» dedi Döndü. «Akşama olsun haa?»

«Çok değil, çok değil!..»

«Hem de çocuklar uyanır belki...» dedi Döndü.

Rıza:

«Ben daha çok umuyordum, çok diye korkuyordum emme çok değil!..» dedi.

Döndü durdu:

«Sen neden konuşuyorsun Irıza?» dedi. Kocasının saçını, başını tatlı tatlı okşadı. «Ne bu az olan?»

«Purlukta pur taşı çok değil!»

«Pur taşını ne yapacaksın? Senden taş soran mı var?»

«Kazdım araştırdım, çok değil...»

«Pur taşından bir şey yapmayı mı düşünüyorsun?»

«Heç kimseye söyleme Döndü. Geceden kalkıp gittim, kazdım karıştırdım, ver birez emme çok değil. Bak yalnız ağzını yum, kimse duymasın...»

«Yumayım.» dedi Döndü uysallıkla.

Rıza şapkasını aldı, toparlanıp kalktı. Evin içinde biraz gezdi. Hayata çıktı, hayattan köy içine baktı. Bacalardan eğri dumanlar yükseliyordu. Köy tezek kokuyordu. Köpek sesleri, tavuk sesleri geliyordu. Çocuklar uyanıyordu...

«Varayım tavukları boşandırayım.» dedi.

Gitti, tavukları boşandırdı. Sonra geldi, küçük oğlunun yanına uzandı. Karısı, eleği tekneyi ocağın başına getirdi. Un çıkardı. Elemeye başladı. Elerken ederken gürültü çıkarmasa Rıza uyuyacaktı. Uyumasa olmaz mıydı? Gözleri kapanıyordu. Açmaya çalıştı. Açamadı...

Uyandığı zaman gön doğmuş, çocuklar dışarı dökülmüştü. Döndü, teknedeki hamuru yarılamıştı. Kalkan çocukların yataklarını toplamış, acıkanların ellerine dürüm yapıp vermişti. Evin içerisini, sidik kokusunu da bastıran bir uğra kokusu almıştı.

«Bana bir dürüm yapsana...» dedi Rıza.

«Sana yumurta sıdırayım istersen?» dedi Döndü.

«Sıdır» anlamına başını salladı Rıza. Gitti, elini yüzünü yıkadı. Kızı peşkir tuttu, saygı gösterdi.

«Evde yumurta eksik değildir, çocuklara da sıdırsan?»

«Olur, sıdırayım...» dedi Döndü.

Döndü, saç üstüne sıdırılmış yumurtayı aktaraçla ekmeğin üstüne çekip Rıza'nın önüne koydu:

«Yiyiver de öyle çık evden!» dedi.

*
**

Öğrencileri dışarı çıkarmadı o gün.

«İçerde adam gibi bir ders yapalım!» dedi.

Kendi kendine kılavuzun yapraklarını bir zaman karıştırdı. Çok karıştırdı, kafasına uygun bir yer bulamadı:

«Bugün dersi kılavuzdan değil, kafadan yapacağız. Selbes bir ders yapacağız, eyi mi?» dedi. «Şimdi size bir soru soracağım, bakalm kim bilecek?»

«Ben bilecem!..»

«Ben bilecem!..»

«Ben bilecem!..»

Daha soru sorulmadan sınıf kaynadı.

«Söyle Züra: Dünyada en çok neyi seversin?»

«Allahı!»

«Öyle değil kız, sana şimdi allahı soran oldu mu?»

«Anamı?»

«Başka?»

«Bubamı!»

«Başka?»

«Hökümetimi!»

«Başka?»

«Bayrağımızı!..»

«Olmadı, bilemedin, bilemedin!»

Biraz durdu Züra'nın karşısında:

«Soruyu anlamadan konuşuyorsun! Ben diyorum ki, yiyeceklerden neyi seversin? Böyle demek istiyorum.»

Ortalık karıştı:

«Kaymağı severim!..»

«Fasille aşını!»

«Turşuyu!»

«Balı!»

«Pelteyi!»

«Şekeri!»

«Cevizi seviyorum Irıza emmi, cevizi!..»

Kollarımı bütün sınıfın üstünde salladı:

«Hep birden konuşmayın! Kızdırırsanız dersi kılavuzdan yaparım!» dedi. Kenan Demir'i kaldırdı: «Sen açıkla bakalım: Nerde gördün cevizi?»

Çocuk sevine sevine açıkladı:

«Gördüm Irıza emmi, şey, eğitmenim! Dedem Ankara'dan getirdi. Kabuğu var eğitmenim, kırılıyor, sonra içini çıkarıp yiyorsun. Çok tatlı bir şey, eğitmenim...»

Ayşe Karaköz'u kaldırdı:

«Sen balı ne biliyorsun?»

«Biliyorum Irıza emmi, şey, eğitmenim! Bıldır ben Av-

şar'a gittim, orda Yakup emmimgilde bal yidim! Bal, dünyada en tatlı!»

«Pekey, pekey... Bakın, bana "emmi" demek yok! Yasak! Herkes bana "eğitmenim!" diyecek! Yakında gezici Hamdi bey geldiğinde biriniz bana "dayı", "emmi" derseniz döverim! Atarım okuldan! Eğitmenim diyeceksiniz. Anlaşıldı mı?»

Usulca, «Anlaşıldı...» dediler.

«Öyleyse söyleyin şimdi: Yiyeceklerden daha başka neyi seviyorsunuz?»

«Sütlü aşı!..»

«Ağızı!..»

«Dutu!..»

«Eti!..»

«Bekmezi!..»

«Üzümü, eğitmenim, üzümü!..»

Ellerini çırptı:

«Tamam! Eferim! Eyi bildiniz!.. Eferim!..»

Sınıfta, «Üzümü seviyoruz!» diyenler sevindiler.

«Pekey... söyleyin bakalım: Üzüm nerde olur? Tarlada mı, dağda mı, ağaçta mı?»

«Asmada olur eğitmenim, asmada!..»

«Ne biliyorsunuz?»

«Biz Hançlı'da gördük, eğitmenim!»

«Pekey, bizim burda neden olmuyor?»

«Asma yok! Asma yok!..»

«Asma olsa olur mu?»

«Helbet olur!..»

«Asma nasıl olur, onu da söyleyin bakalım: Nerden gelir bu asma? Kim verir?»

«Asmayı dikeriz eğitmenim!»

Çocuklar eklediler:

«Dikilirse tutar! Sularız, kuyudan sularız!..»

Ellerini havada bir daha çarptı:

«Haa, dinleyin bakalım. Size bağ dikmenin ne demek olduğunu, asmanın nasıl yetiştirildiğini, nasıl aşılandığını belleteceğim. Emme burada karatahtanın başında değil, dike dike,

yapa yapa... büyüdüğünüz zaman hepiniz her yıl üzüm yiyeceksiniz! Dinleyin şimdi beni: Asma denen şey bir bitgidir çocuklar. Bitgi demek ne demek? Yani ki yerden biten bir şey demek. Yeşil. Asma bitgisi susuz yerde de yetişir. Yurdumuzda kır bağları vardır. Bizim burda da kır bağı olur... Kır bağları nasıl olur derseniz, bakın size onu da anlatayım...»

Akşam üstü Gökkaya yanlarına bir gezi yapacaklarını da söyleyip yemeğe saldı bebeleri. Onlarla birlikte kendi de çıktı. Serbest ders biraz uzun sürmüştü. Vaktin nasıl geçtiğini bilmemişlerdi.

Çıkar çıkmaz muhtar Battal'ı gördü. Evinin hayatında dikeliyordu. Avlu kapısına doğru yaklaştı:

«Battal ağa, az gelsene beri!..» dedi.

Battal salındı geldi. Yeni tıraş olmuş, bıyıklarını kıvratmıştı. Kara ceketini de giymiş, saatini takmıştı.

«Yolculuk mu var?» diye sordu Rıza.

«Yoo...» dedi Battal. «Şöyle bir de köylüm için geyineyim dedim. Her zaman yolculuk olmayla mı geyineceğim?»

«Pekey Battal ağa: Bu köyün beli ne vakit gelecek arkadaş?.. Bana ondan haber ver...»

«Acala etme!» dedi Battal. «Acala işe şeytan karıştığını bilirsin. Sana şimdilik şu kadarını haber vereyim: Köyün beli, Durmuş'un düğünde gelecek. Pat Ali'nin Durmuş'un düğünde... Onu gözlüyorum. Birez daha sabret bakalım...»

«Madem Durmuş'un düğünü gözlüyorsun, varıp söyleyelim Pat Ali'ye, hemen başlasın. Ne bekliyor öyle uzun uzun?»

Battal baktı, Rıza enikonu sabırsız:

«Olur, akşam varıp söyleyelim!» dedi.

Akşamüstü bebeleri geziye götürdü.

Onlara Purlukta pur taşının az olduğunu anlattı.

Gezdirdi tozdurdu, geri getirdi.

Gelir gelmez Battal'ı buldu gene. Birlikte Pat Ali'ye gittiler. Kısaca dediler ki: «Düğüne hemen başladın başladın, başlamazsan kız elden gidiyor. Hakkı Çavuş cayacak gibi konuşuyor. Esme'yi başka birine verecek heralda...»

Pat Ali, Aıza'yla Battal'ın ellerine sarıldı:

«Allah sizden ırazi olsun!» dedi. «Ben o dürzünün niyetini seziyordum zati! Hemen bu havta düğüne başlıyorum! Elindeyse versin başkasına... Kim var onun karşısında ulaaan?..»

Sonra Hakkı Çavuş'a gittiler. Ona da buna benzer bir "yalan" attılar. Sonra da, «Beri bak, komşuların tümünü çağırın düğüne... Pat Ali'ye söyle, şarap çok gider deye üzülmesin! Az gelirse biz ekleriz...» dediler.

7

TOZAK'TA BİR GECE

Pat Ali, Avşarlı Zekeriya ile Muharrem'i de okuladı. Zekeriya sazını kucaklayıp geldi. Şimdi o çalıyor, Muharrem söylüyordu. Yörenin en ünlü sanatçısıydı ikisi de...

Odanın içini yas gibi bir ezgi doldurmuştu.

Bir ara, üvey ana elinden zar ağlamış çocuğun kendini kayadan atıp ölmesini söylediler. Sonra, «Dooost!.. Dooost!.. Dooost!..» diye bir türküye geçtiler. Türkünün coşkun yerlerinde Zekeriya kendisi de söylüyordu.

Dinsel türkülere sıra gelince odadakiler toparlandı...

Kerbelâ çölünde kumrular öter
Canlar şehit olmuş yanyana yatar
Yeter ya Muhammed Alim yeter
İzler kayıp olmuş yollar dolaşmış

Sonra "dolu"ları tokuşturup dikiyorlardı. Muhtar Battal ayağa kalkıyor, sendeleyerek yürüyor, elindeki doluyu saygılı saygılı Muharrem'e sunuyordu. Boşalan "dolu"yu yeniden doldurması için Kır Abbas'ın Yusuf'a uzatıyordu.

Kır Abbas'la yanyana oturan Rıza, sinilerde sunulan şaraptan gereği kadar işti. Sarhoş olduğunun farkındaydı. Fazla içmemek için kendini tutuyordu artık. Sık sık Battal'a göz ediyordu. İşaretle, «Köylünün beli ne zaman gelecek?» diye soruyordu. Battal da, «Az dur hele, az dur hele...» diyordu işaretle. O zaman Rıza, elindeki "boş"u Yusuf'a uzatıp, «Tazele Yusuf! Tazele şu elimdekini!..» diye bağırıyordu. Kimsenin anlamayacağını umarak, «Daha sırası değilmiş, hay gözüne kurban olduğum, daha sırası değilmiş!» diyordu.

Kır Abbas bağırdı birden:

«Irıza'ya şarap getirin ulaan!.. Tazeleyin tazeleyin verin bu yiğide! İçi yanıyor bugün...»

«Şarabın eyisini, hasını!..» diye muhtar da bağırıyordu.

Rıza taşı gediğine oturtuyordu:

«Eyi, hası olup da... kaç cins şarap var Pat Ali'de? Sade Pat Ali'de değil, köyümüzde kaç cins şarap var?»

Pat Ali ezilip büzülüyor:

«Olanından için, kusura bakmayın!» diyordu.

Battal, elindeki "dolu"yu dikti:

«İçin!..» diye bağırdı. «Şarap, dünyanın ab-ı hayatı. Mukaddes şarabı içelim deyi, Cenaballah mahsus selâm eylemiş. Şarapsız geçen günler ömürden değil... İçin... Hemi de benim evdeki küpü buraya taşıyın... Karıya kıza, delikanlılara pay edin... Kalk Yusuf, kalk Mustafa; kalkın hemen benim eve gidin...»

Kara ceketinin cebinden anahtarlar çıkardı:

«Öteki odadan Güley'i çağırın bana!» dedi.

Karısı Güley'i çağırdılar. Kadın, ala-çakır bir bulantı içinde geldi. Ellerini önünde kavuşturdu.

Battal, anahtarları uzattı:

«Oyma dolabın kapağını aç! Küpteki şarabı bakraçlara boşalt ver ellerine! Alıp getirsinler. Bir damla kalmasın dibinde. Kaç bakraç gelirse gelsin, hepsini boşalt!» dedi.

Battal sarhoştu. Öyle gösteriyordu kendini.

«Kasabadan gelecek konuklar için... efendime söyleyim... sakladığım şarap... efendime söyleyim... buradaki dostlar için bitirecek bu akşam... Pat Ali'nin oğlu Durmuş'un... Hakkı Çavuş'un kızı Esme'nin düğünleri... efendime söyleyim... bu akşam herkesin sarhoş olmasını istiyorum... Durmuş'un şerefi için... Pat Ali'nin şerefi için...»

Herkes elindeki "dolu"yu şerefe kaldırıp bağırdı:

«Yaşa Battal, yaşa Battal!.. Sana şarap gerektiğinde biz şarabı göl ederiz!.. Sen yaşa, sen varol... Muhtar dediğin aynan böyle olacak!..»

Muhtar:

«Pat Ali için bütün selvendimi, bütün variyetimi feda ederim! Bütün dostlarım için... Köyüm için!..» Nara atıyordu.

Kır Abbas ayağa kalktı. Sağ kolunu dama doğru uzattı:

«Zekeriya, heeey Zekeriya!.. Senin canın yirim! Bırak artık yas havalarını! Şen havalardan fur!»

Zekeriya düzen değiştirip şakrak havalara geçti. Başlarını birbirlerinin omuzlarına yaslamış erkekler canlandılar. Oturdukları yerde şakır şakır oynamaya başladılar.

Az sonra Yusuf'la Mustafa, dolu bakraçlarla geldiler. Ortalarında Battal'ın karısı Güley, odaya girdiler.

«Öteki odaya, öteki odaya!..» diye bağırdı Battal. «Bakraçların burda ne işi var? Öteki odaya!..»

Bakraçları öteki odaya götürdüler.

Gençler boşları toplayıp gittiler. Az sonra "dolu"ları sinilere dizip geldiler.

İçenler ağızlarını yumruklarıyle silip silip bağırıyorlardı:

«Yaşa Battal!.. Şarabın eyisi bu imiş! Hası bu imiş!..»

Rıza, «Sırası, sırası!..» diye Battal'ın gözüne bakıyordu: «(Açacaksan aç, komşuların beli gelip geçecek!..)»

Battal başladı:

«Efendime söyleyim... Sizi kendi evlerinizde küp küp şaraba boğmak için... İstediğiniz zaman üzüm bekmez yiyebilmeniz için... efendim söyleyim... Yoğurtla bekmezi karıştırıp, yani ki "karabeyni" yapıp, ne gözel olur emme biliyor musunuz? Teze üzümü varıp asmasından koparmak, koparıp yimek dünya değmez mi emme komşular? Üzümlere alaca düştüğü vakıt salkımları okşayıp yimek... kendi öz bağlarınızdan kandığınız kadar şarap yapıp içebilmeniz için... can-ü gönülden... yani bütün samimiyetliğimle... içtiğimiz şu şarabın başında... bir teklifim var zatlarınıza!.. Teklifime he deyen yaranlarım, yoldaşlarım şimdiden var olsunlar! He demeyenler de var olsunlar, hemi de eyi düşünsünler...

Saz durmuştu.

«... Efendime söyleyim... Siz bu Tozak kırının üstünde daha ne zamana kadar ellerin köyünden... efendime söyleyim...

etek etek para vererek aldığınız üzümlerin şarabını... kaldırdığınız üç kile buğdayı götürüp satıcılara devretmeniz... efendime söyleyim, kız oğlan bebelerimizin boyunlarını burup bakmaları... bir sünnînin getirdiği cibrenin başında hepimizin halka olmamız... evet komşular, size soruyorum, bunlar ne vakta kadar sürüp gidecektir?..»

Kır Abbas top gibi patladı:

«Açık konuş Battal! Geçen yıl gelen topal sıhıya gibi lan lun edip durma! Sözü dolaştırma. Açık konuş!..»

Rıza:

«Evet Battal kardaş, gayet açık konuş da kafamıza girsin! Yani girebilsin!..» dedi.

«Açık konuşuyorum bre dürzüler!» dedi. «Efendime söyleyim... eğer biz Tozak köyü isek... Ehli Beytin kavline uyup hemi de ittifakımız varısa... Purluk denen yeri elbirliğiyle üzüm bağı yapmaya karar veriyoruz...»

Kır Abbas diz çöktü:

«Bu mu? Söyleyeceğin bu mu dört seettir?»

Battal, tatlı tatlı baktı:

«Bu!..» dedi.

«Karar verelim emme Battal yeğenim, Purlukta bağ olur mu? Bir damla su yok! Neyle yeşerteceğiz o asmaları?»

«Sen anlat Rıza!» dedi Battal.

Odadakiler, başlarını Rıza'ya çevirdiler:

«Anlat bakalım, kısaca anlat!..»

«Biz, Mahmudiye'nin sekizinci devre korsundanız. Bir Irauf hoca vardı, kara bir şey. Kendisi aslan Urfalıydı. İlk vardığımızda bize dedi ki, "Şu asmaları aşılayın!" Birez geçti: "Şunları da budayın!" Sonra bize bir kıraç gösterdi. Kıraç dediğin o kadar olur! Yanıyor! "Burayı da belinize kadar kazın!" Biz giriştik. Tüm o kırı belimize kadar kazıp altüst ettik. Bakın size anlatayım: Mahmudiye'deki toprağın otları, bizim otların aynıydı. Kuşları böcüleri aynıydı. O altüst ettiğimiz toprak da bizim Purluğun aynıydı. Toprağı altüst etme işine

kirizma derdi Irauf hoca. Kirizma deyince aklınıza zor bir iş gelmesin. Mahmudiye'de ben yaptım, burda size gösteririm...»

Odanın içinde herkes Rıza'yı dinliyordu.

İlk karşı çıkan Kır Abbas oldu:

«Pekey Irıza, aldık kabul ettik, emme bu bizim Purluğun bir karış altı pur taşlarıyle kitli be aslanım! O taşları nasıl kırıp altüst edeceğiz? Bir milyon dinamit, hemi de bunları patlatmak için bir de müyendiz ilâzım!..»

Battal dizlerini dövdü:

«Tuu!.. Gördün mü? Bu ciheti düşünmedik! Oranın altı hep pur taşı be! Gücümüz yeter mi bu işe?»

Rıza:

«Yeter mi, yetmez mi, tasalanmayalım hemen...» dedi. «Helbet Purlukta pur taşı vardır. Emme pur taşı olmayan toprağı nerde bulalım? Bakın, ben size başka bir şey anlatayım: Irauf hoca derdi ki, "Yurdumuzda bir avuç toprak için insanların kayalardan uçtuğu köyler vardır. Sırtlarıyle kayaların başına toprak taşıyıp ekin ekerler..." Heralda bizim Purluk, dünyanın en kötü toprağı değil! Gözümüzü korkutmayalım.»

Kır Abbas bir yekindi:

«Irıza, aldık kabul ettik yeğenim, emme su olmayınca bağ yetişir mi?»

Rıza: «Yetişir,» dedi. «Kır bağları vardır...»

«Öyleyse bu iş oldu bitti!» Biraz durup düşündü: «Orayı okul, yada köy adına mı bağ yapacağız? Bir de bu nokta açıklansın... öyle ya!»

Battal, «Onun orasını da ben anlatayım komşular...» dedi. «Kaç komşu var köyümüzde ocağı tüten? Şu kadar. Yani hemen bir liste yaparız. Irıza yazma biliyor nasolsa. Sonra komşular, efendime söyleyim... adımlayıp adımlayıp taş dikeriz... Karı kız, genç koca, başlarız kazmaya...»

Kır Abbas, «Kazarız anasını satayım!» dedi.

«Heç toprak kazmadık mı, heç taş kırmadık mı?» dedi Battal. «Sabahtan gider akşama kadar kazarız. Yani kazarız ki dini bir uğruna...»

Rıza gene söz aldı:

«Çünkü komşular, belimize kadar kazıp aktardık mı, bağ eyi olur. Çevre köyler de görürler ki Tozak köyünün insanı nasıl bağ yetiştiriyormuş! Hemi de filokseraya karşı delice çubuk dikeriz.»

«Dur Rıza!» dedi Battal. «Abbas emmi sen de dur! Sözümü kesmeyin! Söyleyeceklerim var! Purluğun her yanını belimize kadar kazıp aktardık mı, listemizde kaç komşu varsa, kardaşlık hakkı, hemi de adaletli üzerine, efendime söyleyim... bir kurra çekmek düşer köy kuruluna...»

Rıza:

«Bitti mi Battal ağam?» diye sordu.

«Bitti...» dedi Battal.

«Nerden çubuk bulunacak, bu çubuklar nasıl dikilecek? Onun orasını da benden isteyin. Yani hep barabar düşünür bir yol buluruz.»

Kır Abbas:

«Bu bağlar nasıl korunacak, üzümleri kuş yimesin, tilki yimesin deye ne yapılacak? Onu da benden isteyin. Yani ben düşünür taşınır, bir yol bulurum, kendim...» dedi.

Köy kurulunun sonuncu üyesi, köyün dik adamı Kel Bektaş çıktı:

«Durun bakalım: Burda böyle ataşlı ataşlı kesip biçtiniz emme, o Purlukta bizim danamız kuzumuz yayılıyor! Onları nereye süreceğiz Purluğu bağ yaparsak?»

Battal güldü:

«Şöyle düşünelim arkadaşım Kel Bektaş. Haa bak, sana Kel Bektaş diyorsam kusura bakma, er lâğabıylan çağrılır. Efendime söyleyim... Dana kuzu mu kârlı, yoğsam bağ mı?»

«Helbet dana kuzu kârlı!» dedi Kel Bektaş.

«Gözeeelll!» dedi muhtar. «Helbet dana kuzu kârlı. Kolayı var be kardaşım: Süreriz onları da Topalören'e! Tozak köyünün kırı tükenmedi ya! Yarbaşı'na süreriz!.»

Kalabalığın göğsü körük gibi indi kalktı. Bir ağızdan:

«Eveeet!..» dediler.

«Ne kalıyor geriye?» dedi Battal.

«Geriye...» dedi Kel Bektaş. «Belkim hökümet bir aksilik çıkarır, olur a...»

Rıza, Kır Abbas, herkes Battal'a baktı:

«Ne yaparız o vakıt?»

Battal:

«Onun da bir kolayı bulunur,» dedi. «Daha doğrusu, şimdiden işimizi sağlam tutup efendime söyleyim... Komşular, bu Purluk denen toprak köyün toprağı mı? Köyün toprağı. Bütün komşuların burada hakkı var mı? Var. Biz de listemize adalet üzerine bütün komşuları aldık mı? Aldık. Yazarız bir dernek kararı, köyün koca mühürüyle de onayladık mı, tamamdır! İsmet Paşa gelse lâf konuşmaya hakkı olamaz! Sebabına gelince, köyün kocaman tüzelkişiliği var komşular! Yani tüzelkişi demek, çok yüksek bir şey demek. Sen nerenin lâfını konuşuyorsun arkadaşım Bektaş?»

Kel Bektaş yerine oturdu:

«Öyleyse bu işin bir engeli yoktur.» dedi.

Battal, odadakilerin yüzlerini teker teker yokladı:

«Tamam mı komşular? Bir sözünüz kaldı mı? Bektaş, eyice düşündün mâ, lâfın bitti mi?»

«Tamam, tamam!..» dediler.

Kel Bektaş da, «Tamam...» dedi.

Muhtar ayağa kalktı:

«Öyleyse herkes ayağa kalksın, sendelemeden dikelsin, bir alevî yemini edelim. Bilmillââh! Bismişâh! Allah allaaah! Evel allah deyelim, kadim allah deyelim. Bu işi yapacağımıza, bu işi canımız gibi sımsıkı tutacağımıza, hiçbir vakıt kalbimizi bozmadan, aşkımızı söndürmeden Purluğu belimize kadar kazıp altüst edeceğimize, karılarımızı kızlarımızı da alaraktan daha gün doğmadan kalkıp işe hazır olacağımıza, Avşar köyünden Zekeriya kardaşımızla bilâderi Muharrem de tanrı tanığı olmak üzere, pîrimizin niyazı, Hazreti Ali bubamızın kılıcı, Hasan Üseyin efendimizin, on iki imamlarımızın aşkına...» Hep birlikte yemin ettiler.

Kır Abbas bağırdı:

«Çalgıcıları avluya çıkaralım. Biz de çıkalım...»

Battal:

«Haydi, çalgıcılar dışarı, herkes dışarı!.. Davul zurnayı da çağırın!.. Çoluk çocuk, karı kız, herkes evin avlusunda cem olsun! Yol yöntem üzere gözel bir halay çekelim şu yeminin ardından! Haydin komşular!..» dedi coşkunlukla.

Gökyüzünde ay, kalaylı bir sini gibi parlıyordu.

Aşağıda Tozak kırı, üstündeki eğrilerle, yamalarla, ay ışığında dalgalana dalgalana uzayıp gidiyordu. Ovacık yolunun berisinde, mezarlığın ağzında musalla taşı parlıyordu.

Gökyüzünün bütün yıldızları olanca aydınlıklarını Tozak kırına döküyorlardı sanki. İnsanlar birbirlerinin yüzünü gözünü okuyabiliyorlardı. Şimdi davul daha tok vuruyor, zurna daha gür ötüyordu. Kır Abbas, Rıza'nın elini tutmuş, sıkıyor ha sıkıyordu.

Erkekler avlu duvarının diplerine oturdular.

Kadınlar kol kola geniş bir halay çeviriyorlardı. Başa gelinler geçti. Oynuyorlardı. Yaşlı gibi olanlar gerilerde yer aldılar. Feslerindeki penezler parlıyordu. Sandıklardan çıkarıp giydikleri yeni üçetekler sürünüyordu. Sekiyorlardı.

Zurna, ağır bir hava tutturmuştu. Bellerini kıra kıra dönüyorlar, sekiyorlardı. Eski zaman dağlarında bir göle ceylanlar inmişti. Ceylanlar omuz omuza vermişler, dönüyorlardı. Duvarın dibinde birer gür bıyık olarak görünen erkekler seslerini soluklarını kesmişlerdi. Halayı derin bir ilgiyle, hem de saygıyla izliyorlardı.

Halaya başka kadınlar da katılıyordu. Sekmeleri, çökmeleri, el çırpmaları gittikçe sıklaşıyordu. Zurna akıcı bir havayı öttürüyordu şimdi. Uzun boylu gelinler, örgülü saçları bellerini döve döve, yaylanıp sıçrıyorlardı. Duvarların dibinde oturan erkekler hop diye bir bağırsa, kadınlar uçacaklardı...

Battal, birden:

«Öf ulan ööööff!..» dedi, Pat Ali'yi yanına sesledi: «Dilim damağıma yapıştı, ulan Ali kurban! Bir bardak şarabın kalmadı mı bakraçların dibinde?»

Pat Ali pire gibi içeri koştu. Muhtara bir bardak şarap bulup geldi hemen.

Battal şarabı bir dikişte bitirdi:

«Oooh, şükür!.. Şükür beni yaradana, beni buna kavuşturana!..» Sonra durdu: «Canlara şarap yok mu, Ali?»

«Geliyor, geliyor!» dedi Pat Ali. Yusuf'la Mustafa'ya el etti: «Çabuk olun!..»

Ortalığa inceden bir ter kokusu yayıldı. Ekşi, acı bir ter kokusu ki, delirtiyordu. Erkekler, damarlarındaki kanın gürüldemeye başladığını duyuyorlardı.

Az sonra siniler şıngırdayıp geldi. Yusuf elindekini doğruca babası Kır Abbas'ın önüne getirdi. Kır Abbas, bir elini Rıza'nın elinden çekmeden, "dolu"yu aldı. Bekledi. Yusuf sonra Rıza'nın önünde durdu. Yeri birden yükselmişti Rıza'nın. Alıp o da bekledi. Siniler boşalıncaya kadar herkes bekledi.

Kır Abbas elini Rıza'nın elinden çekti. "Dolu"yu tutan sağ elini havaya kaldırdı:

«Gelecek üzümlü günlerin hörmetine!..» dedi.

İçtiler; «Hörmetineee!..» dediler bir ağızdan.

Şaraba dayanırlığı, içki başındaki olgunluğu, Tozak'ta, bütün çevre köylerde bilinen Kır Abbas, elinin yumruğuyle ağzını sildi: «Şükür bu gözel suyu yaradana!..» dedi. Halayın başına geçti. Halay birden hızlandı.

Ay ışığında köy derin bir sessizliğin içindeydi. Evler ters döndürülmüş kaplumbağalara benziyordu.

Rıza da kalktı ayağa yavaşça. Ağır ağır yürüdü. Kır Abbas'ın yanında "başaltı"nı tutan gelinin omuzuna vurdu. Gelin ter kokulu yerini Rıza'ya verip çekildi. Gitti, duvarın dibine oturdu.

Battal kalktı:

Erkekler birer birer kalkıyorlar, kadınlardan halayı alıyorlardı. Az sonra halayda hiç kadın kalmadı. Şimdi halayın zor bölümüne sıra gelmişti. Tozak köyünün erkekleri kanatlanmışlar, hop, hop, hop uçuyorlardı. Kır Abbas bir oktu. Havada kayıyordu...

Muhtarın karısı Güley, Senem'e seslendi:

«Kele bacım, bize dolu yok mu? Dolu yok mu bize, gözleri kör olasıcalaaar!..»

Pat Ali'nin karısı, Senem'i, Döndü'yü kaldırdı.

İki kadın, hayatın ucundaki sinileri alıp içeri gittiler. Bakraçları boşalttılar. "Dolu"ları sinilere dizip getirdiler...

Güley, halayı uça uça sürdüren erkeklere bağırdı:

«Ömürlü oluuun, ömürlü, ömürlü!.. Ömürlü olun!..»

Köyün yaşlı ebesi Hörü karı, halaya girmemişti. Sinilerde şıngırdayıp gelen "dolu"lardan almamıştı. «(Ben bugün içmeden zerhoş oldum, içmeme hacat kalmadı!.. Tozak köyünde salım salım bağların yeşerdiğini, küp küp pekmezlerin, şarapların evlere dizildiğini... hele bir de erolan salkımlarının, kuşüzümlerinin, ak kadınparmaklarının, kara kadınparmaklarının, çavuşüzümlerinin, bulutüzümlerinin... ah, ille de karagevreklerin benlendiğini görürsem... görürsem... heç başka bir şey istemeden... başka bir şey beklemeden... kendi gönlümle... kendi öz gönlümle... Allahım ezrailini yollayıp emanetini usulca alıversin o zaman... kendi gönlümle giderim...)» diyordu Hörü ebe kendine.

Her şey bitip evlerine dağıldıklarında Battal, Rıza'yı bir köşeye çekti:

«Sabah erkenden bize gel, köyün dernek kararını tevtere yazıverelim!» dedi.

8

PARMAK İZLERİ

Öküzler, inekler, eşekler; Tozak kırına, Tozak kırından aşağılara baktılar. Bugüne kadar kemirip geldikleri ot köklerini, dikenleri, biraz daha kemirmek için dört bir yana dağıldılar.

Gün İnnettepe'nin başından ışıklarını dökmeye başladı.

Tozaklılar evlerinden çıktılar.

Kazmalarla, küreklerle Purluğa doğru yürüyorlardı.

Başlayan gün, gelip geçmiş sıkıcı günlerden bambaşka bir gündü. İçlerinde büyüyüp giden akşamki kararla, hepsi bir çizide toplanmıştı. Şimdi kadın kız, yaşlı genç, hepsi, bu çiziden Purluğa doğru gidiyorlardı.

Kırmızı sakalıyle Kır Abbas, belki otuz, belki daha fazla yıl önce, Afyon cephesindeki Yüzbaşısı Sami beyin sözlerini anısıyordu: "Bu savaş bizim kurtuluş savaşımız oluyor. Ama her vakit tetikte duralım. Kemal Paşa bizi yeni bir savaşa çağıracak. Bence asıl kurtuluş o olacak. Biz asıl onu kazanmalıyız ki, karnı tok, sırtı pek bir millet olabilelim!"

Kır Abbas düşünüyordu:

«(Sami bey Haymanalıydı. Aradan otuz, belki daha fazla yıl geçti. Afyon cephesinin oralarda neler değişti, Haymana ne oldu, bilmiyorum. Emme, aha bizim halimiz! Otuz... belki daha fazla yıl önce neyse bugün de o! Kuyumuz... suyumuz... aynı! Günümüz, kölgemiz, buğdayımız aynı! Kıracın üstünde belki daha da kötü olduk. Algılar vergiler arttı. Cavır içimize yeniden doldu. Şıh deye duttuklarımız şeytan çıktı. Kurtuluşumuz zorlaştı. Şu yidiğim aşa, içtiğim çorbaya, hökümetin candarmasına, tasıldarına bakarım da, biz daha kurtuluş savaşına başlamadık, Kemal Paşa caydı mı, ne yaptı, bizi öyle bir savaşa çağırmadı derim. O unuttu, ötekiler de unuttu. Şimdi bizim Irıza'nın aklına uyarak bu bağı yeşertirsek, asmalar üzüm

verirse, sonra orak sapı kadar bir su bulabilirsek bir yerden, sonra da bebelerimizi böyük okullara salıp okutabilirsek, onları yoksullara yarar birer adam edebilirsek, yurtta sözümüz yörürse; kısa aklımla, kurtuluş deye ben ona derim yani... Yani ölme eşşeğim ölme... Yani gözel seçemiyorum, deyemiyorum... Böyle bir şey demek istiyorum yani!..)»

Rıza, köyün karar defterini, musalla taşının üstünde açtı. Akşamki kararı *"oybirliğiyle"* diyerek deftere yazdı. «*Biz, aşağıda parmak izleri, mühürleri, imzaları bulunan...*» demişti. Sonra, «*...ları*» sildi, «*imzası bulunan*» yaptı. Bir tek kendisi vardı imza atabilen. Yazıp bitirmişti. Şimdi muhtarın yollayacağı ilk komşuyu bekliyordu. Köyün istampa kutusu taşın bir ucunda duruyordu. İlk gelenin adını yazacak, sol el başparmağıyle defteri mühürletecekti.

Komşular, musallanın on adım kadar ötesinde dikiliyorlar, itişip kakışıyorlardı.

Muhtar:

«Durun arkadaşlar, itişip kakışmayın! Hepinizi birer birer yollayacağım! Sırayla!..» diyordu.

Komşulardan bazıları, «(Tıpkı pank parası aldığımız gibi!..)» diye düşündüler. Durumlarına göre, önce geçen yılın borcuna karşılık 50.—, 80.—, 100.— (lira) yatırırlar, sonra gene 50.—, 80.—, 100.— (lira) çekerlerdi. Yılda bir...

Bazıları da, «(Şubanın önündeki gibi!..)» diye düşündüler. Erkekler on sekiz, yirmi yaşına gelince askerlik yoklamasına giderlerdi. Şubede sınıflara ayrılırlardı. "Açıkgöz"ler jandarma yazılırdı. Şube başkanını tanıyanlar, başkanın adamının adamı olanlar, iyi sınıflara kayrılırdı.

Kadınlar hiç bir şey düşünmediler. Onlar ne "pank parası" alırlar, ne de asker olurlardı...

Muhtarın gözü Kel Bektaş'a takıldı. Onu mu yollasaydı önce acaba? Sonra, Kır Abbas'ın kardeşi Pat Ali'yi gördü. «(Kır Abbas'ı yollasam ne olur? Önce Kır Abbas'ı, sonra da karısını yollarım!)» Bağırdı:

«Abbas Kartaaal!..»

Komşular bir gülüştüler. Köy içinde birbirlerini hiç soyadlarıyle çağırmazlardı. Soyadları, hükümetin verdiği, işlerine yaramayan birer takıntıydı. Kır Abbas'ın adı Kır Abbas'tı. "Kır Abbas" dedin mi herkes bilirdi. Hem öyle "kartal"lıkla da bir ilgisi yoktu.

«Karısı Cennet Kartaaal!..»

Daha yüksek sesle gülüştüler. Muhtar için, «(Mâkemedeki mubaşır gibi!..)» diye düşündü birkaçı. Mahkemeye çok az, çok seyrek inerlerdi. İşleri düşmezdi. «(Nadir, çok nadir!..)» Yılda bir, bazen iki yılda bir "dede"leri gelir, "yemin verir", "değnekten atlatır", "hak sorar"dı. Anlaşmazlıkları bir gecenin içinde çözer, küsleri barıştırır, yatıştırır, giderdi.

Muhtar, üçüncüyü çağırdı:

«Bektaş Duruuu!..»

«(Bek duru maşşallah!..)» dediler. Kel Bektaş'ın ne "mal" olduğunu iyi bilirlerdi. Ama biraz sonra çağrılma sırası kendilerine geleceği için Bektaş'a gülmediler.

«Karısı Güssün Duruuu!..»

Battal birer birer çağırıyor, her çağrılan, elinde ya kürek, ya kazmayla gelip Rıza'nın gösterdiği yere parmağını basıyordu. Parmağını basan öte geçiyordu. Ötesi Ovacık yolu, yolun altında Purluk dedikleri topraktı. Purlukta birer ikişer "cem" oluyorlardı. Kazmalarını küreklerini bırakmadan kuru toprağın üstüne çöküyorlardı. Önlerindeki yavşan köklerini, sıçanotu kurularını yoluyorlardı.

Böylece Purluktaki kalabalık büyüyordu. Muhtarın çağırdığı her erkek, her kadın, Rıza'nın gösterdiği yeri parmakladıktan sonra, gelip kalabalığa katılıyordu.

Parmak izleri üç sayfa tuttu. İrili ufaklı, türlü nakışlardı bunlar. Sayfalar, ilkel desenlerle dokunmuş bir örtüyü andırıyordu. Rıza en alta *"Yukardaki parmak izlerinin Tozak köyünden adları yazılı kimselere ait olduğunu"* yazıp muhtarla üyelerin mühürlerini bastı.

Battal:

«Haydi hayırlısı Irıza kardaşım!» dedi. «Bu iş bitti, yörü şimdi Purluğa!» dedi.

Purluğa doğru yürüdüler.

Kır Abbas, daha karşıdan bağırdı:

«Yazıya çiziye fazla kıymat vermeyin Battaaal! Yazı çizi sonra da olur! İşimize bakalım çabuk!..»

«Sen de acala etme bakalım Abbas emmi!» dedi Battal. «Zati başka yazı çizi yok. Bitti. İşler sağlam kazığa bağlandı yani Abbas emmi...»

Muhtar, Rıza'yı, köy kurulu üyelerini kalabalıktan ayırdı. Purluğu, Ovacık yolu boyunca adımladılar. Sonra aşağı kıvrıldılar. Sonra yukarı döndüler. Sonra ilk çıktıkları yere geldiler. Her kıvrıldıkları köşeye birer taş dikiyorlardı.

Rıza, kafasından hesaplar yapıyordu: «(Günde yüzer adım alıp çıksak... Yuvarlak olarak bin iki yüz adım eni var... Biz bunu on, bilemedin on iki günde bitiririz. Uzunu da 160 adım... Burayı asmalandırıp komşulara üleştirirsek, ev başına ikişer dölüm düşer. Emme hele bir kazalım...)»

Battal:

«Haydi arkadaş, adımla yüz adım! Bak gün nereye çıktı!» dedi. Sonra Rıza'yı beklemeden kendisi adımladı. Gitti gitti, bir yerde durdu. «İşte bu yüz adım!» dedi.

Rıza yürüdü, muhtarın yanına vardı:

«Dikelim buraya bir taş!» dedi.

Bir taş bulup diktiler. Sonra komşuların yanına vardılar.

«Hemen şimdi işbaşı yapıyoruz!» dedi muhtar. «Bugün hesabı kitabı yaptık. Irıza sağ olsun, şipşak hesapladı her şeyi. Şimdi kazmaları furalım!»

Oturanlar kalktılar.

Bazıları Purluğu şöyle bir süzüp:

«(Vay anacıım, tükenir mi bu kaza kaza?)» dediler.

«Çok değil, on, on iki günlük işimiz var.» dedi Rıza. «Heç kimse gönlüne güçlük getirmesin.»

Kel Bektaş sordu:

«Yani şimdi bağlar ortak mı oluyor, yoğsam pay pay mı? Önce onu anlayalım!»

Kır Abbas bir adım kadar öne çıktı:

«Onlar sonraki işler ulaaan!» diye bağırdı. «Çok konuştu-

nuz canım! Bakın, ben "Allah allah, bismillâh bismişâh!" deyip ilk kazmayı furuyorum. Haydi, allah allah, bismişâh!.. Hazreti Ali kuvatıyla... Hınk!..» Vurdu ilk kazmayı.

Ötekiler de vurdular.

Pat küt... Kazmalar indikçe toprak güm güm ötüyordu. Kuru toprak tozuyordu. Burada asmalar yetiştirip, o asmalarda mor salkımlar görmeyi hepsi istiyordu. Hepsinin içinde bu istek şaha kalkmıştı. Bu toprağın altını üste, üstünü alta getireceklerdi. İşte, başlamışlardı...

Bir zaman hiç konuşmadan çalıştılar. Önlerindeki birer adımlık yeri bellerine kadar kazdılar.

Muhtar da, Rıza da çalışıyorlardı.

Rıza ara sıra çıkıp kazılan yerlere bakıyordu.

Kel Bektaş gene tutturdu:

«Böyle olmasın, komşuların birezi kazmacı, birezi kürekçi olsun. Söz gelimi, erkekler kazsın, kadınlar küreklesin...»

Battal:

«Olur, öyle de olur!» dedi.

Zaten pek sıkışık çalışıyorlardı.

Kır Abbas kızdı:

«Öyle de olur, böyle de olur deye günde on yöntem değiştirme Battal! Nasıl başladık, öyle gidelim gözel gözel!..»

Muhtar da kızdı, ama belli etmedi:

«İlk gün birez böyle olur da gide gide düzelir. Hem neye değiştirmeyelimmiş Abbas Emmi? Kendi yöntemlerimizi değiştiriyoruz. Gökten gelmiyor ya bunlar!»

Tartışmayı uzatmadılar.

Kadınlar seçilip ayrıldı. Az önce kazılıp arkaya atılan toprağın üstüne oturdular.

Erkekler kazıyorlardı.

Rıza bir ara Battal'a sokuldu:

«Yavu Battal kardaşlık, okulu unuttuk bugün?» dedi. «Çocuklar bekler beni...»

Battal:

«Bugün günlerden ne?»

«Cuma!»

«Eyi ya, yarın akşamüstü tatil. Öbür gün zaten tatil. Emme sen bilirsin. İstersen habar salıp getirteyim hipicini? Yani sen bilirsin...»

Rıza:

«Habar salalım da gelsinler, daha eyi.» dedi.

«Sat anasını yavu!» dedi Battal da. «Az çok bu da bir derstir, anlayana. Hemi de Gezici Hamdi beyin bu işi anlayacağına benim inancım vardır... Heç korkma...»

Bekçiyi köye yolladılar.

Bir yandan kazıyorlar, bir yandan çıkan pur taşlarıyle uğraşıyorlardı. Çetin yerlere delikanlılar koşuyorlardı. Sağlam kazmalar oralarda toplanıyordu. «Ah, olacaktı dört beş küskü, göreceksiniz siz!..» diyorlardı.

Battal da, «Yok canım, o kadar büyütmeyin şu taşları gözünüzde! Ne olacak, işte kazıp gidiyorum...» diyordu.

Kır Abbas:

«Kolay olsa da, zor olsa da, küskü olsa da, olmasa da kazacağız, eyisi mi hemen kazalım şunu!» dedi. «Ulaaan ne üzermişsiniz insanı be! Aşkolsun valla!..»

Hörü ebe bağırdı:

«Yavrularım, yavrularım!.. Size su nüzüm etmeyecek mi şimdi? Hiç susamayacak mısınız?»

Muhtarın karısı Güley:

«Susamaz olur muyuz?» dedi.

«Neye su getirmedik gelirken?»

«Biliyor muyduk sıraya geçip hemen çalışacağımızı?»

Rıza'nın karısı Döndü:

«İki teze gelin gitsin de tulukları doldurup geliversin canım!» dedi.

Cennet karı:

«İki tuluk yetmez bu kadar insana!» diye bağırdı. «Dört tuluk olsun!..»

Döndü:

«Eyi ya, dört tuluk olsun! İki gelin gideceğine dört gelin gitsin!» dedi.

Senem çıktı. Üç gelin çekti yanına. Suya gittiler.

Öğle yemeğini evlerde yada Purlukta yemek için de bir tartışma oldu. Karılar, «Buraya kap kacak taşımak zor şimdi!» dediler. «Biz gidip önden hazır ededuralım, siz gelin, yiyip dönüverelim!» Öyle yaptılar.

Öğleden sonra da gayretli gayretli çalıştılar. Gün ininceye kadar hızları kesilmedi. Tuttukları sırayı başa kadar çıkardılar. Rıza, son olarak bir daha baktı derinliğe. Kazmanın sapını sokuyordu kazılmış toprağa, çöküyordu üstüne, dibine kadar gömülürse iyiydi. Gömülmezse değil. Kazmanın sapı her yerde dibine kadar gömülüyordu.

İkinci gün daha erken başladılar. Erkenden birbirlerini çağırarak toplandılar. Hep birlikte yürüyüp geldiler. Hızlı hızlı çalıştılar.

Öğleden sonra gene tartışma oldu.

Kel Bektaş çıktı:

«Böyle koyun sürüsü gibi çalışmaktan ne anlıyorsunuz? Nasıl olsa sonradan bölüşeceğiz. Şimdiden bölüşelim şunu yavu! Ben gece çalışır, gündüz çalışır, payıma düşeni hak ederim. Kurra çekeriz diyorsunuz. Çekin şimdiden kurranızı canım!»

Kel Bektaş'ı destekleyenler çıktı:

«Biz istersek öğleyin bir iki seet yatar, gece çalışırız. Ay var nasılolsa!..» diyorlardı. «Yata yata kazarız...»

Kır Abbas, içinden: «(Hay yatmadan gidin ulan bozguncu dürzüler!)» diye sövüyordu. «(Yatmasanız ne olur sanki?! Şöyle barabarca datlı datlı çalışmanın ne zararı var şimdi?)»

Muhtar baktı, Kel Bektaş'ı destekleyenler çoğalıyor, bağırdı: «Beş takka mola!.. Toplanın bakalım yanıma!..»

Toplandılar.

«Şimdi bu Bektaş Duru diyor ki, efendime söyleyim... bölüştür kazılacak toprağı bize! Biz gecede gündüzde kazıp payımızı hak edelim! Ne dersiniz yani?..»

«Kabul!..»

«Kabul, kabul, kabul!..»

İçten içe iyi hazırlanmışlardı.

Kadınlar da, «Madem bölüştür diyorlar, bölüştürüver a Battal! Sonradan birleşmesi zor değil ya!» dediler.

«Bölüştürüyorum ulaa!..» dedi Battal da. «Bölüştürüyorum emme, tam kazacaksınız. Yukardan kabartıp geçmek yok öyle!»

Rıza:

«Bir bir bakarız!» dedi. «Kazmanın sapını nasıl gömdüğümü biliyorsunuz, tam dibine kadar gömülmedi mi, o payın sahabı yandı...»

Kır Abbas kazmasını attı:

«Bölüştürün çabuk! Dört seet vakıt öldürmeyin gene!»

Battal öfkelendi:

«Daha yarı yola gelmeden birbirimize kızmayalım arkadaşlar. Amacımız burda bağ yetiştirmek. Köylüyü birbirine kırdırmak değil. Ona göre nazarı dıkkatınızı çekerim efendime söyleyim...» Biraz durdu, ekledi: «Sonra, bu başladığımız sırayı barabar baş eder, kalanı bölüşürüz!»

Kel Bektaş:

«Olur olur, o da olur! Siz beni aykırı bellersiniz. Emme görüyorsunuz, eyi akılları kabul ediyorum...» dedi.

Battal bir "Hastir!" çekti. «Senin dinini, imanını bilmiyoruz sanki, dürzü!» dedi.

O gün o sırayı birlikte bitirdiler.

Akşamüstü Rıza, kalan yeri bölüştürdü. Numaralar yazdı. Ad çektirdi. Herkesin payını verdi böylece.

Battal:

«Bundan sonra selbes! Yarın istediğiniz zaman gelir, başlarsınız! Dileyen şimdi de kalır çalışır... Kutlu olsun...» dedi.

Dağılacakları sıra muhtarın karısı Güley, bağırdı:

«Yarın herkes kendi tuluğunu kendi dolduracak. Öküz öldü, ortaklık ayrıldı. Unutmayın!..»

9

YUSUF İLE SENEM

Kır Abbas, yer paylaşmalara, sık sık yöntem değiştirmelere, kazılmış toprağı çiğnemelere çok içerliyordu. Ama burada bağ yeşertmek gönlünün büyük tutkusuydu. Tatsızlık çıkarmak istemiyordu. İçerlediğini belli etmiyor, istekli istekli kazıyordu. Uslu bir delikanlı gibi her şeye peki diyordu.

«Desti mesti almayın, tuluk alın!» demişti sabahleyin Senem'e. «Bir desti su bana bile yetmez!»

Torunu için de salıncak değil, beşik almalarını istemişti. «Bulgur alın, yağ alın, varsa yoğurt alın! Pilav yapar yiriz orda!»

Cennet karı da kocasına uyar olmuştu. Kır Abbas kızmasın da ne isterse yapalım diye bütün dediklerine peki diyordu.

Kendisi, karısı, oğlu, gelini, torunu, hep birlikte çalışıyorlardı. İşleri iyi gidiyordu. İkide bir pur taşı çıkmıyordu.

Öteden Kel Bektaş'ın oğlu bir türkü tutturmuştu.

Oğlu Yusuf'a seslendi Kır Abbas: «Haydi bir türkü de sen söyle ulaaan! Bak dürzüler ortalığı yıkıyorlar şamatayla...»

Yusuf karşılık vermedi.

«Haydi haydi, sıkılma! Söyle bir türkü anasını satayım!.. *Kaya dibi kar imiş, — Gün doğmadan erimiş...*»

Yusuf:

«Canım istemiyor buba.» dedi.

«Canına sıçayım, dürzünün oğlu!» dedi. «Ben söylerim öyleyse. Benim canım istiyor...» Başladı:

Kaya dibi kar imiş,
Gün doğmadan erimiş...
Yüz on iki meyve içinde
En datlısı yâr imiş...

«Yaşa Abbas emmi!.. Yaşa! Varol!..» diye Kel Bektaş bağırdı. Muhtar Battal bağırdı. Derken türkü söyleyenler çoğaldı. Hep birlikte aynı türküyü söyleyenler oldu.

«Dürzüler, madem türküyü de ayrı söyleyin! Tuttuğunuz iş ayrı, geçtiğiniz yol ayrı... Dürzü soyu dürzüler!..» Kır Abbas habire homurdanıyordu böyle.

Aralarındaki, yanlardaki çocukların oyunları kızışmıştı. Sesleri çıktığı kadar bağırıyorlardı. «Bebeler azdı yavu, bebeler azdı eyice. Valla eferim!» dedi Kır Abbas.

Sellikte üç kaplumbağa bulmuşlardı. Onlarla oynamak hoşlarına gidiyordu. Biniyorlardı sırtlarına, deh! Ama kaplumbağalar yürüyemiyordu. Gene öyle zayıf, kuru, cansız yaratıklardı. Pısıyorlardı. İnsan onların bu halle kışı nasıl geçireceklerini bilemiyordu. Bu kış Tozak kırında belki yüzlerce, binlerce kaplumbağa ölecekti...

Çocuklar ne çoktu! Hiç olmayanın üç, dört vardı. Yediyi sekizi bulanlar doluydu. Çocuğu olmayan tek karı koca Çil Keziban'la Muharrem'di. Tekke tekke, yatır yatır gezip çocuk aranıyorlardı. Bir iki sefer de kasabadaki Hapçı Doktor'a gittiler, gene olmadı çocukları. Çocuksuzluğun büyük eksiğine katlanmak zordu köyde. Çocuktan söz açılan her yerde eziliyorlardı. Kavgaların baş kakıncı çocuksuzluktu.

«Kısır orosbu!..»

«Tohomsuz dürzü!..»

Kel Bektaş, Muharrem'i her gördüğü yerde, önce kendinin çok çocuğu olduğundan yakınıyor, sonra güya akıl öğretiyordu: «Bu senin suçundur, Muharrem! Bak beni dinle. Sana bir akıl vereceğim, bin dene tekkeden, bin dene yatırdan eyidir. Tokturlar felân ne ki?»

«Nedir o?» diye sormasını bekliyordu Muharrem'in.

Sormayınca kendisi ekliyordu:

«Akşam, benim eski ceketi götür, avradın Keziban'ın üstüne örtüver! İstersen o gece kendin bir bok yime, avradın gatti gebe kalır! Çünkü neden? Ceketimize kadar sinmiştir bizim olmaz olası dirayatımız!..»

Yandaki yumuşak topraktan çocukların gür sesi işitildi.

Dövüş başlamıştı.

Kır Abbas koştu. Baktı, birkaç kişi daha koşuyor, onları durdurdu:

«Ne nüzümü var? Ben yetemem mi?»

Adamlar döndüler.

Kır Abbas, elinin çapasıyle çocukların arasına girdi.

Bu gözüdür, bu kaşıdır demeden vuruşuyorlardı.

«Neyi bölüşemediniz ulan döller! Ne bu savaş?»

Savaş, Sellikte buldukları üç kaplumbağa yüzünden çıkmıştı: «Şu senin, bu benim...» derken kapışmışlardı. O öfkeyle kaplumbağanın birini, ötekinin üstüne çarpıvermişler! Teknesi kırılmış! Çökük teknesiyle sürünür giderdi artık Tozak kırında. Güneşten daha çok yanardı, soğuktan daha çok donardı...

Kır Abbas, çocukları ayırıp ettikten sonra yaralı hayvanı aldı. Teknesinin kırılan parçalarını eklemeye çalıştı. Hayvanın derin acılar içinde kıvrandığı belli oluyordu.

«İt dölleri!..» diye topuna birden bağırdı. «Hayvanlara eziyet etmeyin deye akıl veren olmadı mı size? Gözel gözel oynasanız olmuyor mu? Bir daha böyle yaptığınızı görürsem çapayı başınızda parçalarım!..»

Yaralı kaplumbağayı aldı, yürüdü gitti.

Çocuklar basılıp kaldılar.

Az sonra öteki kaplumbağalar mezarlığa doğru açıldılar.

Kır Abbas, su tuluğunun yanına koydu yaralı kaplumbağayı. Orada torununun beşiği vardı. Kaplumbağayı beşiğin altına sürdü: «Burdan hiçbir yere kıprama!» dedi. «Ben sana bakayım! Dişsiz ağzımla gevişler yapıp yaracığına basayım. Kapanıncaya kadar yemini suyunu vereyim... Dur burada... Kıprama...» dedi.

Sonra gelini Senem'e bağırdı:

«Sakın korkayım morkayım deme, beşiğin altına yaralı kaplumbağayı koydum... Dursun burda!..»

Sokurdana sokurdana işin başına vardı.

Senem, toprakla boğuşmanın zorluğunu duyuyordu.

Bütün köylü, kuru toprağı aktarmaya çalışıyordu.

Haydar çocuk iyice yorulmuştu.

Senem, oğlunu biraz kollamış olmak için: «Haydar, haydi anam, bir su getir tuluğumuzdan!» dedi.

Cennet karı da susamıştı:

«Haydi ninem, varıver!» dedi o da.

«Beşiğin altındaki kaplumbağaya dokunma ulaaan!» diye bağırdı Kır Abbas. «Sakın dokunayım deme... Dursun orda!..»

Haydar tası doldurmaya gitti. Kolları, belleri ağrıyordu çocuğun, yorulmuştu. Yürümek biraz dinlendirecekti...

Muhtar geldi. Kazması elindeydi. Çekine çekine duruyor, gülmeye çalışıyordu.

«Yaptığınız işi görmeye geldim. Bakalım herkesin önü sıra hile yapıyor musunuz?» dedi. Kazmasını toprağa soktu, çöktü üstüne. Kazmanın sapı gömüldü.

Cennet karı:

«Allah utandırmasın!» diye kabardı. «Bizim messebimizde hilecilik yoktur!..»

Rıza, elini gözüne siper edip Ankara yoluna doğru baktı... Birden gözüne bir karaltı takıldı:

«Yüzbir'in ordan bir yolcu geliyor emme, kim acaba?» diye sordu Döndü'ye. «Yayan yapıldak geliyor...»

O sıra Battal geliverdi. Rıza geleni gösterdi, sordu:

«Kimdir acaba?»

Battal baktı baktı:

«Belkim Cumhurbaşkanı geliyordur. Belkim akıllarına gelmişizdir... olur a!..» dedi.

Rıza güldü:

«Gelsin bakalım...»

Karaltı beri beri yaklaşıyordu.

Battal:

«Eğer eyi bir amaca geliyorsa buyursun, kötü bir amaca geliyorsa mezerlikten beri geçmesin!» dedi.

Başında panama güneş şapkası, ayağında golf pantolon; yürüyüp geliyordu. Ceketini çıkarıp koluna almıştı. Çantası vardı. Sigarasının dumanını savuruyordu.

«Birez Gezici Hamdi beyi andırıyor emme... bakalım...» dedi Rıza. Daha dikkatle bakmaya başladı.

Battal:

«Valla eyi bildin, ta kendisi!.. Gözlerin kuvatlı!» dedi.

Rıza:

«Kuvatlı olmasa da hasmını tanır gözlerim, Battal kardaşım!» dedi.

İkisinin de içine bir sevinç çöktü. Bir yandan da telâşlandılar:

«Gidip karşılasak mı?» dedi Battal.

Rıza:

«Kendi gelir o buraya!» dedi.

«Gene de sekiz on adım varsak eyi olur Irıza!»

Yürüdüler.

Gülüyordu. Hafiften terlemişti. Yanık, kara, kuvarlak bir adamdı. Yaşı kırkla ellinin arasındaydı. Çok zaman böyle güleçti. Bir de şakacıydı ki!..

Daha uzaktan, «Ulan! Ulan! Ulan!..» diye bir gürleme tutturdu. Gürleyerek geliyordu.

«Varıp çentesini alalım!» dedi Battal.

«Hoşlanmaz öyle şeyden!» dedi Rıza. «Kendi yükünü başkasına taşıtmaz...»

Geldi, ortalığı uzun uzun süzdü. Eme eme dibine getirdiği sigarayı attı:

«Ne ulan bu? Mezer mi eşiyorsunuz? Köyde ölet mi var?»

Çalışanlardan bazısı durup bakıyordu.

Çocuklar toplanmıştı.

Rıza yaklaştı: Tokalaşmak için elini uzattı.

Rıza'nın elini tuttu, bırakmadı:

«Aslan... aslan... Eğitmenlerin tekesi!.. Nassın bakalım ulaan? Ne dümenler çeviriyorsun benden habarsız?»

Rıza'nın topukları askerlikteki gibi bitişikti. Bir eli de saygılıca yana yapışıktı:

«Sayanızda bağ yeri kirizma ediyoruz sayın gezicim!» dedi. «Komşular coştular...»

«Duydum, duydum! Kasabada Avşarlı Zekeriya'dan duydum. Hemen, varıp bir göreyim, nasıllar, eyiler mi? deye çıkıp geldim...» Battal'ın sırtını sıvazladı: «Sen nassın dürzü muh-

tar? Eyi şarabın var mı? Benden habarsız düğünler edersin, küplerde ne var, ne yok içersin... Al bakalım şu benim kötü çantayı. Dıkkat et, içinde *atom* var. Tozak'ta içecek bir şey kalmamıştır, dedim. Müftünün dükkândan bir yarımlık aldım gelirken, bir bülüç kestir de içelim akşam...»

Muhtarı bırakıp çalışanlara doğru yürüdü:

«Aslanlar, aslanlar!.. Kızı kızanı hepsi çalışıyor! Ulan bütün Türkiye böyle gayret etse, üç yıl içinda adam olur valla. Hele şunlara!..»

Battal:

«Kanun elinizde, kalem elinizde: Emir verin de çalışsın herkes!» dedi.

Hamdi bey elini ters ters savurdu. Az daha bir, "Hastir!" çekecekti:

«Elinde kanun olanlar, kalem olanlar böyle şey mi düşünüyor şimdi? Kaldırıyoruz, kalkındırıyoruz... hepsi lâf! Kendilerini kalkındırıyorlar!.. Ankara habire istatistik kabartmayı biliyor! İstatistik demek... Hay babam hay! Ulan şu Kır Abbas'a bakın! Demek Kır Abbas bile çalışıyor ha!.. İstatistik demek... Durun ulan!» diye bağırdı. «Size beş takka mola veriyorum! Toplanın başıma...»

Toplandılar.

«Ulan siz bu tekeyi çalıştırmaya utanmıyor musunuz?»

Vardı, Kır Abbas'ı kucakladı. Yüzünü gözünü öptü. «Vay senin kırmızı sakallarına kurban!..»

Kır Abbas şaşırmıştı, gülüyordu.

Kadın erkek, bakışıyorlardı.

«Cümleten kolay gele gözlerini sevdiklerim!» dedi.

«Sağ olasın efendi, hoş geldin...» dediler gülüşerek.

«Hele şunlara! Hele şu gelinlere! Hele şu benim kızlarıma! Çalışın ulan, çalişan gözelleşir. Çalışan gözel, daha gözel olur! Çalışanın kıymatı artar, pahalanır!..»

Kır Abbas'ın elindeki çapayı aldı, başladı kazmaya. Bir ara köylülere de bağırdı: «Dalga geçtiğiniz yeter! Haydi çalışın!..» Ciddî ciddî çalışıyordu kendisi. Tozaklılar, Hamdi beyin çalışmasına bakıp dudak ısırıyorlardı.

Herkes işe döndü.

Kır Abbas, Hamdi beyin ardında bir yere oturdu, bacak bacak üstüne attı. Hamdi bey dönüp bakıncaya kadar hiç kıpırdamadan oturdu. Bakınca da, hazırladığı lâfı yapıştırdı:

«Bunca yıldır hep biz çalıştık, siz yattınız! Şimdi de siz çalışın, biz yatalım! Haydi çalış, durma!..» dedi. Delilendi.

Herkes kırılıyordu gülmekten.

Hamdi bey durmadan çalışıyordu. Arada Kır Abbas'a karşılık verdiği de oluyordu: «Dört adım toprak eşip iki çubuk yetiştiriyoruz deye horozlanma! Çok önemli bir iş değil bu! Bunun olsa olsa kendinize yararı var. Devlete, millete bir yararı yok!..»

Kır Abbas da altta kalmıyordu:

«Devleti milleti de unuttuğumuz yok: Ev başına her yıl birer çocuk çıkartıyoruz. Devlet bize ne yapıyor bakalım?»

«Ne yapsın daha? Altı ay sonra yeni bir vergi çıkartır o da! Öteberinin fiyetini yükseltir. Daha nasıl düşünsün devlet sizi? Dünyayı kalbura koyup eleseniz böyle devlet, böyle hökümet bulabilir misiniz?»

Katıla katıla gülüyorlardı.

Hamdi bey hoşlanıyordu. Hoşlandığı için de elindeki çapayı bırakmıyordu.

Gitti, Kel Bektaş'ın kazmasını istedi az sonra.

Bektaş çekti:

«Benim önüm kazılmış. Avradın elindeki küreği al da kürekle!» dedi.

Gülüşüyorlardı:

«Karısını dinlendir, karısını!..» diyorlardı.

Uzun süre böyle gitti. Hamdi bey bütün komşuları dolaştı, hepsiyle şakalaştı. Gelinleri, kızları güldürdü.

Sonra döndü, Rıza'nın yanına geldi:

«Söyle bakalım, okul ne oluyor? Biz seni bu köye, bebeleri oyuna salıversin de, kendisi toprak kazsın deye yollamadık! Çocukları toplasın, adam gibi okutsun deye yolladık! Sana bunun için aylık veriyoruz!» dedi.

Rıza güldü, kekeledi, yutkundu.

«Gülme, resmen soru soruyorum!»

Rıza büzüldü bu sefer:

«Yarım gün ders, yarım gün *Tarım-İş* yok mu zati? Yani dedim ki, kışın ders yaptığım tam günleri üst üste koyup bütün günlerin toplamından çıkarayım... Yani, ben bu çocukları ataş gibi yaparım Hamdi beyim! Onlar için heç merak etme efendim. Ataş gibi yapar, senin karşına dikerim. Valla dikerim!..»

«Kaç gün sürecek bu iş?»

Batta kendini attı ortaya:

«Affedersin Hamdi beyim, efendime söyleyim... yani biz bu işe Irıza'yı sokmasak da olurdu emme, adımlayarak, ölçerek pay ediyoruz. Yazı çizi ilâzım oluyor. Derinliği de o gösteriyor...»

«Bu söylediklerine kendin inanıyor musun Battal? Siz adım adımlamayı, derinlik ayarlamayı bilmiyor musunuz? Hem ne payı? Pay neymiş?»

Battal utandı...

«Ne payı, söyle?»

«Pay... yani bütün komşuya pay vereceğimize dair, efendime söyleyim... köyün karar defterine...»

«Bana da pay ayırdınız mı?»

Battal güldü:

«Sen bizimle zevkleniyorsun Hamdi beyim! Tozak köyünde hiç kimse mamıra rüşvet vermez. Neden vermez? Çünkü verilecek hiçbir şeyi kalmamıştır...»

«Oşt! Oşt!..» diye parladı Hamdi bey. «Topla ağzını! Ne rüşveti? Rüşvet böyle mi olurmuş? Ben bu köyün fahrî komşusu değil miyim? Bütün komşuya pay ayırırken beni bundan yoksun tutmanızın sebebi nedir?»

Söyleyecek söz bulamıyor, Rıza da gülüyordu.

«Eğer aradığınız çalışmaksa, aha çalıştım! Daha da çalışırım... Gece gündüz çalışırım...»

Eline bir kazma aldı, başladı kazmaya.

Akşama kadar kazdı. Daha çok da Rıza'nın payda çalıştı. Yoruldum, ırıldım demedi.

Bir ara Kır Abbas geldi yanına. Önce hep birlikte çalıştıklarını, bütün komşuların dört tuluktan sulandıklarını, sonra bir iki "çakal"ın bozgunculuk etmesiyle toprağı bölüşüp ayrı çalışmaya başladıklarını anlattı.

«Sen bizim insanımıza bakma Kır Abbas!» dedi Hamdi bey. «Bizim insanımız onduğu yerden gece kaçar. Ko böyle çalışsınlar! Ne zamana kadar, barabar çalışmanın ne eyi bir yöntem olduğunu anlayıncaya kadar!..»

«Bizim insanımız bunu kendiliğinden anlayacak mı Hamdi beyim? Umudun var mı?..»

«Anlatanlar çıkacak anlamazsa...»

Gün indim, iniyorum diyordu.

Battal geldi: «Bırakalım işi, eve gidip istirât edelim, çok yoruldun Hamdi beyim...» dedi.

Hamdi bey oralı olmadı: «Bırakılır da eve mi gidilir herkesin önü sıra? Bekleyelim akşam olsun...» dedi.

Herkes işin üstündeydi. İliklerine kadar yorgun oldukları halde, bir karış fazla kazmaya gayret ediyorlardı. Kadınlar bile, «Hayvan oruz gelmiştir, çocuklar acıkmıştır, su sel dolacaktır...» demiyorlardı. İş ateşi hepsini sarmıştı. Yanıyorlardı.

Yusuf'la Senem durmadan fısıldaşırlar, bakışırlardı çalışırken. Aralarında bitip tükenmez bir dava vardı da, onu mu tartışırlardı, yoksa böyle fısıldaşarak gelecek "gözel günler" için plân mı kurarlardı? «Köyün hali belli, sen de biliyorsun, ben de... Bu yıl olmazsa gelecek yılda, alıp başımızı gidelim. Ankara'nın bir köşesine sokulalım. Bir göz ev uydurursak, bize yeter...» mi derlerdi?

Akşama doğru Senem son sözünü söyledi gözleriyle: «Olur!»

Yusuf'un yüzü güldü. Gözleriyle: «Sen anamgille git, ekmek aş getir. Sen gelene kadar ben kazarım. Emme gecikeyim deme sakın...» dedi.

Senem gene, «Olur!» dedi gözleriyle. Kocası böyle uzattıkça sarı yüzü kıpkırmızı oluyordu. İstiyordu ki "herif" sussun artık!

Fakat Yusuf susmuyordu:

«Bu sefer...» diye uzatıyordu Yusuf. «Bu sefer içine getireceğim bak...»

Senem ifrit oldu: «Sus ulen deli herif!» dedi gözleriyle. «Sen içine getir, ben de düşüreceğim diye ot kökü, sıtma hapı... ağılanıp öleyim!»

Yusuf, gözlerle söylenen bu sözleri kolayca anlamıyor, fısıltıyla: «İçine mi, dışına mı?» diye soruyordu boyuna.

Senem başını öte çevirdi, sustu.

Fakat Yusuf, kaza kaza gene karısının yanına sokuldu. «İçine mi, dışına mı gıı?» dedi. Sürtündü.

Senem kesti attı: «Şimdi içini dışını göreceksin: Getirip kurtulacaksın kör olası nâlet! Kes artık!» dedi.

Sabahın erinden akşamın körüne kadar hiç baş başa kalamıyorlardı. Akşamları ekmeklerini yiyip odalarına çekildikleri zaman da uyku basıyordu. Uyku iyice basmadan bir şey yapabilseler bile, iki lâf etmeye, çene çalmaya dermanları kalmıyordu.

Bu özel dili kullanarak vardıkları anlaşma Yusuf'u rahatlattı. Kalktı, türküler söyledi. Kazmayla kazdıktan sonra, Senem'den küreği alıp, «Git sen çocuğa bak, ben kürekleyim!» dedi, dinlendirdi onu.

Akşama doğru da, anasına babasına duyura duyura:

«Ne kadar çırpınsak boşa! Galiba ellerden arkaya kalacağız!» dedi. Kendi de farkında olmadan sesi biraz "soğuk" çıkmıştı.

Cennet karı:

«Canımızı dişimize takıp çalışıyoruz ay Yusuf! Daha ne yapalım?» diye soğukluğu gidermeye çalıştı.

Kır Abbas parladı:

«Yani Hamdi beyin yanına varıp iki lâf etmemiz gözüne mi battı zibidi Yusuf?!»

Yusuf: «Yok bubaa!» diye kekeledi.

«Yok buba, öyle mi? Yok buba!.. Ulan, sen bilsen, ben sizin başınızda böyük bir direğim! Hiç elimi oynatmadan otursam da, size akıl versem o bile yeter ulan! Onun şerefi yeter!

Emme sende bunu anlayacak kafa nerde? Sade sende değil, köyde yok o kafa! Ben bu köyde şimdiye kadar hiçbir yânış söz konuşmadım. Benim boğazım kırk boğum. Ben otuz dokuz yutkunur, bir söylerim, kırk olur. Onun için her dediğim şirp çıkar! Kayıp bilici gibi bir adamım ben! Kalkmış da bana lâf çarpıyorsun, dürzü Yusuf! "Herkesten arkaya kalıyormuş" da... Bilmem ne oluyormuş da... Götünü sık da çalış, kalma dürzü! Benim değil, senin bu bağ. Şaraptan ben bir içersem, sen yüz içeceksin... Bugün yarın öldüğüm vakıt, asma köklerini karnıma doldurup gitmeyeceğim, anladın mı?! Hem beri bak, ben buraya gelip çalışıyorsam, bağ işini tuttuğumdan gelip çalışıyorum. "Bak bak, Kır Abbas bile gelmiş çalışıyor!" desinler, ibret alsınlar diyorum. Komşulara gayrat veriyorum. Sen bu siyasatları ne bileceksin? Sen ancak, karının koltuğuna sokulup, buban hakkında konuşmayı bilirsin, dabiyatsız Yusuf!»

Yusuf, ne yapacağını, ne diyeceğini şaşırdı:

«Yok ula buba, valla ben senin bildiğin insan değilim! Ben demek istedim ki...»

«Suuuus! Ben belimden enme oğlumu bilmez miyim?»

«Değil buba, valla değil! Ben, "Senem akşam buraya ekmek getirsin de yiyip birez daha çalışalım" deyecektim. Nasıl olsa ay da var, biliyorsun...»

Kır Abbas birden değişti. Çukurdaki kaplumbağa gözleri parladı:

«Deyecektin de neden demedin, dürzünün oğlu?!»

«Bıraktın mı beni a buba?»

«Şuna bak, bırakmadım da boğazını mı sıktım ulan?»

«Ben çalışayım, Senem de ekmek getirsin deyecektim!»

«Bak, o zaman iş değişti. Deral değişti. İşte şimdi adam gibi konuştun. Ne de olsa eyi adam evlâdısın: Buban kim? Kır Abbas! Her ne kadar anan Cennet karıysa da, bubana çeken yanın kuvatlı. Olur oğlum, olur! Hay hay! Yollayalım ekmeğini! Sıpanızın beşiği dersen, o zati burda. Tulukta size yetecek kadar su da var! Karı koca birez daha kazın madem. Em-

me eyi kazın. Derin kazın! Bin kere eferim şimdi sana. Köyün içinde teksin...»

*
**

Kel Bektaş, muhtara sordu:

«Şimdi bu Hamdi bey, iresmî konuk mu, özel konuk mu?»

Muhtardan önce Hamdi bey kendisi karşılık verdi:

«Hem iresmî, hem özel... ne olacak?»

«Ne demek, hem iresmî, hem özel?»

Hamdi bey sertleşti:

«Ne demek olduğu seni ilgilendirmez!»

Kel Bektaş da sertleşti:

«Ula Hamdi bey! Beyefendim! İnsanın karnındakini bilmeden neye böyle ters türs konuşuyorsun?»

«Neyimiş karnındaki?»

«Karnındaki... yani demek istedim ki, bu muhtar bize değer vermez. Tabiî biz de ona değer vermeyiz. Böyle zatın gibi yüksek konukları her zaman alır, evine götürür. Bize düşürmez. Oturur konuklarla lügat konuşur. Demek istedim ki, gel bu akşam bizim eve gidelim. Süt yoğurt bulunur. Bir de bulgur aşı yaparız yanına. Irakı dersen, o da çentende var nasolsa, eh...»

Hamdi bey, Rıza ile Battal'ın yüzlerine baktı:

«Ne dersiniz?» dedi.

Rıza:

«Bizi de çığırırsa kabul.»

Kel Bektaş:

«Hay hay, çığırdım gitti!» dedi.

Muhtar daha da ileri gitti:

«Sade bizi değil, bütün komşuları çığırsın ki, hepimiz cem olup Hamdi beyi dinleyelim... Hamdi beyin bağ hakkında konuşacakları çok hıssalı sözlerdir ki, efendime söyleyim, dinlememiz eyi olur...»

«Olur, olur!» dedi Kel Bektaş. «Karınlarınızı eyice doyurup gelin. Herkesi çığırıyorum...»

Akşam Kel Bektaş'ın evde toplanacaklardı.

Kır Abbas'ın canı bir şeye sıkılıyordu: Beşiğin altına koyduğu yaralı kaplumbağa kaçmıştı.

⁂

Purluktan el ayak çekildi. Ortalık karardı. Yusuf, hâlâ çalışıyordu. Bir ara beşikteki "sıpa" ağlamaya başladı. Hemen kazmayı bırakıp koştu. Beşiği salladı: «Nen gülüm, nen palazım, neen neeen...» dedi, salladı beşiği. Çocuk sustu.

Birden aklına bir şey geldi. Beşiği kaldırdı. Kazılmış toprağın ortalarına doğru yürüdü. Yumuşak bir yere koydu beşiği. Üzerindeki peştemalı araladı: «Şuracıkta birez nefes al...»

Yeri düzlemeye başladı. Elleriyle, ayaklarıyle toprağı yanlara kürüyordu. Yumuşak toprağın orası, yavaş yavaş iki kişilik bir yatak oldu. «(Burada, işte tam burada yatacağım karıyla!)» diyordu içinden. «(Bileciklerinden tutacağım. Kokulu saçlarını yüzüme süreceğim. Dudaklarını alıp emeceğim. Ellerimi göyneğinin altından sokup göğüslerini, karnını tatlı tatlı kaşıyacağım. İsterse sırtını da kaşıyacağım...)»

Toprakla oynamayı bırakıp ellerini birbirine çarptı: «(Kuru ellerim!)» dedi. «(Çalı gibi kaldınız, güneşte...)» Ellerini koltuk altlarına soktu, toprağını sildi. «(Gözel yatak oldu bak!)» dedi sonra. «(Taş yok, kesek yok.)» İçine gelişigüzel uzandı. Belini başını oynattı, döndü. Çımkışan vücudunu gerdi. «(Baş koyacak yerini yapmadım, gördün mü?)» dedi, kalktı. Baş koyacakları yere biraz toprak yığdı. Vura vura toprağı sertleştirdi.

Peştemalı serdi başuçlarına. Köyden yana bir daha baktı: «(Gel gayrı kız! Ne gelmiyorsun daha? Gel işte, bekletme insanı uzun uzun!..)»

İnnettepe'nin oralardan ay doğuyordu. «(Göbekli harman gibi bir ay doğsun anasını satayım! Sarı şavkını üstümüze döksün! Dışına değil, bağların şerefine... içine!..)»

Kalktı, beşiğin başına oturdu. Çocuk uyanıktı. Uslu uslu bakıyordu. «(Böyüdün gayrı kız, eşşek kadar olsun! Hâlâ beşikte mi yatacaksın? Hele şunun gülüşüne... Hele...)»

Gene köyden yana baktı: «(Yok, gelmiyor daha!)» dedi. Beşiği tuttu, gereksiz gereksiz salladı. «(Belki bir bebemiz da-

ha olur. Belki oğlan, belki kız olur... Ne olursa olsun... İsterse ekiz olsun... İçine!..)» Beşiği salladı.

Epeyce sonra ayak sesleri duydu. Titredi. Başını çevirip baktı: Bir kolunda azık torbası, öteki kolunda bohça, uzun boyuyle görünüp geliyordu Senem.

«Anan geliyor, anan! Bak anan geliyor, ağlama! Bak şimdi altını paklayacak!.. Şimdi sana meme verecek... Ağlama, bak...»

Birden kalktı, koşar gibi Senem'e doğru gitti. Göğüs göğüse geldiler.

«Dur!» dedi Senem. «Torbada aş var, dökülecek! Dur dedim, patlama, dur!»

Beşiğin yanına geldiler. Torbadan aş kabını çıkardılar. Oraya bir yere koydular. Torbayı da aş kabının yanına bıraktılar.

Kırların ortasında öpüşmek Senem'e bir hoşlak geliyordu. Ortalıkta gün ışığı varmış, her yer insanmış gibi bir ürperdi önce. Sonra kendini Yusuf'un kollarına bıraktı.

Yusuf'un başı dönüyordu. Dili damağı kurumuştu. Hafifçe öksürdü. Boğazını, gırtlağını kazıdı: «Çocuğun altı da değişecek, ee'sine etmiş...» dedi.

Senem durdu, Yusuf'a baktı:

«Sen de alıp buraya getirdin, öyle mi?»

«Alıp buraya getirdim!» Beşiğin yanındaki yeri gösterdi: «Yatağımızı da yaptım! Ekmeğimizi yedikten sonra yatacağımız yeri... Yatacağız değil mi?»

«Yatacağız dedik ya!..»

*
**

Bektaş'ın evinde gece ilerledikçe adamlar cıvıyorlardı.

Hamdi bey, bir şişe rakıdan herkese tattıracağım diye içine boca etti suyu. Bol sulu rakıdan birer yudum tattırdı hepsine. Kimse bir şey anlamayınca, «Ulan, ben anladım mı? Ben de anlamadım! Kalkın rakı bulun bakalım! Rakı, şarap bulun!» diye bağırdı.

Battal iki yanına bakındı:

«Irakı yoktur emme, belki şarap bulunur birez...» dedi. «Durmuş'un düğünde hepsini silip süpürmedikse bizim evden de buluruz birez...»

Mustafa'yı yolladı: «Yengene anlat! Varsa bir bakraca koyup yollasın! Yoksa nerden bulursa bulsun!.. Ondan şarap istiyorum!» dedi. «Nasıl olsa Kel Bektaş'tan hayır yok bize! O komşunun içinde aykırı aykırı konuşmayı bilir sade!..»

Kel Bektaş sesini çıkarmadı.

Az sonra Mustafa bir bakraç şarapla çıkıp geldi.

Şenlik, şamata göğe çıktı.

Battal'ın bakraçtan bir «dolu» alınca, Mustafa'yı evlerine yollayanlar çoğaldı. Birer şişe, yarımşar şişe, bulup bulup getiriyordu Mustafa.

Battal, içtikçe utangaç oluyordu:

«Sen şarabı bu köyde göreceksin Hamdi beyim!» diyordu. «Dört beş yıl sonra cünüp olup gelsen, şarapla durlayacaz vallahi seni!..» Elini Rıza'nın omzuna koydu: «Öyle değil mi kardaşım benim?» diye sordu.

Rıza, kafasının içinde yılları, aşıyı, budamayı birbirine vurdu: «Evet, tam beş yıl sonra!» dedi. «Beşinci yılda şarabı göl ederiz! O zaman alevî de içsin, sünnü de!»

«İş ki...» diye ekledi Battal. «Yani efendime söyleyim, Hamdi beyimiz, hatırnaz arkadaşlarını, sözü geçen ehbaplarını seferber edip bize yeteri kadar çubuk bulsun!»

Hamdi beyin başı dumanlıydı:

«Siz benden çubuk isteyin ulaaan!» diye bağırdı. «Köpek sürüsü kadar ahbabım var ilçede! Kamyonlarla çubuk yığarım bu köye!» Böyle esti gürledi.

«Gürle, gürle!» dedi Kır Abbas. «Yağmasan da gürle!»

«Görüz!..» dedi Hamdi bey.

Geç vakitlere kadar konuştular böyle.

«Uyku geldi kapıyaaa!..» diye birkaç kişi kalkıp gitti.

Sonra Kır Abbas da kalktı:

«Biz senin gibi aylak değiliz Hamdi bey!» dedi. «Kusura bakma... Sabahtan akşama kadar kazma salladık. Yarın da sallayacağız. Gidip yatalım...»

Hamdi bey oturduğu yerden, «Bu Kır domuz ille de lâf dokunduracak bana!» dedi. «Dokundurmasa olmaz!..»

Kır Abbas:

«Yalan konuşmuyoruz ki!» dedi giderken.

«Yalan konuşmuyorsun! Ben kazmadım mı sizinle birlikte akşama kadar? Bunu sen de gördün gözünle. Dahi yarın da kazacağız. Onu da göreceksin...»

«Pekey... pekey!..» dedi Kır Abbas dışardan.

Ay ışığı evlerine üstünü bastırmıştı.

Bazı damlarda yuvak taşları ak ak parlıyordu. Güdük bacaların gölgesi düşüyordu damlara. Issızlık köyü sarmıştı. Çoluk çocuk kimbilir kaçıncı uykudaydı? Karıların sesi soluğu kesilmişti.

Kır Abbas ağır ağır dibek başına geldi. Rıza'nın okulu uyuyordu. Üzümcünün oturup «Kilci geldi... E-yi-si ki-lin haa!» dediği yer, sessizlikler içindeydi. «(Ağaçtan terezi, diremleri taştandı..)» diye ansıdı Kır Abbas. «(Beş yıl sonra bu köyden üzümcünün ayağı kesilir! Hamdi beyin dediği çıkarsa, kilci de uğrayamaz. Evlerin sabunu sodası olur... bol bol suyu olur köyün!)»

Farkında olmadan Purluğa doğru çekti ayakları. Musallaya gelince durdu: «(Nere gidiyorsun Kır Abbas?)» dedi kendine. Dönecekti, dönmedi. «Varır bir bakarım, hâlâ kazıyorlar mı, hâlâ terleye terleye çalışıyorlar mı?)»

Yürüdü. Mezarlığı geçti. Ovacık yoluna çıktı. «(Ses çıkarmadan varayım ki şaşırsınlar!)» Kazma kürek sesleri araştırıyordu. Kulaklarını dört açtı. «(Beni görünce hoşnut kalacaklar! Akşamlayın hatırını kırdım Yusuf'un. Şimdi almış olurum... "Siz böyle terleye terleye çalışırken bana uyku sinmedi, haydi siz de uyuyun, bugünlük bu kadar yetiversin!" derim... Gönüllerini alırım...)»

Purlukta kazılmış topraklara girdi.

Bir öksürük yuvarlandı boğazına yukarı. Tuttu. «(Ses etmeden varıp şaşırtayım!)» dedi. Durup biraz dinlendi. Öksürüğü geçti. Yeniden yürüdü. «(Pekey emme neye kürek sesleri

duyulmuyor?)» Kendi paylarına doğru birkaç adım atıp durdu. Dinledi. «(Hımmm!..)» dedi.

Bıdırdaşıyorlardı. Gülüşüyorlardı.

Usulca çöktü yere. Tavşan gibi birkaç adım yürüdü. Beşiği seçebiliyordu. Birden çırılçıplak bir «Senem» parladı. Beşiğin çevresinde dönüyordu. Kayıyordu. Ardında çırılçıplak bir «Yusuf», Senem'i kovalıyordu. «(Hımmmm!)» dedi. Bir bozuldu ki Kır Abbas!

«Ben seni... tutarım... gıı!»

Senem gülüyor, kaçıyordu: «Tu-ta-maz... sın!.. Tu-ta-maz... sın!..» Yusuf'un önünden akıyordu. Ay ışığında, yağlanmış gibi parlıyordu vücudu.

«Tutarım... tu-ta-rım!..»

«Dikkat et, beşiğin üstünden atlamak yok! Tu-ta-maz... sın!.. Tu-ta-maz... sın!..»

Kır Abbas usulca yere yattı. Yüz aşağı kapandı. Kıt kımır gene görebiliyordu onları. Ay ışığında dönüyorlardı. Bir süre sonra Yusuf karısını tuttu. Aldı kollarına...

Şimdi söz kırıkları geliyordu öteden...

«İçine... domuzun dölü!..»

«"Gel"" deyince!»

«Bismillâh... bismişâh deyerek...»

«"Gel" deyince! Allah allaah!..»

Uzunca bir süre geçti.

Belki bir yıl, iki yıl geçti gibi geldi Kır Abbas'a. Başının içinde hâlâ o fırtına vardı.

Gülmeli mi, kızmalı mı bilemiyordu. «(Gençlik!..)» diyordu. «(Gençlik yaptırır! Gençlik insanı böyle çıplak, kırların ortasında koşturur...)» Sonra geçiyordu. «(Eyi emme ulan eşşekoğlu eşşek, bir gören olur deye düşünmek yok mu sende! Böyükbaş hayvan gibi kendinizi salıvermenin âlemi ne? Geceler bir uzun, bir uzun... Kapanın odanıza, orda soyunun! Orda isterseniz derilerinizi de çıkarın!..)» Sonra gene geçiyordu: «(Belki evlerin içinde fırsat bulamıyorlar. Belki sessizlik istiyorlar...)»

Gene, gene geçiyordu. «(Ulan katıroğlu katır, bir de içine... haa? İki çocuk sizin neyinize yetmiyor ulan? Karınca kadarcık bir zevk uğruna evini içini bebeyle doldur da, karın sırtına bir torba takınıp dilenmeye çıksın! Onu mu istiyorsun ulan?)»

Gökyüzüne, aya doğru baktı: «(Haşhaş tanesi kadar akıl yok bu insanoğlunda canım! Varsılı yoksulu, ağası, kaymakamı, albayı, yarbayı, generali, maraşalı hepsi bunun derdinde! Tokturlar, hocalar, böyük eşkiyalar, peygamberler hepsi bunun derdinde... Analar bubalar, on kere ana buba olmuş olanlar, hepsi bunun derdinde! Bunun içine bir parmacık bal mı sürmüşler? İncirlerin, üzümlerin özünü, narların, cevizlerin özetini mi doldurmuşlar bu anassını sattığım kutuya? Güllerin menevşelerin, yeşil nanelerin, nergizlerin kokusunu mu katmışlar? Önünde diz çökmeyen yok bu namussuzun! Peygamberimiz birini koyup onunu, otuzunu almış! Köroğlu aleyhüsselâm dersen gene öyle!.. Bunu bir anlayan, anlatan var mı? Bilen, sırrına eren var mı?..)»

Birden kalktı, köyden yana on adım kadar yürüdü. Yusuf'la Senem sere serpe yatıyorlardı hâlâ.

Bir öksürdü. Bir daha, bir daha öksürdü.

«Yusuuuf, ulan Yusuuuf!..» diye bağırdı.

Bekledi bekledi, bir daha bağırdı.

«Ulan hemen yattınız mı? Hani birez çalışıyordunuz?»

Yusuf toparlandı kalktı:

«Davran Senem!» dedi usulca.

Senem: «Basıldık!» dedi fıs fıs.

«Yusuuuf, ulan!..» diye bağırıyordu Kır Abbas.

Yusuf: «Bubam bu!» dedi.

«Bubam ya!»

İvedi ivedi giyindiler. Ters mi giyindiler, nasıl giyindiler anlamadan, hazır oldular.

«Yusuf, oğlum!»

«Buyur bubaa!..» Sesi titriyordu Yusuf'un.

«Uyudunuz mu?»

«Yooo, emme ekmeği yedikten sonra bir gaflet çöktü üstümüze, buba... Birez uzandıydık, uyumuş kalmışız!..»

Kır Abbas yürüdü geldi:

«Hamdi bey bütün komşulara delice çubuk bulacak. Kamyon kamyon getirip yığacak köyün ortasına... Toplantı daha şimdi dağıldı. Ben de varıp şunlara bir bakayım diye çıktım buraya geldim. Gayrı çok sıkı çalışmalı oğul! Emme yokarda allah var, biliyor musun, çok eyi çalışıyorsunuz birkaç gündür. Hele bu akşam, ikiniz de gözüme girdiniz: Sen de, Senem de... yani çok yoruldunuz... Eyisi mi yatın uyuyun... Haydi bakayım...»

Kazılmış topraklarda gezinmeye başladı.

Biraz daha gezinip köye doğruldu.

Yürüdü...

10

KASABA

Battal, kazılmış topraklar üstünde düşünceli düşünceli geziniyordu. Kimseyle konuşmuyor, kimseye yüz vermiyordu. Arada bir köyden yana bakıyordu. Gecikenlere kızıyordu.

Kadınlar gelmediler. Gelmeyeceklerdi.

Erkekler küme küme dikeliyorlardı. Kimse kimseyle konuşmuyordu. Suratı sirke satıyordu Battal'ın. Sirkesi keskindi.

Başlangıçta Kır Abbas bir iki şakayla havayı yumuşatmak istedi, ama baktı olmuyor, vazgeçti. «(Şu Battal'a çok kızıyorum. Bir surat, bir surat! Köyün ekmeğini o veriyor sankim! Ulan dürzü, muhtarsan muhtarsın, ne yani?..)» diyordu.

Rıza da kalabalığın arasındaydı. Onun da sesi çıkmıyordu. Herkesle birlikte o da susuyordu. «(Şu işi tavsatmasak eyi olacak! Emme insanımıza lâf anlatmak zormuş, çok zormuş!)» diyordu. Eliyle yakasını tutup silkiyordu.

Köyden yana bir daha baktı Battal! Gelen yoktu artık. Yürüdü. Ağır ağır kalabalığa yaklaştı. Elleri kıçındaydı. Ara sıra bir eliyle burnunu, bıyığını oynuyordu. Kimsenin gözüne bakmıyordu. Gözlerini boşluklarda gezdiriyordu. «(Efendime söyleyim...)» Konuşacaklarını uzun uzun tasarlamıştı. Sert, çok sert bir ton tutturacaktı. «(Efendime söyleyim...)»

Boğazını kazıyıp başladı:

«Evet sayın arkadaşlar!» dedi. Konu çok ciddî olunca böyle başlardı. Şimdi biraz da alaylı olsun diye gene böyle başlamıştı. «Görüyorsunuz! Bitmez sandığınız işler bitti. Emme içimizdeki hayınlık bitmedi arkadaşlar! Efendime söyleyim... Köyün içinde fırkacılık istemem arkadaşlar! Dört salkım üzüm için böyle bir belâyı kabul edemem! Ayıptır ulan... -Uygun bir söz aradı, "dürzüler" diyecekti, ağır buldu- vatandaşlar!» dedi. «Yani şöyle bir kardaş düzenliği içinde... barışık... birin nerde, binin

orda... yani bir toprağı kazdıktan sonra bölüşeceğine, dikip yetiştirdikten sonra bölüşsen, çitini hendeğini o zaman düşünsen ne çıkar? Heç bölüşmesen ne çıkar? Yani size, ille de "Benim malım! Benim malım!" mı olacak ulan? Sizin malınız batsın ulan! Ben neye benim malım demiyorum? Irıza neden benim malım demiyor? Kır Abbas neye benim malum demiyor?.. Sonra sayın arkadaşlar, yani vatandaşlar, yabandaki komşularımıza pay vermemek nereden çıkıyor? Güya onlar kazmamışlar! Burda olsalar kazmayacaklar mıydı? Neden yabanda bu komşular? Yoksulluklarından. Pekey, bunlar neşelerinden mi yoksul oldular? Gattiyen! Bunları yoksul bırakanların sülâlesini sinkaf edeyim!.. Şimdi bu komşulara pay verilecektir! Çünkü bağlar köyün bağıdır, onlar da bu köylüdür! Hem de bu bağ işi, gatti vücut bulacak arkadaşlar! Eğer bunu vücutlayamazsak, bütün bu gidende kaç köy varsa, bütün Türkiye'de kaç köy varsa, herkes bize götüyle güler sayın arkadaşlar! Hemi de ihtiyacımız var. Gelip köyün içinde okkası okka buğdaya üzüm satmasınlar, hemi de "E-yi-si ki-lin haaa!..» diye bağırmasınlar. Beni fazla söyletmeyin... ayrılığı, aykırılığı bırakıp... çok irica ederim, çalışıyoruz arkadaşlar! Böyle karar verdim. Sözü ayağa düşürmekten vazgeçtim...»

Rıza: «(Eyi oldu dürzülere!..)» dedi. «(Karınlarındaki ekşi küpü çatladı. Oh olduuuu!..)»

Battal:

«Şimdi size istirât veriyorum! Hamdi beyimiz yerinde sağ olsun... Bulacağı çubuklardan bir habar çıkmadı. Rıza kardaşımla biz bakalım çaresine. Hemi de dikime vaktimiz var. Şimdi dağılın. Adam nüzum ederse çığırdık mı gelirsiniz. Şimdi koşar adım avratların yanına, marş marş!..»

Dağıldılar.

Gene söylenenler, sokurdananlar vardı, ama fırtına dinmişti. Hele işin ucunda biraz yatmak olunca, kimsenin sesi çıkmadı. Kel Bektaş bile kalabalığa karışmış, silik silik gidiyordu.

Kır Abbas geldi, Rıza'ya bir dirsek vurdu:

«Varıp Hamdi beyin başında ekşiyelim: «Hükümetin hangi kapısından girilecekse, düş önümüze, bize yeteri kadar çubuk

bul!.. Yoook, ben bu işi yapamam dersen, biz de Ankara, Çankırı köylerine dağılır, gıcık mıcık, bulduğumuzu dikeriz. Sonunda bağ hastalıklı çıkarsa bize kafa tutma! Obalı günahı senin boynunadır. Habarın olsun...» Böyle asılırız yakasından...»

Rıza, Kır Abbas'a şöyle bir baktı:

«Nerede bulacaksın Hamdi beyi?»

«Gider kasabada ararız! Kasabada eyleşmiyor mu?»

«Kasabada eyleşiyor emme adamın bize çubuk borcu mu var? Belkim bulamadı, belkim bulmaktan caydı...»

Kır Abbas ciddîleşti:

«Cayamaz!» dedi. «Söz verdi. Söz vermek başka şey vermeğe benzemez. Madem söz verdi, borcu var demektir...»

«Eyi madem git ara!» dedi Rıza. «Bulursan böyle söyle...»

«Söylerim!» dedi Kır Abbas. «Siz de başka yerlere bakın. Hiçbir yerden bulamazsak, budama vakti, varıp bağı olan köylerden isteriz. Daha olmadı çulları satar, parayla alırız. İrezil olmaya nüzüm yok Rıza! Ortaya çıktık bir kere...»

*
**

Ortalık gittikçe soğuyordu. Sabah akşam köyün -köylerin- üstüne duman çöküyordu. Dağların başı dumana kesiyordu.

Kır Abbas, yamalı yırtık neyi varsa giyindi. Kalıbı bozulmuş fötrünü geçirdi başına. Yüzbir'in oraya geldi, bekledi. Geçen «otopos»lara el kaldırdı. İki tanesi silip geçti. Sakal bıyık birbirine karışmış köylüler, dar kanapelere büzülmüşlerdi. Birinde bohça gibi bir kocakarı görünüyordu. Ardından tozlar yuvarlana yuvarlana kayıp gidiyordu. Acı duman bırakıyordu. Yolun iki yanındaki tarlalar toz içinde kalıyordu.

Derken başka birine el kaldırdı, o durdu.

Kir içindeki yamak, arka kapıyı açıp Kır Abbas'ı çekti.

Kır Abbas düşe devrile, arka camın dibine yerleşti. Otobüs yürümüştü bile. Ayakucunda suyu bıngıldayıp duran bir teneke vardı. Boş çuvallar arasında bir toklu gözlerini ağarta ağarta bakıyordu. Otobüsün kanapeleri hep doluydu.

Yamak dürttü: «Para!» dedi.

«Dur oğul, verecez helbet, sıkma boğazımı...» dedi.

Kır Abbas, bir elinde değnek, bir elini kuşağına attı:

Otobüs hemen Çandır kıvrımına gelmişti. Yamağa baktı: «Ne vereceğiz bakalım?»

«Ankara'ya mı?»

Kır Abbas telâşlandı:

«Yook, gözünü seveyim! Bekir Ağa Beklemesi'nde eneceğim. Kasabaya kadar alacaksın...» Elleri titreye titreye kuruşları sayıyordu.

Kır Abbas'ın elindeki keseyi çekti yamak. Saydı saydı, alacağını aldı, keseyi geri verdi.

Kır Abbas baktı, paranın epeycesi gitmişti:

«Abuuuv!» dedi «Ne ulan bu? Otoposu mu sattın bana?»

Yamak, «Fazla almadım baba!» diye karşılık verdi.

«Ha temelli boşaltıverseydin keseyi! (Dürzü, fazla almamış!)» Elini salladı: «Neyse!..» dedi.

Yamak gitti, kapının dibine büzüldü.

Yolun iki yanındaki topraklar silinip kalıyordu. Otobüs kurşun gibi gidiyordu Ankara'ya doğru...

«(Zorlu gidiyor gahba soyu, zorluuu!..)» dedi Kır Abbas. «(Zorlu gidiyor emme, bir kese parayı boşalttı! Düzeniniz batsın dürzüoğlu dürzüler!.. Eşekle gitsen bir günlük yol! Ankara iki buçuk günlük... Eskiden kağnılarla buğday satmaya giderdik. At Bazarının oralara yıkardık çuvalları. Azimet avdet, beş gün sürerdi. Şimdi sabah git, akşam gel. Tozak daha yerinde saysın!.. Vay itoğlu itler, vay soyunuz kurusun!..)»

Kasabanın ağzında, Bekir Ağa Beklemesi'nde bıraktılar Kır Abbas'ı. Başı dönüyordu. «(Domuz gibi kokuyor köpeğin malı! Emme geldik...)»

Bekir ağa, benzin pompasının yanında sigara içiyordu. Yanına varıp bir selâm verdi:

«Gezici Hamdi beyden haberin olsa?» dedi.

Bekir ağa:

«Senin Hamdi beyle ne alışverişin var ki?» diye sordu. «Hamdi bey dün akşam geziden geldi. Üç gün dinlenir, gene gider. Şimdi evindedir. Varırsan bulursun...»

«Nerdedir evi?»

«Kaledibi'nde...»

Kır Abbas sevindi:

«Eee, daha daha nassın Bekir ağa? Halın keyfin eyi mi?»

Bekir ağa kısaca: «Eyiyim eyi!» dedi, yanaşan bir kamyona mazot koymaya başladı.

Kır Abbas elini salladı: «Haydi eyvallah!..»

İki yanı iğde ağaçlarıyle dolu yoldan yürüdü.

Köprünün altındaki çay, geniş yatağı içinde uslu uslu akıyordu şimdi. Vakti gelince azardı. Yatağın bir ucundan bir ucu, belki on dönüm enindeydi. Taşlarla çakıllarla doluydu. Seller kayaları küreyip getirmişti dağlardan, derelerden...

Kır Abbas sora sora bulabildi Hamdi beyin Kaledibi'ndeki evini. Askerlik şubesinin önünden, yukarı doğru yürüdü. Bütün dükkânlar, bütün kahveler açıktı. Karakolun önünde, başgedikli masa sandalye çıkartmış, bacak bacak üstünde, çay içiyordu. Hükümet konağında, Cezaevi kapısında iki jandarma nöbet tutuyordu. Bir berber, esnaftan birinin sakalını kazıyordu. Bir tenekeci, bütün yaptıklarını kapıya asmıştı. Çarşı bir sessizlik içindeydi. İnsanlar cansız gibiydiler ortalarda...

*
**

«Vaayy Kır Abbas, vay babam, iki gözüm!..»

Hamdi bey, Kır Abbas'ı coşkunlukla karşıladı.

Merdivenlerde koluna girdi. Karısını bir yana itti. Yaşlı köylüyü gürültüyle alıp yukarı çıkardı.

«Sen ha? Sen geldin ha? Babam, iki gözüm!..»

Döşemesi orta halli bir salona girdiler. Bir uçta, kasabanın bahçelerine bakan geniş bir pencere vardı. Sandalyeleri çekip oraya oturdular.

«Kıuz, çabuk çay yap, gayfa yap!..» Bağırdı Hamdi bey. Hemen sigara tuttu.

«Kullanmıyorum, bilmiyor musun?» dedi Kır Abbas.

«Haa öyle mi? Yaksaydın yavu...»

«Yoook, israf haram... Sağol...»

Sandalyeye saygılıca oturuyordu. Değneği elindeydi. Kalıbı

gitmiş eski fötrünü de çıkarıp eline almıştı. Uzun uzun Hamdi beye bakıyordu.

«Hasiredik sana Hamdi beyim... Bir daha uğramayıverdin! Komşular hep eyidirler. Battal olsun, Irıza olsun, hepsi sağlığına doacıdırlar...»

«Sağolsunlar, varolsunlar...» dedi Hamdi bey. «Gelemedim, emme bir gün çıkar gelirim...»

«Beklerim Hamdi beyim. Hepimiz çok seviniriz. Böyük küçük bütün komşular seni çok derinden severiz!»

«Eksik olmayın, daim olun...»

«Bizim bağ işinden soracak olursan... Toprağı belimize kadar kazıp bitirdik, yani aktardık... Mahlıç gibi kabardı toprak. İnsanın eşip yatası geliyor içine. Komşular da birlik halindedir. Anca barabar, kanca barabar olduklarına dair karar verdiler. Gayrı bağları bölüşmek yok. Hepsinin fırdolayına bir çit, yada bir hendek kazdık mı tamam Hamdi beyim. Battal komşulara gözel bir hastir çekti! Bölücü, bölükçü dürzülerin kurtları kırıldı. Senin Kel Bektaş filân temelli pıstı...»

«İyi iyi...» dedi Hamdi bey.

«"Çubuk bulabildiniz mi?" diye soracak olursun... Daha bulamadık! Şimdi hepimizin tasası budur. Zatın da bize söz vermiş idin! Şimdi hökümetin hangi kapısına baş vuracağımızı da sen bileceksin. Biz kör köstebekleriz bu boklu dünyada. Delil olup önümüze düşerekten bu işimizi görmeni iricaya geldim. Komşular beni saldılar sana ki git halımızı arzet deyi. Irâtsız ettimse hoş gör...»

«Yoo, yooo, ne demek? Bilâkis! Hem de sizin köye kandığınız kadar çubuk bulmaya kudretim vardır. Kamyon kamyon yığacağıma da inanım var. İş ki, Ziraat'ta çubuk bulunsun...»

Kır Abbbas, çubukları kamyonlara yüklenip köye yollanmış gibi sevindi:

«Sağol Hamdi beyim, varol ki ömürlerin uzun olsun...»

«Şimdi senin çayları içtik mi, bizim Deli Zıraatçı'ya gideriz. Sorar anlarız. Turşu kuracak değil ya, varsa verir...»

«Varol, daim ol...»

Çayları içip çıktılar.

Deli Ziraatçı, akıllı uslu bir adamdı. Konuşmaları çoğunluğun işine gelmezdi. Onun için deli derlerdi. Köylük hallerinden bilirdi az çok. Büyükle büyük, küçükle küçük olurdu. Elindekini esirgemez adamdı. Kasabada pek sözü yürümezdi. Sadece kasabanın kadınları bilirlerdi onun değerini. Sokaklarda yürürken pencerelere, balkonlara yiyecek gibi bakmayan, karısından başka kimsenin uçkuruna et atmayan, el atmak şöyle dursun, can atmayan, terbiyeli, hadım gibi bir memurdu.

Hamdi bey, Kır Abbas'ı ardına düşürüp vardığında, odasında oturmuş, bıyıklarını kıvratıyordu. İş yoktu. Sıkılıyordu. Bir süre odasındaki kuşlarla oynamış, sonra bıkmıştı. Yukarı dan gelen yazıları okuyor, dosyalıyor; yukarıya yazdıklarının da bir eşlerini biriktiriyordu. Ara sıra dosyaların tozunu alıyordu. Afiş gelirse duvarlara çakıyor, broşür gelirse bir yerlere yığıyordu. Yer kalmadığı için afişlerin çoğunu üst üste çakıyordu. Devlet memurluğunun bir eğlence olduğuna «içten» inanmıştı. Aydan aya yolladığı raporlara yazdıkları yalandı. Doğruyu yazabilse, «Oturup sinek avladık, bıyık kıvırdık...» derdi. Binde bir «olanı olduğu gibi» günlük biçiminde not edip yollamayı düşünmüyor değildi, ama yapamıyordu.

Hamdi bey, Deli Ziraatçı'yı bir zaman lâfa tuttu. Tapucunun «yeni fırıldakları»nı konuştular. Tahriratçının kızlarını konuştular. Ortaokulda okuyan köylü öğrenciler barınsın diye yapılan pansiyon binasına, bir «katekulli» ile memurlar kulübünün oturmasını kınadılar. Memurların dalgacılığı, aksayan kamu hizmetleri, yukarının umursamazlığı... söz uzadı.

Kır Abbas hep duvarlara bakıyordu.

Ziraatçının sol yanındaki «masa»ya soluk bir bayrak asılmıştı. Ardındaki duvarda allar maviler içinde bir «Gazi Paşa» asılıydı. Duvarları dolduran ot resimleri, sinek, kurt, solucan resimleri... Yarı yerini çıban tutmuş üzüm salkımları, birer yanları ahlat kabuğuna dönmüş elmalar...

En çok otlara bakıyordu Kır Abbas. Öyle otlardı ki görmemişti. «(Şunlar bizim köygöçüren'i andırıyor az. Emme azıcık boydan kısa. Yaprakları koyu. Taçlarında didilmiş yün gibi ak çiçekler... Ya bu ne otu böyle?..)»

Sonra bir dolap, içi şişeler şişeler şişeler... Hap şişelerine arpa, buğday, yulaf, nohut, çavdar, fiğ, darı, mısır... doldurup dizmişlerdi. «(Ölüye ne faydası var, diriye ne faydası var bunların? Ne kadar çok camı tahtayı ziyan etmişler!..)»

Derken Hamdi bey, yolunu bulup çubuk işini açtı:

«Bu adama Kır Abbas derler. İnsanın hasındandır. Hemi de alevî köyündendir. Bunların canları şarap içmek ister arkadaş. Kadın kız cem olup koca bir toprağı kirizma ettiler ki görme! Şimdi çubuk istiyorlar. Yani delice çubuk...»

Deli Ziraatçı:

«Delice çubuk filokseraya karşı çok mukavimdir. 1898 yılında Minnesota eyaletinde toprağın ve iklimin özelliklerine uygun çeşitleri geliştirilmiştir. Fakat, o kadar toprağa yetecek çubuğu nereden bulacaklar?»

«Haa, işte biz de onu soruyoruz, sen Zıraatçısın, bilirsin!»

Ziraatçı ellerini iki yana açtı, çiğinlerini çekti:

«Benden mi soruyorsun? Benim elimde bir şey yok ki!..»

«Nasıl yok? Koca ilçenin Zıraatı senin emrinde!..»

«Buldun! Yavu Hamdi beycim, bilmiyor gibi konuşma! Siz benden yazılı bir kâğıt, bir afiş, bir broşür... ne bileyim, bir... yani meselâ bir *bilgi* isteyin, vereyim. Ama çubuk? Çubuk yok arkadaş! Benim bağım bahçem mi var ki çubuk olsun? Nerden gelsin bana çubuk?..»

Kır Abbas hem dinliyor, hem duvarları tarıyordu.

Hamdi bey:

«Allah allaaah!..» diye şaşkınlığını belirtti.

«Ama isterseniz yukarıya yazalım bir!» dedi Deli Ziraatçı. «Daha dikime epey vakit var. Belkim bir karşılık verirler...»

Hamdi bey kızdı:

«Kıçına mı sokacak köylüler yukarının karşılığını? Ulan öyle lâflar konuşuyorsun ki...»

Ziraatçının da sabrı taştı:

«Eee, uzun etme Hamdi bey! Senin benden farkın ne arkadaş? Tencere dibin kara! Seninki benden kara! Şuradan bir köy çocuğu gelse, "Efendim ben okumak istiyorum, emme yok-

sulum, beni bir yatılı okula koy...» dese koyabilir misin? Seni bırak, senin müdürün, müfettişin koyabilir mi? Ulan bu nasıl Zıraat?-mış... Ulan bu nasıl Eğitim? Daha dün ortaokul pansiyon binasını memurlar kulübüne kaptırdınız, oraya da üye olmayanlar giremiyor? Ne haber?..»

Hamdi bey, Kır Abbas'ı alıp çıktı. Bir süre konuşmadan yürüdüler.

Kır Abbas, «Umut yok haa?» dedi.

«Hastirsin yavu!» dedi Hamdi bey. «Bal yapmaz arı gibi oturmuş oraya, vız vız vız... Bin yılın başında bir işimiz düşüyor, görüyorsun bize ne karşılık veriyor!..»

«Yoktan var etmek Allaha masus Hamdi Beyim, elinde çubuk yoksa ne bok yisin herif?»

«Kafasını işletsin birez...»

«Eee onun kafası o kadar işliyor! Fazla işlemiyorsa adamın suçu ne?»

Hamdi bey Kır Abbas'a baktı baktı, konuyu değiştirdi:

«Gel, gidip iki lokma yemek yiyelim!» dedi.

«Yok...» dedi Kır Abbas. «Çok sağol! Ben köyün yolunu tutayım. Durumu komşulara bildireyim. Ne yapalım, yokmuş derim. Geçen yıl varmış emme, bu yıl bitmiş derim...»

Ayrıldılar.

Kır Abbas, fırından yarım ekmek aldı. Bakkaldan 100 gram helva... Helvayı ekmeğin içine bastı. Ayak üstü yiyiverdi. Caminin dibindeki çeşmeden bir su içti. Bir de su döktü.

«Alış verişimiz bitti kasabaylan!.. Ödeştik!..» dedi. Bekir Ağa Beklemesi'ne doğru yürüdü.

Kasaba, sessizlik içinde, kıpırdamadan kaldı geride...

11

GEBE GELİNLER

Toprağın üstünden bol karlı bir kış geçti.

Kar arttıkça Rıza seviniyordu:

«Purluğun toprağı kar sularını biriktirecek. Diktiğimiz çubuklar zorluk çekmeden yeşerecek... Yeraltı suları zenginleşecek. Kuyuların, kırlardaki pınarların suları bolaracak... Bu kar çok eyi, çok eyi...» diyordu.

Kır Abbas:

«Get ulan!..» diye Rıza'nın nasırına basıyordu. «Ben ne düşünüyorsam, sen tersini düşünüyorsun! Şimdi de kalkmış, yağan kara eyi diyorsun! Ulan kar eyi bir şey olsa Mekke'ye, Medine'ye, Kerbelâ'ya yağardı!.. Sen heç duydun mu oralara kar yağdığını?..»

Rıza, Kır Abbas'ın şakasını anlamazlıktan geliyordu:

«O senin dediğin ıklım farkındandır. Kar kötü olduğu için değil, oraların ıklımı farklı olduğu için yağmıyor. Kar gibisi var mı?..»

«Anlamıyorum, anlamıyorum! Hiçbir yararı yok bize. Zararı da caba yoksullara. Evlerde kemre kalmadı yakacak. Çocuklar dersen kapanıp kaldılar...»

Çocuklar kapansın, tavuklar kapansın, Rıza'nın umurunda değildi. Onun bildiği, Purluğun toprağına karın yağdığı... on beş, yirmi santim kalınlık yapıp tatlı tatlı yattığıydı. Hastalar öksürüyordu. Çocuklar kaşınıyordu. Sokaklar buz tutuyor, damlar çatırdıyordu. «(Helbet! Helbet olacak bunlar. Kış kışlığını, puşt puştluğunu yapacak!.. Ne sandın sen Kır Abbas!.. Hemi de kar bize şart...)»

Karlı, bol karlı kış böylece geçip gitti.

Dikim günleri gelip çattı.

Öteki işleri aksatmadan, köylere çubuk avına çıktılar.

Hançılı'da, Mart köyünde, Tekeli'de kapı kapı gezip delice çubuk aradılar. Topu topu sekiz kağnı bulabildiler. Üst yanı yerli çubuktu. Budayanlardan almışlardı. Yerli çubuk «hastalığa dayanıksız»mış!

Rıza, herkesin yüreğine serinlik veriyordu:

«Yerli dedikse kötü demedik. Bağcı köylerden çoğunun çubukları yerlidir, korkmayın...» diyordu.

Dikip bitirdikleri zaman toprağın yüzünde yol yol doğrular ortaya çıktı. Uzaktan bakınca çubuklar görünmüyordu. Toprağın dışında birer ikişer göz bırakmışlardı.

«Havalar kızınca gözler patlayacak!» diyordu Rıza. «Yaprakları yeşerecek...»

Kır Abbas'ın koltukları kabarıyordu:

«Patlayan gözlerine kul olayım! Yeşeren yapraklarına kurban! Hele bir yeşersin, hele bir kara toprağın rengi değişsin, üzümlerin ilk benlendiğini bir göreyim, ilk bozumu yapalım; musalla taşının üstüne çıkıp şakır şakır oynayacağım! Oynamazsam herkes yüzüme tükürsün!..»

Oğlu Yusuf da diyordu ki içinden: «(Oynarsın! Oynarsın! Delinin birisin sen! Sende akıl yok ki zaten!..)»

Sonra gelip Senem'e söylüyordu:

«Bağın ilk bozumundan sonra musallaya çıkıp oynayacakmış! Deli gibi... Onda akıl kalmadı zaten!..»

Senem:

«Bebe gibi seviniyor koca adam! Çok havaslı! Havası kursağında mı kalacak ne? Belkim asmaların yeşerdiğini, üzümlerin benlendiğini görmeden ölecek. O kadar havaslanmasa eyi olur!» diyordu.

«(Ölürse ölsün de kurtulalım!)» diyordu Yusuf içinden. «(Günden güne matufluyor! Ellere gülünç oluyor... Öyle gücüme gidiyor ki, her lâfına gülüyorlar!..)»

Senem'in dili varmıyordu ki kaynatasına karşı eğri bir söz etsin. Epeydir neşesi de yoktu pek. İçi bulanıp duruyordu. Her aşı yiyemiyordu. Canı başka aşlar, başka yiyecekler istiyordu. Gebeliği yüzde yüzdü! Bu kadar çok kusar mıydı gebe olmasa?

Bir gün ocağın başında bulaşık yuyordu. Sadece bir ırbık

suyu vardı. Tepsinin üstünde çanağı, tabağı kepçeyi yudu. Külledi. Bir damla suyu ziyan etmiyordu. Tencerede biriken kirli suyu köpeğin teknesine döküyordu. Sonra «bir su» daha yuyup işini bitiriyordu. Köyün korkunç su darlığı, bütün karıları, gelinleri, böyle bir tutumluluğa götürmüştü... Suyu damla damla harcıyorlardı.

Tabakları kaşıkları tepsiye koyup kaldırdı. Tencereyi de götürüp köpeğin teknesine dökecekti.

Cennet karı kapının önünde yamalık yamıyordu. Bir yandan da göz ucuyle Senem'in yaptıklarını izliyordu. Gelinin tencereyle kalktığını görünce:

«Onun içine birez de kepek koy Senem!» diye bağırdı. «Köpeğin karnına bir şey girsin...»

«Ekmek ufakları, aş taneleri var içinde!» diyecek oldu.

«Koy koy! Koy dedim sana! dedi Cennet karı.

Senem gitti, öküzlerin kepeğinden bir hapaz aldı, bulaşık suyuna karıştırdı. Götürüyordu. Tenceredeki yaldan mı iğrendi, ne oldu, birden bir baş dönmesi, bir baş dönmesi... Oracığa çöküverdi. Tencere düştü elinden.

Cennet karı koştu geldi:

«Dabiyatsıız!..» dedi.

Senem inliyordu.

Cennet karı baktı ki iş bildiği gibi değil, bu sefer:

«Gelin, doğruluver anam, gelin, gelin!..» diye çırpınmaya başladı. Bir yandan da: «(Köpeğin bir günlük idarası gitti!..)» diyordu. Hemen yal teknesini aldı, toplayabildiğini kattı tekneye. «(Bunu bari yiyiversin!)» diye götürüp hayata koydu. Sonra geldi, Senem'i ocağın başına, postun üstüne çekti. Yakasını bağrını çözdü.

«Kaç gündür ben senin hallarını beğenmiyorum! Bir şeyler mi oluyor sana, gelin?» dedi.

Senem karşılık vermeden, veremeden ocağın başında bir süre yattı.

Geç vakit. Yusuf'un emmisi oğlu Durmuş'un karısı Esme çıktı geldi. Yüzünde az bir pembelik kalmıştı. Düğünden bu ya-

na daha sık gelip gidiyordu. Aralarında akrabalık kurulmuştu. Gelip biraz oturuyordu.

Esme gelince Cennet karı kirman alıp sokağa çıktı. Senem kalktı, beşiğin yanına yastık koydu. Oraya uzandı:

«Senin halların nasıl Esme? Sakar Durmuş kadir kıymat biliyor mu? Hoşnut musun bari?» dedi.

Esme:

«Üç sefercik dövdü daha!» dedi. «Üçünde de suç benimmiş. Anam söyledi: Kocanın annacından karşılık verilmeyecekmiş!» Ne isterse, ne söylerse, «he» denecekmiş... Ne dedi bana biliyor musun? "Soyka" dedi. Ben de ona "Soyka sensin, başka kim olacak?" dedim. Kalktı: "Sen bana nasıl olur da soyka deyebilirsin?" dedi dövdü...»

Senem:

«Helbeeeet!..» diye uzattı. «Kocanın annacından "Sensin!" denmez. Sakın haaa!.. Sakın deme bir daha...»

«Demiyorum, der miyim hiç? Kulağımın tozuna iki tokat furdu, uğundum gittim! On gün hiç bir şey duymadım. Kulağımın böcüleri öldü sandım. Bir daha demem gayrı...»

«Birinde neden döydü gı!» diye sordu Senem.

«Neden biliyor musun? Gülünecek iş: Yatakta yatarken hiç durmadan "Ensemi kaşı, ensemi kaşı!.." diyor. Ne demekmiş ense kaşımak! Bir gün gine böyle: "Kaşı, kaşı!" tutturunca gülüvermişim. Kalktı: "Açıkta bir şey mi gördün, ne gülüyorsun gahba soyu!" dedi, bir tepik furdu. "Gahba soyu sensin!" demedim. Desem çok dövecek. Tepiği tam boş böğrüme furdu, bek acıdı. Şimdi ne derse, «he» diyorum. O da dövmüyor...»

«Öteki birinde neden döydü?»

«Öteki birinde mi? Dur... neyidi?.. Unutmuşum...»

Senem güldü:

«Eferim, eferim sakar Durmuş'a! Yavu ödünü almış senin. Emme eyi, çok eyi: Nasıl alışırsan öyle gidersin... Leblebi alıveriyor mu sana?»

Esme utandı:

«Heç alıvermedi daha. İncirci gelince incir alıverecek.»

«Çok şey isteme kocandan. Kocalar buna kızarlar.»

Esme:

«Yatakta istersem kızmıyor!» dedi.

Senem gene güldü:

«Sen onun sözünü tut. Bir dediğini iki etme. O senin her istediğini alıverir...»

«Tutuyorum, şimdi tutuyorum gayri! Bir gün biz tarlada kaldık bununla. Bağ yerini kazarken hanı... Akşam yemeğimizi orda yidik. Tutturdu: "Esme, yatalım, haydi yatalım..." İlle de ille... "Ula Durmuş etme, gelen giden olur, görürler..." "Yok!" Yok da yok... "Döğerim seni, çiğnerim..." Baktım dövecek, çaresiz "he" dedim buna. Yattık!»

«(Ocağınız sönsün ocağınız!.. Tıpkı bizim yaptığımız!..)» dedi içinden Senem. Sonra: «Adamlar öyledir!» dedi. «Canları bir şey istedi mi, dur, otur, anlamazlar...»

Esme, Senem'in elini tuttu, karnına götürdü:

«Ben yüklüyüm, haberin var mı?»

«Yooo...» dedi Senem. «(Yatarken başınızda mıydım, nerden haberim olsun?)» Sonra: «Eeeh, vahti gelince doğumun da olur! Heç korkma, doğuruverirsin!» dedi. Sonra da ekledi: «Köyde yüklü olmadık avrat yok gibi...»

Esme, saf saf Senem'in yüzüne baktı:

«Sen de mi yüklüsün gı aba?»

«Yüklüyüm ya, ben de yüklüyüm...»

Esme, sevince benzer bir duyguyla ellerini oğuşturdu:

«Benimki kıpır kıpır ediyor karnımda, heç durmadan tepik furuyor...»

«Furur, tepik de furur...»

«Tepik furunca çok gıdıklanıyorum! Bek de hoşuma gidiyor... Bayâ hazzediyorum. Emme Senem aba, o baş dönmesi, o bulantı, kusma... Ona dayanamıyorum. Diyorum ki bunlar olmasa bu iş çok eyi...»

«(Vay gidi yoksul Esme vayy!)» diye başını salladı Senem: «Neyse, bundan kurtul da birez ara ver, hemen gebe kalma!» dedi.

Gözleri parlayarak yekindi Esme:

«Anam dedi ki... Anam dedi ki, "Bir kız kocaya vardı mı, kocası eskere gidinceye kadar üç çocuk doğurur. Kocası eskerken doğurmaz. Gelince gene başlar her yıl bir dene çıkarmaya... Senem aba, benim Durmuş eskerliğini de etti. Bir yararı dokanmayacak eskerliğin bize...»

Senem gene başını salladı, güldü:

«Sen bunu doğur da benim yanıma gel. Ben sana anlatırım. O zaman gebe kalmazsın. Şimdi her işin kolayı var...»

Esme, anlamadan baktı:

«Madem öyle, sen neye gebe kaldın Senem aba?»

Senem doğrulup kalktı:

«Biz gönlümüzle yaptık bunu!» dedi.

«Yalan!.. Kandırıyorsun beni!..»

«Valla yalan değil! Bağın şerefine yaptık hemi de...»

«.....»

«Bağ yerini kazarken... bağın şerefine... Benim Yusuf öyle istedi. "Bir oğlumuz, yada kızımız olsun, bağlarla birlikte yeşersin, boy sürsün, asmalar üzüme durunca da gelsin beklesin. Bir talvar kuralım ortasına. "Huyah! Huyah! Huuyah!.." deyip kuşları kovalasın. Kaplumbağaları toplayıp bağdan dışarı atsın..." Böyle dedi. Bu bağ işine benimki de bubası Kır Abbas gibi çok havaslı. Hele o koca adamı görme evin içinde! Bağlar, asmalar, üzümler... türkü yakıyor bağlara koca adam!..»

Esme, konunun değişmesine üzüldü.

«Dur dur!» dedi. «İnsan doğururken bayılırmış, doğru mu? İçinin bir yerleri koparmış, öyle mi Senem aba?»

Senem, Esme'nin ellerini aldı, okşamaya başladı:

«Kalbini bozma gı deli!» dedi. «Doğum kolay iş. Hemi de çok tatlı. Zorluk sade bu kusmalarda, bulantılarda... Ondan ötesi hava. Benim Yusuf, "İdara daraldı, idara daraldı!» deye kendini çekmese, ben her yıl bir çocuk doğururum. Doğurmak gibi var mı heç?..»

Esme kızardı:

«Çok tatlı... Emme doğumdan korkuyorum Senem aba! Bunu bir doğurayım... eğer kolay olursa hep çocuk isterim!»

«İstemeli ya!» dedi Senem. «İdara idara deyi korkudan ödü

kopuyor erkeklerin. Halbuysam bizi yüğürüp doğuranlar bizim idaramızı bek mi düşünmüşler? Tozak köyü köy olalı bağ yüzünü yeni görecek. Yazlı güzlü yıllar gelir geçer de kana kana üzüm yiyemeyiz. Ben üzümü öyle severim ki! Irıza ağamdan Allah ırazı olsun. Düştü köyün önüne, hepimizi bağ bostan sahabı ediyor!»

Konu değişti diye Esme gene üzüldü:

«Benim çocuğum olacağı gün sen başımda bulunsan ne eyi olur Senem aba! Biliyor musun, anam başıma gelmesin, istemem!..»

«Gelmez zaten...» dedi Senem.

«Durmuş'un anası da gelmesin...»

«Eh, gelmesin dersen, o da gelmez...»

«Ben deyemem ki! Emme sen gelir de, "Siz dışarda durun hele!" dersen gelmezler...»

Senem:

«Ben ebelik bilmem gı!» dedi. «Hörü ebeyi çağırırlar. Köyün bütün kancıklarını o doğurtur...»

«Heç hazzetmiyorum Hörü ebeden. "Yavrularım, yavrularım..." Heç durmadan konuşuyor. Öyle kızıyorum ki!..»

«Halbuysam bir köyün bir ebesi! Bağların yerini kazarken felân bir gün yanımızdan eksik olmadı. Pay verecekleri zaman da kabul etmedi... Hörü ebe eyidir...»

Esme ellerini Senem'in ellerinden çekti:

«Senem aba gı! Bu dikilen çubuklar tutar mı? Heç umudun geliyor mu?»

Senem güldü:

«Neye tutmasın?»

«Ufacık ufacık çubuklar kız abam! Kökü yok, bir şeyi yok, onlardan nasıl asma yeşerir?»

«Kabarta kabarta pamuğa döndürdük o Purluğu!» dedi Senem. «Daha ne ufacık çubuklar yeşerir de asma olur orda! Üzme kendini...»

«Üzmem üzmem, Senem aba!» dedi, gene doğum konusuna atladı. «Doğumda yanıma gelirsen heç üzmem...»

«Gelebilirsem gelirim.» dedi Senem. «Gelemezsem...»

«Gelirsin, neye gelemezmişsin?»

«Gı belki aynı gün benimki de oluverir! Belki bir gün, iki gün önce... Ben sana ne diyorum: Benimki de o Purluğun ürünü a kızım...»

Kır Abbas girdi içeri.

Ardından Cennet karı.

Esme de kalktı güç belâ.

Kır Abbas saçı sakalı salıvermişti iyice. Yirmi beşinde bir delikanlı kadar da çevikti. Tahta nalınlarını vura vura yürüyordu.

«Bağı dikmekle olup bitti sanıyorlar!» diye öfkeyle söylendi, beşiğin dibine, Senem'in kalktığı yere oturdu. «Onun asıl tasası şimdi başlıyor ulan! Diyorum, anlamıyorlar. Bağ demiş bak bana, bakayım sana! Camız dabiyatı var bu köyün insanında. Elli sefer dürtmezsen kıpırdamıyorlar. Biz bu bağları Purluk deye bir yere diktik. Yazının yüzüne bir dünya emek saçtık. Hanı bunun çiti, gergisi? Çalı yok ki çit yapalım diyorlar. Pekey, gözel. Fırdolayına hendek kazalım? Eee, o da zordur!.. Kolay iş var mı ula dürzüler?.. Bakın şimdi: Bu bağı diktiniz, hani bunun can suyu? Su yok ki verelim diyorlar. Ula insanda yürek olmalı yürek! Yok mu bu köyde bir kuyu? Çek çek sula ula! Yetmezmiş! Beri yandaki Ümmet kuyusunu paklayıver! Bu kuyular çok uzakmış! Pekey, kaz bağın içine bir kuyu! Size her akılları ben mi vereyim dürzüler? Kafamın içinde akıl kalmadı vere vere ula!..»

Cennet karı eline bir boş dığan alıp ocağın başına çömeldi. Ateş yakıp aş koyacaktı.

Senem'le Esme ayakta kalmışlardı.

Kır Abbas bağırdı:

«Oturun gelinler, oturun! Sözüm size değil. Akılsız bubalarınıza, akılsız kocalarınıza... Hep onlara sokurdanıyorum. Emme size de sokurdansam yeridir. Erkek baş ise, avrat da onu döndüren boyundur ulan! Eyi kumanda veremiyorsunuz bu dürzülere... Neyse, oturun...»

Esme, Senem'in yüzüne baktı. Sonra:

«Ben gideyim Abbas emmi!» dedi. «Akşam oluyor. Hayvan oruz gelir...»

«Eyi ya, haydi uğurlar olsun! Akılsız kaynatana selâm söyle. Kocan olacak sakar Durmuş'a da söyle...»

Senem, Esme'nin ardı sıra avlu kapısına kadar yürüdü:

«Kaynatam delirmiş Esme, gördün ya nasıl konuşuyor! Avşarlı Sarı Hoca'ya bir muska ısmarlamalı en eyisi...»

Esme, Senem'in ellerini bir daha tuttu:

«Ah, sen bari gebe olmasaydın da benim doğumuma gelseydin...» dedi.

«Gı şu çektiğin korkular fazla be!» dedi Senem. «Valla yazık sana! Yüğrülüp de doğurmadan kalmış var mı heç? Sen de kunnarsın! Tasalanma! Haydi uğurlar olsun...»

⁂

Kır Abbas bağırdı:

«Eyi dinle beni koca avrat! Eyi dinle Cennet karı! Bu evde kedi boku kokuyor! Heç hazzetmem bu meretin kokusundan! Bunu sen de biliyorsun. Elli yıllık kocanım, bunu senin de bilmen gereğir! Şimdi sana komut veriyorum. Madde bir: Yarın bunlar deral paklanacak! Evin tabanı silinip sıvanacak!..»

Yusuf girdi geldi içeri.

«Madde iki: Yarın sabah namazında kalkıp sen, ben, oğlum Yusuf, -gelinim Senem evde kalacak- torunum Haydar, -beşikteki bebe de evde kalacak- testidir, tuluktur, bakır bakraç ne varsa alaraktan işbaşı yapıyoruz. Yani ki, Cennet kuyusundan su çekip asmalara "can suyu" veriyoruz. Purluğun toprağı durduğu yerde bağ yeşertmez...» Yusuf'a doğru bakıyor, karısına da: «Anladın mı Cennet hanım?» diye soruyordu.

«Anladım buba, anladım...» dedi Yusuf.

«Evet, köylünün gözü açılana kadar kuyunun suyuyla bu işi görüverelim!..»

12

BOSTAN TOHUMU

Kır Abbas, daha ağır işlerin içinde, kaçmadan, kaytarmadan, hiç yılgınlık göstermeden çalışıyordu. Gerçi tepede bütün ateşini yere döken «ateş dağı» yoktu. Gerçi hava insanı bayıltıp düşürecek kadar sıcak değil. Gene de zordu çalışmak. Beli bıkını ağrıyordu insanın.

Daha bahar olmamıştı. Toprak gözünü açmamıştı.

Ama işler başlamıştı. İşler ağızlarını açmış, ötüyordu.

Kadınlar, erkekler, kızlar, oğlanlar, ufacık bebeler köyden dışarı fırlamışlar, soluk renkli, yamalı giysileriyle tarlaların yüzünü doldurmuşlardı. Çırpınır gibi çalışıyorlardı.

Çift sürenler vardı. Ekin ekenler vardı. Koyun kuzu güdenler... Purlukta, bağda uğraşanlar vardı.

Altı gün, sırtında tuluk, sabahtan akşama kadar, oğluyle, karısıyle, torunuyle su taşıdı Kır Abbas. Arada bir üstüne geldikleri halde hiç kavga etmedi. Çubuklara can suyu verdi.

«İstemez!» dediler. «Bak daha toprak tavlı. Daha yağmurlar yağar. Ne yoruyoruz kendimizi?..» dediler.

«Olsun.. Ben eşeğimi sağlam kazığa bağlayım da... Ben çubuklarımın can sularını vereyim de... gene yağmurlar yağsın...» dedi.

O inatla bu yorgunluğa altı gün katlandı.

«Göreceksiniz...» diyordu. «Benim can suyu verdiklerim, ötekilerden acar olacak. Hemi de yaprakları geniş geniş... Üzümlerin salkımları böyük böyük... Deneleri iri iri... Göreceksiniz...»

Akşamüstü Rıza ile Battal çıkıp geldiler. Ta karşıdan gülüyorlardı: «Ulaaan, yeşermiş Abbas emminin asmaları, valla yeşermiş! Ulan şu üzümlere bak! Şu karagevreklere, şu bulutüzümlerine, çavuşüzümlerine, şu erolanlara bak... Vay bubam vaaayyyy!..»

Kır Abbas:

«Zevklenin dürzüler!» dedi. «Zevklenin bubanız yerindeki adamla! Göreceksiniz, yarın sizin paylar yozacak, hepsine bir uğursuzluk çökecek, benim pay dipdiri! Çünkü neden? Ben payıma can suyu vermişim! Vermiş bitirmişim. O zaman, keşke biz de verseydik deyeceksiniz emme, iş işten geçecek!»

Rıza, ellerini kasıklarına basıyor, gülüyordu:

«Sırtın yağır oldu inadından! Sırtın yağır oldu! Halbuysam bu suyun nüzümü yok!»

«Nüzümü var mı, yok mu, yarın görürsünüz!» diye karşılık veriyordu, hiç altta kalmıyordu.

Az sonra Cennet karıyla, torunu Haydar çekip gittiler. Yusuf kaldı. Kır Abbas, Rıza, Battal, hepsi, ellerini kıçlarına koyup bütün Purluğu dolaştılar.

Rıza, eğilip toprağı avuçladı:

«Bu gidende hiç böyle bağ dikilmedi daha!» dedi. «İrmik gibi toprak; eşek çivisini çak, yeşerir! Can suyu filan gerekmez hem...» Avuçladığı toprağı sıkıp attı. «İş ki, bu toprağı boş bırakmayalım Battal ağa! Şimdi köycek derdimiz, bu aralara bostan ekmektir. Ak çekirdekli, kara çekirdekli karpuzlar, gözel kokulu topatan kavunları... tohumlarını bulup bulup ekmektir...»

Kır Abbas, gözlerini ağarttı:

«Irzı kırık Irıza! Ben, bu Purluğun fırdolayını, hayvan girmesin deye bir hendekle çevirelim, hemi de ortasına bir kuyu kazalım diyorum, sen de kavun karpuz deyip yeni orosbuluklar çıkarıyorsun! Bunun hangi birini yapacağız? Bizde motur kuvatı mı var?..»

Rıza, Kır Abbas'ı boynundan tuttu, yere bastı:

«Benim sana sözüm yok! Ben sana demiyorum. Sen yaşı yetmiş, işi bitmiş, hemi de çaptan düşmüş bir adamsın. Dört tuluk su çektim deye ne kabarıyorsun? Bağın aralarına bostan ekeceksek biz ekeceğiz. Fırdolayına hendek kazacaksak biz kazacağız. Kuyu da öyle. Ben bunları köyün muhtarına söylüyorum!»

Kır Abbas, boynunu kurtarıp Rıza'yı itti:

«Daha senin gibi on sümüklüyü yorup şorda komazsam bana Kır Abbas demesinler!»

Rıza:

«Burda oğlun Yusuf da var, hak ettiğin her karşılığı veremiyorum sana! Dembeller şahı sen de!..» dedi.

Kır Abbas hemen alındı:

«Yetmiş yıllık ömrümde kimse bana dembel demedi ulan, doğru konuş! Ağzından çıkanı kulağın duysun!»

Battal, «cık» diye yere tükürdü:

«Çok kafa şişirdiniz be! Biriniz deli akıllı, biriniz akıllı deli! İki delinin arasında kaldım yavu!..»

Kır Abbas:

«Bana kendi başıma, oğlumunkinden ayrı bir pay verecek oldunuz da, "Tamahkârlık ediyor!" demesinler deye almadım. Dembelliğimden değil. Ben saygılı bir adamım. Ben iki dölüm bağı daha kendi başıma bakar bellerim. Kol çevirir, tiyek toplar, budarım... Ekmeğimi taştan kayadan çıkarırım. Ben senin gibi dört çocuk okutup Hamdi beye yaltaklanaraktan hökümetten aylık almıyorum, anladın mı? Ben kolumun hakkını yiyorum! Bende Hazreti Ali bubamızın kuvatı var...»

«Bostan deyince tabanın dayamıyor emme?» dedi Rıza.

«Dayar! Onu da yaparım. Nerden çıkardın o lâfı?»

Battal, kolunu havada sallayıp yürüdü:

«Haydin bakalım, köye doğru yörüyelim. Burdan çıkıp musalla taşına bir oturalım. Komşuların önüne çıkmadan ağzımızı birleyelim. Efendime söyleyim... düşünüp taşınıp...»

Battal'ın ardı sıra yürüdüler.

Yusuf geri durdu:

«Buba, ben ayrılıp gideyim eve. Akşam oluyor, bir işe sahap olayım...» dedi.

Kır Abbas oğlunu tuttu:

«Gitme!» dedi. «Dikel şorda, lâf dinle. Köyün içinde fırıldak çevirmenin nasıl olduğunu anla. Yarın muhtar felân olursan işine yarar...»

Battal:

«Gel Yusuf gel, saklı bir lâfımız yok zati!» dedi. «Efendi-

me söyleyim... arkadaşlar, bana kalırsa bu iş gözel başlamıştır. Hemi de gözel gözel yörüyor yani. Irıza'nın söylediği, komşular için birinci eyilik. Eğer bağa bir mazarratı yoksa aralara deral bostan ekelim. Hemi de şimdiden tohum bulmak şarttır. Birimizin Tekeli'ye, Mart'a, öteki köylere çekirdek aramaya gitmesi, efendime söyleyim, oybirliğiylen, karar altına alınıp kabul edilmiştir...»

Rıza bir «oh» çekti içinden.

«Gelelim hendek çevirme işine... Doğrusunu isterseniz, bu da, efendime söyleyim, çok nüzümlü bir iştir. Bağı diktin, aşıladın, sığırdan sıpadan korumazsan neye yarar? Bir filizi kopsa küser bağ. Bizim buralarda çalı olmadığını hepiniz domuz gibi biliyorsunuz. Onun için, bir hendek kazmaya, efendime söyleyim, oybirliğiylen karar verilmiş, kabul edilmiştir...»

«Kuyu, kuyu?» diye sordu Kır Abbas.

«Birez sabret bakalım Abbas Kartal!» dedi Battal. «Ona da sıra gelecek. Efendime söyleyim, tabiî bunlara oybirliğiylen karar veriyorum emme gene de komşunun bileceği iştir. Bu işler kürkle değil, Türkle... Ha, biz her ne kadar kır bağı diktiysek de, hatta toprağı belimize kadar kazıp aktardığımız halda, sen Irıza'nın dediğine bakma Abbas emmi, bir bağ için gene de suyun nüzümü vardır. Yarın iki hıyar, iki tomatis ektin, sulamayacak mısın? Kurak oldu, sulamayacak mısın?»

«Kır bağına suyun nüzümü yok!» dedi Rıza. «Yani asmalara su vermek gerekmez. Emme...»

Kır Abbas:

«Emme bir kuyu kazmak gene de şart. Bağa gelip oturacaksın. Susadın. Su içmeyecek misin? İki arkadaşın geldi. İki salkım üzüm koparıp koyacaksın önüne, bu üzümleri yumayacak mısın? Efendime söyleyim... Bir adam karısıylan kalkıp gelmiş, gece talvarda yatacak. Su nüzum etti. Emme bağda su yok deye yatmasın mı bu adam? Her sebepten buraya bir kuyu şaaaaart!..»

Battal:

«Boş davaları bırakın...» dedi. «İçmek için, sulamak için, nüzüm ettikçe dökünmek için, efendime söyleyim... Purluğun

uygun yerine derin bir kuyu kazılmasına da oybirliğiyle...
-Evet de Irıza, haydi evet de- oybirli...ğiy...len karar ve-rilmiş-tiiiir!»

Kır Abbas, Rıza'nın sol böğrüne dürttü:

«Aldın mı şimdi, aldın mı şimdi?» dedi. «Neyse... Bir iş daha var yapılacak emme bilmem ne dersiniz? Şu Ümmet kuyusunun pisliğini de temizleyip... yani biliyorsunuz, sade Cennet kuyusunun suyu yetmiyor köye! Bunu hepimiz biliyoruz...»

Battal:

«Armut birer birer Abbas emmi!» dedi. «Hepsine birden yumulursak, kalkamayız altından. Çok acala etme sen de... Kararları komşuya açalım, bakalım ne deyecekler?..»

Rıza güldü:

«O yük senin omzunda. Emme heralda o kadar da eşek değil komşularımız canım! Biz bunları öneriyorsak sade kendimiz için değil, tümünün faydası için... Hemi de sen bulursun gene onların belinin geleceği bir sırayı! Yani şöyle tam tatlı bir anda, biliyorsun ya...»

Battal:

«Eh...» dedi. «Gene hep birlikte düşünelim.»

«Helbet, helbet!» dedi Kır Abbas. «Ben komşuyu kıvratırım. Birez olur yanından, birez olmaz yanından... olması için ne gerekirse konuşup, hemi de anlatırım. Bu kadar başardık ya, üstünü tek başıma baş ederim gayri. Çünkü neden? Bende yürek var. Bunu hepiniz bilirsiniz...»

Battal sordu:

«Karınlarınızı doyurduktan sonra benim eve gelir misiniz? Hayat sekisine oturur, bu işleri birez daha irdeleriz...»

Kır Abbas:

«Bak bu olmaz!» dedi. «Çünkü yorgunluktan ölüyorum. Altı gün su taşıdım. Belki bin tuluk su. Karakoldan onbaşı gelse kıpırdamam yerimden. Yorgunum...»

Kır Abbas, oğlu Yusuf'un koluna girdi. Belini büke büke köye doğru yürüdü: «Eyvallah, eyvallah!..» dedi giderken.

Battal gülerek elini salladı:

«Uğurola Kır dürzü! Git de yat bakalım...» dedi.

Biraz sonra Rıza ile Battal da yürüdüler.

«Sıkma canını muhtaaaar!» dedi Rıza. «Bir çare buluruz.»

Rıza, köyün alt başından vurdu. Damların ardında sıçanotları patlayıp patlayıp çıkıyordu. Birkaç gün sonra sarı çiçeklerini açarlardı ne güzel! Ölü madımak otları, eski kökleri üstünde uyanıyorlardı. «(Bulgurun yanına yoldaş geliyor küçücük küçücük kulaklı... Bahar tepiyor, bahar! Büzüğü sıkıp çalışmanın günlerli geliyor!..)»

Güneş battı.

Kadınlar avlularda inek sağıyorlardı. Kırlarda karınlarını doyuramamış buzağıları direklere bağlamışlardı. Bacalarda tezek dumanı. Yanık yağ kokusu köyü sarmıştı. «(Karnım da öyle acıktı ki, kazınıyor!..)»

Kel Bektaş, evinin önünde, tak tak tak, saban oku geçiriyordu. Eski ceketini çıkarıp merdiven ağacına asmıştı. Karısı, tavukları içeri almış, kümesin ağzını kapatıyordu.

Rıza uzaktan selâm attı:

«Kolay gelsin Bektaş ağaaa!..»

Kel Bektaş sabanı kaldırıp duvara dayadı:

«Kolaysa başına gelsin Irıza! Hoş geldin...» dedi. «Bağ yeri kazdık, çubuk bulduk derken sabanı boyunduruğu boşladık bu yıl. Elim boşken şunu onarayım, yarın bakarsın nüzüm eder dedim. Sen nassın bakalım?»

Rıza, avlu kapısına dayandı:

«Bildiğin gibi, yavu! Varıver geliver, Konya altı seet. Uğraşıyoruz. Çocukları dağıttıktan sonra birez hava alayım deye bağlara uğradım.»

«Nasıl olmuş bağlar, üzüm (!) var mı asmalarda?»

«Var var!» dedi Rıza. «Yakında hepsi benlenecek. Emme şu kadıbaşı otları bir türlü çiçek açmıyor!..»

«Eee vakti var. Vakti gelince kadıbaşı otları da çiçek açar. Löbet löbet...»

«Eeeh, löbedi gelince bağlar da üzüm verir Bektaş ağa! Biz toprağın göğsüne çubukları gömdük mü, gömmedik mi?»

Okulun önünden geçti. Duvarların sıvası dökülmüş, ker-

piçleri aşınmıştı. Damda bir yuvak taşı, eski zamanlardan yuvarlanıp gelen...

Evine doğruldu.

«Aaaa, bu ne?» dedi birden.

Oğlu Durmuş, evin önünde bir at gezdiriyordu.

«(Konuk gelmiiiiş! Akşamın bu dar vaktında!.. Hayırdır işallah! Vakit olaydı bir tavuk keserdik!)» Sonra, «(Adaaam sen de!..)» dedi, yürüdü.

Avlu kapısını açtı kapadı. Oğlu Durmuş'a göz attı hemen:

«(Kim geldi bubam?)»

Durmuş başını yukarı odaya çevirdi:

«Gezici!»

«Hamdi bey?»

«Heya, Hamdi bey!»

Merdivenleri koşarak çıktı.

Karısı Döndü, hayattaki ocağa bir ateş yakmış, biraz da hamur yoğurmuştu. Yağlı ekmek yapacaktı.

«Çok oldu mu geleli gı?»

«Sen gittin, geldi.»

«Eee, bir tavuk mavuk keseydin madem?»

«Tutturdum bir tavuk, tam kestiriyordum, farkına vardı, kestirmedi. "Ben buraya tavuk yimeye gelmiyorum, kesmeyin tavuğu!" dedi. Durmuş'u da, beni de azarladı...»

«Nerde şimdi, içerde mi?»

«İçerde.»

«Kim var yanında?»

«Kimse yok. Kızlar, oğlanlar.. başına topladı, oynuyor.»

Kapıya doğru gitti, durdu:

«Çay bişirdin mi?»

«Sordum, istemez dedi.»

«Şeker var mı evde?»

Döndü:

«Var.» dedi.

«Acık şerbet yaparsın bulgurun yanına, haa?»

«Acık da yoğurt var, onu da korum. Bulgur, yumurta... Emme yumurta yimez ki! Yumurta dokanıyor der durur ya!»

Rıza açık kapıya tık tık vurdu.

«Geeeeel! Gel ulan teke!..» diye bağırdı Hamdi bey.

Rıza girdi:

«Meraba Hamdi beyim, tünaydın!» dedi.

Hamdi bey güldü, ayağa kalktı:

«Ulan her şeyin bokunu çıkardınız!» dedi. «Ya "meraba", ya "tünaydın!" İkisi birden ne oluyor?»

Rıza bozuldu:

«Dil alışkanlığı! Kendi aramızda hep meraba dediğimize, sana da önce meraba deyiverdim!»

«Meraba de öyleyse! Tünaydın ne oluyor?»

«Sabahları günaydın, akşamüstleri de tünaydın! Çocuklara öyle belletiyoruz ya!..»

Hamdi bey:

«Peki peki, tünaydın arkadaş, nasılsın bakalım?»

«Eyiler eyi Hamdi beyim, çok sağol! Sen nassın?»

«Leş gibi yorgunum! Öyle yorgunum ki! Garkın'dan geliyorum. Abdullah'ın selâmı var. Dört gündür de köylerdeyim. Sabaha bir su ılıttır. Başım kirlendi. Hart hart kaşınıyorum. Bir sabunlayıvereyim...»

Rıza: «Eyi edersin. Su kolay.» dedi, oturdu.

Çocuklar birer ikişer dışarı çıkmaya başladılar.

Döndü, tak tuk edip duruyordu dışarıda. «Hüseyin buraya gel!» Hüseyin'i çağırıyor, «Naciye buraya gel!» Naciye'yi çağırıyor, her birini bir yere yolluyordu.

Rıza:

«Bir takka, Hamdi beyim!» dedi, dışarı çıktı. Döndü'nün yanına çömeldi:

«Tulukları, kazan eniğini doldurt çocuklara. Hamdi beye su iktiza etmiş. Sabaha ılık su istiyor. İkincisi, Durmuş yukarı çıkınca, onu da muhtargile yolla, ben yemeği yiyip onlara gidecektim. Hamdi beyin geldiğini habar versin. Dönüşte Abbas emmiye de uğrasın, onu da çığırsın. Sen de bir çay bişir...»

Hamdi bey ceketini çıkarıp asmıştı. Golf pantolonuyle yere, kilimin üstüne uzanmıştı. Başının altında bir ince yastık vardı. Rıza bir yastık daha koydu. Daha rahat uzandı:

«Yemek için telâş etmeyin ula!» dedi. «Kaç yıl oluyor, hâlâ huyumu öğrenemediniz! Acı soğan, kuru yavan... evde ne yeniyorsa yer geçeriz. Çoluk çocuğu sıkıntıya sokma, canına okurum bak!..»

«O senin eyiliğin Hamdi beyim! Bir sıkıntıya girdiğimiz yok zati. Su için söyledim Döndü'ye. Bir de muhtara, Kır Abbas'a habar saldım, yemekten sonra buraya gelsinler, konuşalım deyi...»

«Gelsinler emme, çok yorgunum, ona göre vakitli kalksınlar. Kalkmazlarsa kovarım hepsini...»

. Rıza güldü.

«Gülme!» dedi Hamdi bey. «Bu bizim insanlar dinlemekten şehvet duyuyorlar! Sabaha kadar konuş, dinlesinler. Bu kadar olmaz ulan!..»

«Eyice bunalıyorlar Hamdi beyim! Gelen olmuyor, giden olmuyor. Bir habar yok hiçbir yerden. Birini yakaladılar mı, sabaha kadar dinliyorlar...»

Hamdi bey ellerini kenetleyip başının altına koydu:

«Habar yokmuş hiçbir yerden... Al bir radyo! Aylıkları ne yapıyorsun? Köyün zenginleri ne yapıyorlar parayı?»

Rıza gene güldü.

«Ulan bu Rıza, bu Rıza güler böyle! Ne var şimdi bu sözümde gülünecek ulan?»

«Halımızı bilmiyor gibi konuşuyorsun Hamdi beyim! Bu köyün insanı geysiyi kille yur. Para olsa onlara sabun aldıracağım ben. Radyonun ne kadar nüzümlü bir yenilik olduğunu kabul eden çok... emme para?»

«Eh, bağları dikmişsiniz, zengin olursunuz inşallah...»

Rıza da, «İnşallah!» dedi. «Hele bir zengin olalım da...»

Az sonra Döndü, elinde bir kalbur, bir sini, girdi.

Rıza kalktı:

«Bir takka, Döndü!« dedi. «Zufranın altına bir şey serelim. Nerde o, bir bezimiz vardı?»

Döndü, kalburu, siniyi duvarın dibine koyup koştu. Pır gitti, pır geldi: «Yamanacak geysileri doldurmuştum içine...» dedi. Serdi. Kalburu, siniyi yerleştirdi. Bir çorba pişirmişti.

Bakır sahanı getirdi, sininin ortasına koydu. Yağlı ekmekler, tahta kaşıklar...

Hamdi bey bağırdı:

«Gene maraşal sofrasına döndürdün sofrayı kız!..»

Döndü kızardı:

«Amaaan Hamdi bey! Heralda benimlen alay edersin! Ne var da ne yapıyoruz hanı? Un çorbası, ardından bulgur aşı. Fazladan bugün biraz yoğurduğumuz var işte...»

«Haydi haydi!» dedi Hamdi bey. «Şu yağlı ekmeklere bak!»

Oturup konuşa konuşa yediler.

Hamdi bey, pilavla, yağlı ekmekle karnını şişirdi. Pilavın üstüne yoğurt koydu. İki kaşık da şeker şerbetinden aldı. «Oh, iyi olmuş, güzel olmuş...» dedi durdu yerken. Döndü dışarıda, çocuklarla uğraşıyordu. Hamdi bey bağırdı: «Döndü geliiiin, pilavın güzel olmuş!.. Eline sağlık!..»

Rıza:

«Yarasın Hamdi beyim!» dedi.

Az sonra Döndü koştu geldi: «Bir iş mi buyurdun Hamdi beyim?» dedi.

«Pilavın güzel olmuş dedim, eline sağlık...»

«Sahi mi? Yalansın...» Kızararak geri çekildi.

Hamdi bey bağlar üstüne epey havadis aldı Rıza'dan. Yapılan işlerin hepsini öğrendi.

«Eferim ulan koca kafalı Rıza! Köyde bir işler çevireceksin haydi bakalım... Yalnız acele etme, anladın mı? Birer birer git. "Ben yaptım, ben ettim!" deye öğünme. "Siz yaptınız, sizin gayratınızla oldu!.." Tamam, başka lâf yok!»

Rıza:

«Tamam Hamdi beyim...» dedi. «Şimdiki derdimizi sorarsan, o da bugünkü kararlar daha üç kişinin arasında alınmıştır. Komşulara açamadık...»

«O kolay, o kolay!» dedi Hamdi bey. «Onu da ben hallederim. Yarın komşuları toplar, bir yolunu bulur, Purluğa alıp giderim onları. Eferim meferim derken hendek işini, kuyu işini, bostan işini anlatırım, yapın bunları derim, siz de desteklersiniz, olur biter. Kabul ederler...»

«Ederler.» dedi Rıza.

Sofra kalkmadan Kır Abbas geldi:

«Ulan Irıza, sen de aylığa geçeli, köyün gözel edetlerini unuttun emmim! Bak konuk gelmiş, bak Döndü gözel yemek bişirmiş, insan emmisini çığırmaz mı ulan?..»

Rıza pişkinliğe vurdu:

«Hamdi beyle birez saklı yarenliğimiz vardı, onları ettik. Sade seni değil, heç kimseyi çağırmadım, görüyorsun. Okul işi konuştuk birez...»

Kır Abbas:

«Haa o başka! O başka! Haklısın.» Biraz durdu: «Ulan haklısın dedim emme, heç de haklı değilsin! Okul işi komşudan saklı olur mu? Okul işini komşudan sakladın mı hapı yuttu okul...»

Az sonra muhtar geldi. Hamdi beyle sarmaşacak gibi kucağına vardı:

«Vay Hamdi beyim hoş geldin!» dedi.

Hamdi bey toparlanıp kalktı, sarmaştılar.

Kır Abbas:

«(Beraber şirket mi oldu bu dürzüler, bu sarmaşmalar ne? Hökümet mâmiriyle köy muhtarı sarmaşır mı?)»

Battal, sesi titreye titreye:

«Eyi olacak hastanın toktur ayağına gelirmiş. Ne eyi ettin Hamdi beyim! Bil ki sana çok eytaçlığımız var. Efendime söyleyim, yani sen geldin ya, üstümden koca bir dağ kalktı. Çok eytaçlığımız var sana...» Oturdu. Elini Hamdi beyin dizine koydu, bastırdı. «Sağol Hamdi beyim!» dedi.

Hamdi bey:

«Öyle kızıyorum ki size! Ulan ben kimim? Neyim? Neden bana güvenirsiniz de kendinize güvenmezsiniz? Neden hep böyle iki omzunu büzmüş, kamburunu çıkarmış, eğilir, bükülürsünüz? Her işleri başaran, iyi kötü dağları deviren siz olduğunuz halde, o çocuk oyuncağı kazmalarla Purluğun kitli toprağını açan, bir olup her çızısına bağ diken, yaz altı ay güneş altında orak biçen, düven süren, tarhanayı yoğuran, bulguru kaynatan, hiçbir lokmasını hazırdan yemeyip bilakis

taştan çıkaran siz olduğunuz halde, neden elinde on kuruşluk yetki olmayan bir memura güvenirsiniz?..»

Battal daldı gitti bir süre: «(Doğru olmasına doğru. Emme ağzımızı mı arıyor acap böyle bir siyasetinen? Hamdi bey yapar mı bunu? Bunu ki, bu devirde benim yoğurdum ekşi deyen yok...)» Sonra: «Öyle söyleme Hamdi beyim. Sen ki hökümetimizin bir böyük gezicisi, bütün eğitmenlerin, öğretmenlerin başısın. Bilim bilgi sahabısın. Her zaman bizim sana saygımız, efendime söyleyim, hemi de eytaçlığımız vardır. Bahusus ki bize şimdi bir delil nüzüm etmiştir...» dedi.

«Kendinize güvenin... birbirinize...»

«Kendimize güvenmek başka, o iş başka!»

«Söyle Battal, bana ne *eytaçlığınız* var gene?»

Battal uygun bir «lügat» aradı...

Kır Abbas iki dizinin üstüne dikelip sözü kaptı:

«En böyük eytaçlığımız bostan tohumudur!» dedi.

Hamdi bey anlamadı. Battal'ın, Rıza'nın yüzüne baktı.

Kır Abbas açıkladı:

«Neden deyecek olursan, bugün, bu gördüğün üç kafadar, bağların arasına bostan ekmeğe karar verdik. Emme tohum yok...»

«Yoksa bulursunuz ulan! Benim bostan tohumu dağıtan acantalarım mı var?»

«Yooo yooo!..» dedi Kır Abbas. «Bize bir eyilik yapmak istersin işallah; hökümetimizin Zireetinden bize yeteri kadar bostan tohumu...»

Hamdi bey iki dizi üstüne dikeldi:

«Bunu sen mi söylüyorsun Kır Abbas? Yani seninle o Deli herife varıp avucumuzu yalaya yalaya dönüp gelmedik mi?»

«Öyle emme, o zaman çubuk yokmuş. Belki bostan tohumu vardır. Hökümetimizin bir Zireeti...»

«Hey yarabbi! Ulan kendi kulağınla duydun, herif bize ne dedi: Sen onlardan, afiş, broşür, bilgi iste... versinler. Emme çubuk isteme, tohum isteme... Sen bırak hükümeti Kır Abbas. O doğru dürüst sınırları beklesin, yeter. Çubuğunu, çekirdeğini

kendin bul arkadaş. Yeter ki o sana engel olmasın... Bunu da büyük bir devlet bil...»

Battal da, Rıza da anlıyorlardı. Ama Kır Abbas anlamıyordu: «Ne demek? Nasıl engel olur?»

«Lâfın gelimi ulan! Elbet engel olmaz, olamaz. Emme "iş ihtimal" demişler. Bakarsın karakollara bir emir yazar, bağ dikmek, bostan ekmek yasak der. Deyemez mi?»

Kır Abbas ellerini birbirine çarptı:

«Kabul etmem, valla kabul etmem! Deyemez! Sen bizimlen zevkleniyorsun! Kurtuluş Savaşında, Haymana, Afyon cepelerinde, emirlerinde tetik çektiğimiz böyük komutanlar bize engel olamaz...»

Hamdi bey:

«Neyse!» dedi. «Olamaz, peki... Yani sen sanıyorsun ki, emirlerinde tetik çektiğin büyük komutanlar... komuta ediyor. Onlar unutuldu be! Hemi onların kendileri de seni beni unuttular... Gözünle gördün, şimdi hökümetin memurları, ya sinek avlar, ya çat çat çat rapor yazar. Çubuk çekirdek düşünmez. Bırakın bunları, ben size ne konuşuyorum, onu dinleyin. Ben yarın Rıza'nın okulu görürüm. Komşulardan birazını da içeri alırım. Onların önünde bebelere soru sorar, hesap yaptırırım. Eferim derim, okşarım. Sonra bubaları da beraber, Purluğa götürürüm. Eyi olmuş, hoş olmuş derken, bir hendek gerek derim. Kuyu gerek derim. Aralara bostan gerek derim. Daha olmazsa kalırım bir iki gün, aklı ermeyenin aklını erdiririm. Köylerde kaldığım sürece yolluğum işliyor şükür... Yaptığımız iş de bir hayınlık olmadığından bunu böyle yapabiliriz...»

Battal, Rıza'nın yüzüne baktı:

«Tamam Hamdi beyim, tamam!» dedi sonra. «Bizim senden beklediğimiz budur...»

Kır Abbas sordu:

«Pekey, ya bostan tohumları? Onları nerden bulacağız?»

«Onların da kolayı var. Bostancı köylerde okul çocuklarına salma yaparım. Birikeni size yollarım. Oldu mu?»

«Sözün söz mü?» dedi Kır Abbas.

Hamdi bey, sağındaki boş ocağa tükürdü:

«Söz...»

«Bak, çubuk için de böyle dediydin. Emme o zaman serhoştun. Bu sefer de unutursan, yüzüne bakmam...»

«Tamam...» dedi Hamdi bey.

Kır Abbas yerinde oturdu:

«Bir de diyordun ki, bırakın hökümeti, kendinize güvenin. Halbuysam ki sen de bir hökümet mâmirisin bak!»

Hamdi bey yüzünü buruşturdu:

«Lâfı doğru anla Kır Abbas. Ben hökümet memuruyum. Ulan bana da güvenmeyin, kendinize, birbirinize güvenin. Ben böyle diyorum. Değirmenin taşını döndüren sizsiniz...»

Baca kaşındaki beş numara lâmbanın gazı bitti.

Rıza kalktı utana utana. Gaz şişesini getirdi. Lâmbanın gazını yeniledi. «(Bu Döndü, bu Döndü her işleri yapar çatar, lâmbanın gazını doldurmaz vaktinde!)» dedi. Halbuki, gaz şişesine gittiğinde görmüştü ki, Döndü yorgunluktan uyumuş kalmıştı çocukların yanında. Hamdi beyin yatacağı yatakları da bir yere ayırmıştı. Yastığa, yorgana temiz çarşaf takmıştı.

Rıza, lâmbayı yerine koyduktan sonra:

«Bu iş gözel oldu heralım...» dedi.

Gerçekten «gözel» olmuştu. Hamdi beyden sonra işler bir yürüdü, bir yürüdü! Hendeği çevirdiler. Kuyuyu kazdılar. Bostan tohumu bulmak ise çubuk bulmak kadar zor olmadı. Emmen'leri eşip aklı karalı, sarılı çekirdekleri gömdüler.

13

TALVAR ÜSTÜ*

Bahar patladı.

Madımaklar, gelingüvey otları, kuşekmekleri, çobançantaları, koyungözleri çiçeklendi. Güzlük yazlık ekinler tarlaları örttü. Sonra arpalar erişti. Buğday tarlalarına kına saçılmış gibi oldu kırlar...

Bahar patlar patlamaz Kır Abbas:

«Hişt, kalk!» dedi karısına. «Çabuk bana ot bul! Karakavuklar, kuzukulakları çıktı. Kalk, bir kör bıçak al, ot kaz gel bana!..»

Bir çanak sirke getirdi. Yıkanmış karakavukları, kuzukulaklarını, yufkanın içine dürer, tuz eker, sirkeye banar banar yerdi. «Göklüğümüzü alıyoruz anasını satayım, göklüğümüzü!» derdi yerken. On beş, yirmi gün, bulgurun yanında, bir çanak sirke, bir sepet karakavuk bulunsun isterdi. Bulunmazsa, huysuz, çekilmez bir insan olurdu. Beşikten çıkıp yavaş yavaş apalamaya, yürümey başlayan torununu severken: «Benim sunam böyüyecek, dedesine yeşil bahar otları kazıp gelecek!..» derdi.

«Gıı, imanım dinim gevredi bulgur yeyi, bulamaç yeyi! Git madımak kaz gel! Al bir kör bıçak, bir sepet; hemen şurda yolların üstünde; ne kadar hasrediğimi bilip durursun; git de kaz gel! Koy bir tencereye, kaynasın... At içine bulgurunu, hemi de yağını, bişsin... Bütün köyün bir eğitmeni olmasam kendim gideceğim gıı!..»

Battal da Güley'in saçlarını yakaladı:

«Soyka! Belin büküle! Efendime söyleyim, aha geldi geçiyor, iki kaşık ot aşı yimedik! Ulan bu eve bir dutma mı duta-

---

(*) *Talvar:* Çardak.

yım? Parayla satsalar alırım, satmıyorlar! Bana süt bişiriyorsun, yağlı ekmek yapıyorsun. Bilmiyorsun ki onların yeri ayrı, ot aşının yeri ayrı. Uzatma, ikiletme... Akşama ot aşı isterim... Unutursan, kapı kapı dolaşır, olanın sofrasına çökerim. Kursaksız bir avrat olduğunu bütün köye yayarım!»

Bahar patlar patlamaz çocuklar da ot isterlerdi.

Tozak köyünden karılar kızlar, yol kıyılarından, ekin aralarında ot kazarlar, Cennet kuyusundan birer kova suyla yıkayıp sofralara çıkarırlardı. Sıcaklar ufacık yapraklarını kavurmadan, kırların otlarını kapışırlardı. Evin, kırın öteki işleri arasında bir sırasını bulup ota giderlerdi. Sıcaklar bastı da otlar kurudu mu, gene bulgura bulamaca, kuru ekmeğe, «Ne pişireceğiz, ne taşıracağız?» derdine dönerlerdi.

Her yıl, her bahar böyle olurdu.

Bu bahar da böyle oldu.

Bu bahar asmalar yeşerdi fazladan. Yaprakları serpildi.

Bağların içinde «deli çocuk gibi» dolaşan, bağların içinden hiç çıkmayan Kır Abbas, bir ara kendi payından, her çubuktan birer ikişer yaprak yolup poçusuna doldurdu, Cennet karıya getirdi: «Al, çabuk, sarma sar!..» dedi.

Cennet karı, poçuyu açtı, baktı: Demek olmuş birçok yaprak!.. «Ocağın yana Kır heriiiif!» dedi. «Bağda yaprak komayıp yolmuşsun...»

Tuttu, bulgurlu, soğanlı bir yaprak sarması yaptı.

Kır Abbas o akşam Rıza'yla Battal'ı çağırdı:

«Yiyin dürzüler, yiyin de yeni bir yemek görün! Karılarınıza habar verin, bağ yaprağına gelsinler. Daha bunun tuzlanıp testilere basılması varmış. Belletin karılarınıza da yaz gış yiyin! Bir gözel edet ki kaçırmayın!..» dedi.

Ondan sonra Battal'ın evinde, Rıza'nın evinde, bütün komşuların, Bektaş Duru'nun bile evinde yaprak sarması pişti. Sofralar «yeni bir yemek» gördü. Karılar ot kazmaya gider gibi Purluğa yaprak yolmaya gittiler...

Dört beş gün geçince Rıza musallanın oraya durdu. Purluğa yönelenleri geri çevirdi, yöneleni geri çevirdi. Bu «gözel edet»i çıkaran Kır Abbas'ın sakalına sövdü. «Asma dediğin,

kök kadar, yeşil yaprağa da eytaçtır. Soykalar, dattığınız yere darı ekmeyin. Her gün birer sepet yaprak yolarsanız bu bağ körelir be!..» diye çıkıştı.

Aykırı karılar, inatçı kızlar kaş çattılar:

«Aaa! Şunun ettiğine! Kele bacım Purlukta bütün bağlar kendininmiş gibi ötüyor! Biz onun payından mı yoluyoruz? Kendi paylarımızdan yoluyoruz... Aaaa!..»

Rıza aşağıdan aldı:

«Yavru bacılarım, bağlar daha bir yaşına basmadı, etmeyin! Tek benim paydan yolun da kendi paylarınıza ilişmeyin, aman bacılarım, kızlarım!.. Haydi, birez de gelecek yıl yolarsınız, haydi...»

Sonra Battal'a, Kır Abbas'a «oybirliğiyle» kararlar aldırdı ki yaprak yolmak paydos! Bekçi okulun damına çıkıp tellal çağırdı. Kararı komşulara duyurdu.

Sade tellal için değil, sade bağların yeşil yaprağını beklemek için değil, Kır Abbas bağlardan çıkmaz oldu. Rıza da sabah akşam uğruyordu. Her uğrayışında Kır Abbas'ı, ya gezinirken, ya toprağın üstünde serilmiş yatarken buluyordu.

Yaş adam:

«Çoban tutup *hak* veriyorsunuz. Bekçiye, muhtara hak veriyorsunuz. Ben bütün öteki işlerden kendimi emekliye ayırıp köyün bağlarına hak'sız, huk'suz, yani ki bedava olarak bekçi durdum. Var da kadir kıymet bilmez komşularına habar ver!» dedi Rıza'ya.

Arada bir çıkıp geldiğinde Battal'a da öyle söylüyordu. Karı kız yaprak yolmasın, dana buzağı bir tek dalı koparmasın, her kimin payı olursa olsun bağların başına bir «ziyan» gelmesin diye bu görevi yükleniyordu.

Sabah, çorba varsa içip, yoksa eline bir dürüm alıp, köyün iki ayaklısı, dört ayaklısı daha dışarı uğramadan Purluğa koşuyordu. «Öğleyin torunum Haydar'la bana acı soğan, kuru yavan bir şey yolla avrat! Ne yollarsan yolla, fark etmez!» diyordu. Akşamları da geç vakit bulunup geliyordu eve. Gülüyorlardı. Tınmıyordu. «Bağ demiş ki, bak bana, bakayım sana!

Siz ne bileceksiniz? Bağ, bakarsan bağ olur, bakmazsan dağ olur!» diyordu.

Elini kıçına vurup ağır ağır geziniyordu. Hiç yapmazsa kuyudan beş on kova su çekip cüce gördüğü, cılız gördüğü asmaların dibine döküyordu, kimin payı olursa olsun...

«Görenek görenek derler, görmeyince görenek mi olur? İşte gösteriyorum, belleyin!..» diyordu.

Karısı Cennet oflayıp pufluyor, oğlu Yusuf parlıyor, «İşte kayıtta yalnız kaldık, ellerin bağını bekleyeceğine, gel de kendi işini işle!» diye çıkışıyorlardı, aldırmıyordu:

«Benden iş, benden hayır yok size! Sayın ki ben ölmüşüm! Sayın ki, kefenleyip mezere basmışsınız! Gitmiş-gelmemiş bir adamım! Yitik sayın efendim! Dağların ardına avlanmaya gitmiş, arkadaşları bilerek-bilmeyerek bir kurşun sıkıp devirmişler. Yada oralarda bir ırmak var, düşmüş de yüzme bilmediği için boğulup gitmiş. Deyeceksiniz ki ekmek aş veriyoruz. Boklu Cennet, heyy boklu Cennet, zati seninle başka alışverişim kaldı mı? İstemem, ekmek aş da istemem! Haksız huksuz bekçi durdum diyorum ya, çatal boynuz muhtar düşünsün benim karnımın doyurulmasını. Bu yıl bağlar yeşerdi ya, ektiğimiz bostan da sücükledi. Gelecek yıl dört zerdeli fidanı diker, onları da yeşertirim. Pıldır pıldır yapraklarını öper okşar, aha şöyle yapracıklarını yüzüme sürer sürer öperim. Komşularıma bir bağ armağan ederim. Ederim, kime ne? Bir alacağınız kalmadı bende. Varsa gidip kadılara, kaymakamlara şikât edin. Başka da lâf istemeyin benden. Ben kendimi, heç bir karşılık beklemeden, kimseden bir maşşallah ummadan bu köyün bağlarına adadım: -dım! Bunu bilin, kesin benden ilginizi!..» diyordu. «Cık» diye bir de tükürüyordu yere.

Cennet karı ellerini dizlerine vuruyor, yas ediyordu:

«Amanınn!.. Amanınn!.. Şordan görenler delirmiş, aklını çıvdırmış demezler mi?» diyor, bağırıp çağırıyordu.

«Deli lâfı değil bu söylediklerim, boklu Cennet!.. Sen şimdiye kadar akıllı saydığın dürzülerden böyle lâf duydun mu? Bana karışayım, daklaşayım deme, daha olmadı, gider bir bo-

şanma davası açarım! Ben kendimi bu köyün bağına bostanına bekçi tuttum, -tum, -tum!..» diyordu.

Yusuf, anasını oturtuyor:

«Elleme anam, uyma! Varma üstüne! Matuflamış o! Kendimi adadım diyor, hak huk istemem diyor, anlamıyor musun? Adanık bir herif olmuş o!..»

Kızıyordu Kır Abbas:

«Sen anlamıyor musun zibidi Yusuf! Helbet adanığım, helbet hak huk istemiyorum, sen anlamıyor musun?»

Bu sefer Cennet karı oğlunu tutuyor:

«Aman oğlum uyma!» diyordu. «Sen ona uyma, şimdi bir belâ çıkacak, alevî sünnü bütün köylere şan olacağız, aman oğlum...» Oğlunu bırakıp kocasına dönüyordu:

«Eyi etmişsin Kır Abbas! Eferim! Kendini adamış da çok eyi etmişsin! Yarın Tozaklılar bilir kıymatını! Sana sırmalı sırmalı rübbeler verir! Çok eyi etmişsin!..»

Kır Abbas karşıya geçip bağırıyordu:

«Ben Tozaklılar benim kıymatımı bilsinler demiyorum; Onlardan rübbe istemiyorum! Ne demiş Yonuz aleyhüsselâm, eyilik et, at denize, balık bilmezse Halik bilir... Ben bir eyilik edip atıyorum denize. Yetmiş yıllık ömrümün en aşşa elli yılında size hızmat ettim. Unutulmadıysa size de çok eyiliklerim oldu. Şu zibidi Yusuf hastalandığında, sırtıma furup ta Hubuyar tekkesine götürdüm. Sen hasta olduğunda, seni de sırtıma furup Ankara yoluna endirdim. Oradan da Garkın köyüne daşıdım ki parpılatıp kurtarayım deyi. Siz eyilik mi bildiniz? Siz rübbeler mi verdiniz koluma, omuzuma? Verseniz bile kim dakar sizin rübbenizi? Ben ne sizden, ne komşudan, karşılık beklemiyorum! Ben kuru ekmek yimeye, ben eski geysi geymeye, ben başında poçuyla, ayaklarında tahta nalınlarla gezmeye, sırtı on beşten on beşe yunmaya fit bir adamım! Ambara kattığınız buğdayın yarım okkacığını çalıp tütüne değişmiş değilim! Şükür beni yaradana ki öyle huylarım yok! Kar parçası gibi bir insanım ben! Bütün dabiyatımı adı gözel Hazreti Ali bubamdan almışım? Sabırlıyım! Kırk gün bir dilki derisinin altında yatarım! Dayanıklıyım! Daha ne istiyorsunuz benden?»

Ana oğul birbirlerini tutup oturtuyorlardı:

«Dur, heç seslenme! Delirmiş bu!..»

«Sakın uyma!.. Şimdi bayılıp gidecek... Dişleri kitlenip kalacak... Uyma sakın!..»

«Aman anam, uyma aman Yusuf'um! Ossuruğu cinli, başımıza iş açacak, karıların ağzına türkü olacağız!»

Cennet karı ellerini havada sallayıp: «Git git, senden bir şey istemiyoruz! Aman git, çabuk git!..» diyordu.

Öylece köy içinden aşağı yürüyor, musallayı geçiyor, Purluğa varıp bağların içine dalıyordu. Ellerini kıçına vuruyor, gezine gezine akşamı ediyordu.

Oralarda çoban çocuk varsa, yanlarına gidiyor:

«Hişt, adı Musa, boyu kısa! Sakın şu danaları bağlara sokayım deme, yirim senin kulaklarını, dudaklarını!» diyor, başka bir çocuğa geçiyordu:

«Gıı Hörü, yorgan yandı yörü! Önündeki mallara eyi bak! Eğer bir tekini bağlarda görürsem, oyarım gözlerini!» diye gözdağı veriyordu. Soruyordu bir de: «Duydunuz mu?»

Musa oğlan, Hörü kız:

«Duyduk Abbas emmi duyduk! Tasalanma! Biz bu malları gözel gözel, dıkkatlı dıkkatlı güderiz!» diyorlar, basılıyorlardı.

«Eferim ula! Eferim gı! Siz ne terbiyeli, ne akıllı çocuklarsınız! Ben sizin tatlı dillerinize, gözel gözlerinize kurban olayım! Sizi böyle temiz pak yaradanlara, temiz pak böyüdenlere, size suların toprakların huylarını verenlere kullar kurbanlar olayım!» diyor, seviyor, okşuyor, sonra:

«Hişt! Adı Musa, boyu kısa! Hörü, birez çabuk yörü! Ne kattı analarınız torbalarınıza? Tatlı katıklarınız var mı?» diye soruyordu.

Çocuklar da torbalarından kuru ekmek, haşlanık yumurta, yada bir kaşık kadar süzme yoğurt çıkarıp, «Bunlar var Abbas emmi, analarımız bunları kattı torbalarımıza!» diyorlardı.

«Eee, yiyin! Öğlen oldu, görmüyor musunuz?» diyordu.

Çocuklar da utanıyorlar:

«Buyur Abbas emmi birlik yiyelim!» diye onu da çağırıyorlardı.

Hiç çaktırmadan: «Yok! Benim azık torbam kuyunun başında... Siz yiyin... Emme isterseniz birer lokma da sizinkilerden alayım!» diyor, bir lokma Musa'nınkinden, bir lokma Hörü'nünkinden... karnını doyuruyordu.

*
**

Tarlalarda ekinler olmuş, orak başlamıştı.

Kır Abbas ekine, orağa gitmiyordu. Hep bağların içinde geziyordu. Gelingüvey otlarının, kuşekmeklerinin, çobançantalarının, koyungözlerinin kurumuş tohumlarından; ufacık ufacık böceklerden topluyor, çocukların arasına dalıyor, «Buna ne denir? Şuna ne denir?» onları sınava çekiyor, bir bir bütün otların, bütün böceklerin adını belletiyordu. Adını bellettiği otu atıyor, böceği uçuruyor, her güne yeni bir oyun, yeni bir eğlence buluyordu.

Bir gün kuyunun başında bir *talvar* kurmayı düşündü:

«Hemen şuraya, şuraya!» dedi. Yataklarımı getireyim! Bir ırbık, bir iki çanak getireyim! Yatağımı sereyim üstüne. Yatıp uyuyayım. Ne işim var boklu Cennet'in yanında? Zibidi Yusuf'un yüzüne mi âşığım? Göde Senem'i görmesem ne çıkar? Torunlarımsa, eh, onlar gelip beni görsünler... Gece gündüz burada, bir kuş gibi yaşarım, öterim. Horlayıp, ossurup kimseyi ırâtsız etmeden, «çok yidin, çok içtin, az işledin!..» gibisine kimsenin gözüne batmadan, kendi başıma, gelen olursa «Hoş geldin, sefa geldin!», giden olursa «Uğurola!..» asmaların bir tekine ziyan verdirmeden, bostanları çiğnetmeden, bulursam yiyip, bulmazsam bir çöp alıp dişlerimi kurcalayaraktan geçinir giderim...»

Bir ikindi vaktiydi.

Çocuklara bir bir öğüt verdi. Gidip geliverecekti. Çok önemli bir işi vardı. Kalktı, Rıza'yı görmeye gitti. Evine vardı, evinde yoktu Rıza. Evinde kimsecikler yoktu. Okul? Kapalıydı. Köyde kimsecikler yoktu. «(Arpalar erişti, orak biçiyor bu uzun herif!)» dedi. Yürüdü.

Sel yarıntılarını, kerpiç çukurlarını geçti.

Arpalıklarda herkes dört büklüm, davrana davrana orak biçiyordu. Kardeşi Pat Aligil, Muhtar Battalgil, yanı başların-

da Cennet karı, Yusuf, Senem, Haydar... Uçayak gölgelikleri, eşekleri...

Hiç o yana bakmadı.

Ayaklarında tahta nalınlar, rahat rahat yürüyordu biçilmiş yerlerden, sınırlardan. Bu yıl arpalar canlıydı. Boyluydu biraz. Dizi geçiyordu. Gömüller yuvarlaktı. Tarlalar yanık sap kokuyordu. Çokluk çocuk biçiyorlardı. Ötelerde buğdaylar da erişiyordu. Tozak kırına kına vurulmuş gibiydi gene.

Doğruca Rıza'nın tarlasına vardı. Rıza'nın karısı Döndü, kurk tavuk gibi çocuklarını sağına soluna almış, habire çırpınıyordu. Sarı yüzü, yeşil gözleri tozun toprağın içinde kalmıştı. Rıza da en sağdan eğneli alıp götürüyordu. O da kavrulmuştu. Dudakları yalama olmuştu.

Tarlanın başında durdu Kır Abbas. Elleri kıçındaydı. Sağ elini sallayıp selâm verdi, hem de «gel biraz» işareti yaptı.

Rıza, orağı koluna takıp geldi: «(Hayır mı, şer mi bu vakit? Hamdi bey mi geldi? Validen kaymakamdan biri mi geldi?)» Belki çok saklı bir işti Kır Abbas'ın konuşacağı. Fısıltıyla sordu: «Hayrola Abbas emmi?»

Kır Abbas'ın kaşları çatıktı:

«Hayır de, hayır olsun Irıza!» dedi. «Çök yamacıma!»

«Söyle çabuk Abbas emmi!» dedi Rıza.

«Ben bu köyün bağlarına bekçi durdum mu Irıza?»

«Durdun Abbas emmi.»

«Dinine, imanına: Bu bağların benim gibi eli boş, gönlü hoş bir adama eytaçlığı var mı, yok mu?»

«Var mı ne demek Abbas emmi? Farz! Öteygün Battal'a konuşuyorduk. "Her ne kadar kendisi hak huk istemem diyorsa da, eş başına yarımşar ölçek buğday verelim, şeker çay giderini karşılasın." diyorduk. Komşular çıra yakıp arasalar senin gibisini dünyada bulamazlar!..»

«Ha yaşa Irıza, yaşa yeğenim! Zati sen eyi bir uşaksın! Bunu heç kafamdan çıkarmıyorum. Senin böyle eyi bir uşak olduğunu şurdan biliyorum ki, öne düştün, bu bağlara sebep oldun, aralarına bostan ektirdin. Şimdi hepsi de yeşerdi, böyüyor. Öyle böyüyor ki, başlarına durup bakıyorum, her gün

birer parmak boy sürdüklerini görüyorum. Valla! Bak bana inanmıyorsan, gel bir gün kendin bak...»

«Olur Abbas emmi, sen hak huk için marağ etme. Yarımşar ölçek vereceğiz ev başına. Battal da böyle söylüyor!..»

«Ne? Ben hak huk istemiyorum ki?»

«Nene gerek? Biz vereceğiz!»

«Alırsam eşşeğim! Eşşekten de aşşayım! Almam dedim mi almam! Erkeğim ben...»

«Pekey Abbas emmi, pekey... Öyleyse sana bir lâf eden mi oldu?» diye sordu Rıza.

«Ne lâfı? Kim lâf edebilir bana Irıza? Ağzına sıçarım bana lâf edeceğin! Ben kendime lâf ettirmem! Ben görevimi dikkatli yaparım. Bunu sen de bilirsin...»

«Öyleyse meramın ne?»

«Ha bak, bana meramımı sor! Benim meramım, kuyunun başına hemen bir talvar! Dört direk, birez ağaç, tahta, toprak, tamam...»

«Talvar kolay yavu, sen bizden talvar iste...»

«Nasıl olsa oraya bir talvar gerek...»

«Kolay, çok kolay!..»

«Bu talvarı hemen bu akşam isterim Irıza!»

Rıza güldü:

«Bu akşam mı?»

«Evet... bu akşam!»

«Yavu Abbas emmi, zati akşam oluyor! Nerden buluruz hemen ağacı?»

«Anlamam! Battal'a varıp konuşacaksın. Bu iş bu akşam olacak diyeceksin... Bu gece yatağımı serip talvarın üstünde yatacağım!» Elini Rıza'nın dizine vurdu: «Bak, Battal orada. Karısı kızıyla arpa biçiyor. Haydi eyvallah!» Kalkıp yürüdü.

Rıza da kalktı, işinin başına döndü.

Kır Abbas arpalığı yara yara gidiyordu. Kimseye «Kolay gele!» demiyordu. Battal'ın tarlaya yakın gelince birden durdu. Tarlanın başında bir «gel» işareti yaptı.

Battal tarlanın sınırına geldi:

«Meraba Abbas emmi!»

«Meraba Battal.»

«Hayrola, bir iş mi var?»

«Yoo, yooo! Irıza seninle konuşacak!» Elini havada salladı: «Irıza seninle konuşacak Battal, hadi eyvallah!»

«Bu kadar mıydı hemen ula?»

«Irıza seninle konuşacak, konuşacak!..»

Köy içine uğramadan, kerpiç çukurundan, mezarlığa vurdu. Mezarların arasında geçe geçe yürüdü. Taşların başı kırmızı yosun bağlamıştı. Kurumuş dikenler her yerleri kaplamıştı. Ölüler bırakıldığı günden beri dokunulmamış mezarlar aşınmış, silinmişti. Şimdi hepsi toprağın yüzünden belli belirsiz birer şişlikti. Upuzun yatanlar, kıpkısa yatanlar, kadınlar, erkekler, çocuklar seçilmiyordu.

Bir uzun zamandır yolu mezarlığa uğramamıştı. Yıllar var ki, cenazeye gelmiyordu. Mezar kazılırken, içine ölü konurken, ölünün başında *talkın* verilirken bulunmuyordu. Sevmiyordu böyle işleri, ilgileri.

Şimdi çok uzak bir anı-tarlasından geçiyor gibiydi. «(Hey gidi erenler, evliyalar! Körler, topallar, yoksullar! Sesi güzeller, kokusu güzeller! Altını gümüşü olanlar, parası olanlar! Irmak kıyısında su basar tarlası olanlar!.. Gençliğinde pos bıyıklılar, boduç memeliler!.. Uzun saçlılar, tatlı dilliler!.. Cüceler!..

Yimiş kurt kuş, böğü, keler
Nicelerin bağrın deler.
Şol ufacık nâresteler
Gül gibice solmuş yatar...

Eskimiş inci dişleri,
Dökülmüş gözel saçları,
Analar, kardaşları
Ömür sona ermiş yatar...

Yenge çekişi yapan kancıklar! Tarla döğüşü yapan yiğitler! Yatıyorsunuz!.. Devrile devrile!.. Hanı, hanı o çalımlar? Hanı o acarlıklar, açıkgözlükler?.. Hiç birinizin aklına köye

bir bağ dikmek, bostan ekmek gelmemiş: Yüzyılları, Hasan Üseyin efendilerimizin öcüyle mi tükettiniz? Neydi bu dağ gibi miskinlik? Kızlarına bulgur bulamaçtan başka görgü bırakmayan avratlar, siz nasıl analardınız? On iki ayda on iki sefer hır çıkaran, emme kocasına bir sefer candan sarılmayan şimdiki avratların anaları, sizler nasıl anaydınız? Hemi de karısını kızını hoş tutmayı, sevip okşamayı bilmeyen kavatoğlu kavatlar, sizler nasıl bubaydınız, kocaydınız? Kim bağlamıştı sizin elinizi, kolunuzu?..)» Mezarların arasından arasından giderken öfkelendi. Birinin bağrına, birinin başına bastı. Birkaçının üstünden atladı.

Çabuk çabuk geçti mezarlığı.

Bağların arası bostan. Daldı içeri. Hemen elini kıçına vurdu. Bağların yüzünü gözüyle bir taradı. Çabuk kuyuya doğru yürüdü. Gün ikindiye devrilmişti. Çoban çocuklar köyün üstündeki İnnetteye'ye çekilmişti.

Kuyunun yanında durdu.

«Tam burada istiyorum!» dedi. «Olaydı şimdi bir çapa kürek, hemen direklerin çukurlarını eşerdim. Dürzü Rıza, Battal'a söylese de akşam olmadan şu işi yapsak...»

*
**

Battal, içine çöken kurt yumağını çıkarıp atmak için hemen Rıza'nın yanına geldi. Kır Abbas'ın bütün isteğinin bir talvar olduğunu anlayınca güldü:

«Hay Kır domuz!» dedi. «Beni bayâ maraklandırdı! Bunu gözel gözel açıklasan gâvur mu olursun?» Sonra biraz durup düşündü: «Olur canım, yaparız!» dedi. «Benim ağılın kölgeliklerinden birini söker gideriz! Zati davar mı kaldı elde? Yalnız sen de birkaç tâta bulacaksın Rıza!»

«Olur!» dedi Rıza. «Sen direkleri buldun ya, tâtaları da benden olsun!»

14

KAPLUMBAĞANIN YAVRULARI

Kır Abbas'ın keyfi çattı. Dediği olmuştu.

Yatağı yorganı talvarın başındaydı. Bir eski çul yarımının içinde sarılıydı. Eskiydi; yamalar, yırtıklar içindeydi bunlar. Çarşaf marşaf yoktu. Akşam serip de ayaklarını uzattığı zaman ayakları kâh yorganın yırtığına gidiyordu, kâh döşeğin. «(Boklu Cennet, benimle cenkleşmekten bunlara vakit bulamamış ki!)» diyordu. Yatağını dürüp kaldırırken, yastığın kirine bakıyordu. «(Pis karı! Bir güne bir gün söküp yuduğunu gördüm mü şunları? Sen ancak kocanla lâf yarıştırmayı, onun başını şişirmeyi bellemişsin! Emme dur sen! Bütün yaptıklarından pişman olup, "Ben ettim, sen etme!" deyeceksin bir gün. Şu ellerimi, şu kuru ellerimi öpüp başına koyacaksın. "Sen bir gönlü yüksek, kalbi eyiliklerle dolu kocaymışsın, emme ben bilememişim... deyeceksin.)»

İniyordu aşağıya, kuyudan su çekiyordu. Şapur şupur elini yüzünü yuyordu. Bağın bostanın arasında dolaşmaya başlıyordu. Asmalar, bostan kökenleri toprağın yüzünü örtüyordu. Karpuzlar iki elinin yumruğu kadar büyümüştü. Kelekler yenecek kadar olmuştu. Ama iyice ermeden koparmayacaktı. Kimseye kopartmayacaktı. «Sabredin, sabredin...» diyordu gelip gidenlere. «Her gün içlerinde dolaştığım halde ben sabrediyorum, siz de sabredin!»

Herkes arpaları kurtarmış, buğdaylara başlamıştı. Çoban çocuklar malları anızlara, gümül aralarına sürüyordu. Yemek ekmek için zorluk yoktu. Her gün Battal iki lokma bir şey yolluyordu. Yediğini yiyor, yemediğini sarıp torbaya tıkıyor, saklıyordu. «Gün olur kimseden bir şey gelmez, oturur bunları yirim...» diyordu.

Arada bir ekmekle bir tas pilav alıp torunu Haydar geli-

yordu. Daha önce bir sefer Yusuf gelmişti. Yusuf'u kovmuştu: «Giiit, istemiyorum ekmeğinizi, aşınızı! Al götür...»

«Yavu buba, ortada ne var, ne oldu? Ele güne karşı neden bizi irezil ediyorsun? Yani buba, çocuk gibisin valla! Ayağına ekmek aş getiriyoruz, onu da geri çeviriyorsun!»

«Çek arabanı dedim sana, çek arabanı zibidi Yusuf! Çabuk çek, şu ayağımdaki nalını başında paralarım senin! Küserim tabii! Zati ne zaman barışıktım sizinle? Boklu anan hiçbir gün benim huyuma göre davrandı mı? Götür bu getirdiklerini, kabul etmiyorum...»

Ama torunu Haydar'ı döndüremiyordu. Ona ses çıkaramıyordu. Onun önünde kuzu gibi, al dediğini alan, yi dediğini yiyen uslu bir «dede» oluyordu. «Burda yalnız başına, sıkılmıyor musun be dede? Haydi eve gidelim...» derse, «Yooo, hiç sıkılmıyorum, asıl o evde sıkılıyorum! Burda ırâtım çok eyi! Başım dinç. Eve gelip ne yapacağım? Ev sizin: Yin, için, yatın gözelce!» diye Haydar'ı susturuyordu. Savıyordu.

Böyle böyle vakti geçirip akşamı ediyordu. Akşam talvarın başında yatağını açıyor, uzanıyor, uzak yıldızlara, gökyüzünün saman saçılmış yerlerine bakıyordu. Bazen göğsünü bağrını açıyor, bazen örtünmeden açık yatıyor, sabah kaskatı, biraz üşümüş; kolu bacağı çımkışmış kalkıyordu. Ama böyleyken örtüneyim, kapanayım demiyordu: «Ben açık yatarım! Kimseden kapalı, kimseden saklı bir işim yok benim! Ben uykumu açık uyurum!» deyip inadından ayrılmıyordu.

Bir gün öğle vakti torunu çıktı geldi gene. Yüzü gözü toz toprak içindeydi. Soluk soluğa koşarak gelmişti. Ayaklarındaki çarıklar kurumuş, sıkmıştı ayaklarını. Donu gömleği eskimiş, partal olmuştu.

«Dede!.. Dedeeee!..» diye bağırıyordu uzaktan.

Kır Abbas, Ovacık yolu boyunca uzanan hendeğin yanı sıra geziniyordu. Hemen elini kıçına koydu, Haydar'ın yaklaşmasını bekledi.

Çocuk soluyarak geldi, durdu önünde:

«Ne var ulan, ninene yılan mı soktu? Ne bağırıyorsun?»

«Dedeee, anamın çocuğu oldu!..»

«Ne oldu, ne oldu?»

«Anamın çocuğu oldu...»

Dünya değişiverdi!

Bir serinlik, bir ışık...

Karşıda yarı biçilmiş buğday tarlaları güzelleşti. İncecik, şırıl şırıl bir su, içini yıkamaya başladı. Torununun eski şapkasını çıkardı, saçını başını okşadı. Öptü yüzünü gözünü. Sonra bileğinden tuttu, talvarın altına götürdü.

«Yanmış kavrulmuşun dedem!»

Kuyudan bir kova su çekti:

«Gel buraya gel, ben dökeyim, sen yuyuver! Yüzün gözün serinlesin bir!..»

Suyu döktü, torunu elini yüzünü yudu. Elinin sularını silkti: «Anamı alıp eve götürdüler, dede! Ufacık bir çocuğu oldu. Eyice göremedim ki... Kovaladılar beni...»

Derinlerden derinlerden gülüyordu Kır Abbas:

«Görürsen kıyametler kopar! Göstermezler!»

«Sultan teyzem koştu geldi. Bubam Hörü ebeyi çığırdı. Hepisi kölgeliğe toplandılar. "Git git, eşeğin yanına git!" deye kovdular beni. Sonra anamın çocuğu oldu. Anamın çocuğunu peştemala sardılar, sonra anamı köye götürdüler...

«Dabiyatsızlar!.. Dabiyatsız olunca böyle olur! «(Hey boklu Cennet! Neye sürükleyip götürdün gelini tarlaya? Bıraksan da gözel gözel evde doğursa olmaz mıydı?)»

Kalktı, bağların içindeki kendi payına doğru yürüdü. «Gel, sen de gel!» dedi torununa. «Bak sana ne göstereceğim?»

Bostan kökenlerinin içine daldı. Eğildi bir kelek kopardı:

«Bu senin!» dedi. «Bak ilkönce sana koparıyorum bunu! Bu köyde ilk keleği sen yiyorsun, dıkkat et!.. Buna kelek derler. Erdi mi kavun olur. Kokla bak, ne güzel!..»

Eğildi, bir tane daha kopardı. Az durdu, bir tane daha kopardı. Kelekleri havada hoplata hoplata talvara doğru yürüdü.

«Otur şuraya!» dedi çocuğa.

Belindeki kuşağın ipine bağlı çakıyı çıkardı.

«Ver!» dedi. «Elindekini ver...»

Aldı, önce ikiye, sonra dörde böldü.

Haydar şaşıra şaşıra bakıyordu dedesine.

Daha çekirdekleri var gibi, yok gibiydi. Çekirdeklerini çıkardı. Sonra küçük dilimler yaptı. Kabuklarını soydu. Tatlı bir koku yayılmıştı oraya. Kokuyu içine çekti...

«Al yi...» dedi, dilimleri vermeye başladı torununa.

Haydar: «Haydi dede, sen de yi!» dedi.

Gözlerini yumdu, başını yukarı kaldırdı: «Ben sonra yirim! Asıl sen yi...» dedi.

Haydar, sevincinden kıpır kıpır oynuyordu.

Kelek bitti, Kır Abbas kalktı: «(Ne mutlu bana ki, köyde keleği ilk benim torunum yidi!)» dedi. «(Ne mutlu, ne mutlu sana Kır Abbas'ın torunu Haydar!..)»

Öteki iki keleği de verdi çocuğun eline:

«Götür bunları: Birini böyle, benim sana soyduğum gibi soy, anana yidir! Biri tastamam onundur! Kıymığını ele verme! Birini de ötekiler yisin. Buğdayın yanında karamuk da sulansın. Böyle söyle!.. Gözelce anlat...»

Sonra birden Haydar'ı durdurdu:

«Açıkta götürme dedem! Lâf olur! Getir, benim azık çıkısına saralım!..»

Azık çıkısında ne var, ne yoksa torbaya silkti: Kelekleri sardı çıkıya. Haydar'ın sırtını bir daha yepeşledi:

«Haydi, böyle git!» dedi.

«Sen gelmeyecek misin, dede?»

«Ben sonra geleceğim. Ben torunumu sonra göreceğim. Vaktı var... Selâm söyle anana... Ona selâm söyle!..»

Bağların bostanların arasında yürüyüp musalla taşına varana kadar izledi Haydar'ın gidişini. Gözleriyle köyü taradı. İkindi güneşi altında, ak bir yuvak taşının parladığı kendi damını buldu.

«(Orda, o damın altında, ufacık dudaklarıyla, nohut nohut burnuyla, ınga ınga ınga... ağlayarak orda yatıyor şimdi! Damarlarının kanı lıkır lıkır... Oğlan mı, kız mı bilmiyorum! Nereden bileceğim? Yatıyor orda. Ağlıyor. Öpöz gelinim Senem'in bebesi... orda...)»

Birden, asmaların altına doğru yürüyen bir kaplumbağa

gördü. Boynunu uzatmıştı. Geniş geniş atıyordu adımlarını. Ayakları, boynu kırış kırıştı. Bumburuşuktu. Kır Abbas'ın çıtırtısını duydu, başını ayaklarını çekti hemen içeri. Bekledi.

Kır Abbas geçip gidecekti. Gitmedi. İçinde eski bir ant uyandı. Kaplumbağaya yaklaştı. Eğildi. Elini sırtında gezdirdi biraz. Okşadı. Nakışlar içindeki teknesine uzun uzun baktı:

«Bugün benim torunum oldu, senin yavruların nerde?»

Okşadı kaplumbağayı...

«Nerde yavruların?..»

Kaplumbağanın yöneldiği asma dalını kaldırdı. Baktı: Bir oyuğun içinde kaplumbağa yavruları!.. Kıpır kıpır ediyorlardı. Kaçmıyorlardı. Başlarını boyunlarını içeri çekmiyorlardı.

«Oğlak ayağı kadar kadar...» dedi.

Dönüp yaşlı kaplumbağaya bir daha baktı:

«Bunlar senin mi, başkasının mı? Sahi senin mi? Yok canım? Ne belli? Yumurtalarınızı örtüp gidiyorsunuz! Bir daha ya görüyorsunuz, ya görmüyorsunuz! Ne ananız, belli, ne bubanız!..»

Kafasında bir ışık oynadı. Gözleri parladı:

«Hemen, hemen!» dedi. «Hemen bir dene alıp, kurutup... torunumun beşiğine... Hiç vakit geçirmeden...»

Bir tanesini aldı:

«Eğer bunlar seninse birini aldım, kusura bakma kaplumbağa!» dedi. «Kurutup... torunumun beşiğine... Anlıyorsun ya? İçini boşaltıp...»

Yaşlı kaplumbağa hâlâ başı koynu içeride, bekliyordu.

Kalktı, dört beş adım uzaklaştı. Aklına yeni bir şey geldi. Geri döndü:

«(Bugün yarın kardaşım Ali'nin gelini de doğurur. Esme gelin. Onun beşiğine de ister.)» Asma dalını kaldırdı. Bir tane daha aldı. «(İki denecik aldım, gene kusura bakma! Torunlar oluyor, onların beşiklerine... Yarın bu bağlardan çok üzümler sunarım size... Anlıyorsun ya...)»

Yürüdü, talvarın yanına geldi. Kaplumbağa yavrularını sert bir yere, kimsenin görmeyeceği bir kuytuya koydu. Yüz yukarı getirdi. Çekildi. «(Kimbilir kaç gün bekleyeceğim ki

ölsünler!)» dedi kendi kendine. «(Uzun boylu Irıza duymasın! Dürzü, tavuğu kesip yimiyor musun? Yumurtasını kırıp yimiyor musun? Bıldırcın keklik furmuyor musun? Ha o, ha bu? Dürzü Irıza, deve boyunlu herif!..)»

⁂

Akşam oluyordu.

Senem'i yan odada bir yatağa yatırmışlardı. Hörü ebe, bez ıslatıp yüzünü gözünü şöyle bir silmişti. Ama saçı başı kir içindeydi. Bulgur bulgur terlemişti. Habire yanıyor, habire kaşınıyordu. Dünden beri gelip giden sancıları önemsememişti. Sabahkilere de aldırış etmemişti. «(Bugün de gideyim işe, yarın Yusuf'a söyler, kalırım...)» diyordu.

Öğleyin tarlada sancıları artıverdi. İçinden dikenli bir çalı sürüdüler, barsakları, her yerleri yırtıldı sanki. Anlatılmaz bir sancıyla oraya bir yere yıkıldı. «Anacım, anacıım!» diye inledi elinde olmadan. Karnının üstüne düştü. Yüzü toprağa yapıştı. Toprak yanıyordu. Anızlar yanağını çizdi. Boynunu kanattı. Elindeki orak karnının altında kaldı. Bağırdım diye utandı. Yanıyordu.

Yusuf koştu geldi. Güneş çarptı da bayıldı sandı önce. Tutup kaldırmak istedi. Yerleri tırmalıyordu. Senem bir yandan da «git git» işareti yapıyordu.

Yusuf dönüp anasını sesledi: «Gel bir bak, Senem'e bir şey oluyor! Çabuk bak!..» dedi.

Cennet karı geldi. Hemen oğlunu uzaklaştırdı. Sonra Senem'in başına çöktü. Eliyle karnını elledi: «(Ohhooo!..)» dedi.

Seller, fırtınalar birbirine giriyordu Senem'in karnında. Suları patlamış, akmıştı. Her yerleri ıslanmıştı. Bunun böyle olacağını, birden gelip çatacağını sanmıyordu. «(Gafil avlandık!)» dedi. Kalktı. Senem'i omuzlarından tuttu. Kıpırdatamadı. Omuzlarını bıraktı, ayakucuna geçti. Yusuf'a işaret etti: «Tut omuzlarından!» dedi oğluna.

Dolu bir çuvalı elleşir gibi elleşip gölgeliğe götürdüler.

«Sen git gayrı... Durma buralarda!..» dedi Cennet karı.

Senem inleyerek yüzaşağı döndü. Yerleri tırnakladı. Şiddetli bir sancıydı gelen. Dişleri birbirine geçecekti sıkarken.

«Dilini içeri al kızım, dilini!..» dedi Senem'in kulağına. «Dilini içeri al. Selbes bırak kendini... Azıcık cessur ol kızım!»

Haydar bebe elinde orak, durmuş bakıyordu.

«Bakma oradan Haydar! Bak eşek semerini devirmiş, git düzelt! Bakma buraya...»

Haydar ağır ağır eşeğin semerini düzeltmeye gitti.

Sancılar biraz ara verdi. Senem ayaklarını uzatıp oturdu.

Soluk yüzü uzayıp gitmişti. Göğsü körük gibi inip çıkıyordu. Bir de ter, bir de ter!..

Cennet karı Yusuf'u çağırdı işaretle.

Yusuf geldi gene.

«Alıp eve götürsek diyeceğim, hiç hali yok. Belkim geliverir şimdi. Yolda olacağına, burda olsun. Hörü ebeyi çağır. Bak tarlada orak biçiyor. Usulca git, kulağına söyle...»

Yusuf durdu:

«Eve gidemeyeceği gatti mi? Gidebilecek gibiyse götürelim ana!» dedi.

«Hiç umudum yok Yusuf!» dedi Cennet karı. «Git Hörü ebeyi çağır. Dediğimi yap sen, neyliyorsun!..»

Yusuf gitti.

Tam Yusuf giderken Senem'in ablası Sultan geldi.

Cennet karı utandı.

«Gel bakalım Sultan, gel!..» dedi. «Kaç gündür, "Kızım tarlaya gelme, kal evde!" dedim, sözümü dinletemedim. "Siz orda çalışırken burda benim içim ırât etmez ki! Ben kendimi bilirim. Daha vaktim var..." diyordu. Emme yoğumuş. Geliverdi!»

Sultan, Senem'in yanına vardı:

«Geçmiş olsun kardaşım, tasalanma!» dedi. «Allah bir gayrat verir, kurtulursun, tasalanma...»

Senem halsiz halsiz:

«İşallah, işallah kurtulurum...» dedi.

«İşallah tabiî! Gebe olup da doğurmayan var mı? Yeter ki sen gebe ol. Gatti doğurursun... İşallah!..»

Cennet karı:

«Cesurdur benim kızım!» dedi. «Kadındır, tatlıdır! Bir gay-

rat eder, bir gayrat eder, kurtuluverir...» Sonra sordu: «Sancın var mı gene?»

«Yok!» dedi Senem.

«Öyleyse kalk birez gezin! Birez yörü destelerin arasında! İlk çocuğun değil ya, ne korkuyorsun? Kalkıver gelinim!..»

Koltuklarından tuttu Senem'i, kaldırdı: «Oh oh oh, maşşallah! Maşşallah...»

Sultan'a göz etti, o da bir koluna girdi. İkisi birlik biraz dolaştırdılar.

Islak donu bacaklarına yapışmıştı. Nalınları çamur olmuştu. Ekşi, bir hoş da bir koku çıkarıyordu. Dizleri titriyor, beli bükülüyordu. Çevrede orak biçenleri görüyor, sıkılıyordu.

«Eve götürün beni, eve götürün anam beni!..» diye inledi.

Herkes işi kaydı bırakmış da kendine bakıyormuş gibi utanıyordu. Sıcak da bir bindiriyordu ki! Alnında gök terler toplanmıştı.

Sultan, elinin tersiyle kardeşinin terini sildi:

«Cennet teyze, götürelim bari eve!» dedi.

«Götürün beni!..» dedi Senem.

Yusuf Hörü ebeyi getiriyordu.

Hörü ebe geldi:

«Maşşallah yavruma, maşşallah gülüme! Maşşallah maşşallah!.. Senem'ciğimizin günü bu kadar yakın mıydı? Heç aklıma gelmiyordu. Demek tam zamanıymış. Nur topu gibi bir oğlan doğuracak, göreceksiniz! Yada bal küpü gibi bir kız! Çok kolay olacak, göreceksiniz! Bu yaşıma geldim, bu kadar çocuk dünyaya getirttim, Senemciğimizinkiler kadar kolay olanını görmedim! Her seferinde böyle, has yağdan kıl çeker gibi... Haydi haydi, getirin oturtun yavrumu şuraya. Oturtun, canı gezinmek istemiyor gülümün. Zorlayıp durmayın. Koca sabahtır orak biçer yavrum, etleri de yumuşacık... ne hacatmış gezinmek? Getirin, oturtun önüme...»

Önce gölgeliğin çevresine geniş bir çizgi çizdi, çevirdi Hörü ebe. Kuşağının arasındaki çıkıdan çıkardığı çörekotu tohumlarını çizdiği halkanın içine saçtı. Okudu üfledi: «Allahım, hem doğacağı, hem doğuracağı gözet yarabbim!» dedi. Böylece bü-

tün cinleri perileri doğum yapılacak «alan»ın dışına kovaladı. Çörekotu tohumlarını da serpti ki giremesinler! Sonra bağdaş kurup oturdu. Başındaki yazmanın uçlarını, saçlarını topladı, boynundan arkaya attı. Üst üste birkaç besmele çekti. «İsmi Azam Duası»nı, «Ayetül Kürsü»yü okudu.

Sonra kollarını sıvadı:

«Gel yavrum şöyle, gel anam yanıma!.. Göreceksin ne kolay olacak! Gözel Allahım sana Fatıma anamızın gayratlarını verecek. Ben elimi değdirmeden, heç dokunmadan olacak...»

Senem'in içinden tırtıklı, budaklı kayalar yuvarlandı. Gene o çalıyı sürdüler, barsakları, her yerleri yırtıldı, kanadı. Oracığa çöküverdi. Etleri kopuyordu. Canından can kopuyordu. Ellerini topraklara daldırdı. Sıka sıka taşları toprakları un ediyordu. Bağırmamak için, haykırmamak için dişlerini sıkıyordu. Bir ara nedense alt dudağını delecekti dişiyle...

«Gayrat yavrum!» dedi Hörü ebe. «Sakın ki dilini iki dişin arasına alayım deme! Senem! Hişt Senem, duyuyor musun ne dedim? Dilini iki dişin arasına alayım deme sakın! Az daha gayrat, her şey tamam...»

Eliyle Cennet karıya işaret etti:

«Oradan o peştemalı getir, hazır olsun!»

Sultan'a işaret etti:

«Şöyle tut Senem'i, döndürelim...»

Tutup döndürdüler.

«Haşşööyle!» dedi Hörü ebe. «Ne varmış bunda a yavrum? Allahım bir gayrat verdi, görüyor musun? Maşşallah maşşallah! Maşşallah subhanallah!.. Kırk bin kere, kırk, kırk, kı...ırk, kıııırk!.. Tamaaaam, görüyor musun?..»

Yusuf, alıp başını gitmişti oğlu Haydar'ın yanına doğru. Ne yapacağını, nereye bakacağını bilemiyor, üzülüyordu. «(Kırların ortasında...)» diyordu. «(Herkes bize bakıyor!..)» Güneş de yakıyordu. «(İrezil oluyoruz köye âleme... Kırların ortasında...)» diyordu.

«Demedim miii!..» dedi Hörü ebe. «Bal küpü gibi bir kız olacak demedim mi? Kolay olacak demedim mi? Geçmiş olsun yavrum! Kırk bin kere maşşallah! Şu kızın güzelliğine bakın,

şu kızın datlılığına bakın... Demedim miii?.. Koşun dedesine, bubasına muştu verin...»

Ağzından içeri ılık bir rüzgâr doldu Senem'in. Kuşların kanadında uçar gibiydi şimdi. Yanıbaşında ağlayan yumuk, mor et parçasına baktı. Gülecek gibi oldu, gülemedi. Bitkindi. Ama hafiflemişti. Ağrıları sancıları kalmamıştı. Gülmeye çalıştı, gene gülemedi. Dünya ılık bir yaz sabahının içindeydi.

«Destiyi getirin, destiyi!..» diye bağırdı Hörü ebe. «Bir de bıçak bulun çabuk. Bıçağın üstüne su dökün gözelce. Su dökün... Hah! Maşşallah! Günde doğan gözel olur! Kaymak olur! Verin bıçağı...»

Göbeği kesti. Cennet karının verdiği iplikle bağladı. Bebeği Sultan'ın eline verdi: «Tut şöyle, güne doğru tut!» dedi. Testideki ılık suyu boşalttı üstüne: «Haşşöylee!..» dedi.

«Ingaa! Ingaa! Ingaa!..»

Capcanlı bir ses gitti gölgeliğin oralarda. Bir serinlik Tozak kırını dolaştı. «Inga! Inga! Ingaaa!..»

Yusuf tatlı tatlı ürperdi.

Cennet karı azık torbasını aldı, tuz çıkısını çıkardı. Epeyce tuz vardı çıkıda. Verdi Hörü ebeye.

Hörü ebe besmele çekti:

«Tu tu tu tu!..» dedi, tuzu bebeğin yüzüne gözüne, orasına burasına serpti. Sonra:

«Verin peştemalı!..» dedi.

Bebeği peştemala sardı. Verdi Cennet karının kucağına:

«Allah analı bubalı böyütsün!» dedi.

«Senem, Hörü ebenin elini öptü.

«Bin yaşa yavrum! Haydi, azıcık gayrat et, son'unu da alıverelim. Haydi yavrum, haaah şöyle... Haşşöyle... Alın, bir yere, günün altında bir yere gömüverin! Her işleri böyle aydınlık, böyle dupduru olsun!»

Kalktı, Senem'i gölgeye, iyice gölgeye çekti:

«Beş on takka dinlen şurda!» dedi. «Sonra kalkar köye gideriz. Seninle birlikte ben de gelirim. Heç ayrılmam senin yanından. Sana gelen peltelerden yirim, çorbalardan içerim. Haydi yavrum, haydi gülüm...»

Şimdi evdeydi. Yatağında yatıyordu. Deminki ter geldi geçti. Hörü ebe bebeği tülbentlere, kundağa beleyip yanına yatırmıştı. Yapılacak her şeyleri yapmıştı. Yusuf'u Avşar Değirmenine yollamıştı. Değirmenin domuzluğundan bir testi su alıp gelmişti Yusuf. Bir kucak söğüt dalı getirmişti. Söğüt dallarını ocakta yaktılar. Suyu bir tencereye boşalttılar. Söğüt dallarının kömürlerini bu suda söndürdüler.

Bir tabak sönük kömür oldu.

Hörü ebeyle Cennet karı sönük kömürleri alıp çıktılar. Avlu kapısının önünde başlayarak evin dolayına birer birer dizdiler. Kömürden kara bir halka çevirdiler. Bir yandan da okuyup üflediler. Sonra içeri girdiler.

Hörü ebe, içinde kömür söndürülen suyu da okuyup üfledi. Yusuf'a verdi, damın başına serptirdi.

«Kele bacım, şimdi bir orak, bir bıçak, bir de tüfek isterim!» dedi Hörü ebe.

Orakla bıçak evde vardı. Tüfeği de Yusuf, Ali emmisigilden getirdi. Hörü ebe, üçünü de ayrı ayrı okudu üfledi. Tüfeği yatağın yanına uzattı. Orağı bebeğin yattığı yerin tam altına koydu. Bıçağı da beşiğin altına atıp, ince bir minderle kapattı üstünü:

«Dikkat edin: Tam yedi gün sonra bebeyi beşiğe alacaksınız! Benlik bir iş kalmadı. Doğanı, doğuranı her dayim korusun Allah. Biz elimizden geleni yaptık. Üstü ondan. Bak unutuyordum, gelenlerin geysilerinden birer parça koparıp tütsülemeyi unutmayın!» dedi.

Geldi Senem'i öptü. Bebeğin yüzündeki tülbendi kaldırdı, bir daha, «Tu tu tu!..» dedi, gitti.

İyice akşam oluyordu.

Senem, Hörü ebenin ardından baktı kaldı. Kocakarı bin bir hünerle doluydu. Her şey onun yardımıyle «çok kolay» olmuştu! «Allah ırazi olsun ondan!» dedi. Elini yandaki bebeğe sürdü. Okşadı. Dalmış uyuyordu şimdi.

Yarım saat kadar sonra Battal'ın Güley çıktı geldi. Elinde bir tas pelte vardı.

Ardından Döndü geldi. O da bir tas pelte getirdi.

İki kadının ikisi de, «Geçmiş olsun, uzun ömürlü olsun!» dediler. Çocuğun yüzünü açıp «Tu tu tu!..» ettiler. Senem'in başucunda oturup gittiler.

Kadınlar giderken Cennet karı, giysilerinden parça kopardı. Yaktı, evin içinde tütüttü hemen...

Bir ara bebek ağladı. İnce bir yel evin içini dolaştı.

Senem'in her yanında zelzele gibi bir titreme oldu.

Cennet karı bir fincan suya yarım topak şeker attı. Parmağını şekerli suya batırıp batırıp bebeğin ağzına soktu. Dört beş sefer yaptı bunu. Sonra sordu:

«Senem kızım, canın bir şey istiyor mu?»

«Yok ana, istemiyor. Ne istesin?» dedi Senem.

«İstiyorsa heç çekinme kadın kızım! Her şeyimiz var hamdolsun. Yoksa da buluruz. Bir çorbacık kaynatayım mı?»

«İstemiyor canım. Kaynatma...» dedi Senem. «Canım şöyle soğuk bir şey istiyor emme, ne istediğini bilmiyorum... Soğuk...»

«Haa dur gıı! Kaynatan kelek yollamış, Haydar oğlan saklayıp durur. "Soyup, dilip kendim yedireceğim anama!" diyor. Kimseye vermiyor...»

Haydar, hayatta babasıyle birlikte oturuyordu.

Cennet karı oğlanı kolundan çekti:

«Hani anana yedireceğin kelek?» dedi. «Koş, al da anân yanına götür. Oturmadan önce elini öp. "Geçmiş olsun!" de. Haydi aslanım..»

Haydar, çabuk bir bıçak, bir tabak aldı. Sakladığı yerden keleği çıkardı. Anasının yanına girdi. Ninesinin öğrettiği gibi, önce bir el öptü: «Geçmiş olsun ana!» dedi. Keleği, tabağı önüne koydu: «Bunu dedem yolladı sana!» dedi. «Kendi bağımızdaki bostandan kopardı. Bağda kelek karpuz kakılıp durur valla ana! Bana bir dene yedirdi. Bunu da sana yolladı, ben soyup yedireceğim. Ana, bu kelekler bir tatlı oluyooor! Bir gözel kokuyooor!»

Senem:

«Yavrum, yavrum!..» dedi, Haydar'ı okşadı. Keleği aldı, «Haydi soy da yiyelim...» dedi.

Haydar keleği soymaya başladı: «Emme ben yimem ana!» dedi. «Bunun hepsi senin! Dedem söyledi, hepsini sen yiyeceksin!.. Dedeme gidip habar verdim. Çok sevindi. Nineme de bir kızdı, bir kızdı, seni orağa götürdü deyi!..»

Daha ilk dilimi yerken, elinde bir tas çorbayla Esme gelin girdi geldi. Haydar, saklı bir iş yapar gibi, elindeki keleği, bıçağı ne yapacağını bilemedi.

Senem, oğlunun dizine bastı:

«Esme yengene de soyarsın kelekten!» dedi.

Esme oturdu... Karnı kocaman olmuştu. Benzi de iyice solmuş, uzamıştı. «Geçmiş olsun, uzun ömürlü olsun, Senem aba!» dedi. Çocuğun yüzünü açtı, «Maşşallah, tu tu tu!..» etti. Sonra daha içten, bir «Geçmiş olsun» daha dedi. «Allah seni kurtardı, beni de kurtarsın işallah Senem aba...»

«Hiç korkma! Bir takkalık iş!» dedi Senem.

«Ah, ben senin gelmeni çok istiyordum! Senin...»

«Sancıların oluyor mu?»

«Oluyor emme seyrek...»

«Gelirim Esme! Varsılların gelinleri gibi bir hafta yatacak değilim! Yarın kalkarım hemen... Sen marağ etme... İki elim kanda olsa yetişirim... Al bak, kaynatam kelek yollamış. Sen de dat...» Haydar'ın elindeki bıçağın ucundan dilimi aldı, Esme'ye uzattı: «Öyle tatlı, öyle serin bir şey ki...» dedi.

Cennet karı geldi, Esme'nin de giysilerinden bir parça yırttı, Haydar'ın giysilerinden de yırttı, tütüttü.

15

KARINCALAR

Kır Abbas, Esme'nin doğumunu haber aldı, onlara da iki kelek yolladı.

Esme'nin doğumundan sonra kaplumbağa yavrularının üstüne daha çok düştü.

Aldı eline ölü kaplumbağa yavrularını, işlek bir karınca yuvası aramaya çıktı.

«(İki beşiğe, ufacık iki tekne... Eşşek Durmuş! Oğlan bekliyormuş da, kız olmuş!.. Ne olacak, tabanı bizim Ali'nin oğlu! Ali'nin nasıl bir eşşek olduğunu ben bilmiyor muyum? Tabiî, oğlu da eşşek olacak! Ulan o Esme, gül yaprağı gibi nezik bir kız be! Nezik ki dokunsan kopacak! Hiç insan onun gönlünü kırar mı? Hemi onun suçu ne ulan? Arpa ekersen arpa, buğday ekersen buğday, eşşeğin dölü!..)»

Bağın bostanın içinde karınca yuvası bulamadı. Dışarı çıktı. Öyle öfkelenmişti ki sakar Durmuş'a: «(Dabiyatsız!)» diyordu. «(Senin evine gelip yavru teknesi asmak gerekmez emme, iki yavrunun ikisini de öldürmüş bulunduk bir kere! Hemi de benim saygım sana değil, doğana, doğurana! Kendi evimde de öyle değil mi zati?..)»

Ovacık yoluna çıktı. Yanık toprağa baka baka dolaştı. Artık çoban çocuklar buralara gelmiyordu. Komşular arpa gümüllerini bitirdi, buğday gümüllerini çekiyorlardı. Malları anızlara sürüyorlardı temelli. Onlar buralarda olmadığına göre, nerede olursa olsun, işlek bir karınca yuvası bulmalıydı. «(Aradın mı bulunmaz gahbanalı! Soyu kurudu heralda!..)»

Gökkaya'nın bağrına doğru yürüdü. Döndü oralarda. Tam geri gelirken iki üç tanesine birden rastladı. «(Tamam anasını satayım! Bu da oldu sayılır!..)» Birini bir yuvaya, birini öbür yuvaya bıraktı. Birkaç adım açıldı. Kınalı, yosunlu bir taşın

üstüne oturdu. Karıncalar hemen tekneleri sardılar. «(Ohhh! Oh, anasını satayım, iki güne kalmaz pampak ederler! Karıncalara bir ziyafet oldu, gördün mü?)» Bir zaman, olanlara baktı. «(Kimbilir ne kadar nezzetli bir et ki karıncalar birbirini kırıyor... Gâvurlar da toplatıp yiyorlar! Bunlar ki yavru... yumuşak... bülüç eti...)» Yavrular karıncadan görünmüyorlardı. İki tane kara toptu Kır Abbas'ın gördüğü... Toplar yusyuvarlaktı...

Sıcak bir gündü. Gene ortalık yanıyordu. Yollarda kağnılarla, harman yerinde dövenlerle uğraşanların dumanları başlarından çıkıyordu. Yanıyorlardı.

Geldi, talvarın gölgesinde oturdu. Gölgeden gökyüzüne baktı; gökyüzü bir uzak dumandı. Elini güne uzattı, biraz tuttu. Bir ateş, bir belâ ateşi ki, yanıyordu. «(Vay bubam, yorgun komşularım, körpe yavrularım!.. Hemi de tüm bozkır halkı kardaşlarım, nasıl dayanıyorsunuz? Düşüp bayılmadan nasıl duruyorsunuz, günün altında?..)»

Kalktı, elini kıçına koydu, bostanı dolaşmaya başladı. «Ne olursa olsun, yatmayacağım kölgede!..» dedi.

Kavunlar karpuzlar kocaman olmuşlardı. Kavunların sarısı, yeşili, mavisi... türlüsü vardı! Karpuzlar büyümüştü, belki ermişti. «(Bunları turşu mu kuracaksın Kır Abbas?)» dedi kendine. Bu düşünce birden çaktı kafasında. «(Ev başına ikişer dölüm bostan, yimekle bitmez ulan? Cimri dürzü; sıka sıka ne olacak böyle? Bırak herkes başlasın yimeye! Ataşın altında yanıyor millet! Şimdi yimeyecek de ne zaman yiyecek halk bu bostanı?)»

Hemen durdu. Sağ kolunu havada salladı. Harman yerine doğru döndü. Ellerini ağzında boru yaptı:

«Heeeeey Tozaklılaaar!..»

Bir daha, bir daha bağırdı:

«Tozaklılar, ulaaaaaan!..»

Sesi bayağı gür çıkıyordu. Sıcakta kırların bir ucundan bir ucuna yayılıp gidiyordu sesi...

Kağnılardan deste boşaltanlar, kağnılara deste yükleyenler,

kağnıları yede yede tarlalardan harman yerine gidenler, «Ne oluyor?» dediler, durup baktılar.

Kır Abbas talvarın başına çıktı:

«To-zak-lı-laaaaaaar!.. Yetişin kurt gel-diiiiii!.. Kurt geldi! Kurt geldi!» Ağzını çevirdi: «Kurt değil, Kürt geldiiiii! Kürt geldiiiii! Yetişiiiiin!..»

Harmandakiler, ne olduğunu, ne dediğini anlamadan koşmaya başladılar. Eline anadat alan, dirgen alan, yaba yabaltı alan koşuyordu. Çocuklar, delikanlılar, kızlar koşuyorlardı. Tarlalardan, harman yerinden, Purluğa doğru bir akın başladı. Öküzler boyunduruklarda koşulu kaldı. Kalabalık, alacalı, kırmızılı bir karınca dizisi gibi sel yarıntılarını geçti, mezarlığa daldı.

Kır Abbas, çabuk talvardan indi. Bağın alt başına geldi. Daha komşular içeri girmeden hendeğin başına çıktı, ellerini havaya kaldırdı:

«Durun, bir takka mola! Durun!..» dedi.

Beş on kişi birden sordu:

«Yavu, kurt mu dedin, kürt mü dedin?»

«Kurt mu dedin, kürt mü dedin?»

Elini gene ağzında boru yaptı:

«Ne kurt dedim, ne kürt dedim, tam ananızın dini dedim! Ulan soyka çıkasılar, beş takka mola dedim! Kavunlar yinecek kadar olmuştur! Heralda karpuzlar da ermiştir! İşte bostanınız, işte kendiniz, girin koparın! Durmayın!..»

Birkaç kişi güldü. Beşi onu birbirine baktı.

Aralarında oğlu Yusuf, karısı Cennet de vardı.

Bazıları bir Kır Abbas'a, bir onlara bakıyordu.

«Zaman dediğiniz işte su gibi akıyor! Tam bir su gibi akıyor zaman! Bu işe dört yıl önce başlamış olsaydınız şimdi koparıp üzüm de yiyecektiniz! Kırlarda kadıbaşı otları çiçek açtı, açacak! Tam şimdi üzümlere alaca düşmüş olurdu. Güz gelince desti desti şarap sıkardınız, bekmez kaynatırdınız. Şarapları koyacak desti bulamadınız. Emme sebreden derviş, muradına ermiş! Sabır ile koruk halva olmuş! Heç gönlünüze güçlük getirmeyin. O günleri de göreceksiniz. Nitekim işte ucu görünmüş-

tür. Eğitmen Irıza'nın bir elini koyun, bir elini öpün. Hep onun öncülüğüdür ki, bizi bağ bostan sahabı yaptı. Bir kusuru varsa o da, birez boyunun uzun olması! Uzun olduğu için de aklı kısadır. Hemi de Türktür, aklı sonradan geliyor. Bağ işini tam dört yıl geç akıl etmiştir...»

Battal:

«Üç üç!..» diye bağırdı.

«Üç, yada dört! Ben o kadar hesapladım! Bakın unutuyordum, ölün düşün, bu işte Battal'ın gayratlarını da unutmayın! İlle de kendi gayratlarınızı... Muradın elinden uçan kuşlar kurtulmaz imiş. Bir yıldır size böyük bir *eferim* saklayıp duruyordum, alın şimdi onu üleştiriyorum: Üüüüüf, üfff!..»

Ellerine üfürdü üfürdü, düğünde buğday saçar gibi kalabalığın üstüne saçtı elindekini.

Hiç birinde çıt yoktu. Kimse kıpırdamıyordu.

«Tamam ulan, ne yüzüme bakıyorsunuz? Beş takka mola biteli çok oldu. Dalın içeri, gözel gözel dolaşın, bostanlardan koparın! Biter deye korkmayın. Bu bostan sizin ceddinize yeter! Dahi dolayımızdaki sünnü köylerine de artar. Haydi, durmayın koparın...»

Bazılarının içine bir acı duygu süzülüp süzülüp akıyordu. Bazıları başını yere dikmişti, kaldırıp bakamıyordu.

«Köylü dediğin bir kör köstebek dünyada. Yörüyor emme görmüyor. Toprağı burnuyla, eşeliyor. Eyi kötü yiyeceğini buluyor. O kadar. Daha datlılarını, daha gözellerini, yeşil bostanları, çeşit çeşit üzümleri, almaları, payamları bilmiyor. Görmüyor ki bilsin! İşte bu Irıza hepimize bir amaliyat yapıp açtı gözümüzü. Bilirsek bu bize büyük bir devlet, büyük bir selvet!.. Şimdi... koyu koyu düşünmeyi... uslu uslu ağlamayı... bırakın... da, beni de ağlatmayın karının kızın içinde! Dalın şu bostana gözelce!..»

Kadınlar oraya çöktüler.

Erkekler oraya çöktüler.

Nasıl da bir sıcak vardı!

Kalabalık, mezarlığın bu ucunda, vakitsiz ölmüş birini gömüyor gibi sessizdi.

Kır Abbas'ın içinden bir teller titredi. Bir an, hendeğin başından atlayıp oradan uzaklaşmak istedi.

«Ulan mesmursuzlar! Alevî dedelerinizi çığırıp dua mı edeceksiniz bağlara girmek için? Ulan Battal, ulan aykırı Bektaş, ne bekliyorsunuz?.. Şu havanın sıcağına bakın ulan! Gidin ulan, gidin! Siz insanı merem edersiniz zati! Siz insanı siyim siyim ağlatırsınız! Ulan yapmayın böyle! Yapmayın, etmeyin...»

Battal, çömeldiği yerden gövdesini döndürdü, kolunu havaya kaldırdı:

«Dur artık Abbas emmi, yeter!» dedi. Gözleri yaşlıydı.

Kır Abbas sesini kesti, oracığa çöktü. Bir zaman sessiz, kıpırtısız durdu.

Kırlardan otların çıtırtısı geliyordu.

Yanık kokuları insanın burnuna boğazına doluyordu.

Gökyüzünde el kadar bir bulut yoktu.

Uzaklarda toz direkleri kıvrılıp çekiliyordu havaya.

Kağnılara, düvenlere koşulu hayvanlar; kağnıların gölgesinde dillerini birer karış sarkıtmış köpekler; yanık toprakların üstündeki tarla sıçanları; emecenler; yeşilistan böcüleri; yılanlar; bitkindiler... Sanki güneş yeryüzüne çok yaklaşmıştı. Çivisinden çıkmış, Tozak kırına doğru düşüp geliyordu. İnsanların kanı, beyni fokur fokur kaynıyordu.

Kır Abbas sendeleye sendeleye Rıza'nın yanına vardı. Usulca sırtını yepeşledi:

«Haydi kalk, haydi kalk!» dedi. «Kalk da yörü komşuların önü sıra! Yörüdüğünü görsünler. Urya gibi, düş gibi bu bostan. Dal içine ki ardından bunlar da dalsınlar. Bunlar kara tüylü, mor tüylü koyunlar. Sıcakta başlarını yere eğerek, nasıl birbirlerine sokuldular bak! Kalk da bir «çek koyun» gibi yörü önlerinden. Seni görüp onlar da yörüsünler, kalk!.. Haşşşöyleeee!..»

Rıza kalktı. Usulca Kır Abbas'ın elini tuttu, öptü.

Herkes kaş kaş olmuş bakıyordu.

Cennet karının için bir hoş oldu.

Yusuf'un da öyle...

Kır Abbas, Rıza'yı ite ite hendeğin başına çıkardı. Kendi

de çıktı. Rıza'yı bağın içine itmek istedi. Rıza direndi, komşularına döndü:

«Kalkın komşular!» dedi. «Abbas emminin verdiği mola biteli çok oluyor. Kalkın haydi!..»

Bağın içine daldı.

Kalabalık birer ikişer hendeği geçti.

Bastıkları toprak yün yatak gibiydi. Ayakları tatlı tatlı batıyordu içine.

«İster kendi payınıza gidin, ister benim paya gidin, Rıza'nın, Battal'ın paya gidin, selbes! Kardaş malıdır, istediğinizden, istediğiniz kadar koparın. Hepsi kendi emeklerinizdir, yiyin, halal olsun!» dedi Kır Abbas.

Ellerini kıçına koydu, yürümeye başladı. Boynunun üstündeki poçu bağlı başını bir sağa, bir sola döndürüyordu. Hiç yer bakmıyordu, komşuların yüzüne bakmıyor, öyle dik dik dolaşıyordu. Yanından geçenlerin bakışlarıyle de ilgilenmiyordu. Gene eski Kır Abbas olmuştu. Değişmişti...

Cennet karı, bir zaman kocasının yanı sıra yürüdü.

Kuyunun başına, talvarın oraya vardılar.

Eski çul yarımına sarılı yatak, talvarın üstündeydi. Azık torbası, talvarın bir direğinde asılıydı. Kuyunun kovası tamtakır olmuştu gene.

«Susayanlar su çekip içsinler, serindir, datlıdır!..» dedi.

Aldı başını, yukarılara doğru yürüdü. «(Neden bunlar bu kadar saygılı? anlamıyorum!..)» dedi kendine.

Karısı Cennet yanı sıra geliyordu. Kır Abbas nereye giderse gidecek gibi, o durursa duruyor, yürürse yürüyordu. Başını eğmiş, belini bükmüştü.

Belki altmış, belki yetmiş yıl önce Tozak'ta doğmuş; altmış yetmiş yıldır kâh yeni doğan taylar gibi koşarak, kâh üç örgülü saçlarını döşüne döküp Cennet kuyusundan, körelmeden önce Ümmet kuyusundan su çekerek, doldurduğu tulukları sırtına vurup şu yassılıp duran evlerden önce birinin, sonra ötekinin kapısına taşıyarak; bir yıl Tozak kırında, bir yıl Avşar yolunda dört büklüm orak biçerek; yırtık yamayarak, sökük dikerek; düğün olmuşsa halay çekerek; sel gelmişse çır-

pınıp ağlayarak; uzun askerlik yıllarını, savaşları, seferberlikleri bu «yıkılası damlar» ın altında uykusu gelmeyen bir serçe kuşu gibi bekleyerek, kocasının kendisi mi, künyesi mi gelecek hiç bilmeyerek; kendisi geldiği yıldan beri hep onun yanı sıra yürüyerek; doğurduklarını büyüten, büyüttüklerini uçurup komşu evlere, komşu köylere konduran; bir gün bile işten kalmadan, bir gün bile «beş takka» fazla uyumadan, bir gün bile «beş takka hulya» kurmadan, bir gün bile güneşten arkaya kalmadan, köyden dışarı bir kerecik olsun adımını atmadan, bazı erkeklerin, Yüzbir'de duran «otopos»lara, «minipos»lara binerk gittikleri kasabaya bir sefer bile gitmeden; hep aynı aşları pişirip aynı ekmekleri ederek; azarlanınca susan, sevilince utanan, küsülünce «barışmam, barışmam!» diye yükünü yücelere yığmadan; şu dağ yelleri gibi kâh esen, kâh tozan, günü gününe uymayan Kır Abbas'ın yanı sıra, böyle sabırla, böyle sessizlikle, geride kalmadan yürüyüp gelmişti...

Gene yürüyordu...

Acı tatlı, akıllı deli, ağı çivi onun karısıydı. Onun yatağında tatlı kadınlık anlarını yaşamış, döllenmiş, doğurmuştu. Teri onun teriyle, soluğu onun soluğuyle, kokusu onun kokusuyle karılmış, hamur olmuştu. Komşu kavgalarına onunla girmiş, onunla dövmüş, onunla dövülmüştü. Onun dayağını yemiş, dayağını yerken onun yüzünü tırmalamıştı. Onunla umutlanmış, onunla unutmuştu...

Şimdi de onunla yürüyor, onunla seviniyordu...

Kır Abbas elini kıçından indirdi. Gözlerini kıstı. Gülmemek için dudaklarını içeriden ısırarak döndü, karısı Cennet'in yüzüne baktı: Derinlere dikilmiş iki kara göz, iki sabır ışıldağı... Saçları ağarıp gitmişti. Ellerinin tırnakları kırılmıştı. Hiçbir yerinde bir gram fazla eti, fazla yağı, gerdanı göbeği yoktu. Meşe dalı gibiydi. Yanıktı. Ne kin, ne hışım; yüzü nasıl okunursa o anlamı veren silinmiş bir yazı gibiydi. Kocasına, kocasının kına yakılmış gibi kırmızı sakallarına bakıyordu...

Kır Abbas durdu.

Cennet karı, ellerini onun omuzlarına kaldırdı. Usulca, duyulur duyulmaz bir fısıltıyla:

«Torunun hâlâ adsız duruyor. Sen gelmedin deye beşiğe de koyamadık. Senem'in içinden kimbilir neler geçiyor? Bir akşamüstü dolan evine gel!» dedi.

Ellerini kocasının omuzlarından çekti. Gözlerini yere indirdi. Kıpırdamadan bekledi. Kocası yürürse yürüyecekti. O durduğu için duruyordu, kıpırdamıyordu.

Kır Abbas, karısının ellerini eline aldı. Bir eliyle de onun çenesini tuttu, yüzünü yüzüne doğru kaldırdı:

«Vakti var, helbet geleceğim! Helbet torunuma uygun bir ad koyacağım! Emme vaktı var, unuttum sanma!..» dedi.

Battal ile Rıza geliyorlardı.

Cennet karı, ellerini çekip usulca uzaklaştı.

Kır Abbas gene ellerini kıçına koydu, dikleşti.

Battal:

«Abbas emmi, Irıza'yla ikimiz kilim keçe döşeli bir kağnı getirip seni köye götürmeye, saçını sakalını tıraş ettirmeye karar verdik. Hemi de oybirliğiynen!..» dedi.

Kır Abbas belli belirsiz güldü:

«Yaşayın, yaşayın yeğenlerim!..» dedi.

«Emme bu dediğimizi harman kalkınca yapacağız!»

Kır Abbas, elini sallayıp Battal'ı itti:

«Dürzü, ben de sandım bu akşam yapacaksınız hemen... O zamana belim gelir... geçer, dürzü Battal!..»

Battal:

«İçimizde en zarplısı sensin!» dedi. «Gelir geçerse, gene gelir! Tasalanma...»

«Yok yok!» dedi Kır Abbas. «Siz tasalanmayın asıl! Ben ne tasalanayım?»

Rıza da Kır Abbas'ın sırtını yepeşledi:

«Aslandır Abbas emmim, aslan!..» dedi.

Kır Abbas, ellerini kıçında kenetledi, açıldı:

«Aslan kaplan deyi yanşanmayı bırakın canım! Sözünüz varsa söyleyin, yoksa usulca toz olun! Bakın, bostanın içinde kimse kalmadı. İşiniz sizi bekliyor...»

Battal:

«Canım, bostanımızın bekçisine bir eyvallah demeden mi gidelim?» dedi.

«Haşşöyleee!» dedi Kır Abbas. «Uğurola, uğurola madem, güle güle!..»

Battal ardına bakmadan çekip gitti, Rıza kaldı.

«Eyi etmedim mi emme, Irıza?»

«Eyi ettin, eyi!.. Bugün öyle bir iş ettin ki, tarihler yazmalı! O kadar eyi ettin...»

«Ben Battal için konuşuyorum, dıkkat et!»

«Battal'a da eyi ettin, komşulara da eyi ettin!..»

«Bırak!» dedi Kır Abbas. Bulunduğu yere çöktü: «Sen de çök bakalım Irıza!» dedi. «Bak sana bir iş deyeceğim, bitireceksin. Emme, "Abbas emmime iş bitirdim!" deye heç kimseye yayım yapmayacaksın. Çök hele...»

Rıza çöktü:

«Öyle bir huyumu gördün mü şimdiye kadar?»

«Görmedim! Emme insanoğlusun, çiy süt emmişsin. Gene de sana güvenim var. Onun için seni seçtim köyün içinde. Şimdi bana keseni açıp göstereceksin. Yirmibeşlik, ellilik mi, yoğsam lire mi olur, iki dene demir para vereceksin. Kâğıt para istemem. İki demir para ki, ikisi de aynı olacak. Ne yapacağımı da sormayacaksın. Hemen şimdi vereceksin. Yoksa yaratacaksın...»

Rıza elini kuşağına attı. Bir cüzdan eskisi çıkardı.

«Lireleri ver, lireleri!»

Kır Abbas, paraları kuşağının ipine bağlı keseye kattı, ağzını sıkıca bağladı:

«Eylüle kalmaz öderim Irıza!» dedi Rıza. «Borcuma bağlı adamımdır. Marağ etme...»

«Ayıp ettin Abbas emmi!» dedi Rıza. «Canın sağ olsun» İstersen hiç verme...»

«Irıza, her ne kadar eğitmen aylığın yazın da oluk gibi işliyorsa da has adamsın yeğenim. Tuttuğun taşlar sarı altın olsun. Gerçi doam kabul olmaz. Emme bu eyiliğini unutmayacağım. Neyse... Kapatalım yeğenim... Para lâfından nezzet al-

mam. Eğer ki söylenecek bir sözün yoksa, yörü işin başına. Beş takka mola biteli çok oluyor.»

Rıza kalktı, birkaç adım gitti, sonra döndü:

«Torbanda azığın var mı Abbas emmi? Bir şey nüzüm ise göndereyim, yada kendim getireyim...»

«Torbamda her şeyim var. Güle güle yeğenim...»

«(Uzun Irıza! Abbas emmin kalkar bir kavun koparır şimdi, katar kovanın içine, salar kuyuya serinletir. Kurumuş ekmeklerini de ıslatır. Sonra çıkarır kuyudaki kavununu, dilimler, mis kokulu, tatlı tatlı, oooh... ilk... ilk olarak atar ağzına, yemeye başlar... susturur karıncığını...)»

Kalktı, talvara doğru yürüdü.

*
**

Karıncalar, yavruların küçük teknelerini oymuşlardı.

Kır Abbas gelip gelip bakıyordu: «Gayrat eskerlerim, gayrat aslanlarım!..» diyordu. Sevinçten, çalkantıdan bastığı yeri görmüyordu. Sabahtan akşama kadar beş sefer, öğleden akşama kadar on sefer geliyordu. Yuvaların önünde uzun uzun oturuyor, «Gayrat eskerlerim!» diyor, bekliyordu.

Evecen, kıpır kıpır bir insan olmuştu. Kolayını bulsa, bir sarı karınca gibi büzülerek teknelerden birine girecek, kazıyıp pampak edecekti içlerindeki fazlalığı. Tatlı bir rüzgâr... iş uzarsa, rüzgâr diniverecek sanıyordu. Binlerce karınca teknelere saldırmıştı. Bir kuyruk uzayıp gidiyordu. Birbirlerinin üstünden aşa aşa, iki karanlık tünele dalıp çıkıyorlardı. Teknelerdeki eti, suyu, o dayanılmaz kokuyu tüketmeye çalışıyorlardı.

Öğleyin, tam sıcağın harlandığı sıra, gene geldi teknelerin yanına. Çok sabırsızlanıyordu. Baktı, karıncalar seyrelmişler, başka yönlere çekiliyorlar. «Bitirmişler!» dedi. «Aslan eskerlerim benim! Aslan! Aslan!..»

O kötü koku kalmamıştı.

Hemen aldı tekneleri. Koşa koşa talvarın altına geldi. Bir ağaç dalı kırdı talvardan, ufacık. Bıçağını çıkardı. Bir biçim verdi ağaç dalına. Biraz toprak attı teknelerin içine. Sonra elindeki ağaçla kurcalamaya başladı. Karıncaların beğenmeyip bıraktıkları artıkları çıkardı. Birkaç sefer üfledi.

Gitti, bir kova su çekti kuyudan. Önce ellerini, sonra tekneleri uzun uzun yudu, yıkadı. Talvarın üstüne çıktı. Yatağın eski yerlerinden biraz yün çıkardı. Yünü, deliklerden soktu, döndürdü. Nakışları zedelenecek, bir yerleri kırılacak diye aklı çıkıyordu. Gitti bir kova daha su çekti. Biraz daha yudu yıkadı. Sonra aldı ikisini de, sıcak bir yere bıraktı. «Kuruyun, kuruyun çabuk!» dedi.

Kuşağındaki keseyi yokladı. Liralar duruyordu.

Yarım saat kadar gezindi, gene teknelerin yanına geldi. Baktı sular uçmuş gitmiş. Altlarını üste getirdi. Öyle uygun bir biçime getirdi ki, içlerine de güneş girsin, kurutsun.

Koşu-koşuveriyordu.

Aklına ne gelirse onu yapıyordu.

Hemen gitti, iki kavun kopardı, saldı kuyuya. «(Soğusunlar gülüm, soğusunlar yumuk gözlüm! Bak tekneleriniz hazır...)»

Gayrı vakit geçmiyordu. Akşam olmuyordu.

«(Batı-batıver ulan gün gibi anasını sattığım!)» dedi içinden. «(Batı-batıver, gidip gülümü göreyim! Gözel adını vereyim...)»

Tekneler tamtakır olmuşlardı. Bir daha altüst etti.

Güne baktı: Çok yolu vardı daha!

Talvarın gölgesine geldi: «Yat ulan Kır Abbas!» dedi. «(Nasıl olsa batacak! Elindeyse batmasın! Ayır bacaklarını, yat anassını satayım!)» Yattı. Uzun uzun yattı. Yata yata akşamı etti.

Hemen kalktı: «Ohh, çok şükür, çok şükür batıyor!..»

Kocaman kırmızı bir tekerlek, Babas, Kumartaş köylerinin ardındaki dağların çizgisine girmişti. An an dalıyordu. Durdu, merakla bu dalışa baktı. En sonunda:

«Git... tiiiii!..» dedi.

Koştu, tekneleri aldı hemen. Kokladı, kokladı:

«Oh, yok bir şey! Hiçbir şey kalmamış!..» dedi.

Güzelce kuşağının arasına, tam karnının üstüne yerleştirdi. Kuyudan kavunları çıkardı. Koydu azık torbasına, «Tamam!» dedi, yürüdü.

Yolunun üstünde kadınlar kızlar görüyordu. Çocuklar, adamlar görüyordu. Bakmadan geçip gidiyordu.

«Meraba Abbas emmi!» diyorlardı.

«Meraba yeğenim, meraba bacım!»

Kime yeğenim diyor, kime bacım diyor, fark etmiyordu.

Torbasında, kuşağında hırsızlık mal var da onu kaçırıyor gibiydi. Hızlı hızlı gidiyordu.

Evinin avlusundan Battal bakıyordu, görmedi.

Ötede kardeşi Pat Ali, Ali'nin oğlu Durmuş vardı; görmezlikten geldi.

Kendi avlu kapısından içeri ok gibi girdi.

Karısı inek sağıyordu. Haydar buzağı tutuyordu.

Yürüdü hayal gibi. Dosdoğru hayata çıktı.

Cennet karı geldiğini, hayata çıktığını görmedi bile. «(İstemiyor ki görsün!)» dedi. «(Biliyorum onun içini ben! Hiç istemiyor ki beni!..)»

Haydar buzağıyı kaçırdı elinden şaşkınlıkla:

«Gı nineeee!.. Dedem geldi!» diye bağırdı.

Cennet karının yüreği harp etti: «İnaaaa! Tingedek düştüm, o kadar bağrılır mı Haydar?» Neden sonra kendine geldi: «Dedem mi geldi dedin? Eee ne yapalım deden geldiyse? Hecaz'dan gelmedi ya!..»

Hayatta durdu. Nalınlarını çıkardı. Nalınları tak tak birbirine vurdu: «(Gelinim korkmasın! Korkup südü müdü çekilmesin!)» dedi. Bir iki sefer öksürdü. İçeri girdi.

«Buba, bubaa!..» diye ocağın başından doğruldu Senem. «Buyur buba, hoş geldin! Hoş geldin, safa geldin!..» Ocakta aş pişiriyordu. Yağını eritmiş, suyunu katmış, bulgurunu salacaktı. Hemen tuttu elini öptü kaynatasının. Bir daha «Hoş geldin!» dedi.

«Kızım, geçmiş olsun kızım, ömürlü olsun gülüm...»

«Hoş geldin, sağol buba...»

Gelinine baktı: Boşalmış gitmişti. Yüzü incelmişti.

«Asıl sen sağol kızım, asıl sen sağol ki... sağlık bir işe yarasın! Ben sağ olup ne yapacağım bundan sonra? Bir hurda, bir köhne herif... Yaşı yetmiş, işi bitmiş... gözel kızım!..»

Senem, çırpındı, hemen baca başından kandili aldı, yaktı.

Kır Abbas beşiğe doğru gitti. Beşiğin üstünde soluk, yoşuk bir kilim vardı. Kilimi açtı: «Aaaa!..» dedi. Beşik boştu.

Senem: «Orda değil buba, burda burda!» dedi. Beşiğin beri yanındaki küçük yatağı gösterdi.

Oradaydı. Alnına bir tülbent çekilmişti. Bağrında bağırdağı, belinde kundağı...

Senem kandili tuttu.

Eğilip kucaklayacaktı bebeği. Sırtındaki torba sallandı. Torbayı çıkarıp attı yere. Torununu kucakladı:

«Maşşallah!..» dedi. «Maşşallah tu tu tu!..»

Senem kandili yaklaştırdı:

«Şimdi uyandı daha!» dedi.

«Şunun yumuk yumuk gözlerine!.. Şunun agu agu diye uyanışlarına!.. Tatlı tatlı uyanışlarına!..»

Tam o sıra Cennet karı girdi.

Karısını gördü, aldırmadı.

«Yusuf nerde Senem?» dedi.

«Yusuf harman yerinde buba! Aşını bişiriyoruz. Haydar alıp götürecek...»

Senem kandili baca başına koydu, bulguru suya saldı. Sonra geldi kaynatasının önüne dikeldi. Ellerini göğsünde bağladı.

«Kandili tut, gülümü beşiğine koyacağım! Beşiğine koyacağım ki uyusun! Uyusun da büyüsün! Tozak köyünün âleminde, gelip geçmişlerden apayrı, yiğit bir kız olsun! İşe yarasın. Gönül yıkmasın, her dayim yapsın. Sular gibi akkın olsun. Engelleri aşıp dağları delsin. Sürüklesin götürsün... Toprak gibi sabırlı, eyi huylu, eli açık, ağır bir kız olsun... Bol kazansın, bişirsin daşırsın, yaranına yoldaşına yidirsin. Cimrilik pintilik bilmesin. Böyükle böyük, küçükle küçük olsun. Gönül kibir tanımasın. Düşenlerin, darda kalanların dostu olsun! Gariplerin, unutulmuşların, aranıp sorulmamışların arkadaşı olsun! İşleyecek işi, herkesle yiyecek aşı olsun! Böyüsün, eyi bir insan olsun! Adı da... -Bağlar yeşerince doğdu- adı da Yeşer olsun!»

«Ne dedin buba, ne dedin, ne dedin?»

«Adı da Yeşer olsun dedim!»

Senem kendini kaynatasının kucağına attı:

«Aman bubaaa, nerelerden bulursun!..»

Kır Abbas, Cennet karının yüzüne baktı:

«Yeşer olsun dedim!»

«Eyi ad...» dedi Cennet karı. «Emme duyulmamış...»

Senem'i göğsünden ayırdı. Sol elini kıçına koydu, sağ elini havaya savurdu:

«Yüreğimin tâ derinlerinden söyledim! Duyarak söyledim. Nasıl duyulmamış? Duymayanlar duysunlar: Yeni doğan torunumun adı Yeşer olsun dedim!..» dedi.

Eğildi, torbadan bir kavun çıkardı:

«Senem! Al kızım, yaştır, hoştur! Yi de soğuklanıver!..» dedi. «Bağımızdan. Kendi bostanımızdan. Senin de kazdığın, terini emeğini kattığın Purluğun toprağından! Doğumuna yetişti, gördün ya! Yiyiver, yaştır, hoştur...»

Elini kuşağına attı. Yavru teknelerinden birini çıkardı:

«Buna bir süslü ip geçir, Yeşer'in beşiğine as!» dedi.

Senem:

«Aman bubaaa!.. Şimdiye kadar neden gelmediğini anladım! Vallaha düşüncemeli adamsın! Kimselerin aklına gelmeyen işleri yapıyorsun...»

«Senem!»

«Buyur buba!»

«Kandili tut, kandili...»

Kuşağındaki liralardan birini çıkardı:

«Bunun da bir yerinden bir ip geçir, Yeşer'in beşiğine as, uğur olsun... Hastalık uğramasın...» dedi.

Senem, «Aman buba, aman buba!..» diye diye bir kaldı.

Cennet karı şaşırmıştı:

«Oturun, oturun gayrı da Yusuf'un ekmeğini yollayalım... Haydar, aaa Haydar!..»

Haydar, kapının yanında, gözlerini dört açarak dikeliyordu. Dedesinin esip tozmalarına bakıyordu.

Cennet karı, dışarıya doğru bağırdı:

«Haydar! Ninem! Nerdesin Haydar?..»

«Burdayım nine, burdayım ben...» dedi Haydar.

Daha bulgur inmemişti ocaktan. Cennet karı tutacakları aldı, indirdi.

Senem, işlenecek işlere boşvermiş olduğunu fark etti bir an. Ama olsundu. Fark etmemiş gibi davrandı:

«Haydar bak, deden neler getirdi kardaşına!» dedi. «Bak, bir yavru teknesi!» Kokladı: «Mis gibi, tertemiz! Bir de para! İresimli...»

Haydar, yavru teknesini aldı, baktı:

«İçi boş...» dedi.

«Boş...» dedi Kır Abbas.

«Nasıl boşalttın bunun içini dede?»

Kır Abbas düşündü:

«Bunun içi, olduğundan boş olur!» dedi. «Yani böyle boş çıkar. Kırlarda araya araya bulursun!» Dönüp usulca Senem'e göz kırptı.

Senem de:

«Bunun için hep boş olur!» dedi.

Haydar şaşırdı:

«Çok gözel...» dedi usulca.

Kır Abbas, Haydar'ın kulağına eğildi:

«Yeşer olsun dedim Haydar!» dedi.

«Duydum dede, çok gözel...»

«Güz gelince sana da bir şey alacağım! Enip pazara, bilmediğin, görmediğin bir şey alacağım! Çok seveceksin...»

Cennet karı, Yusuf'un aşını ekmeğini hazır etti, hemen Haydar'ın eline tutuşturdu.

Senem:

«Dur ana dur!» dedi. «Bubam kavun getirmiş. Yarısını keselim, alıp götürsün Haydar! Oturup barabar yesinler, soğuk soğuk...»

Kır Abbas:

«Kuyuya sarkıttım, akşama kadar...» dedi.

«Aman bubaaa!..» Senem çabuk bir bıçak buldu. Kavunu kesti. Yarısını peşkire sardı, yerleştirdi.

Haydar'ı yolladılar.

Cennet karı:

«Kimselerin aklına gelmeyen şeyler, gördün mü kaynatanı Senem!» dedi. «İnce ince düşünür, hesaplar...»

«Bubam başka canım, başkadır, çok başka...»

Cennet karı hemen ayağa kalktı:

«Az gel hele!» dedi kocasına.

Öyle sert söylemişti ki, Kır Abbas boş bulunup yürüdü.

«Sofraya oturmadan, geysilerinden bir parça yırtayım da, tütü yapayım...»

«Ulan Cennet, ulan abukat karı!.. Ulan ben onun öz dedesiyim! Benden ne zarar gelecek ki tütü yapıyorsun!..»

«Eeeee, töre!» dedi Cennet karı. «Kapıdan giren herkesin geysisinden yırtacağız! Töremiz öyle... Hemi de aylardır eve gelmedin, sen de yaban oldun! Helbet seninkinden de alıp tütüteceğiz! Haksız mıyım?..»

İçinden: «(Haklısın boklu Cennet!)» dedi Kır Abbas. «Haklısın! Sen haksız olmazsın ki!..» Tuttu, sırtındaki yamalı gömleği çıkarıverdi: «Torunum Yeşer için her şeylerim feda olsun! Al, tümünü bas ataşa!..» dedi.

Senem:

«Aman buba, aman buba!..» diye çığrındı. Hemen giysi selesine koştu. Yamanmış gömleklerden birini çıkarıp verdi kaynatasına.

Kır Abbas, göğsü bağrı kıl içinde, kolları değnek gibi, zayıf bir adamdı. Yüzünün gösterdiği gibi değildi hiç. Çabuk çabuk temiz gömleğini taktı sırtına, ak donunun üstüne sarkıttı. Kuşağını bağladı. Kesesinin, Esme gelinin bebeği için sakladığı teknenin yerinde olmasına dikkat etti.

Kır Abbas, gözlerini kısıp ince ince süzdü ortalığı. Sonra: «Ben bir de Esme geline uğramak istiyorum. O da bizim. Uğramazsam ayıp olur...» dedi.

«Bu aklını çok sevdim bak!» dedi Cennet karı. «Helbet o da bizim! Ekmeği yidikten sonra mı gideceksin, yoğsam yimeden mi?»

«Yimeden!» dedi Kır Abbas.

«Haydi, var da geliver öyleyse!..»

Kır Abbas torbayı sırtına vurdu, Senem'e de şöyle bir baktı, kapıya yürüdü:

«Beni beklemeyin!..» dedi.

«Karnın açtır herif! Bak aş bişirdik! Var da geliver...»

«Beklemeyin dedim ya! Belki Esmegil'de yirim iki dıkım, sonra ordan geçerim...»

«Nere geçermişsin ordan?»

Kır Abbas çıktı:

«Bağa geçerim bağa, Purluğa!.. Benim yerim ora değil mi? Bilmiyor musun Cennet hanım?..» dedi, yürüdü.

İkinci Bölüm

1

KAPLUMBAĞALAR

Sade asmaların dibi serindi.

Başka yerler kavruluyordu.

Dişi kaplumbağa boyuna kaçıyordu. Ovacık yolunun üstündeki bayırdan aşağı, taşlara dikenlere, pur yavşanlarına basa basa inip geliyordu. Ardından gelen erkek yetişmesin diye bütün gücünü, gayretini harcıyordu. Asmaların dibi, kafasının içinde, sepserin bir anıydı. Uzağı da, yakını da billur gibi gören küçük gözleri, o yeşilliği yakalamıştı en sonunda! Asmalar karşıda, tam karşısındaydı.

Bu kadar «hızlı» gitmenin hiç gereği yoktu ama, erkeğin «niyeti bozuk»tu!

Bahar geleli durmadan niyetini bozuyordu erkek! O zaman başlıyordu taak taak vurmaya! Ardından vurmaya...

Erkek böyle vurmaya başlayınca, dişinin de niyeti bozuluyordu! Onun için dişi kaplumbağa, erkeğin niyetini sezer sezmez kaçıyordu. Eğer canı çiftleşmek istemiyorsa, eğer çiftleşmenin yeri değilse, tak taklar başlamadan kaçıyordu.

Taşların dikenlerin, pur yavşanlarının arasından yürüyüp gelirken birden bir «uçurum» çıktı önüne. Erkek on beş, yirmi «adım» gerideydi. Uçurumun kıyısına yaklaştı. Kırış kırış boynunu iyice uzatıp aşağıya baktı. Eh, çok «derin» değildi. Dibi de yumuşak topraklardı, görünüyordu. Zeki gözlerini yumdu. Başını, ayaklarını içeri çekti. Kendini yan döndürüp bırakıverdi boşluğa.

Karnı yukarı düşmüştü. Canı acımıştı biraz. Ama hemen döndü. Ayaklarını, başını çıkardı. Gideceği yönü buldu. Hızlı hızlı yürüdü.

Erkek uçurumu fark etmedi, ansızın yuvarlandı. Dört ayak

üstüne düştü. Hiç vakit geçirmeden iki yanına bakındı, dişiyi gördü. Tozlu yolun başında bekliyordu.

Bekliyordu, çünkü önüne yeni bir uçurum çıkmıştı. Hemen uçurumdan atladı indi. Bu sefer karşıda dik bir yamaç vardı. İyi biliyordu, bağ bu yamacın ardındaydı. Biraz tırmandı. Çok zordu bu yamacı aşmak. Düşünüp kalmıştı ki, erkek ansızdan geldi, «Tak!» etti ardından. Vurmasıyle aşağıya yuvarlanması bir oldu. Başını, ayaklarını içeri alamamıştı. Her yerleri acıdı. Erkek de yuvarlandı, üstüne düştü.

İkisi birlikte biraz çabaladılar. Kalktılar.

Dişi kaplumbağa artık kaçamayacağını iyi biliyordu.

Erkeğin gözleri yumuk, kaşları çatıktı. Öfkeliydi. Birkaç sefer tak tak vurdu. Çok öfkeli vuruyordu. Niyeti çok bozuktu.

Kaşla göz arasında dişinin de niyeti bozuluverdi. Dişi, kendi huyunu saklayamıyordu. Bu iş tatlı işti.

Bu tatlı işin arasında dişi kaplumbağa, asmaların serinliğine yetişemediğine yanıyordu. Yetişebilse, daha tatlı olacaktı. Serinlikte tatlı olduğunu hayal meyal biliyordu.

Hendeğin dibinde işler iyi gidiyordu. Erkek kaplumbağa mutluydu. Bundan mutlu bir ilgi yoktu erkek kaplumbağanın yaşamında. Dişi kaplumbağa da mutluluk duyuyordu.

Birden ılık bir rüzgâr başladı.

Uzaklarda, çok uzaklarda ekinler dalgalandı.

Hendeğin ardındaki bağların yaprakları hışırdadı.

Bağda koruklar kabarmıştı. Kırlarda kadıbaşı otları, ufacık boylarıyle çiçeğe durmuşlardı. Kır Abbas'ın sevinci ağada beyde yoktu. Asmaların dibine uzanıyor, salkımları öpüyor. Avcuna alıyor, «Aman aman!» diyor, şapur şupur öpüyordu. Yaprakları yüzüne gözüne sürüyordu.

Ilık rüzgâr çıkınca kalktı, ellerini kıçına koydu, yürümeye başladı. Bir süre rüzgârın estiği yöne gitti. Bağrını açtı: «Buraya es, buraya!..» dedi. «Ciğerlerimin içine es!..» Bağın yukarı başına kadar gitti.

Dönüp, Ovacık yoluna baktı. Hendeğin dibinden yürüdü. «(Ne gözel yeşerdi! Ne gözel üzümler oluyor! Hay gözünü sevdiğim hay!..)»

Hendek iyice yerleşmişti. Çökmüştü epeyce, «(Dört kış geçti üstünden! Bahara yenilemeli bari!.. Bir daha yenilersek epey gider!..)»

Bellenmiş toprak irmik gibi dağılıyordu ayaklarının altında. «(Bu iş gözel iş! Bir köyde bağ oldu mu, bayâ yakışığı geliyor! Şarap bekmez oluyor...)»

Hendeğin dibinden yürürken ince bir ses duydu. İpince, «Hiyk, hiyk, hiyk!..» eden bir sesti.

Yavaşça hendeğin başına çıktı. Gözlerini sıkıp aşağılara baktı. Evet! Oradalardı:

«Ocağınız sönsün soykalar! Ulan heç durmadan çataşıyorsunuz be!..» Usulca çömeldi oraya... «Hemi de ne çoğaldınız!..»

Dişi kaplumbağa bayılmış gibiydi. Boynunu sarkıtmıştı.

Bir «tatlı» sevişmenin içindeydiler. Çok tatlı...

«(Sevişin ulaan!)» dedi Kır Abbas. «(Sizinki de bu, bizimki de bu! Kuşun, kurdun, insanoğlunun, hayvanoğlunun tek derdi bu, anasını satayım! Yimek, içmek, sıçmak, sonra da bir kuytuya çekilip sevişmek!.. Ocağınız sönmesin... Hemi de akın akın geliyorsunuz asmalara!)»

Hiç kıpırtı yapmadan, hendeğin başından indi. Bağın içine yürüdü. Eğilip asmalardaki salkımları okşadı. «(Kadıbaşı otları çiçek açıyor. Denelerinize alaca düşüyor. Ağastos gelince tadından yinmez olacaksınız...)»

Talvarın gölgesine geldi.

Dört tane zerdali dikebilmişti. Rıza bırakmamıştı fazla diksin. «Bağın içine ağaç dikilmeyecek! Bağınki bel ile yeldir. Belini eksik edersen körelir. Yelini kesersen gene körelir! Bağın içinde ağaç istemem!..» Şimdi o dört fidan büyüyordu.

Kalktı, kuyudan dört kova su çekti. Zerdalilerin dibine döktü. Bağın içine bir daha dolaştı.

Döne dolaşa, kaplumbağaların başına geldi.

Ayrılmışlardı. Dişi bir yanda, erkek bir yanda, yamaca tırmanıyorlardı. Dik bir yamaçtı. Yarı yerine kadar tırmanıyorlar, kıçları üstüne düşüyorlardı.

İkindiye kadar, akşama kadar uğraştılar, çıkamadılar.

Akşam olunca oraya büzülüp kaldılar.

göze geldiler. Kır Abbas döndü, yürüdü. «(Bu yıl buralarda ne çok bu meretlerden! Irıza görmeli! Birine bir zarar veriyor muyum, görmeli!..)»

*
**

Rıza, ekinin peşinde yorulup bitti iyice.

Gene dört büklümdü. Gene kıvrana davrana buğday biçiyordu. Karısı Döndü, her yılki gibi gayretliydi. Yorulduğunu sezdirmeden çalışıyor, çırpınıyordu. Çocuklar terlemişlerdi. Hüseyin'in beli ağrıyordu. Naciye'nin kolları kopuyordu.

«Eyice öğlen oldu!» dedi Rıza. «Acıktım...»

Komşu tarlalarda herkes yemeğe oturmuştu.

«Gidip hemen yoğurt ezeyim...» dedi Döndü.

Naciye, «Ben de geleyim ana!» dedi.

Döndü baktı, kızı yorgundu: «Gel bakalım!» dedi.

Ana-kız, azıklarının bulunduğu gümülün yanına vardılar. Bir tek alıç, bir tek ahlat yoktu kırlarda. El kadarcık gölgeden yoksundular. Kırlar titreye titreye, Babas, Kumartaş köylerinin ardındaki dağlara kadar uzayıp gidiyordu.

Sarmısak ezdiler. Yoğurt kesesini çıkardılar.

Sarmısak kokusu, hâlâ dört büklüm orak biçen Rıza'ya kadar vardı.

Naciye, kesede ne yoğurt varsa hepsini anasının önündeki çanağa boşalttı.

Döndü, sarmısakla yoğurdu alıştırdı. Üstüne su ekledi, ezmeye başladı. Biraz daha su ekledi, «Güzel oldu, çağır gayrı bubangili!..» dedi.

Naciye, yerinden kalkmadan: «Bubaa! Üseyin ağaa! Durmuş!.. Zeki!..» diye bağırdı. «Sufra hazır, geliverin!..»

Döndü:

«Bugün, insan başına birer de yumurta var! Bohçayı aç Naciye!» dedi.

Naciye bohçadan yufkaları, haşlanmış yumurtaları çıkardı. Yumurtaların kabukları kırılmıştı.

«Çağırdın mı? Geliyorlar mı?»

Rıza, elindeki orağı, son yaptığı destenin üstüne attı. Ağrıyan belini küt küt ettirdi:

«Haydin bakalım haydin!» dedi çocuklara. «Acıktık eyice!..»

Çocuklar sofranın başına yürüdüler.

Rıza ağır ağır onları izledi.

Karşıdaki bağlar, kıracın bir yerinde yeşil bir yama gibiydi. Ortasında Kır Abbas'ın talvarı, talvarın üstünde çulu, yorganı da buradan belli oluyordu. Mezarlık, mezarlığın üstündeki köy «yok» gibiydi.

Belki her yılkinden çok sıcak vardı bu yıl.

Rıza sırtında bir yandan sıcağın, bir yandan birikmiş terin, tozun ateşini duydu. Boynu, kulağı kaşınıyordu. Otururken karısına baktı, karısı da terliyordu. Ter, kaşlarından gözlerine iniyordu.

«Bu yıl şu evin önüne bir kuyu kazmaya ne dersin Döndü?» dedi. «Yani bir denesek hakkından gelemez miyiz, haa?»

Döndü:

«Bana sorma, Üseyin'e sor, Durmuş'a, Zeki'ye sor! Kocaman delikanlı oldular, baksana...»

Rıza, karısının ilk kocasından, yani öz ağasından olan oğluna baktı:

«Ne dersin ağa?»

Hüseyin:

«Bana mı sordun? Ben şimdi boğazlar meselesiyle uğraşıyorum.»

Rıza:

«Uğraş bakalım!» dedi. Gözlerini kısıp sağ yanındaki tarlalara baktı. Herkes beşer altışar kümelenip gölgesiz sofralara oturmuştu. Sessiz öğle öğünlerini savıyorlardı. «Herkes boğazlar meselesiyle uğraşıyor Üseyin!» dedi. «Emme ben bu kuyu işini bir düşüneceğim. Akşama kadar terliyoruz, toza kire batıyoruz, varınca iki kova su çeksek de dökünüversek kötü mü olur?»

Naciye:

«Valla ben -bir başlayıveren olsa- kendim kazarım o kuyuyu!» dedi. «Bir kere gördük nasıl kazıldığını...»

Rıza, yufkanın arasına dürdüğü yumurtayı iki tıkımda bitirdi. Sonra yoğurttan kaşıklamaya başladı. Dudaklarında yumurta sarıları:

«Hemi de bu yıl bağ boğacağız Döndü! Bekmez kaynatacağız, şarap sıkacağız! Çok su nüzüm edecek! Bir kilo bekmeze beş kilo su derdi Irauf hoca... Evimizin önünde bir kuyu bulunması eyidir. Muhtar Battal'ın akıl edip de köye bir bunar getireceği yok nasıl olsa...» dedi. Kaşığını yoğurt çanağına daldırdı.

*
**

Muhtar Battal:

«Bir su ver Güley!» dedi karısına.

Güley, koca tasa su doldurup verdi:

«Suyumuz çok ılımış, al bakalım!» dedi.

Battal, dolu tası sonuna kadar dikti. Ekmekle, yaprak sarmasıyle, yoğurtla dolu karnı, bir tas ılık suyu da içince temelli şişti. Cump cump ediyordu karnı:

«Bugün orağı kurtarıyoruz. Çok bir iş kalmadı şurda. Kendime yarım seet istirât veriyorum. Gümülün kölgesine uzanacağım. İsteyen istirât etsin, isteyen kalkıp çalışsın...» dedi.

Çarıklar ayaklarını sıkıyordu. Çözdü çıkardı. Ayaklarının bütün teri yün çoraplara geçmişti. Çoraplar ıpıslak olmuştu. Yatacağı yeri kollarıyle gelişigüzel düzledi. Bir parça buğday sapı aldı, başının altına koydu. Uzandı, gözlerini yumdu.

Yolunu yarılamış, aşağıya devrilmiş güneş şimdi daha çok yakıyordu. Kırlar bir yangın yeriydi. Yanıyordu. Biçilmiş ekinler, biçilecek ekinler, kurumuş otlar çatırdıyordu.

Güley'le kızı Alime, sofrayı topladılar. Birer tas su içtiler. Güley geğirdi:

«Kel Bektaş, Mart köyüne bir yalak ısmarlamış, içinde üzüm çiğnemek için, Hasayaz'dan mı, Çubuk'tan mı, bir yerden dört dene de küp gelecekmiş... duydun mu Battal?» dedi.

Battal gözlerini açmadı:

«Bağında üzüm olan küpünü de bulur, yalağını da! Vaktı gelince biz de buluruz, marağ etme!» dedi.

Alime, nalınlarını taktı ayaklarına. Anasının ardı sıra buğdayın yanına yürüdü:

«Bu yılki düğünlere bakıver gayrı sen ana!» dedi.

Güley:

«Tozak köyünün avratları içerler içerler, Turna dansı oynarlar! Erkekleri de dost dost deyi hû çekerler...»

Alime orağını aldı. Bağlardan yana baktı. Bağlar sessizliğin içindeydiler. Bağlarda serinlik, bağlarda yeşillik vardı, yeşillik uyuyor gibiydi.

«Ben üzümün asmadan kopar-kopmazki tadını marağ ediyorum ana!»

Güley, kızına alayla baktı:

«Her şeyin tezesi, genci tatlı olur! Hem de gençler her şeyin tezesine tamah ederler...» dedi.

Alime:

«Sen en çok neye tamah ediyorsun ana?» diye sordu.

Güley, elindeki demeti, destenin üstüne attı:

«Ben mi? Benim tamah ettiğim bir şey kalmadı kızım. Emme birez bekmeze tamah ediyorum. Yoğurdun içine döküp döküp yimeyi...»

«Hörü ebem de öyle diyor gı ana! Öteygün kuyunun başında löbedimi bekliyordum. Hörü ebe geldi. "Yavrularım, yavrularım!.. Şu bağlar olsa da güplere bekmezleri doldursak, yoğurtların üstüne döküp döküp yisek..." Karılar gülüştüler: "Yoğurdun üstüne bekmez mi dökülür? Dökülürse nasıl olur öyle?" Hörü ebe de: "Eyi olur yavrularım, hoş olur analarım! Datlı olur kızlarım!.." dedi, gülüştük...»

Battal yarım saatı doldurmadan kalktı. Yakasını bağrını açtı. Gümülün gölgesi sıcaktı. Daha da terlemişti. Siline kaşına yürüdü, ekinin yanına geldi:

«Ne üstüne höküm yörütüyorsunuz bakalım?» dedi.

Güley sustu.

Alime boş bulunup, «Anam yoğurdun üstüne bekmez döküyor. Hörü ebem de "Eyi olur yavrularım, hoş olur analarım, datlı olur kızlarım!" diyor. Onu konuşuyoruz...» dedi.

Battal orağını aldı, eğildi:

«Yaşlılar öylesini sever Alime! Kına sakallı Abbas emmin de yoğurdun üstüne bekmez dökmeyi severmiş. Bahar geldi mi çulun arasına yastığını yorganını sarıp gidiyor Purluğa; yaz altı ay Cennet halanın yanına uğramıyor. Yaşlılık... Üstüne bekmez dökülmüş yoğurda «karga beyni» derler hemi de. Gerçekten de doğrudur. Bütün Çubuk yanlarında, Haymana köylerinde yoğurdun üstüne bekmez dökerler, «karga beyni» deye deye çalarlar kaşığı!.. Kır Abbas bilir hepsini...»

*
**

Kır Abbas talvarın gölgesinden kalktı.

Ellerini kıçına vurdu, asmaların arasında dolaşmaya başladı. Salkımlar gittikçe kabarıyor, kabardıkça tatlanıyordu. Tanelerin büyüdüğü, renklerinin gittikçe döndüğü gözle görülür gibi belli oluyordu.

«Dök ulan kadıbaşı otları, çiçeklerini döööök! Üzümler olsun, bekmezleri kaynatalım, yoğurdun üstüne döküp döküp yiyelim. Çalalım kaşığı, çalalım kaşığı!.. Küp küp şarapları da sıkıp düğünlerde gözel muhabbetler kuralım. Dök çiçeklerini, anasını sattığımın otları!..»

Kadıbaşı otları, ufacık boylarını havaya dikmişler, pembe çiçeklerini sere sere sıcağa dayanmaya çalışıyorlardı. Şimdiye kadar çok açmışlar, çok kurumuşlardı. Vakti gelince gene açacaklar, gene kuruyacaklardı.

Kır Abbas, gezintisini sürdürüyordu. Geçip giderken bir asmanın dibinde, ayaklarını yarı yerine kadar toprağa gömmüş bir kaplumbağa gördü. «(Çoğaldılar dedim ya!)» dedi kendine. Baktı, kaplumbağa sıkıntılar içindeydi. «(Ne yapıyor bu?)» dedi, dikkatle baktı. Usulca çöktü oraya, kaplumbağayı gözlemeye başladı.

Hayvan kıpırdamadı. Arka ayaklarını kürek gibi açtı. Toprağı oydu oydu. Başını kaldırıp güneşe baktı bir ara. Sonra durdu. İşedi. İşediği yeri eşti eşti. Ters döndü. Arka ayaklarını yaydı. Gözleri kocaman kocaman olmuştu. Ya çok acı içindeydi, ya çok tatlı anlarından birini yaşıyordu. Boynunu uzattı. Uzattı uzattı. Uzunca bir süre öyle kaldı. Kıpırdamadı. Sonra birden

boynu düştü. Bir daha, bir daha, bir daha düştü. «İyk! İyk! İyk!..» sesleri çıkardı. Teknesi yere yapıştı. Bayılır gibi olmuştu. Bir süre böyle kaldı. Neden sonra gözlerini açtı. Eştiği çukurun üstünden kalktı. Çekildi biraz. Döndü, çukurun içine baktı. Küçücük gözleri bir anda hoşlantıyla parladı. Çil yumurtalarını bırakmıştı çukurun içine.

Hemen ayaklarını kürek yaptı. Toprakla örttü yumurtaların üstünü. Birkaç «adım» yürüdü. Durdu, büyük bir içtenlikle, tatla bir daha baktı çukura. Bir daha, bir daha baktı. Başka asmaların dibine doğru yürüdü.

Dişi kaplumbağa iyice uzaklaşana kadar Kır Abbas yerinden kıpırdamadı. Sonra yavaşça kalktı, tahta nalınlarını çıkardı. Toprağa çıplak ayaklarıyle basarak, kaplumbağanın yumurtladığı çukura yanaştı. Yumurtalar görünmüyordu. Örtmüştü. «(Ufacık ufacık yumurtalar emme de zor çıkıyor çıktığı yerden!)» dedi. «(Gördün ya Kır Abbas!.. Dünyada daha bilmediğin neler var! Gördün ya!.. Hemi de gördün ya, ne çok kaplumbağa varmış Tozak kırında!.. Tozak kırında ki... hepiciği bizim purluğa cem oldular... çokaşıp geldiler bağların yeşiline, valla billâ pravo!..)»

2

BAĞBOZUMU

Kır Abbas'ın sabrı sineri kalmadı.

«Vakitler geçmiyor, geçmiyor, geçmiyor!..» diye söyleniyordu. Sabahlar oluyor, akşamlar olmuyordu. Herkes harmanların yerini süpürüyordu. «(Elinizi çabuk tutun dürzüler! Çabuk süpürü-süpürüverin... Erolanlar erdi, ötekiler de eriyor, elinizi çabuk tutun, size çabuk tutun diyorum!..)» Vakti geçirmeyen onlarmış gibi kızıp köpürüyordu uzaktan.

Bir gün değneğini aldı: «Varayım, ağızlarına tüküreyim şunların!» dedi, harman yerine yöneldi. Asmaların arasından üzümlere baka baka gidiyordu. Hendeği geçecekti. Birden durdu. «(Dur Kır Abbas dur!)» dedi. «(Boş gitme, üzüm götür gariplere!.. Erolanlardan götür. Bir anlasınlar, üzüm neyimiş? Dön Kır Abbas dön, haşşöyle!..)»

Döndü. «Emmeee, neyin içinde götüreceksin o kadar insana yetecek üzümü? Haha!.. Haha!..» diye güldü kendine. Sonra: «Giderim anasını satayım köye. Girerim dürzülerin evlerine, alırım iki sepet. Dört sepet. Bilirim yerlerini. Kaşıklığını bilirim dürzülerin...» Yürüdü. «Sepetleri alırım ellerime, satıcı gelmiş gibi, bağıra bağıra dolaşırım harmanları... "Gelin ha, gelin ha! Kilci geldi ha! Üzümcü geldi ha! Satmıyorum, öyle veriyorum ha!.." Yaparım anasını satayım...»

Köy içi vızılar sinekti. Kimsecikler yoktu. Rıza'nın avluyu açtı. Hayatın direğinde bir sepet asılıydı. «Tamaaam!» dedi. «Gördün mü nasıl bildim? Elimle koymuş gibi!..» Hemen merdivenleri çıktı, sepeti aldı. Kirli yapağı doluydu sepet. Kötü kötü kokuyordu. «Olsun!» dedi. «Kuyudan su çeker, pampak ederim!» Oraya bir yere boşalttı yapağıları. Odalardan birini açtı, kapı kilitli değildi. «Kitlemezler. Neye kitlesinler? Ne nüzümü var?» Görünürlerde sepet yoktu. Kerpiç ambara baktı

içerdeki. Bir kazan, bir testi, bir göveç; fakat sepet yoktu. Öteki gözüne baktı ambarın. «Tamam!» dedi. İçinde çıkılar, kör bıçaklar, Döndü gelinin ebesinin, ninesinin gününden kalma taş boncuklar, bir öküz tarağı, nal, nalça eskileri... Çakmak taşları, düven dişleri...

«Hey gidi Döndü gelin heyy! Bir insan bu kadar tutumlu olur mu a kızım? Ne yapacaksın bu ıncığı cıncığı?..»

Boşalttı her şeyi ambarın içine. Çıktı dışarı. «(İki sepet, ikisine de maşşallah! İki de boklu Cennet'in ordan alsam dört eder. Dört sepet de benim gibi bir eşeciğe çok!)» İndi Rıza'nın merdivenlerden. «Çok!..» dedi inerken.

Evine geldi. Bildiği yerlerden sepetleri bulup çıkardı. İçlerindeki yünü yapağıyı, ıncığı cıncığı boşalttı. «(Dört sepet senin gibi bir eşeciğe çok Kır Abbas!)» dedi. Yürüdü. «(Çok emme ne yapacaksın?)»

Bağlara geldi. Doğru kuyunun başına vardı. Sepetleri yan yana dizdi. Çektiği suyu boşalttı, çektiği suyu boşalttı üstlerine. «(Ah gidi Döndü ah, aldın alalı heç su yüzü göstermedin mi bu sepetlere? Boklu Cennet haydi neyse. Emme sen bari birez temiz ol a kızım!)»

Dört sepetin dördünü de doldurdu üzümle. Getirip kuyunun başına koydu. İkisini alıp bir tarttı ki... «Olanağı yok!» dedi. «Sen bunları götüremezsin hey Kır eşek! Birer birer taşı bari! Ne kadarcık yol?»

Dört kova daha su çekti. Döktü üzümlerin üstüne. Sonra sepetlerin ikisini aldı, bir daha tarttı. «(Vazgeç, vazgeç, heç adını boklama! Nene gerek? En şuradan aşşaya. Çık hendeğin başına. "Ulaaan Irıza, ulaaan Battal!.." Çağır dürzüleri. Ver ellerine ikişer ikişer. Sen de yörü ortalarından. Olsun bitsin. Ne yoruyorsun kendini?)»

Hemen gitti. Hendeğin başına çıktı. Ellerini ağzında boru yaptı:

«Irı...» dedi, kaldı. «(Şimdi hepsi koşar gelir? Ne dürzüdür onlar! İşlerine öyle gelir! Ne cinfikirdir onlar!..)»

Atladı hendeği geçti. Mezarlığa girdi. Mezarların arasından, başlarından, ayaklarından geçti. Sel çukurlarından, tarla-

lardan harman yerine vardı. Rıza tınazlarını süpürüp bitirmişti. Rüzgâr bekliyordu. Kağnının gölgesinde oturuyordu. Döndü de Hüseyin'le, öteki çocuklarla tohumluk dövüyordu.

Seslendi:

«Irızaaaa!»

«Buyur Abbas emmi!»

«Irıza yeğenim, gel benimle!»

Hemen Battal'ın harmana doğruldu.

Rıza ardı sıra geliyordu. Yetişti:

«Ne var Abbas emmi? Bir şey mi oldu gene?»

«Gel sen... şimdi anlarsın.»

Battal'ın daha işi vardı. Alime düven dövüyordu, Battal'la Güley de sürülmüşleri yığıyorlardı.

«Battal, hey Battal! Az gel benimle...»

Battal geldi:

«Hayrola Abbas emmi? Ne var?»

«Gel benimle!»

Bağlara doğru yürüdü.

«Yavu Abbas emmi, neye insanı patlatırsın?»

«Eee patlama! Gel dedim, geliver!..»

«Sakın bağlara bir şey mi oldu?»

«Yooo, ne olacak bağlara?»

«Ne var öyleyse?»

«Şimdi göreceksiniz...»

Hendekten atlayıp bağa girdiler. Rıza, Battal, asmaların arasından, ama hiçbirine bakmadan, ermiş, alarmış salkımları görmeden Kır Abbas'ı izlediler. «Pire gibi» gidiyordu «dürzü»!.. «Hiç yaşlıyım, kocayım dediği yok»tu. «Gönlü genç»ti.

Kuyunun başına geldiler.

«Alın şunları ikişer ikişer!»

«Ne bunlar Abbas emmi?»

«Ne bileyim? Üzüm *heralda*...»

«Ne olacak bunlar?»

Kır Abbas, yerde duran değneğini aldı:

«Tutun ikişer ikişer! Biriniz sağıma, biriniz soluma geçin. Yörüyün benimle!» dedi.

Yürüdüler. Hendeği, mezarlığı, sel çukurlarını, tarlaları geçip harmanlara geldiler.

«O kadar işin arasında insanı bir avara edersin ki Abbas emmi!.. Geleydin, oturaydın kağnının kölgesinde. Salaydık iki delikanlı. Alıp geleydiler. Şart mıydı senin dönüp dönüp bu yolları yürümen, bu ısıcakta? Şart mıydı bizim işimizi bırakmamız?»

«Fark etmez Battal, heç fark etmez yeğenim! Dahi işlerin irellemesine yararı dokanır. Haydin bakalım. Tüm harmanları dolaşacağız şimdi. Hiç kaşınızı eğmeyin. Bir salkım sen, bir salkım Irıza... İkişer salkım vereceksiniz ev başına... Ben de başınızda olacağım... Yörüyün bakalım...»

Ellerini değneğiyle birlikte kıçına koydu. İki adım kadar önden yürüdü... Harmanlara geldiler...

İkişer salkım veriyorlardı.

«Doyumluk değil, tadımlık!» diyordu Kır Abbas. «Elinizi çabuk tutun! Çok bir gün kalmadı şunun şurasında! Çok çok on gün. On gün sonra doya doya üzüm yiyeceksiniz. Haydi süpürün. Haydi savurun. "Es mini mini mini!.. Es Süleyman!.." deyin, essin ölüzger. Essin de bitirin işlerinizi...» Uzata uzata herkese aynı sözleri söylüyordu.

Alanlar, alıp yiyenler; «Aman kendi üzümün başkaymış!» diyorlardı. «Tezesi tatlıymış! Purluğun üzümü tatlıymış!..» Ellerindeki salkımları teneliyorlardı.

Dağıtım bitti.

Kır Abbas:

«Elinizi çabuk tutun, çabuk tutun komşular! Şu bağları bozalım. Sabrım sinerim kalmadı, bilmiş olun!..» dedi. Tahta nalınlarını sürüyerek, değneğini taşa toprağa vurarak, çekildi gitti Purluğa doğru.

Yusuf, Senem, Cennet karı arkasından baktılar.

Cennet karı: «(İşi gücü okkabazlık Kır domuzun! İşi gücü, başına milleti biriktirip okkabaz oyunları çıkarmak!)» Sonra döndü Yusuf'la Senem'e: «Haydin anam, davranın!» dedi. «Şim-

di ölüzger çıkar. Kalan yerleri süpürüverelim. Haydin, bir gayrat daha...»

*
**

Harmanlar kalktı. Samanların çekilmesi bitti.

Erkekler öküzlerin kuyruklarını kıtlattılar. Götürüp kuyunun başında sırtlarını, kafalarını yudular, taradılar. Bazıları da beş kilometre ötedeki Çukurviran köyüne, Kızılırmağa gittiler. Öküzlerini orada yuyup taradılar.

Kır Abbas gelip gidip duruyordu köye:

«Hazırsınız avratlar, hazırsınız gelinler? Hazırsınız değil mi?» diyor, ev ev geziyordu.

Kadınlar:

«Bir güncez daha Abbas emmi, hemen bir güncez daha!.. Her iş bitti, kendi sırtımız kaldı! Bir düzen tutup onları da yuyuverelim, ne olur!..» dediler.

«Bunca yıldır bekledim, patlamadım. Bir gün daha beklerim. Haydi, elinizi çabuk tutun!..» Dönüp dolaşıyor, «Size bir gün değil, iki gün izin verdim, iki uzun gün! Sırtınızı başınızı yuyun. Yamalıklarınızı yamayın. Değerli geysilerinizi çıkarın sandıklardan. Bebelerinizi bezeyin. Gelinler altın akçalarını taksın. Delikanlılara çevrelerini, poçularını verin. Haa unutmayın, sakın unutmayın, toprak göveçleriniz var ya, dar boyunlu, küçük; onlara yoğurt üğündürün, yağlı olsun. Birer dığan da yaprak sarması hazır edin. Yumurtalar bişirin, yağlı ekmekler yapın. Purluktaki kuyunun dolayına geniş bir halka olup lokma paylaşalım... Ellerinizi çabuk tutun...» diyordu. Yeni yeni «icatlar» çıkarıyordu...

Durduğu yerde duramıyordu. Başını kaldırıp kaldırıp güne bakıyordu. Gün, bir türlü evip kıvramıyordu. «(Tilkiyi yüzdün burnuna getirdin Kır Abbas, sabret gayri! Haydi, az daha sabret!)» diyordu.

Gitti, Rıza'yı buldu evinde.

Evin önünde bir kuyu yeri işaretlemişti Rıza. Hüseyin, eline kazmayı almış, girişmişti. «Nasıl olsa biz kazacak değil miyiz?» diyordu oğlan, «bir an önce başlayalım, bir an önce bitirelim...»

«Gel benimle Irıza!» dedi. «Haydi çabuk, çabuk!..»

Rıza, «(Gene ne bulduysa buldu!)» dedi, düştü ardına.

«Battal, gel yeğenim yanıma!»

Battal da indi geldi aşağıya.

Avludaki sunak taşına oturdu Kır Abbas:

«Çökün şöyle yeğenlerim!»

Rıza ile Battal çöktüler.

«Battal, bağ yeğenim, beni eyi dinle! Görüyorsun, yaptık bir iş, emme gözel yaptık! Yarından sonra bağ bozuyoruz. Tüm avratları dolaştım. Onlara iki gün izin verdim. Ne bişirecekler, ne geyecekler, birem birem anlattım. Şimdi size demem şu: Yarından sonra, gün doğandan batana kadar... bu köyün muhtarı, üyesi, öne geleni ben olacağım! Bütüüüüün yetgileri alacağım elime. Hep barabar toplanacağız. Kağnıları koşacağız. Kalburları köfeleri, hem de sepetleri alacağız. Töreniyle, töresiyle bağlarımızı bozacağız. İstediğim yetgi, bir yıl değil, bir ay değil, -işaret parmağını uzattı- bir güncez! Gün doğandan batana kadar...»

Rıza da, Battal da güldüler.

«Gülmeyin!» dedi. «Sen yüzü yumuşak herifin birisin Battal! O gün her yetgi benim olacak, tamam mı yeğenim?»

Battal: «Tamam...» dedi. «Mühürleri de ister misin?»

«Mühürler senin olsun, istemem! Kimseye ceza kesecek değilim! Sen komşulara o gün için yetkilerin bende olduğunu söyleyiver, yeter...»

«Pekey Abbas emmi...»

«Eferim yeğenim! Hemi aslan, hemi de kaplansın! Bir kere daha girdin gözüme...» Rıza'ya döndü: «O gün sen de benim emrimdesin Irıza! Sen de, Battal da... Biriniz sağımda, biriniz solumda... Anlıyor musunuz?»

Rıza, ellerini birbirine çarptı, güldü:

«Sen yetgileri şimdiden takındın bile Abbas emmi!»

«Ne olacaktı? Takınmayacak mıydım? Yarından sonra gün doğandan batana kadar dedim emme şimdiden hazırlık yapıyorum! Boş mu durayım?»

Battal da güldü:

«Tamam tamam Abbas emmi, emrindeyiz, söyle sen!»

«Eferim yeğenim! Seni çok çok beğeniyorum! Emme Irıza'yı geç! Ciğerini bilirim onun, emme neyse! Haa bak, deral Çukurviran'a habar salacaksın, Berber Sefer gelecek. Hemen bugün! Bütün delikanlıları, bebeleri, herifleri tıraş edecek. Sakalları hep kazıyacak. Sade benim sakal kalacak. Herkesin bıyıkları tımar edilecek. Yarın akşama bu iş tamam! Hemen şimdi bekçiyi sal Çukurviran'a. Gelmezlenir felân ederse, "Muhtar Battal'ın dişi ağrıyor!" desin. Hemi de "hak"ını toplayıp götürsün. Tamam mı yeğenim? Bu bir. İkincisi, er avrat, çoluk çocuk, herkes yarın gece, küllü suyla mı olur, killi suyla mı olur, kafayı gözü yuyup parlatacak! Kulakta boyunda saç kırığı, öteberi görmeyeceğim. Heralda bunu demeye nüzüm yok emme demiş olayım. Bilip duruyorlar ki bağbozumuna gidiyoruz. "Bismillâh!.. Bismişââh!.. Allah allah!.. Evel allah, daim allah!.." deyip üzümleri kıracağız. Halka olacağız, lokma paylaşacağız...»

«Helbet helbet!» dedi Battal. «Bunu demeye nüzüm yok!»

«Üçüncüsü...»

«Çok mu daha Abbas emmi?»

«Dinle sen! Üçüncüsü, o sabah senin at süslenip boncuklanıp hazır olacak!»

«O da neden Abbas emmi?»

«Nedenini söylemem... O gün görürsünüz... Hepsi bu kadar. Şimdi deral Çukurviran'a bekçiyi sal...»

Battal kalktı:

«Pekey...» dedi.

Rıza:

«Bana bir iş yok mu şimdilik?» diye sordu.

«Eh, yok...» dedi Kır Abbas. «Sen de otur, tırnaklarını kes! Herkese yay bu dediklerimi. Delikanlılara habar ver, yarın akşamüstü bana uğrasınlar. Onlara komutlarım var. Ara sıra beni göreceksin helbet. Bakarsın aklıma yeni bir "icat" gelir... olur ya!..»

Kalktı, değneğini aldı, vura vura çıktı gitti.

Rıza ile Battal ardından bakıp güldüler.

Doğru evine geldi:

«Cennet!»

«Söyle Abbas.»

«Eyisin işallah?»

Cennet şaşırdı:

«Eyiyim...»

Geçti.

«Yusuf!»

«Efendim buba.»

«Nassın oğlum?»

«Eyiyim buba.»

«Bana bir kırmızı yelek bul oğlum...»

«Kırmızı yelek, kırmızı yelek?.. Olur buba, benimkini giyersin, sana uyar...»

«Bir de şal kuşak?»

«O da tamam buba.»

«Bir çift çorap, nakışlı!»

«O da tamam!»

«Çarık?»

«O da tamam.»

«Hepsi bu kadar oğlum. Bunları hazır et gözelce... Yarın akşama isterim. Kendine de çekidüzen ver. Burnuna bıyığına dikkat et...»

«Pekey buba.»

Hayat sekisine çıktı:

«Senem!»

«Buyur buba.»

«Nassın kızım?»

«Eyiyim buba.»

«Şuraya bir keçe çıkar kızım. İki de yastık... Uzanayım.»

Senem koştu: «Hemen buba!..» Keçeyi çıkardı, serdi. Duvarın dibine iki yastık koydu. «Tamam buba...»

«Çocuklara değerli geysilerini geydir. Yeşer'i süsle. Kendini süsle. Yarından sonra gün doğarken bağbozumuna gidiyoruz. Ellerin içine çiçek gibi çıkacaksın. Yeşer'i, Haydar'ı, Fatma'yı çiçek gibi çıkaracaksın. Selede sepette değerli neleri varsa geydir...»

«Pekey buba...»

«Tamam kızım, hepsi bu kadar! Yusuf'u sesle bana!»

Yusuf geldi:

«Buyur buba.»

«Çukurviran'dan berber Sefer gelecek, onu hemen bana getir!»

Yusuf güldü:

«Pekey buba!..»

«Gülme, heç gülme, ciddî ol!.. Sefer'i bana getir...»

Uzattı ayaklarını, ellerini başının altına koydu, gözlerini yumdu: «(Bir işi yaptık madem, tam yapalım!)» dedi kendi kendine: «(Öyle değil mi emme?..)»

*
**

Cennet karı: «(Ossuruğu cin herif, ossuruğu cinli herif!..)» diyordu içinden. «(Bir kıvrattı ki kirişini köylünün! Sanırsın bağbozumuna değil, bayrama gidiyoruz! Bu ossuruğu cinlinin düretmesi hep bunlar! Ne nüzümü var bu kadar sıkıntının? Ekmeğimizi, katığımızı alıp gitsek olmaz mıydı?..)»

Vakit geçmiyordu, geçmiyordu! Geçmek bilmiyordu. Patlayacaktı Kır Abbas. Hayat sekisine, keçenin üstüne uzanıyor, tırmarlanmış sakallarını bıyıklarını oynuyor, usturaya tutulmuş yanaklarını okşuyor, vakti geçiremiyordu.

Akşamı zor etti.

Rıza'ya, Battal'a eski komutlarını yeniledi. Yapılanları, hazır edilenleri sordu. Köyde kimin sakalı varsa kesilmişti. Herkes yunmuş arınmıştı. At hazırdı.

«Tamam yeğenlerim! Eferim! Her şey hazır! Her şey tamam!.. Hele bir sabah olsun! Haa Irıza, okulun anahtarını ver. Yemekten sonra delikanlıların birezini yanıma yolla. Biri bir lâmba yakıp gelsin okula. Deral dediklerimi yap...»

Rıza, anahtarı verdi: «(Bey, köyün beyi kesildi kır herif!)» diye söylendi gitti.

Yemeği karısı kızıyle yedi o akşam. Güldü söylendi. Şakalaştı. Değişti, bambaşka bir adam oldu. Geçti, keçenin üstünde delikanlıları bekledi sonra. Beklerken Yeşer'i çağırdı yanına,

öptü, sevdi. Başından sonundan türküler söyledi. Biraz da kendi uydurdu:

Ak üzümün asması
Ne hoş olur kesmesi
Çok zor imiş bilmedim
Gizli sevda çekmesi...

Asmada üzüm kaldı
O kızda gözüm kaldı
Gelcem dedi gelmedi
Diyecek sözüm kaldı...

Uyduruyordu...

Cennet karı ellerini dizlerine vurdu:

«Amanın nerelere gideyim!.. Aklını oynatacak herif!.. Kendi kendine destanlar düzüyor!.. Kendi kendinden neler yakıştırıyor!..»

Senem de: «Aslandır bubam! Aslan, aslan!..» diyordu.

Delikanlının biri geldi:

«Hazırız Abbas emmi!» dedi.

«Oh hele şükür! Hazır mısınız yeğenim? Dur geliyorum, ben de hazırım...»

Kalktı. Nalınlarını taktı, değneğini aldı. Gene kendi kendine türküler söyleyerek indi gitti.

Delikanlılar okulun önünde bekliyorlardı. Birinin elinde bir lâmba vardı. Açtılar kapıyı, girdiler. Çocukların ufacık sıralarına oturdular.

«Yeğenlerim, dinleyin! Eyi dinleyin!..» dedi. Uzun uzun anlattı. Kim ne olacak? Şafak sökerken burada nasıl buluşacaklar? Her hazırlıklarını tamamladıktan sonra, tastamam güneş doğarken komşuların önüne nasıl çıkacaklar? bir bir anlattı, belletti.

Geç vakit dağıldılar.

Eve geldi, Yusuf'u uyandırdı:

«Nere koydun öteberileri oğlum?» dedi.

Yusuf kalktı yatağından. Gözlerini oğuşturdu. İçeri gitti. Bir bohça aldı geldi: «Kırmızı yelek, şal kuşak burda! Çarıklar da şurda bir yer olacak buba!» dedi. «Direğin dibinde, çuvalın içinde ıslı... Üstünde taş var...»

Senem, yorganı göğsüne çekip doğruldu:

«Gene mi bağa buba? Burda yatmıyor musun? Yerini hazırladımdı gözelce...» dedi.

«Burda yatacağım kızım, burda yatacağım emme erken kalkıp gideceğim! Nüzümlü şeyleri belli yere koyayım ki sabaha zorluk olmasın!..»

Kaynatasının şiltesini sekiye sermişti Senem. Cennet karı da oraya bir yere kıvrılmıştı.

Kır Abbas, nalınlarını çıkardı. Poçusunu, kuşağını çözdü. Girdi yatağa, gözlerini yumuverdi.

Karısı, kolunu başının altına almıştı. Uyanıktı.

Şafak söktüğünde, ilk horozlar deli deli öttüğünde, Cennet karı gözünü açıp baktı ki kocası yok. Bohçasını, çarıklarını alıp gitmiş!

Gitmişti. Şimdi orada, okulun önünde bekliyordu.

Delikanlılar geliyorlardı. Hepsinin koltuğunda birer bohça, dallarında birer tüfek...

«Tamam mısınız yeğenlerim?»

«Tamamız Abbas emmi!»

«Yörüyün öyleyse!»

Köy içinde kuyulara doğru gittiler. Ümmet kuyusunu, Cennet kuyusunu geçtiler. Çatak'ın dereye girdiler. Derenin içi alaca karanlıktı. Horozlar hâlâ ötüyorlardı.

«Tüfekler sıkılı mı?»

«Sıkılı Abbas emmi...»

«Bırakın onları şöyle bir yere.»

Delikanlılar tüfekleri yaşlı kayalara dayadılar.

«Açın bohçalarınızı! Koyun derilerini çıkarın! Makas getirdiniz mi?»

«Getirdik Abbas emmi.»

«Çuvaldız?»

«Getirdik Abbas emmi.»

«İp?»

«Getirdik Abbas emmi.»

«Koyun onları önüme.»

Koydular.

Yere bağdaş kurup oturmuştu. Derileri kesti biçti. Dikti. Yedi delikanlıya, yedi başlık yaptı. Başlıklara boynuzlar taktı, taktırdı. *Uzun uzun uğraştı. Uğraştılar.*

«Geçirin bakalım kafalarınıza!» dedi.

Geçirdiler. Sadece gözleri, ağızları açıkta kalıyordu. Öte yanları, yüzleri yapağıların içindeydi. Kim oldukları bilinmezdi. Birbirlerine gülmeye başladılar.

«Gülmeyin!» dedi Kır Abbas. «Bırakın gülmeyi şimdi. Kuşakları kuşanın. Sidiklikten düdüklüğe kadar çekin şöyle... Haaş...şöyle!.. İşte böyle...»

Delikanlılar hâlâ birbirlerine gülüyorlardı.

«Kamaları da sokun belinize!»

Kamaları soktular bellerine.

«Takın tüfeklerinizi!»

Tüfekleri taktılar dallarına.

«Köyün üst başından ağın, usul usul bağlara varın. Kapının yakınlarına yatın bekleyin. Aynan dediğim gibi... Unutmayın...»

«Tamam Abbas emmi...»

«Haydin öyleyse: Uğurlar olsun!..»

İki delikanlı kaldı. Onların başlığı, bıçağı yoktu. Onlar temiz tıraş olmuşlardı. Düğünlerde giyindikleri gibi giyinip gelmişlerdi.

«Siz de beni geydirin çabuk!..»

«Olur Abbas emmi.»

Kırmızı yeleğini giydirdiler. Şal kuşağını *kuşattılar.* Çarıklarını, çoraplarını geçirdiler ayaklarına...

«Başlığımı getirin!»

Başlığı sarı dikenlerden, asma yapraklarıyle örülmüştü. Arada buğday başakları vardı.

Poçusunu çözdü:

«Oturtun onu başıma!» dedi.

Oturttular:

«Eee Abbas emmi, bir yakıştı, bir yakıştı, valla!..»

«Helbet yakışacak! Ellerinize sağlık! Kılıcımı verin!»

«Kılıç»ı tutulmamış bir ekmek aktaracıydı. Parlaktı. Uzundu. Verdiler.

Soktu beline:

«Tamam mı? Eyi mi?»

«Tamam Abbas emmi, çok eyi!..»

«Hele hele?»

«Valla çok eyi!»

«Eyi madem...»

Ortalık aydınlanıyordu.

Artık horozlar durmuştu.

Serin, temiz güzel bir sabahtı. Gün güzel başlıyordu.

Kır Abbas, kılıcı elinde, başındaki başlığı düzelte düzelte geziniyordu. «(Bir günün beyliği beylik Kır Abbas! Atın üstünde öyle bir kurul ki, herkesin yüreği oynasın yerinden! Oynasın anassını satayım!..)» *Gezinirken derenin serinliğinden hoşlanıyordu.*

Az sonra Rıza ile Battal atı çekip getirdiler. Eyerlenmiş, pusatlanmıştı. Kozalarla, boncuklarla iyice süslenmişti. Eyerine, başına, boynuna süslü kolanlar vurulmuştu.

Rıza ile Battal da tüfeklerini takmışlardı. Kırmızı yeleklerini giymişlerdi.

Kır Abbas'a güle güle geldiler karşıdan:

«Ulan Abbas emmi, ulan Abbas emmi! Ne olmuşsun habarın var mı?» diyordu Battal.

Rıza da: «Eyi olmuşsun!..» diyordu.

«Gün doğası oldu mu?»

«Eh, vaktidir.» dedi Battal.

«Haydi öyleyse, bindirin beni ata! Şöyle gözelce bindirin yeğenlerim. Çok dıkkat edin. Bir taşın yanına çekin atı ki kolay bineyim. Kırk yılı geçiyor, ata binmedim, ayıp değil yeğenlerim... Unutmuşumdur...»

Atı bir yaşlı kayanın yanına çektiler. «Bismillâh, bis-

mişââh!» deyip Kır Abbas'ı bindirdiler. Atın gemini, çilbirini verdiler eline.

«Eyi mi Abbas emmi?»

«Eyi, çok eyi yeğenlerim...»

«Irâtsın ya?»

Bir kuruldu, bir kasıldı:

«Irâtım!» dedi.

Rıza ile Battal gülüyorlardı.

«Geçin sağıma soluma! Takın tüfeklerinizi! İşte gün doğuyor. Babas, Kumartaş köylerinin ardındaki dağın başı sırmalandı. Emrimdesiniz!..»

«Tamam Abbas emmi!»

«Yörüyelim öyleysem!..»

«Kılıç» sağ elinde, atın gemi sol elinde. Başını çeke çeke sürdü atı.

Rıza ile Battal da iki yanından yürüdüler.

«Bugün bu Tozak köyünün "paşa"sıyım. Herkes biliyor, değil mi?»

«Biliyor Abbas emmi.»

«Kel Bektaş da biliyor mu?»

«Biliyor, Abbas emmi.»

«Çok eyi... Yörüyün bakalım...»

Yürüyorlardı.

Köy içine kağnılar sıralanmıştı. Kağnıların ucu mezarlığa, musalla taşına varıyordu. Kalburlar küfeler kağnılara dizilmişti. Kadınlar kızlar, azık torbalarını takınmışlardı. Çocuklular çocuklarını vurmuşlardı sırtlarına. Sarı çiçekli yazmalarını örtünmüşlerdi. Herkes çiçek gibiydi.

Daha çok kasıldı Kır Abbas:

«Göğsüm kabarıyor Irıza!» dedi atın üstünden.

«Sağol Abbas emmi! Ömrün uzun olsun...»

«Kendimi endirip seni bindiresim geliyor...»

«Ayıp ettin Abbas emmi!»

Yürüdüler.

Herkes kaş kaş olmuş Kır Abbas'a, başındaki başlığa, altındaki ata bakıyor, gülüyordu.

Cennet karı başını yere eğmiş, dudaklarını ısırıyordu. «(Deli, gözüm kör olsun deli! Eğer bir fiske aklı kalmışsa kör olayım...)» diyordu içinden...

Senem, Yeşer'in kolundan tutmuştu. Kaynatasına hayrandı. «(Aslan bubam, aslan!..)» diyordu.

«Battal!»

«Buyur Abbas emmi!»

«Bana "emmi" demek yok! Bana "paşam" diyeceksin!..»

Battal: «Buyur paşam!» dedi, güldü.

«Şu gelinin elindeki gözel kızı kaldır bana, öpeceğim!»

Koluyla Yeşer'i gösteriyordu.

Battal, Yeşer'i tuttu, kaldırdı.

Aldı, öptü öptü öptü:

«Kız gözel kız, sen ne datlısın?» dedi. «Sen kimin kızısın?»

Yeşer, paşanın sakalını tuttu: «Ben biymedim mi şanki, şen dedemşin...» dedi.

«Hele böcüye« Hele boncuğa, hele!» Bir daha öptü, «Verin anasına!.. Güllere çiçeklere belesin!..»

Battal, «Pekey paşam!» dedi, Yeşer'i anasına verdi.

Kağnıların önüne vardılar.

Hörü ebe:

«Yavrularım, yavrularım! Bu kim? Nerden çıktı? Hele şunun halına!..» diye vızlıyordu. «Bir deyiverin, kim bu yavrularım?..»

Kırmızı yelekli, dalı tüfekli delikanlılar, musallanın yanında alayı durdurdu. Paşa öne geçti. Rıza ile Battal da iki yanına durdular. Delikanlılar Rıza'nın, Battal'ın sağında solunda yerlerini aldılar. Çıt çıkmıyordu kalabalıktan.

Süslü atın üstünde süslü paşa, kılıcını salladı:

«Yörüyün!..»

Kağnılar ince ince gıcırdıyordu.

Purluğa, bağların kapısına vardılar.

Birden, bağrışarak, ellerindeki tüfekleri sallayarak, boynuzlu boynuzlu delikanlılar çıkıverdiler. Bağın kapısını sımsıkı tuttular.

Karılar, gelinler şaşırdı:

«İnaaa, bunlar kim?»
«Kele bacım kim bunlar?»
«Kim bunlar gıııı?»
Paşa kılıcını kaldırdı:
«Duruuuun!»
«Durun... Durun!..»
«Durun... Durun!..»
Rıza:
«Durun!..»
Battal:
«Durun!..»
Paşa atını sürdü.

Rıza, Battal, kırmızı yelekli delikanlılar, ardı sıra gittiler. Herkes koşuşup vardı. Bebeler şirinleyip havaya havaya sıçrıyorlardı. Gelinler kızlar fışkırıyorlardı. Ne gülünç şeylerdi! Başlarında boynuzlar... Sadece gözleri görünüyordu. Yedi taneydiler. Tüfeklerini gelen kalabalığa doğrultmuşlardı. Kapıyı da tutmuşlardı.

Paşa konuştu:
«Açın kapıyı!»
«Açmayız, açmayız!..»
«Açın: Size kuzu vereyim!..»
«Açmayız, açmayız!..»
«Açın: Size koç vereyim!..»
«Açmayız, açmayız!..»
«Açın: Size at vereyim, kısrak vereyim!..»
«Açmayız, açmayız!..»
«Açın: Size altın akça, gümüş sikke vereyim!..»
«Açmayız, açmayız!..»
«Açın: Size ne isterseniz vereyim!..»
Sözleri hazırmış meğer:
«Kız isteriz, kız isteriz!..»
Paşa, yanındakilere sordu:
«Anlamadım: Ne istiyorlar?»
Battal:
«Kız istiyorlar!..»

Rıza:

«Kız istiyorlar!» dedi.

«Kız mı istediniz, kız mı?..»

«Kız istedik, kız kız!..»

«Kaçar dene kız istediniz?»

«Birer dene, birer birer...»

Paşa yanındakilere döndü:

«Çok soylu yiğitler, birer dene istiyorlar. Eferim!..» dedi. Ardına döndü: «Gözel kızlar seçilip gelsinler!.. Yedi gözel kız istiyorum, çabuk gelsinler...»

Yedi kız seçilip geldi. Yanakları parlıyordu. Battal'ın Alime, Rıza'nın Naciye içlerindeydi...

«Endirin beni atımdan!»

Atından indirdiler.

«İki dene daha isterim!»

İki kız daha geldi.

İki kırmızı yelekli delikanlıya buyurdu:

«Varın, biriniz bir başlarına, biriniz öbür başlarına dikilin haydin!..»

Kırmızı yelekli delikanlılar, yedilerin birer başlarına dikildiler. Dokuz oldular.

«Endirin tüfekleri!..»

Tüfekleri indirdiler.

«Yörüyün kızlar benimle!»

Kızları yanına alıp yürüdü: «Seçin birer dene!» dedi.

Dokuzlar, birer kız seçtiler.

«Açın kapıyı!..»

Kapıyı açtılar.

«Eş eş dizilin yolun iki yanına: Bir kız bir oğlan...»

Eş eş, yolun iki yanına dizildiler.

Delikanlılar, önceden hazırladıkları salkımları kızların ellerine verdiler. Kızlar salkımları göğüslerine kaldırdılar.

Paşa, olup bitenleri bir bir izledi. Sonra atın başına geldi:

«Bindirin beni çabuk!» dedi.

Bindirdiler.

Kılıcını havada sallayıp bağın çatma kapısını gösterdi:

«Selesini, sepetini alan içeri! Bağbozumu baş-la-dıı!..»
Kendi de atını sürdü.

*
**

Öğleyin, kuyunun çevresinde, kadınlar bir yanda, erkekler bir yanda, halka oldular.

Dokuzlar, eşleriyle gelip paşanın elini öptüler. Kendilerine açılan yerlere oturdular.

Lokma uzun sürdü.

Şakalaştılar.

Lokmanın sonunda, dokuz delikanlı, dokuz kız, karşılıklı el vura vura mâni söyleyip oyun oynadılar.

Alçak dallı üzümler, hele hele yâr hele
Ne de ballı üzümler, öldürdün ya sen beni!
Geyin kuşan kaçalım, hele hele yâr hele
Benim sende gözüm var, öldürdün ya sen beni!..

Kır Abbas'ın paşalığı sürüp gidiyordu.

3

SAÇI

Gülmenin, şakalaşmanın sonu yok gibiydi. Hem elleri işliyordu, hem dilleri. Dişleri de işliyordu. Dolu küfeleri ikişer ikişer elleşip kağnılara taşıyorlardı.

Gün ikindiye devrilirken asmalarda üzüm bitti. Ak salkımlar, mor salkımlar, koparılıp küfelere, sepetlere, sonra da kağnılara yerleştirildi.

Kır Abbas, musallanın üstünde başlığını düzeltti:

«Haa, gelelim şimdi size diyeceklerime...» dedi. «Evlâtlar, analar, sunalar! Dahi anaların sırtındaki, kundaktaki bebeler! Eyi dinleyin! Bağcılık pirli zenâttır! Piri Hurşut aleyhüsselâmdır. İlk çubuğu o çakmış yeryüzüne. Öteki dürzüler de bakmış. Emme biz bakmadık. Tozaklılar, biliyor yada bilmiyorsunuz, bağcılığın töresinde, ilk bozulan üzümü yimezler! Höyt, kıpraşmayın! Bugün emrimdesiniz. Süküt durun. Dinleyin! İlk üzümü "saçı" kılarlar. Nerden mi biliyorum? Anayın dininden biliyorum dürzü! Kitaptan okudum, Garkın köyünün hocasına git de sana yerini göstersin! Saçı kılmak deşşet bir şeydir emme bunu siz değil, kimse bilmez! Saçı kılmak bağcılığın töresinde olan bir iştir. Bütün gözel töreleri unuttuğunuz gibi bunu da unutmuşsunuz. Sabret aykırı Bektaş, sen de saçı kılacaksın, kılma da göreyim!.. Sana namaz kıl demiyorum, ilk üzümü saçı kıl diyorum, zor bir iş değil. Haa, efendime söyleyim, nerdesin ulan Battal, sana söylüyorum, ilk üzümü saçmak diyorum emme, bu iş size ağır gelir, biliyorum. Helbet, gördünüz mü nasıl bildim? Onun için bu töreyi birez kitaba, birez de Tozak köyüne uydurup yenileyeceğim komşular! Eyi kulak verin! Kağnılarda, köfelerde ne kadar üzüm varsa sizindir! Emme kalburlarda, sepetlerde ne varsa saçılacak! Üzümlüye, üzümsüze verilecek. Yok mu öyle kimse? Bulacağız, nerden bulursak bu-

lacağız! Haydin bakalım! Şimdi köye! Kağnılar ağır ağır yörüsün. Evlerin önüne bırakın öylece. Sonra kalburları, sepetleri alın, Irıza'nın okulun önüne toplanın. Evet herkes, karılar, kızlar, herkes. Evet kaç kalbur varsa, kaç sepet varsa... Sepet-LEER, kalbur-LAAR diyorum... Kürtçe mi bu, dürzü? Tamam, haydi marş marş...»

İndi musallanın üstünden. Oğlunun, gelininin, karısının yanına yürüdü.

Cennet karı kızarıp bozarıyor, renkten renge giriyordu:

«Naha gözlerin kör olmasın Kır şeytan!..» diyordu.

«Sust!» diye çıkıştı Kır Abbas. «Sen töre möre bilmezsin! Sen benim dediğimi yap sade! Kağnıyı evin önüne yıkar yıkmaz, sepetleri, kalburları al, okulun önüne gel. Senem, Haydar, Yusuf, Yeşer, Fatma... hepiniz! Gelmeyin de göreyim!..» Ötekilere bağırdı: «Elinde kalbur olmayanlar da, sepet olmayanlar da gelecek!.. Ne olacağını okulun önünde bildireceğim...»

Kağnılar tozuta tozuta köy içine girdi. Uzamış gölgelerini çiğneye çiğneye sokaklardan evlere dağıldılar.

Kadın kız, herkes bir coşkunluğun içindeydi. Çabuk çabuk öküzleri çözüyorlardı. Küfelerin üstüne çul yarımı, kilim eskisi örtüp hemen kalburları, sepetleri alarak okulun önüne koşuyorlardı. «Kır herif»in çıkaracağı oyunları merak ediyorlardı. «Emrimi dinlemeyenleri sürütürüm!..» diyordu. «Ah biri dinlemese de seyir, şamata olsa köyün içinde!..» diyorlardı. «Ula Kel Bektaş, ula sakar Üseyin! Hadi gösterin kendinizi!..»

Kır Abbas okulun önünde dikiliyor, gelenlere bakıyordu. Gelen sepetini, kalburunu koyup bekliyordu. Kalabalık gittikçe çoğalıyordu. Kadınlar kızlar, yaşlılar, gençler, geliyorlardı.

Kır Abbas hepsini uzun uzun süzdü:

«Bu köyün sırtı yere gelmez komşular!» dedi. «Yani ki Zaloğlu Rüstem gelse, gene gelmez. Yani size çok çok eferim Tozaklılar!..»

Herkes birbirine bakındı:

«Başka gelecek yok!» dediler.

«Dinleyin öyleyse: Şimdi kime saçı kılacağız? onu söylüyorum. Çoluk çocuk hep barabar Ankara yoluna. Yüzbir'in ora-

ya eneceğiz. Gelen geçen yolculara vereceğiz. Anladınız ya... Yolculara saçı kılacağız...»

«Oooo! Ooooo!..» Bir homurtu başladı.

«Bırakın homurtuyu! Daha akşama vakit var...»

«Herkes mi gidecek?»

«Evet herkes... Torunum Yeşer bile gidecek... Kaç adımlık yol da üşeniyorsunuz?..»

«Evlerde kim kalacak?»

«Evlerde köpekler kalacak! Köpekler de bizimle gitmek isterse hiç kimse kalmayacak! Sünnü köylerinden gelip soyacak değiller ya evleri!..»

«Eyi valla...» dediler.

«Eyi tabiî... ne sandın?»

Battal:

«Daha ne duruyoruz komşular? Yörüyün!..» dedi. Kır Abbas'a döndü: «Sen de geliyor musun Abbas emmi?»

Birden içine bir duygulanma doldu:

«Geliyorum yeğenim, gözünün karasına kurban olduğum! Köyün böyle günü olur da ben gelmez miyim hiç? Tabutun üstünde olsam gene kalkar gelirim ben...»

Herkes bakıyordu.

Battal, Kır Abbas'ın koluna girdi. Sepetini öbür eline aldı. Kalabalık yol verdi, yürüdüler. İndiler aşağı doğru.

Az sonra Rıza da koluna girdi Kır Abbas'ın. Üçü yan yana gidiyorlardı. Rıza'nın da elinde sepet vardı. Gölgeleri arkalarından uzayıp kalıyordu.

Tatlı bir ikindi serinliğiydi. Artık güneş yakmıyordu. Boyunları, kulakları, koltuk altları terlemiyordu. Yürüdükçe patikanın tozunu havaya kaldırıyorlardı. Yürüdükçe Ankara yoluna yaklaşıyorlardı. Şimdi geçen «otopos»lar, kamyonlar, «minipos»lar daha iyi seçiliyordu. Kamyonları, otobüsleri bir an önce durduramadıkları için üzülüyorlardı. Kısa bir süre sonra bunların ardı kesilecek sanıp korkuyorlardı. Birbirini geçen geçeneydi. İnce, uzun bir kuyruk olmuşlardı patikada. Kır Abbas, Rıza, Battal çok arkalarda kalmışlardı.

Battal: «Komşular eyi coştu Abbas emmi!» dedi.

«Önlerinde ne varsa silip süpürecekler!»

Kalabalığın ucu yola vardı. Sepetleri kalburları şarampolun berisine bıraktılar.

Biraz sonra arkadakiler yetişti.

Kır Abbas:

«Komşuları yolun kıyısına diz Battal!» dedi.

Battal şarampoldan atladı. Yüzünü kalabalığa döndü: «Buraya dizilin...» dedi.

Tozaklılar, Battal'ın dediğini yaptılar. Yol boyunca uzun bir diziydiler. Kimi sağa, kimi sola bakıyordu dizidekilerin.

Gün iyice sallanmıştı. Akşam oluyordu. Otobüsler geçmiyordu. Tozaklılar tasalanmaya başladılar. En çok tasalanan Rıza idi. Şimdi gün batacaktı. Kır Abbas'ın «hökmü» geçerse ne olacaktı?

Kır Abbas:

«Tasalanmayın! Daha çok otopos, minipos geçer burdan! Kapış kapış olacaklar. Yani heç birini durduramazsak, yada geçen olmazsa, sepetleri kalburları yolun üstüne bırağır, döneriz köye...» dedi. «Ne tasalanıyorsunuz?..»

«Canım hele bekleyelim...» dedi birkaç kişi...

Az sonra bir cip göründü. Ankara'dan geliyordu. Tozların önünden yuvarlanıp geliyordu. Kır Abbas hemen kolunu kaldırdı. Duracak cipe benzemiyordu gelen. Hızzzzt!.. sildi geçti. Toza boğdu her yakayı. İçinde kim vardı, kim yoktu, göremediler.

«Domuzun sattığı!..» diye bağırdı Battal.

Hörü ebe, «Tuuu, ocağınız bata!..» diye tükürdü ardından.

«Eyice bozum etti bizi!» diyordu bazıları.

Hâlâ ardından bakıyorlardı.

«Biri daha geliyor!.. Biri daha geliyor!..»

Ankara'dan doğru bir otobüstü. Dağ gibi büyüyüp geliyordu. Geliyordu ki Tozaklıların yüreklerine umut doldu. «(Bu duracak, kesin duracak!..)» dediler. Elli adım kala, kollarını kaldırdılar. Yaklaşıyordu. Alnının üstünde yeşil yazıyle «Maşallah!» yazılıydı. Şoför kornaya bastı. Bekleşen Tozaklıların

içinde bir titreme oldu. «Düüüüüüüü...t!..» Uzun bir «düüüt»le geçti... gitti.

Rıza: «Maşşallah!..» dedi.

Kalabalığın kolu kanadı kırıldı.

«Maşşallah ki maşşallah!» dedi Battal. «Maşşallah dürzülere!»

«Bu böyle olmayacak Abbas emmi!» dedi Rıza. «Akşama kadar dünyanın tozunu yutacağız. Günün hökmü geçiyor. Buna bir çare bulalım...»

Geçen otobüsün tozu yatıştı, Kır Abbas yolun üstüne çıktı: «Toplanın şöyle yanıma!» dedi. «Yolun bir karış yerini boş komayın. Kapatın gözelce. Ondan sonra isterse durmasın dürzüler! Ulan biz adam gibi durduralım dedik! Emme döyusların hiçbirinde adamlık kalmamış, anlaşıldı...»

Şoseyi sımsıkı kapattılar.

«Korkmayın!» dedi Kır Abbas. «Çiğneyip geçemezler, hiç korkmayın...»

Az sonra yukarıdan bir kamyon göründü. Tepeleme çuval yüklüydü. Yükün üstünde köylüler vardı. Her halde buğday doluydu çuvallar... Korna çala çala geldi. İyice yaklaşıp durdu. Bıyıklı, kara yağız şoför pencereden başını uzattı:

«Hayrola bre, ne bu hal?»

Şoförün yanında altı kişi vardı kendinden başka.

Tozaklılar arabayı çevirdiler.

Kalburları sepetleri kaldırdılar havaya...

Battal bağırdı:

«Buyrun üzüm alın, üzüm alın!..»

«Kaça?» diye sordu şoför.

Kır Abbas, Battal'ın yanındaydı:

«Hiçe, hiçe!» dedi. «Hiçe bu üzüm! Bu üzüm töre üzümü ki, satmıyoruz, saçıyoruz!»

Şoför, içerdeki yolculara baktı. Bıdırdaştılar. Kamyonun kapıları açıldı, birer ikişer atlayıp indiler... Soru üstüne soru soruyorlardı:

«Nerelisiniz siz?»

«Nerdee bu Tozak?»

«Ulan orada üzüm olur mu?»

«Çok da nezzetliymiş maşşallah!..»

Kır Abbas: «Tepedekilere de uzatın, tepedekilere de!..» diye bağırdı. «Kimse yoksun kalmasın...»

Arabanın tepesindekilere de uzattılar.

O sırada aşağıdan bir taksi çıktı. Tozuta tozuta yuvarlandı geldi. Kalabalığa yakın bir yerde durdu.

Tozaklılar, taksinin çevresini aldılar hemen. Kalburları, sepetleri uzattılar. Taksidekiler şaşkın şaşkın, «istemez!» işareti yapıyorlardı elleriyle. Omuzlarını çekiyorlardı.

Rıza bağırdı:

«Yol açın komşular, yol açın kamyon geçsin!»

Yol açtılar.

Kamyonun şoförü: «Maşşallah, eyi töreymiş, has töreymiş!» dedi, sürdü.

Rıza taksinin başına vardı. Sarı saç, sarı sakal, toz toprak içinde dört yolcusu vardı taksinin. İki kadın, iki erkektiler. «No no no!..» diyorlardı. Sürüp gitmek istiyorlardı.

Rıza «para» işareti yaptı parmaklarıyle; sonra: «Yok para, yok para!» dedi. «Bu bizim gelip geçene armağanımızdır!» fikrini eliyle koluyle anlatmaya çalıştı.

Kadınlar kısa kol, açık yaka giyinmişlerdi. Şortluydular. Yanık yanık şeylerdiler.

Biri arka kapısını açtı taksinin, yere atladı. Elinde küçücük bir «sözlük», yapraklarını evirdi çevirdi:

«Yuzüm? Yuzüm?» dedi.

Tozaklı kadınlar gülüştüler: «Üzüm üzüm...» dediler.

Rıza: «Bunlar turis yavu, turis!..» dedi.

Yolcuların dördü de indi.

Birinin göğsünde bir fotoğraf makinesi vardı. İkide bir güneşe bakıyordu.

«Tutun, üzüm tutun turislere!» dedi Rıza.

Kadınlar, sepetleri, kalburları uzattılar.

Erkeklerden biri elini şortun cebine attı, para çıkardı.

Rıza: «Yok para! No no no!..» dedi.

Kadınlar gene gülüştüler.

Yabancı yolcular birbirlerine bakıp bıdırdaştılar.

Elinde sözlük tutan sarı kız, sözlüğün yapraklarını bir daha evirdi, çevirdi:

«Cilinik?» dedi.

Kimse bir şey anlamadı.

Kadın parmağını sözcüğün altına koydu. Rıza okudu:

«Gelenek gelenek!» dedi. «Evet gelenek...»

Yolcular gene bıdırdaştılar.

«Eski?»

Rıza başını salladı: «Yok yok, yeni...»

Üzüm aldılar. Arabanın ardında bir mukavva kutuya koydular, kutu doldu.

Tozaklı kadınlar: «Birez daha alın, birez daha...» diye üsteliyorlardı.

İşaretle filân anlaşıyorlardı. Yolcu kadınlar mukavva kutuyu gösterdiler: «(Doldu, nasıl alalım, nerey alalım?)»

Göğsünde fotoğraf makinesi olan erkek güneşe bir daha baktı, sonra geçti karşıya üst üst beş altı resim çekti. Çoğunu habersiz çekmişti. Köylüler gülüştüler.

Fotoğraf çeken adam, sözlük tutan sarı kızla bıdırdaştı. Sarı kız sözlüğü karıştırdı: «Si-zin kôy?» diye sordu.

Rıza'nın karısı gösterdi: «Deeeeha bizim köy...»

«Adı onun?»

«Adı Tozak...»

«Tuzak?»

«Tozak!»

Rıza, fotoğraf çeke yolcunun elindeki deftere köyün adını yazdı: «Tozak...» Okudu: «To-zak...» dedi.

Hiç haberleri yokken, iki uçtan iki otobüs gelip durmuştu.

Kır Abbas bağırmaya başladı:

«Bırakın gayri turisleri! Tutmayın fazla!..»

Duran otobüsler korna çalıyordu. Yolcular pencerelerden başlarını uzatmışlardı.

Köylüler, sepetleri kalburları yolculara tuttular.

«Üzüm alın, üzüm alın!..»

Yolcular: «Kaça? Kaça?» diye sordular gine.

Çabuk çabuk, üzümlerin satılık olmadığını, bağlarının ilk ürünü olduğunu, töre diye saçı yaptıklarını anlattılar.

Otobüslerde ne kadar yolcu varsa boşaldı. Saçlı sakallı köylüler, yüzleri kapalı kadınlar, gözlüklü, tıraşlı memurlar... Çeşitli, karma karışık bir kalabalık, sepetlere, kalburlara saldırdılar.

Yabancı yolcular, arabalarını bir kıyıya alıp baktılar. Resim çektiler.

Üzüm alma işi uzun sürdü.

Tozak köyünün adını bütün yolculara bellettiler. Çoğunun sepetinde, kalburunda üzüm kalmadı.

Kır Abbas sevinçten uçuyordu. Hâlâ dikilip duran yabancı yolculara sokuluyor, işaretle bir şeyler anlatıyor, güldürüyordu.

Yolcu kadınlar, Tozaklı kadınlarla kaynaşıverdiler. «He he, hı hı!» diyorlardı. «No no no!..» diyorlardı.

Az sonra yabancılar ayrıldı. Hep birlikte ellerini salladılar arkalarından.

Gün indim iniyorum, gittim gidiyorum diyordu. Eli boş erkekler, eli boş karılar kızlar toprağa oturmuşlar, konuşuyorlardı. Konuları «Kaça?» diye soran yolculardı. «Cilinik» deyip gülüşüyorlardı. Kimisi de «yuzüm?» deyip gülüyordu.

Kır Abbas:

«Canım çok şaştınız! Neresi acayipti bu Alamanların?» diye sordu.

Kel Bektaş: «Alaman mıydı onlar? Ne biliverdin hemen Alaman olduklarını?» diye atıldı.

«Alaman-İngiliz... neyse!..» dedi Kır Abbas.

«Avratları yarı üryandılar!..»

«Tunç gibi sağlamdılar! Ne dudakları yalamaydı, ne yüzleri kavlaktı. Karnı tok, sırtı pekti hepsinin... Isıcakta geyinip örtünüp ne yapacaksın?»

Battal:

«Acayip olan bizimkilerdi! Ya durmadan geçip gittiler, ya durup "Kaça? Kaça" diye sordular. Böyle bir töreyi hiç mi görmediniz a dürzüler? Hiç mi duymadınız? Sankim dünyaya ilk biz getiriyoruz!..»

«Canım, Alaman sordu ya: "Eski?" Irıza da dedi ki, "Yok yok, yeni!" Yeni olur mu? Töre dediğin eskidir...»

Kır Abbas çok duyguluydu:

«Helbet eskidir, hemi çok eskidir! Emme unutulmuştur! Biz o eski töreyi yeşerttik! Ankara yolundan geçen otoposları durdurup üzüm verdik, saçı kıldık!..»

«Ulan o turistin biri ne çok iresim aldı! Çat çat çat!.. Ulan bir baktım, habire alıyor!.. Habire alıyor!..»

«Öyle bir töre ki, onların yurdunda yok! Yok ki, iresmimizi aldılar! Varınca kırallarına habar verecekler: "Böyle böyle, Türklerin bir töresi var, bu töreyi hemen alalım!" Alacaklar... Gâvurlar namussuz, açıkgöz oluyorlar! Geliyorlar, bizde gördüklerini hemen alıyorlar...»

Yarenlik uzayıp gidecekti. Ankara yönünden bir otobüs daha çıktı. Gün batıyordu. Bir serinlik çıkmıştı. Otobüs, tozuta tozuta geldi, durdu. Öyle rahat durdu ki, zaten duracakmış gibi bir hali vardı. Sepetleri kalburları uzattılar hemen:

«Üzüm alın, üzüm alın!..»

«Kaça?»

«Parasız! Saçı bu, eski bir töre!.. Hem eski, hem yeni!.. Tozak köylüleri bir eski töreyi yeşertiyoruz!..»

«Maşşallah!..»

O sıra otobüsün arka kapısı açıldı. Başında panama şapka, kolunda ceket, elinin çantasıyle Hamdi bey indi. Bir zaman köylülere baktı. Tozak'ta ne kadar insan varsa, yediden yetmişe, inip buraya gelmişti. Elllerinde sepetler, kalburlar... Kimi dolu, kimi boş... Bir hoş oldu gitti... Birden bağırdı:

«Nerde o Kır Abbas denen irezil? Nerde o deli Irıza? Bulun bana onları!..»

Kır Abbas'la Rıza, Hamdi beye sokuldular.

Birbirlerini tutup uzun uzun kucakladılar.

«Vay Hamdi beyim! Hele şükür geldin!.. Çok şükür!..»

Az sonra otobüs pat pat edip gitti. Üzüm yolcuların hepsine yetmemişti. Bazıları salkımları bölüşmüştü.

Tozaklılar, Hamdi beyi aralarına alıp köye doğruldular. Rı-

za'nın Gezici'si, «İnsan bir salkım da bana ayırır ulan!..» diyor, yürüyordu.

Onlar da, «Sen bizdensin, seninki köyde!» diyorlardı.

«Bayâ özledik seni Hamdi beyim!» dedi Battal. «Valla göresimiz geldi. Tam da bağbozumu günü... İnsan gayrat eder, bir gün önce gelir!»

«Akıl edemedim!» dedi Hamdi bey. «Kırılası kafamda akıl kalmadı. Ama bağbozumuna yetişemedikse, şenliğine yetiştim. Akşam cem olur, semâlar, turna dansları... ha? Ulan gözel töreler getiriyorsunuz buralara, gözel... gözel!..»

Hem yürüyor, hem «gözel» diyordu.

Senem:

«Hamdi beyim, insan bir sefer de çoluk çocuğu getirir! Yengemizi filân... Neye getirmiyorsun hiç?» dedi. «Tozak köyü sayanda bağlı bostanlı köy oldu. Gezip tozarlardı...»

«Benim avrat buralara gele mi bilir a kızım?» dedi Hamdi bey. «Köyleri köylüleri seven biri değil o! Otursun kasabayı beklesin! Kaymakam karısıyle, kumandan karısıyle gün gezmesi yapsın...»

Kel Bektaş:

«Sen de şuralardan bir sünnü köyüne var, bir köy karısı al. Hemi ucuza veriyorlar. Bin, iki bin... Senin için daha da kolaydır. Anlattığına bakılırsa gereklidir hemi de...» dedi.

Hamdi bey güldü:

«Geçti yeğenim Kel Bektaş!» dedi. «Baştan düşünüp sağlam bir köylü karısı almak varmış! Öyle bir köylü karısı ki, hem köye uyacak, hem kasabaya! Emme kasabadan aldık, halt ettik. Şimdi köye uymuyor...»

Gülüşerek yürüdüler. Köye yaklaşıyorlardı.

4

KOÇ KATIMI

Köy, günlerce şıra koktu. Sinekler çoğaldı. Bir arı oldu köyde, toz duman gibi savruldu. Küpler, testiler doldu. Ağızları sıvandı. Uzun süre bunları koyacak köşe bulamadılar evlerde. «Her iş dengini alana kadar biraz bocalarız!» diyorlardı.

Rıza'nın işleri de bir düzene girmişti ki!

Hamdi bey gitmeden 90.— lira topladılar.

Rıza gitti kasabadan biraz cam, biraz öteberi aldı. Okula bir pencere daha açtı. Kadınları toplayıp içini dışını sıvattı. Sıraları onardı. Kara tahtayı boyadı. Atatürk'ün camını, çerçevesini sildi. Bayrak eskimişti, yamattı.

Muhtar geliyor gidiyor, Rıza'ya takılıyordu: «Yeni bir okulun gereği yok yeğenim!» diyordu. «Bu sıva, bu bakım yirmi yıl yeter buna! Ak kireç olacağına, ak toprak olmuş, ne fark eder? Kiremit olacağına, dam olmuş, kapısı kapı, camı cam ya... Oturacak sırası, yazacak tâtası da var! Ankara'nın Çankaya okulu değil ya bu!»

Rıza bir gün çocukları topladı. İkişer ikişer el tutturdu. Bir çengi, bir çığlıkla köy içini dolaştırdı. Her yıl böyle yapıyorlardı. Alışmışlardı. Öğrendikleri bir iki marş eskisini, bir iki şarkıyı boza boza söyleyip köy sokaklarını dolaşıyorlardı. Marşlar çocuklara değil, yaşlı erkeklere bir şeyler söylüyordu asıl. Çocukların sesini duyunca Kır Abbas'ın gözleri doluyordu.

«Çekip bir de bağlara götüreyim şunları!» dedi.

Rıza çocukları getirirken, yüzünü yuyordu Kır Abbas. İnce ince çığlıklar duydu, ıslak ellerini sildi, kapıya koştu. Hızlı hızlı yürüyen gecikmiş bir kaplumbağayı geçti. Kapının çatmasına tutunup bekledi. Çocuklar ortalığı çınlatarak geliyorlardı. Kimi saçını kestirmiş, kimi ördürmüştü. Hiçbirinin önlüğü, yakası tokası yoktu. Alacalı basmalar, dokumalar içinde; ya-

malı, ekli, ulaklıydılar. Ak dişleriyle, büyüyen gözleriyle haykırıp geliyorlardı. Baştan ayağa bir şarkı, bir çığlıktılar. Bir şarkı, yepyeni... Bir çığlık, derinlerden... Yarınlara...

Rıza: «Duuuur!..» diye bağırdı arkalarından.

Hiçbiri durmadı. Hiçbiri duymuyordu, dinlemiyordu.

«Dur dedim heeeey!.. Dur, dur!..»

Baktı olacak gibi değil, koşup önlerine geçti. Kollarını havada salladı: «Duuur!..»

Durdular.

Rıza, Kır Abbas'ın yanına geldi:

«Nassın Abbas emmi? Eyi misin?»

«Kim, ben mi? Demir gibiyim, demir gibi!..» dedi Kır Abbas. Hemen ellerini kenetledi. «Demir gibiyim yeğenim Rıza! Gayrı eyice alıştım bu bağın havasına! Öldüğüm zaman mezerimi bir kıyısına eşin! Valla öyle alıştım!..»

«Ben de bebeleri topluyorum Abbas emmi! Şöyle sokakları bir dolaştırdım, hızlarını alamadılar, çekip buraya kadar getirdim...»

«Eyi ettin yeğenim, güzel ettin! Emme bağlarda üzüm kalmadı. Bu köylünün ağzına tüküreyim: Buraya bir güp bekmezle, beş on billur kupa koysalar, gelenime gidenime şerbet yapıp sunsam eyi olmaz mı? Şimdi şu bebelere birer kupa şerbet gerekmez miydi? Emme akıl etmezler yeğenim. Eyi işleri akıl etmezler. Ben burayı bir akbuba kuşu gibi bekleyip hıfzediyorum, emme onlar beni adam yerine koymazlar. Ne yapalım Rıza, bebeleri topladın okula, hayırlı olsun, "kuru kuru" hayırlı olsun yeğenim!..»

Rıza bir bozum oldu ki:

«Valla çocuk gibisin Abbas emmi!» dedi. «Bunların evlerinde bekmez dolu be! Güpleri şarap dolu! Damlarının merteklerine gözel asmaklar asılı! Bu devletleri onların nineleri, dedeleri mi gördü Abbas emmi? Ne tasalanıyorsun?..»

«Yooo yoooo!..» dedi Kır Abbas. «Öyle değil, öyle değil Rıza! Bebeyi sevindireceksin! Hiç olmazsa evlerden bir sini getirt, bir bakraç da bekmez... Birer kupa şerbet ver ki, "Okulun açıldığı gün şerbet içtik!" desinler. Sonra datlı datlı akıl-

larına getirsinler... Bebelik dediğin ne zati? Teze buzağı gibi gelir... geçer!.. Ardından gençlik gelir, o da geçer! Geçer namussuz!..»

«Olur Abbas emmi!» dedi Rıza. «Eyi söyledin! Hemen yapayım! Şimdi eyvallah!..»

«Güle güle yeğenim! Uğur ola! Yani güle güle!..»

Rıza bağırdı:

«"Eker Biçeriz"i söyleyerekten okulun önüne!»

Çocuklar kaynaştılar, döndüler...

Rıza ellerini kollarını sallayarak yanları sıra yürüyordu.

Kızların oğlanların ince sesleri havada dalgalanıyordu:

Sürer eker biçeriz
Güvenip ötesine
Milletin her kazancı
Milletin kesesine.
Toplandık baş çiftçinin
Atatürk'ün sesine...

Kır Abbas:

«Helbeeet!.. Helbet!..» dedi sesi titreyerek.

Biz ulusal varlığın
Temeliyiz köküyüz
Biz yurdun öz sahibi
Efendisi köylüyüz...

«Helbet!..» dedi Kır Abbas. «Helbet köylüyüz, helbet Gazi Hazratlarının sesini duyuyoruz, helbet!..»

Çocuklar okulun önüne geldiler.

Rıza:

«Şimdi paydos veriyorum!.. Ekmeklerinizi yiyip geleceksiniz!..» dedi, çocukları dağıttı. Seçtiği üç kızı şerbet işiyle görevlendirdi. Şerbetin pekmezi Rıza'nın evden gelecekti... Kızlar: «Yaparız Rıza emmi!» dediler.

*
**

Güzün güzel günleriydi. Köylüler arı gibi oradan oraya uçuşuyorlardı hâlâ. Cevizleri yoktu çırpılacak, kabakları yoktu

damların başına serilecek. Ama işleri vardı. İşleri bitip tükenecek gibi değildi. Kadınlar kuyunun başında yemelik arpa buğday yuyorlardı. Erkekler, Avşar deresindeki değirmende sıra bekliyorlar, öğütüp geliyorlardı. Evleri sıvamak için ak toprak getiriyorlardı. Geven kazıyor, diken biçiyorlardı. Bu iş bitse, öteki iş ağzını açıyordu.

Bir akşam Battal, beş on kişiyi topladı köy içinde:

«Koç katımını yapalım komşular...» dedi.

Tam da vaktiydi koç katımının.

Koyun sahipleri koçları kınalamaya başladılar.

Tozak'ta herkesin üç beş koyunu vardı ama herkesin koçu yoktu. Olmayanların koyunları olanların koçundan geçiniyordu.

Kınalı koçları çekip Seyranlı'daki ağıllara gidiyorlardı. Kadınlar katmer hazırlardı akşamdan. Tavuk kesen, yumurta kaynatan, kaymak biriktiren olurdu. Seyranlı'nın başında halka olurlar, getirdiklerini ortaya korlar, hep bir ağızdan dualarını okuyup lokmalarını paylaşırlardı. «Bismillâh!.. Bismişâh, allah allah!..» çekerek koçları katarlardı. Sonra gülmeye eğlenmeye geçerlerdi.

Şimdi tam vaktiydi.

Battal kalktı, Rıza'ya gitti.

Rıza tıraş oluyordu. Çukurviranlı Sefer gene gelmişti. Hem komşuları tıraş edecek, hem kalan «hak»larını toplayıp gidecekti. Rıza'nın sakalları köpük içindeydi.

«Irıza, kardaşlığım!» dedi Battal. «Sefer usta tam sırasında geldi. Şu ensemi kulağımı ben de bir biçime sokturayım. Efendime söyleyim, yüzümü de kazıtayım...»

Rıza:

«Yavu Battal ağa, koç katımı demiştin, iki gün ertelesen de bazara rastlatsak şunu, ha?» dedi.

Battal, bıyıklarını burdu, büktü:

«Bırak yavu!» dedi. «Bazarı mazarı beklemeyelim. Koç katımı da bir derstir be kardaşım! Hemi de böyük ders, bilene! Tevtere yazarsın, kıra gittik deyi... İstersen yaprağın altına ben de mühürümü basarım...»

Rıza, «Pekey pekey...» dedi, uzatmadı. «Kızlar oğlanlar koç katımı dersini görmekten yoksun kalmasınlar!» dedi.

Berber Sefer, Rıza'yı bitirdikten sonra Battal'ı aldı ele.

Rıza'nın karısı içeriden birer bardak ayran yolladı. İçtiler, ağızlarını sildiler.

Battal:

«Sana bir iş havale edeyim de aklında olsun Irıza!» dedi. «Yarın Kır Abbas'ı Seyranlı'ya getirmek senin görevin! "Beni unuttular..." diye kulağımızdan gebe eder sonra! Aman ha!..»

«Olur!» dedi Rıza. «Başka işin varsa onları da sar başıma! Kurul üyesi olacak dürzüler de kurula kurula gezsinler köyün içinde! Varlıklarıyle yoklukları belirsiz...»

«Haa valla eyi akıl ettin, sarayım bu işi Kel Bektaş'ın başına! Alıp gelsin Kır Abbas'ı oraya! Valla eyi akıl ettin Irıza! Ben onlar için bir işbölümü yaparım bu akşam...»

*
**

Ertesi gün kuşluk olmadan yola çıktılar. Her koçtan bir delikanlı sorumluydu. İplerini ellerine almışlardı. Koçlar birbirlerine saldırmak için iplerini tartıyorlardı.

Çocuklar yokuş yukarı koşuyorlar, zıplıyorlardı.

Kır Abbas'ı bir eşeğe bindirmişlerdi. Kel Bektaş da yanı sıra yürüyordu.

«Herkes gidiyor koç katımına, eyi! Emme seni neye götürüyorlar Abbas emmi? Valla anlamıyorum, anlamıyorum!» diyordu Bektaş.

Kır Abbas:

«Anlamayacak ne var Kel yeğen? Yüğrülecek koyunların başını ben tutacağım ki dadını eyi çıkarsınlar...»

Gülüştüler.

«Bugünler köylerin belli günleri! Bugünleri görmek bir devlet! Helbet geleceğim! Yaranımla yoldaşımla gülüp oynayacağım, yiyip içeceğim...»

«Hakkın var: Cennet abam neler hazırladı kimbilir!»

«Benim herkesin katmerinde hakkım var. Ben köyün bubasıyım! Sufrada senin avradın yanına oturacağım ki peşkirinde ne var, ne yok süpürmek için...»

«Halal hoş olsun! Buyurmazsan hatırım kalır. Benim Güssün'ün yaptıkları el içine çıkmaz pek, emme bir dadarsın...»

Seyranlı'nın tepesi püfür püfür esiyordu. Buralar güz yağmurları yağarsa biraz yeşerir. Yağmazsa baharda verirdi vereceğini. Güzel otlar birer karıştan fazla büyür, çiçeklenir, kokardı. Sonra otlar kurur, koyunlar eğreğe gelirlerdi. Ötelerde, derelerin içinde ince sular akardı. Hıdırellezden sonra kadınlar koyunları burada sağarlardı.

Ağılların oturduğu yerler bir taş toprak düzlüğüydü. Dikenlerden başka ot yoktu. Dikenler kırılmış, ezilmişti.

Koçları getirip bir ağıla kapadılar. Koyunlar daha yaylımdan gelmemişlerdi.

Tekağaç'ın altına doğru heybelerini torbalarını, su testilerini yıktılar. Eşekleri salıverdiler.

Gökyüzü bir yüksek, bir yüksekti.

Bir güzel gündü.

Düzlüğün ucundan köyün damları görünüyordu. Damların başında yuvak taşları, bacalar; hepsi boz bir kilimin nakışları gibi birbirinin benzeriydi.

Rıza çocukları salıverdi:

«Gezin oynayın, sufra zamanı toplanın!» dedi.

Kimi derelere indi, kimi tepelere çıktı, dağıldılar.

Kadınlar kızlar, sofraların yerini düzlemeye, silip süpürmeye başladılar. Bazı kocakarılar, bazı yaşlı erkekler, Tekağaç'ın önüne dikildiler, el kaldırıp duaya durdular.

Delikanlılar oturdukları yerden iş gören kızlara bakıyorlardı. Yeni seviler, yeni sevdalar bitiyordu içlerinde ince ince. Yemekten sonra halay çekeceklerdi.

Kuşburnuyu budarlar
Işkın sürmesin deyi.
Bizi köyden kovarlar
Gözel sevmesin deyi...

Mani, türkü söyleyeceklerdi.

Biraz sonra çanlarını öttüre öttüre sürüler geldi. Sürülerle birlikte çobanlar bulunup geldiler. Çobanlar koyunları ağıllara

tıktılar. Kapılarını çektiler ağılların. Sefildi çobanlar. Saçlarını sakallarını salıvermişlerdi. Kır Abbas, birer birer hepsinin hatırlarını sordu. Getirdi onları da komşuların arasına oturttu. Susamışlardı. Su içtiler.

«Tabiî açlık da vardır!» dedi Kır Abbas. Karılara doğru bağırdı: «Serin gayri sufraları gıı! Çobanlar acıkmış!..»

Kadınlar kalktılar. Sofraları serdiler. Kilimleri, minderleri attılar. Herkes pişirdiğini, getirdiğini açıp ortaya koydu. Testileri, tasları dizdiler. Sonra beş altı adım kadar çekilip, elleri göğüslerinde, beklediler.

Muhtarın karısı Güley, gitti, saygılıca: «Sufra hazır!» dedi erkeklere.

Kır Abbas'ı aralarına alıp yürüdü erkekler. Geldiler, kilimlere, minderlere oturdular. Kır Abbas'ın sağını Battal, solunu Rıza aldı. «Kıdem» ve «kadro» sırasına göre herkes sağa sola oturdu. Duaya başlasın diye Kır Abbas'ın yüzüne bakıyorlar, saygılıca bekliyorlardı.

«(Ben çok dini bütün bir dürzüyüm ki yüzüme bakıyorlar!)» dedi Kır Abbas. «(Ulan her zaman şart mı doa etmek? Şartsa edin biriniz...)»

Battal, Kır Abbas'ın dizini dürttü.

Kır Abbas avuçlarını açtı:

«Bismillââh! Bismişââh!.. Allah allah!.. Evel allah deyelim, kadim allah deyelim. Geldi Ali sufrası. Hemen yâ şah deyelim. Şâh versin biz yiyelim. Allaaah, eyvallah, huuu!.. dost!..»

Kalabalık, «Allah, şâh, huuu dost!..» diyordu.

Sonra hep birden ellerini yüzlerine çaldılar, katmerlerden başladılar.

Kızlar, tam yaşlı erkeklerin karşısına düşüyordu halkada. Kızların sağında solunda kadınlar yer alıyordu. Delikanlılar, yaşlı erkeklerle kadınlar arasında birer perçin gibi yer almışlardı. Çobanlar da delikanlıların arasına oturmuşlardı. İstekli istekli atıştırıyorlardı. El gibisi yel gibi gidiyordu.

Sessizlikle başlayan yemek, az sonra, gülüşmelerle, şakalarla sürdü gitti.

Kırların başındaki sofrayı lokma lokma paylaştılar.

«(Kim yaptıysa bu katmer nezzetli olmuş!)» diyordu Kır Abbas. «(Tavuğun eti de semizimiş!..)» Halkada karısını, oğlunu, gelinini, torunlarını arayıp buldu. Cennet karıyla birkaç sefer bakıştılar.

«Bir su bul bana Irıza!» dedi Kır Abbas.

Suyu içerken besmele çekti: «Üseyne selâm, Üseyne ırahmat!» dedi.

Kır Abbas, bitiriş duasını da yaptı.

Herkes havaya el açtı, «Allah, şâh!..» dedi.

Kır Abbas'ın sesi titrek çıkıyordu:

«Bismişâh, allah allah! Bu gitti, yenisi gele, ganisi gele! Hak Muhammet Ali bereketini vere! Yiyip yidirenlere, bişirip kotaranlara, nuru, iman, aşku şevk ola! Hızmat sahapları hızmatlarından, evlât sahapları evlâtlarından şafaat bula! Lokma hakkına, evliye keremine, comartlar cemine, allaaah, eyvallaah, huu dost!..»

Kadınlar ekmek ufaklarını, tavukların kemiklerini, yumurta kabuklarını toplayıp götürdüler, «Kuşa kurda nasiiip!..» diye uzak bir yere silktiler.

«Harp yok, darp yok ortalıkta!..» dedi Kır Abbas, Battal'a, «Çalışıp yimek, sevişip üremek gözel iş! Bakıyorum, Tozak köyü eyi çoğalıyor. Gelinlerin sırtında, kucağında yeni bebeler... Dahi karınlarında... Oğullarımıza maşşallah ki yaman gayrat ediyorlar!..»

Battal, Kır Abbas'la birlikte ağıllara doğru yürüdü:

«Toprak az, efendime söyleyim, hemi de su yok köyde, çoğalıyorlar emme idare durumu daralıyor Abbas emmi!»

«Bizden sonra gelenlerin tümü okumuş olacak!» dedi Rıza. «Helbet bir kolayını bulurlar! Okumuş insan ekmeğini taştan çıkarır! Buna umudum var...»

Kır Abbas:

«Elleme çoğalsınlar, hemi de okusunlar!» dedi. «Nasıl bulurlarsa bulsunlar ekmeklerini, aha dünya! Geniiiş! Taşların toprakların altını bilmiyoruz. Gözlerini açıp bilsinler. Sürüleri de bizimki gibi üç beş koyun olmasın, üretsinler: Motur makine koştursunlar. Yerden su fışkırtsınlar!..»

Battal:
«İşallah, işallah!..» dedi.
Kuru toprağın bağrına uzandılar.
Ötede kızlar, delikanlılar türkülere mânilere başladılar:

Karanfili oydurdum
İçine gül koydurdum
Yetiş Haydarı sultan
Yâri kendime uydurdum.

Kızlar kızıl üzümdür
Gelin iki gözümdür
Gelinin sahibi var
Gene kızlar bizimdir.

Az sonra oyunlar, halaylar başladı...
Çocuklar da bir şenlik, bir çığlık içindeydiler:

İğne battı
Canımı yaktı
Kanatlı kuş
Kağnıyı koş
Kağnıların tekeri
Ankara'nın şekeri
Tap tup
Hap hup
Elimi
Öp...

Birbiri ardından tekerleme söylüyorlardı.
İkindiye kadar böyle gitti.
İkindi olunca Battal el çırptı:
«Toplanın Tozaklılar, işimizin vakti geldi!» dedi.
Kadınlar ağıldaki koçlara su verdiler.
Delikanlılar koçları yedip getirdiler.
Kır Abbas yedi sekiz kız seçti.
Kızlar beş altı yaşındaydı.
Kalabalık gene el açtı.
Kır Abbas başladı:

«Bismillââh! Bismişââh! Allah allah!.. (Doacı başı kesildik anasını satayım!)» dedi. Koçların dürüst iş görmesini, koyunların, şişeklerin eksiksiz yüğrülmesini, yüğrülenlerin sağ salim kuzulamasını, kuzuların dişi kuzular olmasını, koyunların bol süt vermesini, şurada toplanmış canların süt yoğurt diye muhanete muhtaç olmamasını, doyurmasını, ondurmasını... diledi Cenaballahtan. «Allah, eyvallah huuu dost!» dedi gene, bitirdi.

Doğacak kuzuların dişi olması için koçların üstüne birer kız bindirdiler. Kalabalık açıldı. Delikanlılar koçları Tekağaç'ın dolayına çektiler. Ağacın çevresinde üçer sefer dolaştırdılar. Üstlerindeki kızlarla birlikte koçları sürüye doğru çektiler. Şimdi her koçun yanı sıra bir de kocakarı gidiyordu.

Koçlar sürüye yaklaşınca durdurulmaz oldular.
Kocakarılar, besmele çekip kızları aldılar koçlardan.
Çobanlar yaşlıların ellerini öpüp gittiler.
Ortalık serinliyordu.

Battal:
«*Eh, biz de köye doğru enelim artık!*» dedi.
«Enelim enelim...» dediler.
Delikanlılar heybeleri eşeklere vuruyordu.

Birden «Hıııışşşşşş!..» diye bir ses duydular.
«Pat!..» diye de bir patlama. Bir şey düştü.

Tekağaç'ın oraya doğru kara bir şey düştü havadan. İki üç kişi düşeni gördüler. Kalabalıktan bazıları o yana seğirtti. Sonra Hörü ebenin sesi duyuldu:

«Yavrularım, yavrularım!.. Durun!.. Ne olduğunu ne biliyorsunuz ki koşuyorsunuz?.. Durun yavrularım!..»

Koşanlar durdular.

Beş on kişi havaya baktı, havada bir şey yoktu.

«Yani bunun, efendime söyleyim, havadan düştüğünü eyice gördünüz mü?» dedi Battal.

Kır Abbas'ın Yusuf'tu görenlerden biri:
«Gözümle gördüm!» dedi.
«Yanılmış olmayasın?»
«Nasıl yanılmış, ne gibi?»

«Yani, efendime söyleyim, yani...» Sağına soluna baktı, «Yandan felân gelmiş olmasın?»

Rıza'nın ağasından olma oğlu Hüseyin de görmüştü. Soluk soluğa: «Tepeden, tepeden, tam tepeden düştü!» dedi.

Kadınların gözleri yuvalarından uğramıştı:

«Kele bacım, ne ola?»

Battal:

«Ulan çocuklar, gözünüzle eyice görmedinizse bizi yanıltmayın! Yani, efendime söyleyim, bu nasıl bir iş ki havadan hışşşş deye kara bir şey düşüyor?..»

Battal yuvalarından uğramış gözlerle Kır Abbas'a baktı: «Abbas emmi?»

Kır Abbas Rıza'ya baktı: «Irıza?»

Rıza çiğnini çekti: «Bilmem! Bilemem! Yani bildiğim bir şey değildir...» dedi.

Kel Bektaş:

«Mahmudiye'de okutmadılar mı? Böyle koç katımı sırasında gökden enen kara şey nedir? ne anlama gelir? belletmediler mi? Irauf hoca söylemedi mi?» dedi.

Rıza, şaşkınlıkla: Bilmem, belletmedi, söylemedi...» dedi.

Battal besmele çekti:

«Varıp şuna bir bakalım!» dedi, Kır Abbas'ı, Rıza'yı çekti kollarından. «Birkaç kişi gidelim! Ötekiler geride dursunlar! Kadın takımı gelmesin sakın! Efendime söyleyim... belki çok tehlikeli bir şeydir...»

Yürüdüler. İki gide, bir dura, Tekağaç'a yaklaştılar.

Kır Abbas durdu, geriye bağırdı:

«Ulan Yusuuuf, Üseyiiin! Gelin hele, koşun gelin!..»

Yusuf'la Hüseyin koşup geldiler.

«Gösterin: Hani nereye düştü?»

«Şuraya, tam şuraya bir yere!» dedi Yusuf.

Biraz daha yürüdüler.

Battal:

«Yok ulan Hani? Bir şey görmüyorum?..» dedi. «Yani ne kadar bir şeydi? Böyük müydü?»

Yusuf:

«Böyüktü... Kafam gibi ikili vardı!..» dedi.

«Hani öyleyse?»

«Valla şuralara bir yerlere düştü. Birez daha yörüyün...»

Yusuf: «Yörüyün yörüyün...» diyor, ama kendisi arkadan geliyordu.

Kır Abbas:

«Geç öne de göster ulan!» dedi oğluna. «Dürzü, madem gördün, göster! (Senden başka görecek yoktu sankim!)»

Yusuf:

«Üseyin, sen de gel yeğenim!» dedi önüne düştü.

Az sonra Hüseyin, Yusuf'u çekti kolundan, korkuyla yere çöküverdi: «Bak bak, gördün mü, deee orada! Kara bir şey! Sarı bağları var...» Hüseyin omuzlarını büzdü, toprağa yapışıp kaldı.

Adamlar, Hüseyin'in gösterdiği yere baktılar.

Kır Abbas «Hımmm!» etti.

Battal sesini çıkarmadan çöktü.

Rıza çöktü.

Kır Abbas dikildi kaldı: «Hımmm!..» Battal'a doğru baktı: «Kara bir şey emme neyin nesi? Bumba mumba olmasın sakın?» Yusuf'a, Hüseyin'e döndü: «Siz bunun havadan düştüğünü kesin gördünüz öyle ya?» dedi.

Yusuf, duyulur duyulmaz bir sesle: «Gördük buba!» dedi.

Hüseyin de «Gördük!..» dedi.

«Eee varalım öyleyse yanına, haa?» dedi Kır Abbas.

Kimseden bir ses çıkmadı.

«Rıza! Gel hele yeğenim...»

Rıza kalktı, Kır Abbas'ın yanına dikildi.

«Muhtar, üyeler! Ali, Veli, Hasan, Kel Bektaş! Gelin oğlum, siz nasıl kurulsunuz, düşün öne!..»

Battal'la üye Hasan yavaş yavaş kalktılar. Az sonra Ali'yle Veli de kalktı. Kel Bektaş kalkmadı: «Ben yoğum bu işte Abbas emmi!» dedi. «Üyelikten gönlümle çekiliyorum! Hemi de tâ başından istemiyordum zati...»

Kır Abbas:

«Eferim kalın boklu Bektaş!» dedi. «Avratları çağıralım öyleyse...»

«Yok yok Abbas emmi, bana gönül koyma« Ben gelemem! Gördüğüm, bildiğim bir şey olmayınca nasıl geleyim?»

«(Bizim görüp bildiğimiz bir şey mi, dürzü?)» dedi Kır Abbas içinden. Sol kolunu havada salladı: «Yörüyün!» dedi ötekilere. Elini kıçına koydu. Dört beş adım attı ileri. «İsterseniz hepiniz durun burda, dahi birez geri çekilin, ben varıp bakayım, haa?»

Kır Abbas'ın alay ettiğini sandılar.

«Ciddî söylüyorum!» dedi Kır Abbas. «Nasıl olsa kocamış herifin biriyim! Bir şey olursa bana olsun...» Eliyle geri çekilmelerini, yere yatmalarını işaret etti hepsine.

Sonra olanca nefesini boşalttı. «Kara şey»in bulunduğu yere doğru yürüdü. «(Ne olursa olsun anasını satayım!)» diyordu. «(Ko patlasın, başımı gözümü dağıtsın, un ufak etsin beni! Heç olmazsa köylü işin içyüzünü anlamış, hemi de kurtulmuş olur. Varıp hemen bakayım. Nasıl olsa bakacağım. Söz verdim komşulara...)»

Yürüdü. İki adım kala durdu. İçinde sarı teller, cam memeler, kemerler, kuşaklarla örtülü bir şeydi bu. Orada, kırın üstünde, bir yavşan otunun yanında yatıyordu. Kanı, tüyü, suyu yoktu. «Demirden gibi» bir şeydi. Demirden, bakırdan, her neyse! Yani canı yoktu. «Yeni moda bir bomba» olabilirdi. Düşmanlar atmışlardı yurdun üstüne. Belki fitilliydi, fitili bozuk çıkmıştı! Şimdi ufacık bombalar moda değil mi? Kocaman yurtları, ufacık bombalar yakıp yıkmıyor mu? Bu da öyle olabilirdi. Çok şükür, bin şükür ki patlamamıştı. Kır Abbas şimdi bakıp inceleyecekti. «Şimden sonra» canının, «yoksul canının» bir önemi, bir değeri yoktu.

Başını geri çevirdi: «Gidin gidin, daha da geri çekilin!» işareti yaptı. Bağırdı: «Çoluk çocuğu alın, siper bir yere gidin! Ben tutup dokanacağım! Eyice çekilin!»

Geride bekleşenler soluk soluğa kalktılar. Koşar adım ka-

labalığın yanına geldiler. Şimdi herkes bir tek yürek, bir çift göz gibiydi. Korkudan, meraktan bitiyorlardı. Bir tek göğüs gibi hızlı hızlı körükleniyorlardı. Korka korka büyücek bir tümseğin ardına çekildiler.

Cennet karı oğlu Yusuf'u ele geçirdi. Dürte dürte, çimdikleye çimdikleye etlerini morarttı: «Südü bozuk Yusuf! Akılsız Yusuf! Senden başka gören yok muydu? Deli buban köyün yüreklisi kesildi de yörüyüverdi! Görüp bildiğin bir şey mi? Kimbilir nasıl patlayacak şimdi! Hep, hep senin yüzünden. Bari salmasaydın! Gitme buba deseydin, tutsaydın kolundan!»

Senem:

«Sus ana!» dedi. «Bubam bunun sözünü dinler mi? Sus!»

Battal, hepsine birden bağırdı:

«Hişt! Yatın gözelce! Herkes yatacak! Bir ben ayakta kalacağım! Yatmayanın cezası böyük!..»

Yattılar. Kimi büzülüp yattı, kimi yer kapandı. Çocuklar analarına sokulup yattılar. Kadınlar bebelerini göğüslerinin altına alıp yattılar. Gözlerini yumup, kulaklarını tıkayıp yattılar. Herkes yattı, bir Battal ayakta kaldı. O da hemen dizleri üstüne çöktü, ses soluk çıkarmadan beklemeye başladı.

Kır Abbas «kara şey»e yaklaştı. Besmele çekti, «Destur!..» dedi. «(Çekeyim besmelemi, desturumu arkadaş, ne olur ne olmaz!)» dedi içinden. Kolunu uzattı, hafifçe bir dokundu. Hemen çekti elini. Parmaklarındaki etkiyi anlamaya çalıştı. Neydi bu? Nasıl bir şeydi? Hiçbir yana yoramadı. Bir daha dokundu. Parmağını bastırarak bir daha dokundu. «Hımmm!» dedi. Bildiği demirden farkı yoktu. Katıydı.

«(Şunu bir kıpırdatsam!)» dedi kendi kendine. Denedi. Önce kendine doğru çekecek oldu, «(Yok yok, ileri iteyim daha eyi!)» dedi. İleri doğru itti. Korkulacak bir belirti yoktu şimdilik. Bir de kendine doğru çekmeyi denedi. Çekti. Gene bir şey olmadı. Bir daha, bir daha çekti ondan sonra. Epeyce yaklaştırdı önüne. Bazı tellerin, tenekelerin yamulmuş, bazı cam memelerin kırılmış olduğunu gördü. Başını uzatıp bir kokladı. Kokusu yoktu. Üfledi. Ne bir tozma oldu, ne bir tutuşma! Elini, okşar gibi

üstünde gezdirdi. Bezden kemerleri vardı, onlara dokundu. Hiç bir şey olmadı.

«Pekâlâââ!..» dedi Kır Abbas. «(Bunun cansız olduğu anlaşıldı. Belkim patlaması da yoktur. Bir araştıralım!..)»

Tellerin, cam memelerin bulunduğu yandan değil de, katı yanından, tüm demir yanından tutup kaldırmayı denedi. Tuttu, kaldırdı. «Yok, hiçbir şey yok!» dedi mırıldanarak. Koydu yere. Kemerinden tuttu. Bir daha kaldırdı, tarttı. «Bunun insana bir dokancası yok!» dedi. Der demez aklına geldi: «Seet gibi bir şey olmasın: Tık tık tık?» İyice dinledi. Eğildi. «Evet, insana bir dokancası yok. Emme ne?»

Ayağa kalktı. Kemerinden tuttu. Avlanmış bir hayvan gibi sallayarak biraz yürüdü, durdu. Bir ara tutup çalkalamayı düşündü. «Yoo, belki ataş alır!» dedi. Vazgeçti. «Eyi emme, alacaksa hemen alsın! Komşuların içinde ataş alırsa yandık!»

Gözlerini yumdu, önce çok hafif, sonra hızlı hızlı çalkaladı. İyice anladı ki, «mazarrat bir şey» değil bu. Rahat rahat kalabalığın sindiği yere doğru yürüdü. İçinde hâlâ biraz korku, biraz kuşku vardı ama aldırmadı.

Battal, Kır Abbas'ın geldiğini görünce doğruldu. Bir adım attı ileri. Ardına döndü:

«Getiriyor komşular!» dedi. «Tutmuş kulağından, getiriyor!.. Kartala benzer bir şey!»

Bir adım daha attı ileri...

Tümseğin gerisinde yatanlar birer ikişer başlarını kaldırdılar. Diz üstü doğruldular. Ellerini kaşlarına götürüp baktılar. Bazıları yüreklenip ayağa kalktı, tümseğin başına yürüdü. Bakanlar çoğaldıkça Kır Abbas'a güven geliyordu. Daha canlı, daha korkusuz yürüyordu.

Bir anda Battal'la yüz yüze geliverdiler.

Kalabalık gözlerini büyülte büyülte baktı Kır Abbas'a. «Hay maşşallah, nasıl tuttun, nasıl alıp getirdin!..» diyorlardı.

Kır Abbas, Battal'la konuşmadı. Hemen kalabalığa yürüdü. İyice yaklaşınca kalabalığın geri geri çekildiğini gördü. Daha canlı, daha çabuk yürüdü. Kalabalık çekiliyordu. Şimdi daha iyi görülüyordu geri çekildikleri.

«Kaçmayın ulaaan!» diye bağırdı Kır Abbas. «Ne kaçıyorsunuz? Görüyorsunuz! İşte elimde!..»

Kadınlar, bebelerini göğüslerine bastırıp kaçtılar gene.

Bazıları titreyerek durdular.

«Gökten inme bir kutu bu!» dedi Kır Abbas.

Muhtarın karısı Güley:

«Anııı, ne kutusu ola?» diye sordu.

«Bir kutu emme ne kutusu olduğunu bilemedim!»

Kel Bektaş başını uzatıp sordu:

«Gökten kim atmış? Nerden bildin?»

«Bilmiyorum!» dedi Kır Abbas.

«Bir dokancası var mı acabola?»

«İşte görüyorsunuz...»

Senem sordu:

«Ağır mı buba, ağır mı?»

«Eee birez ağır tabiî..»

Cennet karının sesi:

«Belkim şeytanlar atmıştır!»

«Bilmem!» dedi Kır Abbas.

Battal'ın sesi:

«Bir uçaktan düşmüş olamaz mı?»

Yusuf: «Heç uçak gürültüsü duymadık emme?» dedi.

«Öyleyse ne pekey?»

«Bilmem...»

«Bilmem...»

«Ben de bilmem!» dedi Kır Abbas.

Hörü ebenin sesi:

«Allahın bir hekmeti bu yavrularım! Allah bizim köye önemli bir habar saldı; emme iş o haberı anlayabilmekte!..»

Kır Abbas:

«Allah öyle telle demirle uğraşmaz Hörü bacı!» dedi. «Allah habar salacak oldu mu, yağmur yağdırır, tolu endirir... öyle derler...»

Battal'ın sesi:

«Öyleyse hökümetin bir işi!.. Yada gâvurların! İşin içinde, tel, demir, efendime söyleyim... cam olduğuna göre...»

«Bilemem! Yani bilmiyorum!» dedi Kır Abbas.

Rıza hâlâ şaşkınlık içindeydi. Tutulur bir görüş ortaya atamadığı için üzülüyordu. Bilmeden konuşmak da istemiyordu. Kalabalığın içinden çıktı, Kır Abbas'ın yanına geldi:

«Ver bakayım şunu, emmi!» dedi.

«Al yeğenim al!» dedi Kır Abbas. Elindekini uzattı. Rıza'ya. «Kollarım koptu yorgunluktan! Al da sen tut!..»

Rıza «kara şey»i aldı eline. Bir tartti. Ağırdı. Kaldırıp daha yakından baktı. Bir iki yerinde yazılar vardı. Ama okunmuyordu. «Belki de askeriyenin bir şeyi bu: Üstünde rumuzlar var!» dedi.

Battal:

«Yani hökümetin bir işi!..» diye ekledi. «Hökümetin bir işi olduğu açık! Emme ne?»

Kadınlar, erkekler, Rıza'nın çevresini aldılar. Şimdi her kafadan bir ses çıkıyordu:

«Ötüyor mu?»

«Yere koysan kendi kendine yörüyor mu?»

«İçinde su gibi, mazot gibi bir şey var mı?»

«Yok heralda, yok!..»

«Pekey ne bu?»

«Bilmem...»

«Bilmem...»

Kır Abbas:

«Ben de bilmem!» dedi.

«Gene bir hükümet işi bu!..» dedi Battal.

«Allahın işi dedim, değil dediniz!..» dedi Hörü ebe.

«Belkim şeytan işi!..» Cennet karı hâlâ o görüşteydi.

«Şeytan işi olsa çorap eskisi, keçe olur!»

«Yada gâvurların bir işi!..»

«Evet, evet...»

Eşekler bıraktıkları yerde kalmışlardı. İnsanların içine düştüğü telâş, daha ilk anda onları da etkilemişti sanki. Konuşulanları anlıyor gibi kulaklarını dikmişlerdi. Hiç kıpırdamadan, derin bir merakla kalabalığı süzüyorlardı.

«Canım, alıp enelim köye!» dedi Rıza. «Eğer anlayabilirsek, orda anlarız. Anlayamazsak atarız köşeye, durur... Yada eşeriz, bir çukur, gömeriz...»

«Götürecek miyiz köye?» diye sordu Battal korkuyla.

Kır Abbas atıldı:

«Bırakacağımızı mı sanıyorsun Battal?» dedi.

Battal:

«Valla bilmem! İşte bu "kara şey", işte siz! Oy sizin, köy sizin... Dökün düşünün...» dedi.

«Götürmekte bir sakınca yok canım!» dedi Rıza.

Battal:

«Siz nerdeyseniz ben de ordayım Irıza! Şimdiye kadar komşularımdan ayrılmadım! Şimdi de ayrılmam...»

Kır Abbas:

«Battal!» dedi. «Dinle beni: Belki sahap çıkmadığımız için başımıza belâ gelir. Bunun bir hökümet kutusu olduğu yüzde... dokuzan dokuz! Yarın bakarsın hökümet "Kutum kutum" deye aramaya çıkıverir! Elinde son derece keskin aynalar, dürbünler var hökümetin. Bunun bizim köyün sınırları içinde olduğunu bilir. Ne der o zaman? Eyisi mi, götürelim köye! Bir odaya kapatalım. Irıza'nın okulun odası uygun bence. Kapısına kilit takalım. İsterseniz üçer üçer löbet tutalım başında! Hökümetin işini sağlam tutmak eyidir Battal...»

Battal dört yanına bakındı:

«Kabûl mü komşular?» diye sordu.

Kimseden bir ses çıkmadı.

«Kabûl mü?» diye bir daha sordu.

Gene kimseden ses çıkmadı.

Battal'ın sesi titredi:

«Bunu temelli benim başıma sarmayın, bir söz söyleyin komşular, arkadaşlar!..» dedi.

Kimseden ses çıkmadı gene.

Rıza:

«Bunun ucunda korkulacak bir şey yok Battal ağa!» dedi.

«Öyleyse yörüyün köye!» dedi Battal. «Okulun boş odasına kapatır, kitleriz! Hökümet gelene kadar da başını bekleriz. Bu gece Irıza, ben, bir de Kel Bektaş löbetçiyiz...»

Kel Bektaş:

«Beni saymayın, beni saymayın Battal, ben çekildim üyelikten!» dedi.

Battal kızdı:

«Üye olarak değil Bektaş, aykırı bir komşu olarak!..» dedi. «Aykırı bir komşu olarak tanıklık edersin yarın...»

5

BİR CİP GELDİ TOZAK'A...

Köy kapandı kaldı.

Rıza çocukları okula doldurmuş okutuyordu.

Kır Abbas çekip talvarına gitti.

Battal'ın ağzında hastalık sonları duyulan bir acılık vardı. Evin hayatına bir keçe çıkartmış, üstüne uzanmıştı. Dalmıştı keçenin çok eski dedelerinden sürüp gelen nakışlarına... Yüreği daralıp gidiyordu. Yanına gelen giden yoktu.

«Kara şey» okulun odasında duruyordu.

«(Belânın berzahında kaldık!)» diyordu Battal. «(Cahallığı görüyor musun? Gözümüz kör! Dağlar bizi biliyor, biz dağları! Hepsi bu! Neyin ne olduğunu bulup çıkaramıyoruz! Kara bir şey!.. Adı kara kutu!..)»

Birkaç kişi hâlâ toprağa gömüp saklamayı öne sürüyordu. Hükümetle ilgili bir kutuyu nasıl gömebilirdin? Onu gökten atan, yada attıran hükümet, elbet bu köyün sınırları içine düştüğünü de bilirdi! Elinde aynalar, dürbünler ki... Gelip, «Ulan, niçin gömdün kutumu?» diye soramaz mıydı? Gömdün mü çürür, paslanır. Ondan sonra kalk ceremenin altından! Yoksulun yoksulu bir köy zaten Tozak...

Rıza'nın aklı fikri bundaydı. Hangi dersi yaptığını, ne söylediğini bilmiyordu. «Toplay» diyeceği yerde «çıkay» diyor, çocukların da elleri ayaklarına dolaşıyordu. En «barut» çocuklar, 7 ile 8'in kaç ettiğini bulup çıkaramıyordu. Hepsinin aklında «o» vardı. Ama hepsi korkuyor, çekiniyordu «o»nun hakkında konuşmaktan.

Bir zaman sonra Kır Abbas geldi okula. Kapıyı tıklatıp girdi: «Dolandım dolandım, duramadım, Irıza!» dedi. «Bir habar var mı yeğenim?»

«Valla ne habar olsun, duruyor öyle!» dedi Rıza.

«Eee ne olacak dura dura?»

«Bilmem valla... Hökümete gerekli bir şeyse, birini yollar aldırır. Heralda bir candarma gelir yakında...»

«Allah allaaah... Evel allah, kadim allah!..»

Biraz geçti geçmedi, Battal çıkıp geldi:

«Ulan durdum durdum, duramadım. Ne oldu o namussuz?»

«Duruyor!» dedi Rıza.

Kır Abbas:

«Duruyormuş öyle!» dedi.

«Gidip karakola habar versem mi acabola? deye düşündüm, sonra sabret Battal dedim kendi kendime. Ne yapacağımı bilemiyorum...»

Kır Abbas:

«Sabredelim bakalım, durum ne gösterecek? Eğer bir şey çıkmazsa, hökümete gerekli değildir der, gömeriz...» dedi.

«Öyle yapalım!» dedi Battal. «Daha olmazsa bir çuvala sarar, sepete kor, öyle gömeriz. Hanı paslanıp ney olmaz, biliyor musunuz?»

«Hele durun, durun bakalım, merağ etmeyin!» dedi Kır Abbas. Ellerini kıçına koydu, yürüdü gitti dışarı. «(Anasını satarım ulan! Gökten kara bir kutu düşmüş. Düşmüşse düşmüş! Gökten ne yağdı da yer kabul etmedi? Biz de aldık kabul ettik. Okula kapadık gözelce. Daha ne tasalanıyoruz uzun uzun?)»

Köy içini dolaştı. Kimi gördüyse, «Merağ etmeyin, merağ etmeyin!» dedi. «Aldık kabul ettik!» dedi. Sonra aldı başını, bağlara gitti. Asma yaprakları sarıya, kırmızıya dönüyordu. Kuyunun başındaki zerdaliler yapraklarını dökmüştü. Birkaç kaplumbağa asmaların altından çıkmış, sağı solu dolaşıyordu. Bağlarda çok kaplumbağa vardı. Yavru kaplumbağalar başlarını uzatmışlar, dünyaya korkmadan bakıyorlardı.

Kır Abbas talvara çıktı. Bir süre hiç kıpırdamadan yattı. Ankara şosasından küçük, kaplumbağa gibi taksiler, kocaman otobüsler geçiyordu. Tozları dürülüp kalıyordu arkalarında. Uzaklarda Babas'ın, Kumartaş'ın kararan damları seçiliyordu. Kırlarda yer yer sürülmüş tarlalar... Sürülmüş tarlaların güzel rengi belli oluyordu. Kır Abbas dalmış bakıyordu.

Tam Yüzbir'in oradan bir cip saptı. Topacık, kaplumbağa gibi «boz» bir şeydi. «(Bizim köye geliyor bu gahbanalı!)» dedi Kır Abbas kendi kendine. Hemen toparlandı. «(Başka nereye gelecek? Bu bizim yol!..)»

Talvardan indi. Köye doğru yürüdü. Koşar gibi gidiyordu. «Bir cip geliyor, bir cip geliyor!» diye bağırıyordu. «(Sorarlarsa nasıl tuttuğumu, anlatırım birem birem! İşin içinde bir suç varsa hemen üstüme alırım! Komşuların başı belâya girecceğine benimki girsin! Ne ömrüm kaldı şurda?)» diyordu.

Hem koşuyor, hem de patikadan yuvarlanıp gelen cipe bakıyordu. Mezarlığı geçti, köye girdi. Hemen okulun önüne vardı. Kapıyı vurmadan açtı.

Rıza dersteydi. Çocuklar kapanmışlar, okuyup yazıyorlardı.

«Irıza, bir cip!..» dedi. «Bir cip geliyor Irıza!..»

Rıza dışarı çıktı.

Çocukları telâş aldı.

«Geldi geliyor! Belkim girdi köyün içine!»

Rıza, serinkanlı olmaya çalışıyordu. Bir çocuk çağırdı:

«Koş muhtara habar ver, bir cip geliyor!..»

Çocuğun gidip haber vermesine kalmadan Battal geldi:

«Irıza, bir cip! Bir cip!» dedi. «Bir cip geldi Irıza!..»

«Gördük geldiğini!..» dedi Kır Abbas.

Kel Bektaş'ın damın ardında bir düdük ötmeye başladı.

«Gidip bakalım bari!» dedi Battal. «Yörüyün...»

Kır Abbas ellerini kıçına koyacak oldu, vazgeçti.

Battal, şapkasını çıkarıp eline aldı.

Rıza ikisinin arasındaydı. Önünü düğmeledi. Öksürüp sesini düzeltti.

Yürüdüler...

Cip, Bektaş'ın damın ardında durmuştu. Biraz tozlanmıştı. Eskiydi biraz. Hemen iki yanından iki kapısı açıldı. Şoför koşup sağ kapıyı açacaktı, ama geç kaldı.

Sağ kapıdan fötr şapkalı, ceket pantolon, yarım şişko bir bey indi. Apışlarını aça aça iki adım yürüdü. Ardından ince uzun, başı açık bir bey daha indi. Sonra üç kişi daha...

Battal, şapkasını sol eline aldı. Yaklaştı, yarım şişko beyin önünde durdu:

«Hoş gelmişsin beyim!..» dedi, elini uzattı.

Yarım şişko bey gülümsedi.

Tokalaştılar.

Battal, birer birer ötekilerin de ellerini sıktı.

Sonra Rıza yanaştı. Hoşgeliş etti, tokalaştı.

Kır Abbas bakıyordu. İnenler tozlarını çırpıyorlar, bir kuruntuyla ortalığı süzüyorlardı.

«Merhaba baba!» dedi yarım şişko bey.

Kır Abbas silkindi:

«Meraba efendim! Hoşgeldin...»

Yarım şişko bey Kır Abbas'a doğru yaklaştı, elini uzattı:

«Nasılsın bakalım baba?»

«Sağlığına doacıyım beyim! Eyiler eyi!..»

Yarım şişko bey güldü:

«İyiler iyi demek haa? Sen nasılsın?»

«Eh, biz de eyiyiz çok şükür, sayanızda!..»

Yarım şişko bey, başından fötrünü çıkardı, ellerini kıçına koydu, cipi döndürmeye çalışan şoföre baktı. Başında saçı yoktu. Kel, kavlak bir adamdı... Pek konuşmuyordu. Eve dama bakıyor, çevresini süzüyordu.

Battal da, Rıza da konuşmuyorlardı.

Şoför, cipten çantaları, cetvelleri, boruları, daha başka araçları indirdi.

Yarım şişko bey sordu:

«Muhtar nerede?»

Battal, şapkalı elini göğsüne bastırdı:

«Muhtar benim, beyim...» dedi.

«Öyle mi? Memnun olduk...»

«Sağol beyim, biz de memnun olduk...»

«Haa bak, bir memur, bir âmir geldiğinde kendini tanıt önce! Siz de öyle yapın! Tanışmak gerekir, evet gözüm...»

«Pekey beyim, sağol...» dedi Battal. Sonra Rıza'nın, Kır Abbas'ın yüzlerini aradı: «Gidip bir yere otursak?»

Rıza, «olur» anlamına gözlerini yumdu.

«Buyrun beyim, eve gidelim!» dedi Battal.

«Gidelim muhtar, gidelim gözüm...»

Battal şapkalı eliyle yol göstere göstere yürüdü önden.

Rıza, ince uzun, başı açık beyle gidiyordu.

«(Ulan kim acabola bunlar?)» diye düşündü Kır Abbas. Belki Rıza anlardı kim olduklarını. Bir yolunu bulup sorardı.

Doğruca muhtarın evine vardılar.

Güley tarhana yapıyordu. Karmış, tekneye doldurmuştu. Bir bezle üstünü örtüyordu. Elleri bulaşık, kolları sıvanıktı. Başının yazmasını boynundan arkaya atmış, arkaya bağlamıştı. Gelenleri görünce kollarını indirecek oldu. Vakit yoktu. Hemen koştu, yan odanın kapısını açtı, ellerini göğsüne bağlayıp:

«Buyrun, kusura bakmayın!..» dedi.

Battal:

«Beyim, dışarı-hayata oturalım isterseniz!..» dedi. «İçerisi birez kapanıktır!»

«Olur, daha iyi olur...» dedi yarım şişko bey.

Battal, karısına göz etti: «Kilim çıkar, yastık minder çıkar, çabuk!..» dedi.

Güley, ellerinin bulaşığını unutup koştu. Yatakları yorganları yıktı indirdi. Alttaki kilimleri çıkardı. Getirip hayata serdi. Güpür güpür koşuyordu. Minderleri, yastıkları koydu. Düzledi.

Battal:

«Buyrun beyim!..»

Yarım şişko bey, uzun bey, ötekiler, hâlâ çevreyi süzüyorlardı. Güley'in geliş gidişini izliyorlardı.

Güley, hayat sekisinin ucuna dikelip, ellerini göğsünde bağladı: «Buyrun beyim, kusura bakmayın!» dedi bir daha.

Geçip oturdular.

Yarım şişko bey bacaklarını uzattı:

«Hiç bağdaş kuramam! Dizlerim ağrıyıverir!» dedi.

Ötekiler bağdaş kurdular. Saygılı davranıyorlardı yarım şişko beye karşı.

«Bağdaş kurmak bana göre değil yani...» dedi şişko bey.

Rıza kilimin üstüne diz çökmüştü karşılarında:

«Eee alışmayınca zordur efendim!» dedi. «Alışmak gerek...»

«En eyisi masa sandalle, beyim!» dedi Battal. «Emme biz de ona alışmamışız! O da bize zor geliyor...»

«Efendim, masa sandalye, daha doğrusu koltuk, hem rahat, hem sağlığa uygun! Kan dolaşımının daha tam olabilmesi için insan koltukta oturmalı...»

Kır Abbas, bir dizini dikmiş, bir dizini bükmüş oturuyordu. Rıza'nın yüzünü arıyordu: «(Kim bunlar yavu? Neciler?)»

Rıza, ya bilmiyor, ya uygun tav bulup anlatamıyordu.

Battal:

«Çay bişir!..» dedi karısına. Sonra yarım şişko beye dönüp: «Yoğsam, *çalkama* mı yaptırayım, beyim?» diye sordu.

Yarım şişko bey anlamadan baktı:

«Çalkama nedir?»

«Çalkama, efendime söyleyim, ayran demek yani...»

«Haa ayran! Ayran daha iyi tabiî! Zahmet olmazsa ayran yaptırıver iki gözüm...»

Güley:

«Zahmet mi olurmuş!» dedi, koştu.

Kır Abbas, Rıza'nın dizini dürttü: «(Ulan kim bunlar?)»

Rıza, çiğnini çekti: «(Valla bilmiyorum! Kendilerini tanıtmadılar!..) dedi içinden.

Kır Abbas, diz değiştirdi:

«Beyim, sormak ayıbolmasın, siz necisiniz?» diye soruverdi birden. «(Kırk seet merağ edip duracağıma, öyle ya!..)»

Yarım şişko bey gülümsedi:

«Biz mi, biz, hiç bir şeyci değiliz

«Yani ne iş görürsünüz, beyim?»

«Haa biz?.. Anlatayım! Ben teknisyenim...» Uzun beyi gösterdi: «Bu arkadaşım yazıcı... Ötekiler arkadaşlar ölçümcü...»

Rıza, «yazıcı» sözüyle, «ölçümcü» sözünü anladı. Battal da «ölçümcü»yü tuttu aklında. Kır Abbas bir şey anlamadı. Yazıcı, ölçümcü... Neyi, niçin, kimin?

Yarım şişko bey açıklamak gereğini duydu:

«Yani biz, 14 numaralı Kadastro Komisyonuyuz...»

«(On dört dene nümeresi var..)» diye düşündü Kır Abbas. «(On dört dene mi dedi?)»

Rıza: «Numaraları 14'müş! Pekey, 1'den 14'e kadar olanları da mı gelecek?)»

Yarım şişko bey:

«Bizim komisyon, bir süre sizin köyde çalışacak. Sizin köyün kadastro işlerini yapacak...» dedi.

«(Bir iş yapacaklar emme...)» dedi Kır Abbas, «(Ne iş yapacaklar acabola?)»

Rıza da, Battal da aynı sözleri geçirdiler içlerinden.

«Bilmem bilir misiniz, bu işler biraz uzun sürer. Zaman meselesi yani...»

«Eee helbet, helbet...» dedi Battal.

Kır Abbas: «(Battal anladı heralda!)» dedi kendi kendine.

«Bazı komisyonlar şipşak geçiyorlar. Ama bizim komisyon sıkı çalışır. Ben şahsen çok titizimdir. Bence bir iş yapıldı mı, tam yapılmalı. Sağlam yapılmalı. İnsan üstüne bir sorumluluk aldı mı, onu... en dürüst bir şekilde yürütmeli. Yani bence görev... Görev çok kutsaldır...»

«(Bunlar bir şey arayacaklar desek, değil! Ölçüm deyip duruyorlar, baksana! Emme neyi ölçecekler? Tekağaç'ın oraya düşen kara kutuyla bir ilgileri olmadığı anlaşıldı... Bu açık!..)» dedi Kır Abbas.

Rıza ile Battal da kara kutuyu düşündüler bir ara. «(Bunlar onunla ilgili değillerdi her halde!..)»

Battal, kafasındaki sorulardan hiç birini soramıyordu. Kır Abbas'la göz göze gelip duruyorlardı sık sık...

Kır Abbas, «(Ben soracağım anasını satayım!)» dedi. «(Ne olursa olsun ulan!..)» Bir daha diz değiştirdi:

«Beyim, yani siz... bu köyde bir şey mi ölçeceksiniz? Yani su filân mı bulacaksınız yer altından?..»

Yarım şişko bey güldü:

«Yok canım, ne suyu? Nerden çıkardın suyu? Hem yeraltı suları bizi ilgilendirmez. Varsa yerüstü sularını dikkate alırız biz. Ama, bildiğiniz gibi, bizim asıl konumuz, *arazi, emlâk*...»

«Arazi, emlâk, yani tarla mı diyorsunuz beyim?»

«Evet, tarla, çayır, otlak, mera, bağ, bahçe, arsa...»

«Şimdi anlaşıldı!» dedi Kır Abbas. «Yani siz *yazımcı*'sınız!» Rıza'ya, Battal'a döndü. Ulan hanı '42'de tarla yazımına geldilerdi ya, bunlar onların yenisi!..»

«Evet, biz ölçer, kroki çıkarır, yazarız. Yani bir cins tapu işi yaparız. Vatandaşın mülkü sağlamlaşır...»

«Yani, vergi için değil mi?» dedi Battal.

«Yooo, doğrudan doğruya değil! Vergi, Maliye'nin işidir. Biz daha çok, işin teknik, hatta daha doğrusu hukuk yönüyle ilgiliyiz. Uyuşmazlıkları seri şekilde çözüp karara bağlamış oluruz. Mahallinden bilirkişi dinleriz. İşleri ertelemeyiz. Yani bizim işimiz seridir...»

Battal, «ciddî bir iş»le yüz yüze olduklarını seziyordu.

Bir ara sessizlik oldu.

Kır Abbas konukları teker teker süzüyor, «(Ah içlerinde köy diliyle konuşup anlatacak biri olsaydı!..)» diye geçiriyordu. «(Çok lügat konuşuyorlar, söyledikleri anlaşılmıyor! Rıza da anlamıyor, Battal da!..)»

Battal, sessizliğin uzaması ayıp olur diye:

«Sağolun beyim!..» dedi. Hoşgeldiniz, safa geldiniz. Tabiî hökümetimizin emirleri başımızın üstüne!.. Helbet her köye gideceksiniz, değil mi beyim?»

«Evet, her köye gideceğiz muhtar, ancak... Sırayla!.. Birer birer... Kadastro çok pahalı bir hizmettir... Devlete epeyce ağıra patlıyor... Eee biraz da zaman alıyor...»

«Ne gibi ağıra patlıyor beyim?» dedi Kır Abbas. «(Yani tarlası ölçülenlere para mı veriyor devlet?)»

«Ne gibisi var mı canım? Bu kadar görevlinin aylığı, yolluğu, taşıtı... Bir düşünsene!»

«Tabiî bu paralar hep..»

«Hep devletten!»

«Hımm, şimdi anlaşıldı beyim!» dedi Kır Abbas. «Hoşgeldiniz, safa geldiniz... (Şimdi birez anlaşıldı. Kara kutu uğursuz bir şey değil heralda!..)»

Battal:

«Devletimiz var olsun! Köylüye elini uzatıyor gücünün yettiği kadar! Hepiniz sağolun beyim!..» dedi. «Yolların üstünde makineler, havada uçaklar vızır vızır! Bissürü otopos, minipos...»

«Hemi de harp yok, darp yok!» dedi Kır Abbas. «Şimdi allah var, hökümetimiz kurt ile kuzuyu koltuk koltuğa yürüdüyor, gattiyen dalaştırmıyor!..»

Uzun bey, Kır Abbas'a baktı, güldü.

Kır Abbas diz değiştirdi:

«Kusura bakmayın emme bir de adlarınızı bağışlayıverin beyim! Yani siz de tanıtın kendinizi...»

Yarım şişko bey:

«Efendim? Anlamadım baba?»

«Adınızı bağışlayını beyim, adınızı, dedim...»

«Nereye bağışlayalım? İnan olsun ki anlamıyorum!..»

Rıza güldü, ellerini oğuşturdu:

«Yani zatınızın adını soruyor beyim...» dedi.

«Haa adım? Benim adım Emin! Emin Sağlamer! Arkadaşım da Demir bey. Ölçüm memuru arkadaşlar da Nazmi bey, Rıza bey, Ziya bey...»

Kır Abbas, Rıza'yı dürttü:

«Irıza, biri senin adından ulan!» dedi. Emin Sağlamer'e döndü. «Eğitmenimizin adı da Irıza'dır Emin beyim..» dedi.

«Arkadaş eğitmen mi?»

«Evet, adı da Irıza...»

«Memnun olduk... Senin adın ne baba?»

«Benim adım Abbas'tır beyim. Abbas Kartal...»

«Güzel, çok güzel... Muhtar, senin adın ne iki gözüm?»

«Benimki de Battal'dır beyim!» dedi Battal. Hemen doğruldu. «Ben bu köyün dokuz yıldır muhtarıyım beyim! Komşular kakarlar mühürleri üstüme, kıpraşamam...»

«Küçük köy... iyidir!»

«Köyümüz eyi, çok eyi emme beyim, suyu yok! Tek ayıbımız susuzluk...»

«Efendim? Susuzluk mu dedin?»

«Suyu yok köyümüzün! Kuyudan içeriz...»

«Haa evet, Orta Anadolu'da köyler böyle iki gözüm! Maalesef! Tifo da çok olur...»

Güley bir tepsiyle çıktı geldi:

«Kusura bakmayın, birez geciktim! Tuluğu tazeleyip geldim kuyudan! Kupaları da yudum yıkadım... Uzadı...» dedi. Ayranları sundu teker teker.

Emin bey, bardağı alıp havada tuttu, baktı. Sonra içti:

«Güzelmiş!..» dedi. «Çok severim tuzlu ayranı... Köylerin bir iyiliği, ayran, süt bol.. Yağ, yumurta, tavuk... Oh, ayran gerçekten çok hoşmuş!..»

Güley:

«Bir daha katayım mı?» dedi.

«Eee zahmet olmazsa...» dedi Emin bey.

«Zahmet mi olurmuş?» dedi, doldurup geldi Güley.

Emin Sağlamer birkaç bardak ayran içti, «Oh!..» dedi.

Güley bütün bardakları ikişer, üçer sefer doldurdu.

Bir ara Rıza kalktı:

«Bana birez müsâde...» dedi. Merdivene yürüdü.

Ardından Battal da yürüdü. Merdiveni birlikte indiler. Avluda biraz fısıldaştılar. Bunlar ne kadar kalacaklardı köyde? Bu gece muhtarın evde yatsalar olurdu. Ama çok kalacaklarsa bir düşünmeliydi. Rıza bebeleri salıp gelsindi hele...

Okulda çocuklar birbirlerine sokulmuşlar, oturuyorlardı. Birçokları büzülmüşlerdi. Bazılarının gözleri yuvalarından oynamıştı korkudan. Rıza gelir gelmez soruları yağdırdılar:

«Eğitmenim bunlar, Kır Abbas dedeyi takıp götüreceklermiş, öyle mi?»

«Eğitmenim, bunlar o kutuyu köyün ortasında patlatacaklarmış, öyle mi?»

Rıza:

«Yok! Bunların o kara kutuyla ilgileri yok! Habarları da yok kutudan! Bunlar tarlaları ölçecekler, anlıyor musunuz? Kroki çıkarıp yazacaklar! Kroki ne demek, hanı size anlatıyordum, havadan kuş bakışı olarak... bunlar onlar! Şimdi evlerinize dağıtıyorum sizi! Akşam derslere çalışın! Paydos!..»

İnce bir «Sağoooool!..» köy içini çınlattı.

Rıza çıktı. Bir de eve uğradı. Döndü'ye temiz yatak, temiz çarşaf söyledi. Sonra koşa koşa konukların yanına geldi.

Kır Abbas, kara kutuyu anlatıyordu. Ellerini kollarını sallayarak, ayrıntılı ayrıntılı anlatıyordu.

«Peki nerde şimdi o kutu?» diye sordu Emin bey.

«Kapattıııık!» dedi Kır Abbas.

«Kapattınız mı?»

«Yaaa, kapattık!»

«Nereye kapattınız?»

«Okulun küçük odasına!»

Demir bey güldü:

«Niye kapattınız?»

«Niyesi var mı beyim? Belkim hökümetimizin çok nüzümlü bir kutusudur. Havalarda uçup giderken elinden düşürüvermiştir... Onun için kapattık oraya ki aradıkları zaman deral verelim deye...»

Yarım şişko Emin bey Battal'a döndü:

«Getirebilir misin şunu bir?»

«Hay hay beyim, deral!» dedi, kalktı Battal. «Anahtar sende mi?» diye sordu Rıza'ya.

Rıza kalktı:

«Sen otur, ben alıp geleyim!» dedi. «Hemen alır gelirim!..»

Kır Abbas:

«Şimdiye kadar köyde böyle kutu görülmüş değil beyim?» dedi. «Şimdi sizden saklasak allah biliyor, aklımız bokumuza karıştı korkudan... Olur ya, patlar matlar... Dahi böyle bir şeyi ben askerlikte, harp içinde bile görmedim... Beni geç, Irıza bile görmemiş Mahmudiye'de kors okurken... Tavatür bir şey bu...»

Az sonra Rıza, kemerinden tutu getirdi kara kutuyu. Köy içinden geçerken, kadınlar, erkekler kaş kaş bakıyorlardı. Fısıldaşıyorlardı. Meraktan çatlayacaklardı.

«Bu mu o kutu kutu dediğiniz?»

«Bu beyim, gözünle görüyorsun işte!»

Emin bey, uzun boylu Demir beye göz attı, güldü.

Demir bey:

«Ama hakları var, ne bilsinler?» dedi. Köylülere döndü:

«Buna Meteoroloji Rasat Cihazı derler!» dedi. «Bu bir meteoroloji rasat cihazıdır!..»

Ortalık tıss kesildi. Sonradan gelenler bir fırsat bulup konuklara «hoşgeliş» etmeyi düşünüyorlardı. Unuttular. Kimsenin sesi soluğu çıkmadı. Uzun boylu Demir beyin söylediklerini anlayabilmek için kulaklarını dört açıyorlardı. Ama o, diyeceğini deyip bitirmişti: «Bu bir Meteoroloji Rasat Cihazıdır!» O kadar...

«Cahazıdır...» dedi Kır Abbas. «(Emme ne?)»

Demir bey:

«Bu meteoroloji rasat cihazı, yarın hava nasıl olacak? Bulut olacak mı? Yağmur yağacak mı? onu anlamaya yarar...»

Kır Abbas, dizleri üstünde doğruldu:

«Gördünüz mü?» dedi komşularına. «Anlayın hökümetimizin ne kadar incelediğini! "Esen ölüzgerden bile sezerim" demiş ya, tâ gökyüzündeki buludun nemini anlıyor herifçoğlu!» Sonra Emin beyle Demir beye döndü: «Yani bu kutu patlayıp bir şey etmez mi beyim?..»

«Bir kere bu bir kutu değildir! Bu bir cihazdır! Yani balonu patlamış bir cihazdır. Balonu da havada patlar, cihazın kendisi yere düşer. Cihazın kendisi patlamaz...»

Kır Abbas: «Hiç mi patlamaz yani?» diye sordu.

«Patlamaz.»

«Hiç?»

«Hiç!»

Kır Abbas sesini kesti.

«Cihazın bir yerinde, bunu kırlarda gören, bulan kimselerin en yakın karakola teslim etmelerini bildiren not vardır. Elinize geçmedi mi?»

«Öyle bir şey görmedik beyim! Nasıl bulduksa öyle alıp geldik! Okulun küçük odasına kapattık. Dahi başında löbet tuttuk geceleri! İstemezin biri bir kibrit çakar da patlatır deye ödümüz sıddı valla!..»

Konuklar güldüler.

Demir bey ararken, incelerken söylediği notu buldu:

«İşte bakın!» dedi. «Kemerin alt ucunda, küçücük, bezden bir zarfın içinde!» Çıkardı kâğıdı, Rıza'ya uzattı.

Rıza okudu, «Karakola teslimini yazıyor!» dedi, Demir beye geri verdi kâğıdı.

Emin bey:

«Dur yahu!» dedi. «Şimdi bizim şoför dönecek! Atar cipe götürür! Karakola teslim eder! Sen yorulmamış olursun...»

Battal sordu:

«Olur mu beyim öyle?»

«Neye olmasın?»

«Muhtarın gitmesine hacat yok mu? Köy mühürüyle mühürlemek gerekmez mi?»

Emin bey elini salladı:

«Yok canım! Maksat teslim etmek! Kim ederse etsin! Yorulma, boşver... Senin çok işin olacak yarın. Bilirkişiler bulacaksın. Bizimle birlikte araziye çıkacaksın...»

Demir bey «cihaz»ı şoföre verdi.

Kır Abbas:

«Aman oğlum dıkkat et!» dedi. «Sapsağlam teslim et karakola. Bunun hökümeti ilgilendirir bir iş olduğunu bilip dururduk zaten. Emme ne olduğunu bilemiyorduk. Cahallığımızdan... Emme siz anlatınca gözel belledik. Allah tuttuklarınızı altın etsin!.. Allah yokluğunuzu göstermesin!..»

6

ANKARA'NIN MEMURLARI

Konuklar, Battal'ın hayatta akşamı ettiler.

Emin bey bir ara ayakyoluna gitti.

O gidince Demir bey ayaklarını uzattı.

Köylüler hâlâ kara kutudan konuşuyorlardı. Bir «uğursuzluk belirtisi» olabileceğini sanıp tasalanmışlardı. Değilmiş şükür! «Bilâkis» bir «hayır belirtisi» imiş ki, ölçümcüler çıkıp gelmiş! Akıl edip gönderenler var olsun! Acabola tarlaları «esas olarak» neden ölçmek istiyorlar? Açık açık anlatmıyorlardı. Bir iki gün geçince öğrenebilirler belki. Hele bir iki gün geçsindi...

Emin bey, ayakyolundan tak tak etti.

Battal koştu hemen.

«Muhtar! Bu ibrikte su yok be gözüm! Az bir şey varmış, o da bitiverdi!..»

«Doldurayım beyim!» dedi Battal, içerden başka bir ırbık getirip Emin beye uzattı kapı aralığından.

Irbığı aldı, sonra gene bağırdı Emin bey:

«Bir de bez uzat!.. Bir tahret bezi yani...»

Battal anlayamadı:

«Ne dedin beyim? Valla anlamadım!» dedi çekine çekine.

«Bez dedim oğlum, bez, tahret bezi!..»

Battal yürüdü, içeri geldi. Güley'e sordu, Güley çiğnini çekti. Bilemedi.

Kapıya gitti, kapıdan Rıza'yı çağırdı, işaretle.

Rıza geldi: «Hayrola yavu?»

«Ulan Rıza, bu şişko Emin bey ayakyolunda bez istiyor, tahrat bezi diyor! Nasıl bir bez bu? Hiç bilgin var mı?»

Rıza çenesini kaşıdı:

«Bir bilgim yok, emme temiz bir bez olsa gerektir. Kurunacaktır yani...»

«Peşkir götürsem olur mu?»

«Yok canım, ufak bir bez götür...»

O sıra Kır Abbas çıktı geldi:

«Bir şey mi nüzüm etti Battal?» dedi.

«Şişko Emin bey bez istemiş!» dedi Rıza. «Tahrat bezi...»

Kır Abbas da çenesini kaşıdı:

«Nasıl bezmiş acabola?» Kaşıdı.

Güley, giysi selesini deşip bir çarşaf çıkardı: «Bundan yırtsam olur değil mi? Eski zaten...»

«Olur heralda!» dedi Rıza. «Şöyle ucundan yırtıver...»

Ayak yolunda gene tak tak oldu.

Battal, bez parçasını alıp koştu.

«Davran iki gözüm!.. On saat bu kokunun başında seni mi bekleyelim yani?»

Battal, kapı aralığından bezi uzattı.

«Buraya iki çivi çakacaksın! Bir ip gereceksin! Bezi ipe asacaksın! Girip çıktığım zaman kullanacağım, anlaşıldı mı? Başkaları dokunmayacak!»

«Pekey beyim, deral!» dedi Battal. «İki çivi bulur çakarım, ne değeri var iki çivinin... İp dersen, o da var...»

Emin bey ayakyolundan çıktı:

«Bir sabun getir bakalım!» dedi. «Elimi yıkamak istiyorum...»

Battal gene koştu içeri. Rıza ile Kır Abbas hayat sekisine gitmişlerdi. Güley pişireceğim, taşıracağım diye uğraşıyordu.

Tam Battal konuşacakken Rıza'nın Döndü çıkıp geldi.

Güley anladı Battal'ın halini:

«Bu sefer ne istiyor?» diye sordu.

«Sabun istiyor!» dedi Battal. «Elini yuyacak!»

«Dur...» dedi. «Şuralarda bir kirinti vardı... Bakayım da bulayım...»

Baca kaşını, delikleri, oynamaları karıştırdı. Sonra dönüp çiğnini çekti: «Yok...»

Battal üzüldü:

«Oldu mu şimdi? Herif sabun bekliyor orda!..»

«Kil götürsen olmaz mı?» dedi Güley.

«Vallah bilmem.» dedi Battal.

Döndü'nün gözleri ışıdı:

«Dur Battal ağa, ben bir takkada alıp gelivereyim bizim evden! Bizde kokulu sabun var gözel! Irıza müveddişe aldıydı!» Kuş gibi gitti Rıza'nın karısı.

Battal ellerini oğuştura oğuştura Emin beye sokuldu:

«Emin beyim bir takka!» dedi. «Kurbanın olayım kusura bakma! Irıza'nın avrat şimdi getirecek...»

«(Çok görgüsüz köyler!.. Çok geri köyler!..)» diye düşünüyordu Emin Sağlamer. «(Tahret bezini bilmiyorlar! Sabun kullanmıyorlar? Onun için her hastalık onları buluyor...)»

Battal, başını öne eğdi. Kendi kendini suçluyordu: «(Bir iş çıkınca kasabaya gitmeli, üç kalıp kokulu sabun alıp koymalı köşeye! Şimdiye kadar yapmadığın hata Battal! Şimdi bir kalıp kokulu sabunun olsaydı şurda, başını eğmezdin böyle!)»

Rıza'nın karısı koştu geldi. Pembe renkli, kokulu sabunu uzattı Battal'ın eline.

Battal bir «Oh!» çekti içinden. Aldı, Emin beye götürdü sabunu. Ellerine su döktü, yıkattı. Koştu, peşkir getirdi...

Emin Sağlamer'in ayakyoluna girmesi çıkması, ellerini yıkaması uzun bir iş olmuştu.

Demir beyin de sıkıntısı vardı. Emin bey gelip yerine oturtnca o kalktı. Koşa koşa ayakyoluna doğru gitti.

Battal, Demir bey için tasalanmıyordu. Her şey hazırdı. Su vardı. Tahret bezi vardı. Sabun, peşkir vardı. Rahattı.

Biraz sonra kalktı, içeri gitti. Yemek durumunu sordu Güley'den.

«Tavuk kestik! Bulgur bişirdik! Birez yoğurt, bekmez! Birez de yumurta bişireceğiz! İçerlerse şarap da var...»

«Fena değil, yeter!» dedi Battal. «Bolca ekmek, su hazır edin. Efendime söyleyim, gereğirse birez de peynir...»

Geldi, hayata, yarım şişko Emin beyin karşısına oturdu:

«Eyice acıktınız beyim!» dedi, «Sufranız hazır demek...»

Emin bey, bileğindeki saata baktı:

«Eh vaktidir, yeriz...» dedi.

«Birez geciktiyse kusura bakmayın...» dedi Battal.

Demir bey rahat rahat işini görüyordu ayakyolunda. O öyle bez mez istemezdi kurunmak için. Yur yıkar çıkardı. Yalnız çok kötü bir kokusu vardı ayakyolunun. Koku burnunun direklerini kırıyordu. Kasabada pilav, karpuz yemişti. Boşaltıyordu şimdi.

Ayakyolunun tahtasına basmıştı. Aralıktan yere baktı. Aşağısı olduğu gibi görünüyordu. Ahırdan atılan gübreyle insanlarınki karışıyordu. Bir alay tavuk toplanmıştı. Tavuklar düşeni kapıyorlardı. «(Yahu resmen kapıyorlar, vay canına!..)» dedi Demir bey.

Kendini tuttu, düşenlerin bitirilmesini bekledi. Sonra bir daha bıraktı; tavuklar sevinçle atıldılar. Yavrular bile katılıyordu bu kapışmaya! «(Feci bir manzara! Her halde bunları hiç yemlemiyorlar! Çok cimridir bu köylüler!.. Yahu şuna bak be! Oğlum Demir, tavuklar kavga ediyorlar! İyi ki geldin! Gör de gözün açılsın!..)»

Gözü hep aşağıdaydı. Burnunun direklerini kıran kokuyu filân unutmuştu. Oyun oynar gibi tat alıyordu bu işten. Birden aklına bir şeytanlık geldi. «(Bir bombardıman edeyim şunlara!)» dedi. Bunu ancak ikinci denemede başarabildi. Sonra, «(Arkadaşlardan sıkışık olanlar vardır belki, kalkayım...)» dedi. Yıkandı, kalktı. Ayakyolundan çıktı.

Battal koştu geldi hemen. Irbıktan su döktü. Peşkir tuttu, ellerini kurulattı Demir beyin.

Demir bey geldi, hayata oturdu.

Kır Abbas: «Eyice acıktınız!» dedi.

«Yiyelim!» dedi Emin bey. «Daha günün batmasına vakit var, ama yiyelim muhtar, haydi iki gözüm!..»

«Geleli epey oldu...» dedi Kır Abbas. «Genç adamlarsınız, acıkırsınız. Sizin karnınızda ekmek mi eyleşir şimdi? Sizin yaştayken ben on sekiz, yirmi yufka yirdim bir oturuşta!..»

Batta, sofra bezini sekinin uygun bir yerine serdi. Öyle serdi ki, yarım şişko Emin bey hiç kıpırdamadan oturabilsin.

Rıza gitti, bir kalbur getirdi.

Rıza'nın karısı da sahanları getiriyordu.

Battal, siniyi kalburun üstüne koydu.

Emin Sağlamer:

«Muhtar, dur, dur iki gözüm! Gözünü seveyim dur!» dedi. «Kaldır şu siniyi, kalburu! Bir masa bul şuraya! Anlaşıldı mı, hemen bir masa bul! Beş altı tane de sandalye... Şu yemeği rahat yiyelim! Haydi iki gözüm!..»

«Battal, herkesin içinde yeni bir eksiği çıkmış gibi utandı: «(Şimdi nerden bulalım masa sandalleyi ulan? Ağzına tüküreyim ben böyle muhtarlığın! Yok! Yoktan yonga kopar mı? Yoktan var etmek allaha mâsus! Doğuracak mıyım şimdi masa sandalleyi?)» Boynunu burarak Rıza'nın, Kır Abbas'ın, oradaki komşularının yüzlerine baktı.

Kır Abbas kalktı, Rıza'yı, Battal'ı aldı, içeri götürdü:

«Çabuk adamın dediğini yapıverin!» dedi. «Dudağınızı büküp beklemeyin! Hökümetimizin mâmirleri, bir mahana bulup gelmişler! At yollasak gelirler miydi bu mahana olmasa? Çabuk, ne arzuları varsa yerine getirin!.. Şişko bey masa sandalle mi istiyor? Ver okulun anahtarını, uşaklar okuldan getirsinler Irıza! Ne kafanızı yoruyorsunuz? Okulda çok nüzum bir şeyse, akşam getirir, sabah götürürsünüz. Haydi, durmayın!..»

Battal'ın içi serinledi:

«Çok eyi akıl ettin Abbas emmi!» dedi. «Emme, okuldaki masa ufak... Neyse!..»

«Bacağı birez sallanıyor...» dedi Rıza. «Emme bulunan o! Varını veren utanmaz!»

«Sallansın ayağı!» dedi Kır Abbas: «Onlar yiyene kadar ben altına girer tutarım sallanan ayağı!..»

Rıza, yanına iki delikanlı aldı. Hemen okula koştu onlarla. Çürük masayı çıkardılar. Üstü toz topraktı. Bir sandalye vardı, onu da aldılar. «(Vaktinde düşünememişiz, şu sıraları sıra alacağımıza sandalye alsaymışız, şimdi bu sıkıntıları çekmezdik!)» Delikanlıları iteledi: «Çabuk çabuk yörüyün bakalım!..» dedi.

Battal, eli göğsünde bekliyordu:

«Bir masa, bir sandalle... Üstünü nerden bulacağız?»

«Üzülme Battal!» dedi Kır Abbas. «Onun da kolayını buluyorum.» Konuklara yaklaştı: «Kurban olayım, kusura bakma-

yın! Beş takka sabredin. Bizimkisi köy düzeni, beş takka içinde bir mâmir düzeni kurarım size...»

Hayatın kuru yerinde oturan komşularına döndü:

«Ulan, kimin evinde esker bavulu varısa bir takkanın içinde istiyorum! Gözlerinizi ağartıp bakmayın yüzüme! Derakap dediğimi yapın!..»

Oğlu Yusuf'u çağırdı yanına: «Haydi!» dedi. «Sen de! Uçuver kuş gibi!..»

Yusuf koştu.

«Ali!.. Veli!.. Hasan!.. Üseyin!.. Koşun siz de!.. Durmuş, sen de koşuver yeğenim!..»

Askerliğini yapmış kaç adam varsa Battal'ın hayatta, tutup tutup yolladı. «Bavulları boşaltıp gelin!» dedi.

Birkaç dakika sonra tahta bavullar geldi.

Battal:

«Var ol Abbas emmi, beni öyle bir dertten kurtardın, anlatamam!..» dedi. «Sen olmasan bunu düşünemezdik...»

«Düşündük işte Batal! Tasalanacak ne var yeğenim? Getir sufra bezini, ört üstüne! Çok da geç kalmayalım! Kendi hökümetimizin konukları ulan! Biz keçi sürüsü müyüz?»

Masayı hayat sekisine koydular hemen. Üstüne sofra bezini örttüler.

Kır Abbas masayı bir salladı. Sonra:

«Üseyin!.. Buraya gel!..» dedi. «Gir şu masanın altına! Sımsıkı tut ayaklarını! Beyler karınlarını doyurana kadar masanın dik durmasına mukaat ol! Haydi çabuk!..»

Hüseyin masanın altına girdi.

Kır Abbas, tek sandalyeyi Emin Sağlamer'in oturacağı yere koydu:

«Gel beyim buraya!» dedi. «Bak ne gözel oldu! Sen bizim kusurumuza bakma! Biz böyle dabiyatsız insanlarız beyim. İnsan görmeyince bilmiyor. Cahallık var. Emme torunlar okuyor. Bu gördüğün Irıza okutuyor. Kafalarına fura fura okutuyor ki, adam olsunlar yarın...» Köylülere döndü «Oğullar, uşaklar! Beklemeyin! Asker bavullarını koyun, beyler otursunlar...»

Gençler korka çekine yürüyorlardı.

Kır Abbas çekip çekip aldı ellerinden bavullarını. Uzununa uzununa dizdi masanın dolayına:

«Gelin efendim, oturun gayri!..» dedi.

Yarım şişko Emin bey:

«İdare eder, idare eder...» dedi.

Uzun boylu Demir bey:

«Yoklukta çok iyi fikir!» dedi. «Güzel bir buluş...»

Kır Abbas şişindi:

«Siz nerenin lâfını ediyorsunuz beyim?» dedi. «Valla sizin için kapıyı kırar, odun ederiz! Allah sizlere zeyin açıklığı versin, kalemlerinizi yazgın etsin!.. Mâmirsiz devlet, devletsiz millet olur mu beyim? Biz onların hepiciğini biliyoruz! Emme yokluğun gözü kör olsun! Yokluğun, görgüsüzlüğün...» Battal'a döndü: «Yeğenim!» dedi. «Getir şimdi yemeklerini, ekmeklerini, yisinler!.. Yisinler emme kusura bakmasınlar. Birez geç oldu. Yerimiz de dar. Emme gönlümüz geniş hamdolsun...»

Battal, Rıza'nın kulağına bir şey fısıldadı.

«Muhtar, konuklara şarap çıkarmak gereğir mi, gerekmez mi? soruyor. Sen ne dersin Abbas emmi?»

«Helbet!.. Sormak ne demek? Helbet gereğir! Bakraçlarla getirin koyun! Kupaları çıkarın...»

Güley her şeyi hazır etmişti önceden. Rıza işaret edince getiriverdi.

«Bakracı benim yanıma verin!» dedi Kır Abbas. «Kendi ellerimle doldurup sunayım! Kendi ellerimle!..»

Güley'dan bakracı, kupaları aldı. Birer birer doldurdu, konukların önüne koydu.

«Kendi mâsulümüz de var emme, daha dönmedi. Bu birez eskidir, afiyet olsun...» dedi.

Yarım şişko Emin bey, önce uzun boylu Demir'e, sonra Battal'a baktı:

«Bu babada iş var!» dedi. «Kaç yaşında bu baba?»

Kır Abbas:

«Ben mi?» diye atıldı hemen. «Ben yetmişimi geçmişim beyim. Yetmiş, yetmiş dört! Belkim yetmiş beş varım! Emme demir gibiyim maşşallah! Ben beyim, kendimi çok idaralı kullan-

dım gençlikte. Olur olmaz boklulara uçkur çözmedim! Çözmek istedin de bulabildin mi? deye sorarsan, o da başka... Hemi de hiçbir vakit gamı tasayı kendime yoldaş etmedim. Ben selbes, geniş bir herifimdir! Bu sebaptan, yetmişimi aştığım halde, demir gibiyimdir!..»

«Maşşallah!» dedi Emin Sağlamer. «Valla maşallah!..»

«Sağol beyim!.. Var ol!.. Hepiniz sağolun...»

Önce tavuk kondu sofraya. Daha sahanın kapağı açılır açılmaz, Demir beyin içi altüst oldu. Utana utana:

«Çok özür dilerim... Ben tavuk yemem... Ağzıma tavuk koymam ben...» dedi.

Kır Abbas:

«Aaaa!..» dedi. «Temizdir Çelik beyim! Onun için kuşkulanma! Has yağla da kızarttılar... Bu tavuk yenmez mi hiç?»

«Yok baba, çok özür dilerim, ısrar etmeyin! Yemem, yiyemem!» dedi Demir bey.

Emin Sağlamer tavuğun bir buduna yapıştı:

«Bunu ciddî mi söylüyorsun gözüm?» dedi arkadaşına.

«Ciddî söylüyorum, ciddî ciddî...» dedi Demir bey.

«Eh biz yeriz öyleyse!..» Battal'a sordu: «Başka ne var hazırda muhtar? Arkadaşımız tavuk yemiyor...»

Battal:

«Beyim, tavukta bir şey mi var acabola? O sebaptan mı yemiyor Demir bey?» dedi.

«Tavukta mı, yok canım, ne olsun tavukta?» dedi Emin bey. «Baksana şuna: Mis gibi! Çok iyi pişmiş...»

«Tavukta bir şey yok, bir şey yok!..» dedi Demir bey.

Kır Abbas:

«Huydur, huydur!» dedi. «Huya, dabiyata karışılmaz! Başka bir yimek getir Battal, haydi yeğenim!..»

Battal, ağzı kapaklı bir sahan aldı, açmadan Demir beyin önüne koydu: «Bundan bari buyur!..» dedi.

Demir bey, sahanın kapağını kaldırdı: Yağda yumurta! Ne yapacağını, ne diyeceğini şaşırdı:

«Ah kardeşam muhtar, ah efendim Emin bey, sizlere zorluk

çıkardım. Bin kere özür dilerim! Ben yumurta da yemem! Yani ben tavuk ve mahsullerini yiyemem! Çok özür dilerim...»

Emin Sağlamer:

«Bu bir alışkanlıktır. Ben de domates yiyemezdim küçükken...» dedi. «Ama şimdi elime geçse beş on tane... Neyse muhtar, sen başka bir şey getir iki gözüm! Şöyle süt, yoğurt gibi...»

Kır Abbas:

«Çelik beyim!» dedi. «Biz senin karnını doyuruz, merağ etme! Bu senin tavuktan tiksinmen, kadim bir mesele mi, yoksam yeni mi? Sen onu söyle...»

«Kadim kadim!..» dedi Demir bey. Sustu.

«Battal!» diye bağırdı Kır Abbas. «Yoğurt getir Çelik beye!.. Birez de bekmez olsun yanında!..»

Battal yumurtayı kaldırdı, yoğurtla pekmez koydu yerine.

Karnı da öyle acıkmıştı ki Demir beyin. Karnını bunlarla doyurmaya başladı. Bir ara: «Pekmez çok güzelmiş! Satın mı alırsınız?» diye sordu.

«Yok beyim! Kendi mâsülümüz!» dedi Kır Abbas. «Kendi bağımızın üzümünden yani... Bu köyde herkesin bağı vardır Çelik beyim! Aha şu Irıza, şu Battal, düştüler bizim önümüze, bir bağ iycat ettilerkim, ağustos ayında görmeniz gerek!..»

Emin Sağlamer:

«Hükümet mi yaptırdı?» diye sordu.

«Yooo, kendimiz yaptık, kendimiz!..»

«Bravo!..» dedi Emin bey. «Öyle olmak gerek iki gözüm! Köylüler artık uyanmalı! Birçok yerlerde, bakıyorum, dolmuşlar kahvelere, habire oyun oynuyorlar. Su diyorsun, yok. Bağ diyorsun, yok. Bostan, sebze, meyve, hiçbiri yok. Peki niçin yapmıyorsunuz? Ses yok. Bekliyorlar ki hükümet yapsın...»

Kır Abbas ellerini birbirine çarptı:

«Ulan oturmuş kumar oynuyorsunuz, hökümet ne bok yisin?» dedi. «Kumar oynayacağınıza, kalkıp bağ bostan sahibi olsanız, eytaçlarınızı birem birem giderseniz ya! Emme beyim, bu saydıkların var bizim köyde. Yalnız su yok. Onun da bir çaresine bakacağız gayrı. Neden dersen, uyandı bu köy. Yani Irıza, Battal, köyün ne zaman beli gelecek, şirp biliyorlar... Bu

köy eskiden kööööör bir köydü. Irıza ile Battal kafa kafaya verip uyardılar. Daha da uyaracaklar sayanızda. Şu kutu meselesinin hökümete nüzümlü bir mesele olduğunu anlatmanıza dağlar kadar sevindik! Bir de tarlalarımızı dikkatli ölçün ki, bizim hakkımız hökümete, hökümetin hakkı bize geçmesin. Hökümet, köylü... bunlar aha şu etle tırnak gibidirler. Evelallah, elimizden geldiği kadar destekleriz hökümetimizi... Nüzüm ettiği vakit o da bizi destekler işallah! Yani bundan hiç kuşkumuz yok inanın...»

«Bravo, bravo!..» dedi Emin bey. «Anadolu köylüsünün... efendim... sağduyusunun şerefine!..»

«Sağolun, var olun!..» dedi Kır Abbas.

Uzun boylu Demir bey, elindeki bardağı Kır Abbas'a doğru kaldırdı:

«Özel olarak senin şerefine içiyorum baba!..» dedi. «Anla değerini kıymetini!»

İçti. Sonuna kadar dikti bardağı.

Emin bey de içti, sonra:

«Muhtar efendi!» dedi. «Yarın senden ricalarım var!..»

«Buyur beyim, emredersin!» dedi Battal.

«Üç kişilik bilirkişi seçelim önce. Yaşlı yurttaşlar olacak bilirşikiler ki eski zamanları bilsinler...»

Kır Abbas:

«Bu köyde benden eskisi yoktur!» dedi. «Benden sonra Hörü ebe deye bir kocakarı vardır, o gelir. Ben de köyde herkesin yüğrüldüğü günü bilirim beyim. Tarlasını, tohumunu, bağını, bostanını, karış karış benden sor...»

Emin Sağlamer elini kaldırdı:

«Dur baba, biraz müsâde et! Muhtar, sen iyi dinle: Sabah, saat 8,30'da komşuları toplayacaksın. Yani mal mülk sahiplerini! Bilirkişileri seçeriz. Sonra köy kurulu da yanımızda olmak şartıyle görevimize başlarız... Porguramlı çalışırız... Aranızda niza, çekişme olmadığına göre tez biter... Başka köylerinki kadar sürmez...»

Battal, başını yukarı salladı:

«Sürmez, hiç sürmez!» dedi. «Komşuları gün doğarken köy içinde toplarım. Başka bir emrin varsa onu da söyle...»

Emin bey boş bardağı uzattı:

«Bir bardak daha şarap rica edeceğim!..» dedi. «Sizinle iyi anlaşacağımızı umuyorum! İyi bir köy burası...»

Kır Abbas bardağı alıp doldurdu hemen. Ayağa kalktı, bardağı Emin Sağlamer'e sundu. Sağlamer şarabı dipleyinceye kadar ayakta bekledi saygılı saygılı. Sonra boşu aldı, yeniden doldurdu.

Emin Sağlamer, yavaş yavaş oluyordu:

«Çok iyi köy... İkilik, üçlük, particilik durumları nasıl muhtar? Onlardan aç bakalım biraz da?..»

Battal elini salladı:

«Hiç arama!» dedi. «Bu köyde particilik yoktur. Bu köyde bütün komşuların ağzı birlenmiştir...»

«Dahi gönüleri de birlenmiştir!» dedi Kır Abbas.

Demir bey:

«"Gönülleri de birlenmiştir!.." Bravo!..»

«Oy zamanı gelir...» diye anlattı muhtar, «Komşular gelen her efendiyi, beyi dinler. Sonra fiskos etmeden, oylarını sandığa atar...»

«Zati seçimin ne nüzümü var Emin beyim!» diye Kır Abbas atıldı. «İki yıla bir seçim, üç yıla bir seçim... Her köye bir sandık koyuyor. Her sandığa bir başkan. Her başkana 120.— lire para! Türkiye'nin gökte yıldız kadar köyü var. Ne demek bu? Bu Türkiye'nin aklı yok mu Çelik beyim? Öyle yapacaklarına, versinler köy başına yüzer lire, alsınlar bizim oylarımızı, istedikleri sandığa tıksınlar, bitti!..»

«Ama baba!..» dedi Demir bey. «Mesele senin bildiğin gibi değil! Millet seçim istiyor...»

«Eh!..» dedi Kır Abbas. «Millet seçim istiyorsa hökümet ne bok yisin! Millet ben ikilik üçlük istiyorum, otuz evli bir köyün kırk parçaya bölünmesini istiyorum, imam Halkçı deye Demirokların ayrı yerde namaz kılmalarını istiyorum, camilerin içine ip çekilip ikiye bölünmesini, dahi içine iki dene soba ku-

rulmasını istiyorum derse, sen ben hökümet olsak ne yapabiliriz?..»

Battal:

«Bilmem emme, Abbas emmim doğru söylüyor beyim!» dedi. «Şimdi bu yöredeki köylerin çoğu böyledir...»

Particilik derin bir konuydu yurdun her yerinde. Köylülerin de, konukları da söyleyecekleri bitmedi. Daha ilk akşam açık açık konuşmaya alıştılar birbirleriyle.

Köylüler kalkıp gittiğinde gece yarıyı buluyordu. Battal yatakları serip konukları yatırıncaya kadar da epeyce geçti.

Ertesi sabah 8.30'da işbaşı yapmaları olanaksızdı.

Tozaklılar, okulun önündeki küçük alanda uzun uzun beklediler. Ne zaman saat 8.30 olacak, bilemeden, Battal'ın avlu kapısına baktılar...

Neden sonra yarım şişko Emin bey kalktı. Pijamasının içinde karnını kaşıya kaşıya ayakyoluna gitti.

Sonra Demir bey...

Öteki beyler...

Giyinip, taranıp, karınlarını doyurmaları, inip köylülerin yanına gelmeleri öğleyi buldu. İvedi bilirkişileri seçtiler. En başta Abbas Kartal bilirkişi oldu. Sonra kardeşi Ali Kartal seçildi. Üçüncüyü bulmak biraz uzun sürdü.

«Kasabaya enip çıkmak yok madem, üçüncüye de Hörü ebe seçilsin!» dedi Kır Abbas.

Demir bey:

«Valla çok devrimci bir iş olur ama...» dedi. «Kadındır, tarla tarla gezmesi yakışık almaz...»

Battal:

«Yok canım, neye yakışık almasın... Bizim köyümüz insanlıklıdır. Hemi de tarlalarımız düz ayaktır. Kadınlarımızı dersen, taşa kayaya tırmanırlar. Eğer bir üçüncüsünün nüzümü varısa, Hörü ebe uygundur...» dedi.

Emin Sağlamer karşı koymasa Hörü ebe seçildi gittiydi:

«Hiçbir köyde kadın almadık. Boş verin kadını!» dedi.

Biri Kel Bektaş'ın adını attı ortaya.

«Seçin seçin, onu seçin!..» dedi Kır Abbas. «Bir kadın bulunacağına, bir aykırı bulunsun içimizde, Kel Bektaş'ı seçin...»

Kel Bektaş'ı seçtiler.

İki saat ara verildi öğle için.

Emin beyle Demir bey yemeğin üstüne bir saat kadar da «şekerleme» yaptılar. Uyuyup kalktıktan sonra yüzlerini, gözlerini yudular. Tâ ikindiye doğru ipleri, urganları alıp Tozak kırından başladılar.

Battal'ın evdeki konukluk üç gün sürdü. Üç gün yemelerini, içmelerini Battal ayarladı. Sonra birkaç komşu toplanıp geldi Battal'a: «Bu konuklar senin değil, köyün. Buna bir düzen bulalım. Yatmaları neyse, emme boğazları zor iş. Bişirip taşırmak bir Güley'in üstüne olamaz...» dediler.

Böyle durumlarda «konak» töreleri vardı. Her ev, sırayla, ya bir gün, ya bir öğün yemek verirdi. Ya konuklar yemeğin verildiği eve giderdi, ya yemek konukların bulunduğu odaya taşınırdı sinilerle.

Bu sefer de öyle yaptılar. Sabah, öğle, akşam... Sırayla her ev birer gün yemek hazırlayacaktı. Et yoktu. Sebze yoktu. Bulgur, bulamaç... yanına biraz süt, pekmez, yoğurt... Yumurta, tavuk... Muhtar, konak sahiplerine sık sık söylüyordu ki, Demir bey denen «uzun herif» kessen tavuk, yumurta yemez. Ötekilere tavuk yada yumurta pişirildiği zaman Demir beye ayrı yemekler hazırlanacak...

Biraz zor oluyordu. Ama yüksünmeden yapıyorlardı.

Kır Abbas tarla tarla geziyordu. Birer acayip adamdı bu ölçüm yazım memurları. Emin bey, yürüyemez, koşamaz, şu kadar bir yokuş gelse çıkamaz, tıs tıs bir adam. Ama yolluk almak, biraz «para yapmak» için katlanıyordu bu sefilliklere... Uzun boylu Demir beyin de hiç aklı yoktu. Konak sahipleri, Battal'ın sözlerini dikkate almadan, sırf alay olsun diye tavuk kesiyorlar, yumurta haşlıyorlar, başka da bir şey getirmiyorlardı. Biraz ekmek yiyip «nefsini» susturuyordu. Boyuna su içiyordu. Suyu da üfleye üfleye içiyordu... Ötekiler ücretle çalışıyorlardı. Onların da kendilerine göre bir takılacak yerleri vardı. Hepsi de öğle uykusuna yatıyorlardı. Hiçbiri köylüyü,

köyü beğenmiyordu. Dilden, «Aferim, eyisiniz, hoşsunuz!» deseler bile, yürekten tutmuyorlardı köylüyü...

«Hayat şimdi kentlerde!» diyordu Emin bey. «Evlerin içinde akarsu, ışık, yol, sıcak sulu banyo, sıcak sulu mutfak... Tabiî ona göre de gelirin olacak. Gelirin yolu da malûm, kafayı çalıştırmak! Kafayı çalıştırdın mı çok iş var yapılacak! Oluk gibi para!.. Köyle öyle değil ama! Taş devrinden kalma yemekler, tunç devrinden kalma yataklar, fitillî lâmbalar, kağnı, karasapan, kuyu suyu, tuluk... Geçmiştir bunların çağı! Boşuna beklemeyin buraları! Vakitken bir yolunu bulup kentlere sokulun. Dünya kırk kulplu kazan, bir kulpundan da tut sen kazan... Kadınlarınız görgüsüzlükten, erkekleriniz bilgisizlikten, imanınız gevriyor be gözüm!»

Kır Abbas da sözünü sakınmıyordu hiç:

«Ne hayatı varmış kentlerde? Varsa bile size var! Ne geçiyor eline bizden oraya gidenlerin? Ne olabiliyorlar? Kapıcı, çöpçü, hızmatçı, dutma... İstanbul-Ankara'daki avratların sidikli donlarını paklayıp, apartman yapılarını, garacları, caddaları bekliyorlar. Sırtlarıyla taş çekip han apartman yapıyorlar. Emme içine girip oturamıyorlar. Bekledikleri dükkenlerin hiçbiri kendilerinin değil. Pakladıkları sidikli donlar, bulaşıklar hep başkalarının! Biz dünyaya çöpçü, hızmatçı olmaya mı geldik Emin bey? Burda acımdan ölürüm, gene gitmem o donuz kentlere ki çöpçü, hızmatçı olayım! Diyorsun ki, taş devrinden kalma yimekler, tunç devrinden kalma fitilli lâmbalar, kağnı, karasapan, tuluk... Senin bir şeyden haberin yok Emin beyim! Yazıyorsun iki çızık, alıyorsun bin, iki bin!.. Bu gidende bizim yidiğimiz yimekleri bulamayanlar da var! Yataklarımızı dersen, eyi kötü biz yatarız be efendim! Eyisini buluncaya kadar kötüsüne eyvallah! Diyorsun ki, fitilli lâmbalar... Tuluk suyu demene de karşılık vereceğim: Tuluğun değerini bilen bilir... Ondan sonracığıma, sen ölçeriyorsun ki, komşular köyleri bırakıp kentlere yörüsün! Yörüsün arkadaş! Yörüyenlere dur deyen yok zati! Emme köyler boşalmasın... Köyler boşaldı mı hepimiz boku yidik Emin beyim! Ulusun milletin kaynağı, beşiği, köyler değil mi? Bu kaynağı kurutup, nerde üreteceksin

milleti? Köyü söndürdün mü memleket söner beyim! Elleme giden gitsin, yörüyen yörüsün. Emme kaynak kurumasın. Daha o gidenlere seviniyoruz biz. Neden deyecek olursan, okuyup âmir mâmir oluyorlar. Hiç olmazsa bizim dilimizi biliyorlar! Biz de onların dillerini biliyoruz. Baksana şu hallarımıza: Kadastro... Ne demek kadastro? Meteoroloji Rasat Cihazı? Ne bu? Kasabada bir dayranın kapısında yazıyormuş, Irıza söyler: Malarya Eradikasyonu! Emin beyim, biz Türküz hamdolsun! Dilimiz de Türkün dili. Bize diyorsun ki, kadınlar görgüsüz, erkekler bilgisiz... Haşa! Hiç kabul etmiyorum! Biz kendi görgümüzü, kendi bilgimizi biliriz. Hemi eyi biliriz! Ama sizin görgüleri bilmeyiz. Emme siz de bizimkileri bilmezsiniz. Bak, yere bağdaş kurup oturabildin mi? Biz diz bile çökeriz! Masa sandalle deye tuz yumurtlattın Battal'a... Dal öğlen bir seet uyumadan edemiyor hiçbiriniz. Uyku dediğin geceye mâsus... Eee hani görgülüydünüz siz? Sen sade kendi görgünü biliyorsun. Emme senin görgün mü eyi, benim görgüm mü? Orası ayrı. Sen Gazi Kemal'i duydun, ben gördüm. "Memleketin efendisi, başkanı köylüdür!" deye neden dedi Gazi Kemal? Çünkü Kurtuluş Savaşını köylüler kazandı. Eğer varısa yarın cennete de köylüler gidecek. Neden? Çünkü köylüler sade kendilerinin değil, tüm milletin ekmeği için çalışıyor... Bir var ki, harp darp, sonra da seçim saçım, ağalar, beyler... anasını sinkaf etmiş köylülerin ki, belini alıp doğrulamıyor garipler...»

Bir «köy-kent» takışması gidiyordu aralarında. Emin Sağlamer yoruluyordu. «Tamam baba, haklısın!» diyordu. «Köyler ulusun milletin kaynağı, beşiği, ekmek teknesi... anası.. Millet köylerden üreyip çoğalıyor. Kabûl... Oğlum Nazmi, Rıza, Ziya! Koşun o tarlayı urganlayın!.. Söyleyin boyutlarını... Krokimiz tamam mı Demir bey?.. Tamam... Öyleyse söyleyin kuzeyini, güneyini... Geçelim dört yönünü tutanağa...»

Tutanakları yazı makinesiyle yazabilmek için bacağı onarılan masa ile tek sandalyeyi tarla tarla gezdiriyorlardı.

Kır Abbas, makinesiyle yazı yazanın, ölçenin, kroki çizenin, söyleyip yazdıranın hünerlerini beğeniyordu. «(Elleri çabuk! Çok eyi çalışıyorlar!)» diyor, «maşşallah» çekiyordu.

İşler uzun sürmüyordu. İki üç günde bir kır bitiyordu. Tozak kırı altı günde bitmişti. Köy içini de iki günde taradılar. Seyranlı'ya, Topalören'e, İnnettepe'ye, Tekağaç'a çıktılar. Sonra geri dönüp sel çukurlarının oraya, oradan kerpiç çukurlarına, mezarlığa geçtiler. Mezarlığı bile ölçüp yazdılar. Kır Abbas, «Ölülerin toprağıyla da uğraşılır mı?» diye şaştı. Emin Sağlamer, «Şaşılacak ne var? Mezarlığı de mezarlık olarak gösteriyoruz!» dedi.

*
**

Bağlara sıra geldiğinde akşam oluyordu.

«Düzgün arazi... buranın işi çabuk biter. Bugün kalsın, yarın yapalım...» dedi Emin bey.

Ertesi gün küçük masa ile tek sandalyeyi kuyunun başına, Kır Abbas'ın talvarın altına koydular. Yazıcı Rıza, yazı makinesinin başına geçti. Demir bey, üçayak görme aygıtıyle baktı, ölçtü. Sonra Emin bey, sorup sorup yazdırmaya başladı:

«Burası kimin?»

Battal: «Köyün efendim!» dedi.

«Mâliki?»

«Köylüdür efendim.»

«Müşterek midir?»

«Öyledir, herkesin payı ikişer dönüm...»

Kır Abbas:

«Evet beyim, herkesin... Öksüz oğlanın, dul karının...»

Emin Sağlamer, elini kaldırıp Kır Abbas'ı susturdu. Yazıcı Rıza'ya döndü:

«Yaz... Ovacık yolu mevkiinde... 120 dönüm olarak beyan edilen... her aileye ikişer dönüm düşmek üzere tertiplenmiş... imar ve ihya görmüş...»

«(Allah için, belimize kadar kazdık!..)» dedi Kır Abbas kendi kendine. «(Gözel imar ettik...)»

Emin Sağlamer sordu:

«Kaç yıl oluyor bağlar dikileli? Bilirkişilere soruyorum...»

Kır Abbas hesapladı:

«Beş bitti, altıya devriliyor beyim...» dedi.

Kel Bektaş:

«Doğrusunu sorarsan tam beş yıl beyim, daha altı olmadı!»

Kır Abbas, Kel Bektaş'a hışımla baktı:

«Ben ne dedim? Başka türlü mü söyledim?»

«Yani beş yıl mı? Dikkat edin, tekrar soruyorum!..»

«Evet efendim, beş yıl...»

«Beş yıl...»

«Yaz oğlum... Beş yıl önce dikilmiş olup...» Durdu: «Daha önceden ne idi burası? Bilirkişilere soruyorum!..»

«Efendim burası bomboş yatıyordu. Purluk derdik biz. Sanırdık ki bir karış altı hep pur taşıdır, pur taşları kitlemiştir toprağı... Emme Irıza kazdırınca gördük ki pur taşı her yerinde yoktur. Kimi yeri bayâ gözel toprak... O zaman...»

Kır Abbas anlatıyordu. Emin Sağlamer kesti:

«Demek daha önce boştu? Purluk diyordunuz?..»

«Evet efendim.»

«Yaz... Purluk tesmiye edilen... beş yıl önce ele alınan...» Durdu: «Peki yahu kimindi burası? Yani kim tasarruf ederdi?»

Kel Bektaş:

«Kimsenin değildi beyim. Öyle bir önemsiz topraktı ki yüzüne bakan olmazdı...» dedi.

Emin Sağlamer sordu:

«Yani köy merası veya otlakiyesi filân mı idi?»

«Yok beyim!» dedi Kel Bektaş. «Ne mera, ne otlakiye! Kötü bir topraktı. Sade pur yavşanları biterdi mal yimez...»

Emin Sağlamer, Pat Ali'nin yüzüne baktı:

«Ne dersin?»

«Bektaş Duru doğru söylüyor beyim, aynen öyleydi!» dedi Pat Ali.

Kır Abbas atıldı:

«Sen bugün burayı böyle gördüğüne bakma Emin beyim! Burayı adam eden bu köylülerdir! Irıza'yla Battal düştü önümüze deeeee, ondan sonra adam oldu buralar...»

«Onu sormuyorum, bu toprağın evveliyatını soruyorum!»

«Evveliyatı öyle beyim!» dedi Kır Abbas. «Burası purluktu, ot mot bitmezdi. Kimsenin de değildi...»

Emin Sağlamer, Battal'a döndü:

«Öyle mi muhtar? Bu beyanları kabul ediyor musun? Bilirkişiler doğru söylüyorlar mı?»

Battal şapkasını çıkardı:

«Doğru söylüyorlar efendim! Kabul ediyorum...»

Kır Abbas:

«Alevîlerde yalan deye bir şey yoktur Emin beyim!» dedi, elini göğsünün üstüne koydu.

«Pekâlâ... Yaz oğlum...» dedi Emin Sağlamer, «Devlete ait tapusuz bir arazi olup... İmar ve ihya fiili, 10 yılı tecavüz etmediğinden... efendim... durumun ..... ilçesi malmüdürlüğüne bildirilmesine...» Durdu. Demir beye baktı. «Ölçüm işleri yapılsın, krokileri çizilsin...»

Demir bey, ölçümcülerle akşama kadar kroki çizdi.

Akşama doğru iş bitti. İmzalar atıldı, mühürler, parmak mühürleri basıldı.

O gün konak sırası Kır Abbasgil'deydi. Cennet karının, gelini Senem'le birlikte, pişirip taşırdıklarını Battal'ın eve taşıdılar. Konuşuklu, tatlı bir yeme içme oldu. Kır Abbas, uzun boylu Demir bey için özel olarak yoğurt pekmez çıkarttı sofraya. Biraz da kaymak getirtti.

Bulgur aşının yanında yoğurt iyi gitti. Konuklar hoşlana hoşlana yediler.

Kır Abbas: «(Allaha şükür, konak işinde kimseden geri kalmadık!..)» diye sevindi. Karısının, gelininin, oğlunun yüzlerine güldü.

7

GİDENLER KALANLAR

İşleri uzamadı. Ayazlar iyice çökmeden, pırtılarını alıp okulun önündeki küçük alana çıktılar. Cipleri geldi.

Büyük küçük köylüler toplandı.

Emin Sağlamer, köy kuruluna, bilirkişilere, ayrı ayrı teşekkür etti. «Kusurumuz olduysa hoş görün, görevimizi yaptık, görev namustur...» dedi. Çoğuyle el sıkıştı.

Demir bey de el sıktı. «Köyde tavuk yemedim, yumurta yemedim diye beni kınamayın, yerime siz olsaydınız, siz de yiyemezdiniz...» dedi.

Ölçümcüler de el sıktılar...

Kır Abbas:

«Uğurlar ola yeğenlerim! Sağ olun, var olun!..» Allah sizden ırazi olsun! Her tuttuğunuz altın olsun! Biz sizin bir kusurunuzu görmedik. Dabiyattan bahsolunmaz. Sizin görgünüz ayrı, bizim görgümüz ayrı. Bizim bir kusurumuz olduysa siz bağışlayın!» dedi.

Bindiler cipe, tozuta tozuta gittiler.

Cip, patikayı bitirip Ankara yoluna çıktı. Sola döndü.

Çandır kıvrımına doğru küçüldü gitti sonra.

Durup gözden silinene kadar izlediler cipi.

Sonra, «Eh, geçmiş olsun, bu da bitti, zararsız ziyansız bitti, şükür!..» dediler.

Rıza, Battal'ın evdeki masa sandalyeyi okula aldırdı.

Battal'ın karısı, komşulardan gelen yatakları geri yolladı. Sonra kızı Alime'yle birlikte kolları sıvayıp evi sildi süpürdü. Kilimin keçenin tozlarını çırptı. Ertesi gün de bir kazan vurup giysi yıkadılar.

Böylece biraz değişik günler yaşadılar.

Ama seyir var, şamata var diye boş durdukları olmadı. Yağmurlar yağdı. Güzlüklerini ektiler. Unlarını öğüttüler. Hayvanların yemini samanını düşündüler, diken biçtiler, geven kazdılar. Tarhana, bulgur yaptılar. Pazara gittiler. Sonra nişanlarla, düğünlerle oğullarını, kızlarını başgöz ettiler.

Daha sonra büyük yasasıyle, soğuğu, karı, sepkeniyle kış geldi. Sokaklar kar, çamur oldu. Kadınlar evlere kapanıp dikiş diktiler, yamalık yamadılar. Güneşli günlerde erkekler saban, boyunduruk, kağnı onardılar. Bazıları çiftelerini alıp Seyranlı'nın ardındaki derelere ördek, kaz avlamaya gittiler.

Kış boyunca köyün en şenlikli, cıvıltılı yeri Rıza'nın okuluydu. Bebeler bunalmadan, sıkılmadan günleri geçirdiler.

Doğumlar, ölümler oldu. Doğanları yudular sardılar, beşiğe; ölenleri yudular sardılar, toprağa yatırdılar. Ad verdiler, aş döktüler.

Arada bir «ölçümcüler»i anıyorlardı. Yumurta tavuk yemeyen Demir beyi, makineyle yazı yazan Rıza'yı, yarım şişko Emin beyi, Emin beyin Kır Abbas'la olan takışmalarını anıp gülüyorlardı. «Eyi adamlardı canım, kulakları çınlasın!..» deyip bütün özelliklerini sayıyorlardı. Köyün tarlaları, otlakları, evleri, mezarlığı ölçülmüş, yazıya geçirilmişti. Ama ne fark etmişti? Her yıl aynı işleri, aynı tartışılmaz yasalara bağlı olarak sabırla, sessizlikte, biraz da inatla yapıp gidiyorlardı işte. Hükümetin işlerine akıl mı ererdi zaten? Memur yollar ev, dam, mezar, mera yazdırır. Memur yollar seçim yaptırır. Bu kadar zahmete, bu kadar yorgunluğa neden katlanır, kimin için katlanır, akıl sır erer miydi?

Kuşun kurdun uyandığı, insanların dışarıya vurduğu güzel mart geldi. Ilık kaba yeller esiyordu. Karlar eriyordu. Eriyor, hemen sular, çamurlar kuruyordu.

Eski hesapla «Mart Dokuzu» gelince Kır Abbas ev ev dolaştı, herkesi bağlara çağırdı:

«Durmayın aman yeğenlerim! Elinizi çabuk tutun! Buna «Mart Dokuzu» derler ki çıra yak bağ buda!..» diyerekten bağları budattı.

Bağ budarken kadınların getirdiği katmerleri, peynirleri, bulgur aşlarını yediler.

Kırlar bir güzel oluyordu gene. Geniş ufuklara doğru toprağın yüzünden bir titreme yayılıp gidiyordu. Belli belirsiz bir buğu yukarı yukarı uçuyordu. Ekmeklerini yerken oturdukları toprak, yavaş yavaş etlerini ısıtıyordu. Üstlerine tatlı bir tembellik çöküyordu. Oysa, işin bekleyecek hali yoktu. Kendi kendileriyle boğuşa boğuşa tembelliklerini yenip işe sarılıyorlardı.

Budanan asma dallarını evlerine taşıdılar. Merdiven altlarına, avlunun, hayatın uygun yerlerine bastılar. Karılar, «Aman, ekmek ederken yakarız! Geysi yurken de eyi olur!..» diye diye bir kalıyorlardı.

Kuzular, buzağılar da oluyordu bir yandan. Evde doğanları ıslağıyle kucaklayıp ateşin başına getiriyorlar, kurutuyorlar; anasına biraz gösterip, sele altına kapatıyorlar, birkaç gün orada koruyorlardı. Daha sonra, evlerin içindeki «kuzuluk»lara, «danalık»lara, ötekilerin yanına katıveriyorlardı. Kırda doğanları çobanlar bakıp kayırıyordu. Onlar o işi iyi biliyorlardı. Yıllar var ki, «Allaha çok şükür!» Tozak'ta doğan kuzular ölmez, mal kırımı olmazdı...

Okula gitmeyen bebelerin de işi işti evlerde, dışarılarda... Babalarının, analarının bacakları arasında dönüyorlar, işin, aracın bir kulpundan tutup «iş» yapmaya alışıyorlardı. Yanlış yapıyor, düşüyorlar, devriliyorlardı. Ana babaları, «döl»lerini, «Maşşallah! Hah oldu! Bak ne gözel oldu!.. Tamam, işte hep öyle tutacaksın!..» gibi sözlerle yüreklendiriyorlar; hiç olmazsa en son girişimin başarılı olmasını sağlıyorlardı böylece...

Bağ budama bitti, bostan ekimi geldi. Kadın erkek bu sefer ona koştular. Çocuklar peşlerindeydi gene.. Gayri hiç tohum sıkıntısı çekmiyorlardı. «Gelsinler sünnü kardaşlarımıza ağırlıkları kadar tohum verelim, tohumdan bol ne var!» diyorlardı.

Geniş gökyüzünün altında bir eski ordunun askerleri gibiydiler. Toprağa saldırıyorlardı. Kadınlar bebelerini sırtlarına vurarak, su tuluklarını, azık torbalarını, heybelerini eşeklere asıp kıra bayıra dağılıyorlardı. Ya dikilerek, ya bükülerek, sabahtan akşama kadar kıpırdanıyorlardı. Yavaş yavaş ısıtan gü-

neş akşam Babas, Kumartaş köylerinin ardındaki dağlardan batana kadar uğraşıyorlardı.

Bağ belleme işleri de geciktirilemezdi. Kır Abbas başlarının etini yiyordu. «Belleyin! Belleyin yeğenlerim, bakarsanız bağ olur, bakmazsanız dağ olur!.. Bağlarımız hökümetin gayıtına geçti deye şişinmeyin, hökümetin gayıtına geçmekle bağlar bağ olsaydı, şimdiye her yer bağ olurdu. Elinizi çabuk tutun, belleyin!..» diyordu.

Bellenince, toprağın rengi daha güzel oluyordu. Adamlar, akşam gün battıktan sonra bile oradan ayrılmak istemiyorlardı. Kır Abbas zaten orada yatıyordu.

Oraların bir kuşu, bir garip yaratığıydı Kır Abbas. Belinde kuşağı, başında poçusu; gömleğinin etekleri dizlerine kadar sarkık, göğsü bağrı açık, ayaklarında nalınlar; ellerini kıçına vurup iki aşağı, üç yukarı dolaşıyordu boyuna. Patlayan gözlere bakıyor, piçleri yoluyor, uğraşacak bir iş, bir eğlence buluyordu. Kaplumbağalar birer ikişer toprağın yüzünü alıyorlardı. Çiftleşiyorlardı. Çiftleşmeleri Kır Abbas için doyulmaz bir seyir oluyordu.

Önceleri birer karışken sonra diz boyu olan ekinleriyle, yeşermiş, çiçek açmış, sonra kurumuş gelingüvey otlarıyle, kuşekmekleriyle, çobançantalarıyle, koyungözleriyle savrula savrula yaz çıktı geldi. Yaz gelince güneş ateş oluyor, her yer yanıyor, ortalık bir yanık kokusuyle doluyordu. Ama asmaların yaprakları genişti. Ufacık taneli salkımlar gittikçe büyüyor, taneler kabarıyor. Kır Abbas talvarın gölgesine serilip dinleniyordu. Sonra kalkıp su çekiyor, eli yüzünü, başını, ayaklarını, bacaklarını yuyor, «bol su»larla serinledikten sonra gene yatıyordu.

Torunu Haydar büyümüştü. Fatma da büyümüştü. Yeşer bile koşup zıplıyordu. Anasının, ninesinin ardından bağa, asma yaprağı devşirmeye geliyordu. Her gün biraz daha tatlı, yeşil gözlü, sevimli oluyordu. Kır Abbas'ın sevgilisi, bir tanesiydi. Kavuşmaları seyrek oluyordu. Kavuştukça birbirlerinin kucağına atılıyorlar, sarılıp öpüşüyorlardı...

Arada bir evden tek başına çıkıyor, anasına ninesine görünmeden Purluğa geliyordu. Komşulardan, hısımlardan görenler yolunu kesiyor, öpüyor, «Kız Yeşer, nere gidiyorsun? Kız seni alıp kaçarlar, neye yalnızsın?» diye takılıyorlardı. O da, «Daçıramazlar, yurarım!..» diye karşılık veriyordu.

Yeşer'in gelmediği gün Kır Abbas'a karanlık oluyordu. Hemen bir iş uydurup eve koşuyor, merdivenlerden «Yusuf! Senem!..» diye çıkacak yerde, «Yeşer! Yeşer!..» diye çıkıyordu. O zaman Yeşer koşup geliyor, dedesine sarılıyor, öpüyordu onu. Dedesinin başındaki poçuyla, kırmızı sakallarıyle uzun uzun oynuyordu. «Bu ye (ne)? Bunlay ye?» diye yaşlı adamı soru yağmuruna tutuyordu. Kır Abbas, bağdan yolup geldiği tiyekleri veriyordu torununa.

Ne yapıp edip her gün görmeliydi Yeşer'i. Göremezse vakit geçmiyordu Purlukta. Bağa gelip giden gelinlerle konuşmak, Gökkaya'nın oradaki çoban çocuklara takılmak, dikelip Ankara yoluna bakmak, taşıtları izlemek, Babas, Kumartaş köylerinin ardından batan güne bakmak eğlemiyor, avutmuyordu Kır Abbas'ı... Dört beş yaşında bir çocuk gibi, koşup Yeşer'le oynamak için, ayakları hep o yana, evden yana gidiyordu. Bazı günler akşam yemeğini, sırf Yeşer yüzünden, evde bütün ötekilerle birlikte yiyor; fakat, arada bir Senem'le konuşursa konuşuyor, kimseye ne soru soruyor, ne karşılık veriyordu. Hep torunuyle, torunlarıyle koklaşıyor, onlarla, en çok da Yeşer'le uğraşıyordu.

Cennet karı ofluyor, pofluyor:

«Zevda olacaksın, zevdaaa!..» diye patlıyordu.

Ya duymamazlıktan geliyor, yada:

«Olursam olurum ulan, sen karışma! Allah onu bana eğlence yollamış ömrümün son çağında!» diye bağırıyordu.

Karısıyle konuşması, bu kadarla kalıyordu.

Bir akşamüstü, gene merdivenlerden:

«Yeşer!.. Yeşer!..» diye çıkıp geliyordu.

Cennet karı elindeki toprak tencereyle odadan çıkıverdi:

«Hişt!.. Yavaş ol yavaaş!..» dedi.

«Nerde Yeşer?» Çabuk söyle!..»

Cennet karı parmağını ağzına koydu:

«Yavaş ol dedim sana! Çocuk harlı harlı yanıyor, belinleteceksin!» diye fısıldadı...

«Ne dedin, ne dedin?»

«Çocuk hasta dedim Abbas! Nazar ildi yavruya... Köyün zillileri çekemediler, "Ne akıllı çocuk, ne dilli çocuk, ne gözel gözleri var!.." deye deye hasta ettiler gülümü! Daha şimdi daldı. Sakın bağırma!..»

Koca adam kendini salıverdi. Damın mertekleri döndü başının üstünde. Cennet karının yüzüne kuşkuyla baktı: «(Boklu nâlet, kara boklu! Hesetliğinden sen hasta ettin çocuğu!..)» diye geçirdi içinden.

Usul usul, ayaklarının ucuna basa basa odaya girdi. «(Sevip okşamalarımı çekemiyordun! Karnındaki kurtlar bıngıl bıngıl kaynıyordu. Ben bilmiyor muydum? Sezmiyor muydum? Oyulası gözlerin bar bar bağırıyordu. Kimsenin değil, senin hesetliğinden hasta oldu! İldiyse senin nazarın ildi, boklu nâlet!..)»

Omzundaki azık torbasını attı:

«Senem kandili yak kızım, kandili!» diye bağırdı. «Çabuk kandili yak!»

Senem kandili yaktı.

«Hani nerde, gösterin!..»

Duvarın dibinde, göğsü körük gibi ine kalka yatıyordu Yeşer. Alnı, yüzü bulgur bulgur tere batmıştı.

Yanı başına çöktü hemen. Elini çocuğun alnına koydu:

«Abuuuv!» dedi. «Yanıyor Yeşer'im!»

Yeşer belinledi:

«Ana dum? Nine dum!..»

Gözünü belli belirsiz açtı:

«Dide dum!..» dedi.

Kır Abbas:

«Su diyor!» dedi. «Su verin yavruma!..»

Senem duraladı:

«Anam, "Çok su verme" diyor buba!» dedi.

«Anayın ağzına tükürürüm!» diye bağırdı Kır Abbas. «Su ver dedim sana!..»

Gelinine karşı o kadar ince, o kadar hesaplı konuşan adam...

Senem tuluğa gitti, tasa su doldurdu. Getirdi.

«Yeşer!.. İçiver dedem!.. İşte su!.. İşte su, içiver!..» dedi. Bir eliyle tutup kaldırdı çocuğun başını, tası ağzına dayadı: «İçiver sunam!..» dedi.

Yeşer, şıpır şıpır içti suyu. Sonra attı başını yastığa.

«Yanmış kuzum cayır cayır... Kurumuş susuzluktan...»

Yarısına kadar boşalan tası Senem'e uzattı:

«Gâvur musun ulan? Susayana su verilir...»

«Hasta buba! Yanıyor, sayıklıyor, görmedin mi?»

«Ne olursa olsun! İstedi mi verin, içsin... Ne zarar gördünüz sudan? Şuna bak, pörsümüş yüzü gözü yavrumun!..»

Cennet karı koştu geldi dışarıdan:

«Uyardınız mı, uyardınız mı? Neden uyardınız?» Başladı bağırmaya...

«Kes, kes!..» dedi Kır Abbas. «Anladık!..»

Cennet karı baktı kocasına:

«Her şeyleri bir bilirsin, bir bilirsin gayri!..» dedi. «Çocuğun içi gidiyor, içiii!.. Çocuk sürgün!.. Sürgün olan çocuğa su mu verilir? Terliyor. Öyle öyle kurtulacak nazarlardan... Nazarlar öyle öyle bırakacak çocuğu...»

Kır Abbas ellerini çarpıp ayağa kalktı. Omuzlarından tutup bastırdı Cennet karıyı:

«Ulan ben bu dünyayı seninle nasıl baş ettim? Ulan, altmış yıldır belleyemedin öyle mi? Yaz gelince ısıcak olur. Isıcakta çocuk sürgün olur. Hemi içi gider, hemi terler. Ne demektir bu? Su koyuvermek demektir. Su koyuveren insana, hayvana, hemi de bitgiye, bağa bostana istediği kadar su vermek, farzdır, sünnettir, hemi de sünneti şeriftir ulan!..»

Cennet karı, tutcakları aldı:

«İşte çocuk, işte siz, karışmıyorum, isterseniz götürün kuyuya atın!..» dedi, çıkıp gitti.

Kır Abbas Yeşer'in yanı başına oturdu:

«Gül yüzlüm, yeşilim!.. "Dide, dide!.." deyen meleğim!..» diye okşamaya başladı.

Az sonra çocuk sayıkladı:

«Dide dum! Nine dum!.. Dum, dum!..» diye uyandı.

«Senem, su ver kızım, su ver gelinim...»

Senem su getirdi.

Gene sol eliyle başını tutup kaldırdı, suyunu içirdi. Bir tülbent aldı, boynunu, kulağını sildi. «Dum dedikçe su verin buna! Eşitiyor musun Senem? Dum dedikçe su ver gülüme...»

Kalktı, hayata çıktı.

«Keçeyi getir Senem!» diye bağırdı.

Senem koştu, keçeyi serdi hayat sekisine. Yastık koydu.

Duvarın dibine uzandı Kır Abbas.

Sıcak bir rüzgâr esiyordu inceden.

Haydar, malları sürüp geldi kırdan.

Hayatın ocağında koca bulgur pişiyordu.

Köyün içinde tatlı bir yağ kokusu savruluyordu.

«Haydar, buraya gel!..»

Haydar koştu geldi.

«Evden bir filcan al! Doğru eğitmen Irıza'ya git! "Dedemin çooook selâmı var." de! "Dedem sana olan bütün borçlarını kafasında tutuyor." de! Bu filcana çay doldursun. Yel gibi git, yel gibi gel, anlıyor musun? Bir takkanın içinde çay dolu filcanı istiyorum senden. Haydi, marş!..»

Haydar, fincanı aldı, koşa koşa Rıza'ya gitti.

«Çay kaynatın gülüme! İçine şeker koymadan, kaşık kaşık içirin! Senem, sana söylüyorum: Tatlı bir şey vermek yok buna... Yağlı bir şey vermek yok! Süt içirirseniz kaymaksız olacak. Yoğurt yidirirseniz yağsız olacak. Güneşe çıkarmak yok... Tarlaya, bostana götürmek yok... Bunları hep sana söyledim Senem, eyi belle, eyi aklına koy...»

Cennet karı hayatın ocağından toprak tencereyi aldı, indirdi. Kapağını kapattı üstüne... «Eyi olur gayrı... Gözel olur... Hiç aklınız yok ki! Öyle yapacağınıza Hörü ebeyi çağırın bir kurşun döktürün. Nazar ildi yavruya. Kurşun döktürmeden, üzerlik tütütmeden geçer mi sanıyorsunuz?..»

«Sust!.. Sen otur orda!..» dedi Kır Abbas. «Sen sesini, ününü çıkarma!.. Bu yaştan sonra elimi kana bulama benim!.. Ben Senem'e anlattım, ben gelinime söyledim! Kendim de başında •turacağım. Hiçbir yere gitmeyeceğim... Bağsa bağ, bana ne?

Ben bu köylünün kıyamete kadar bağ bekçisi değilim. Dutması hiç değilim... Bunca yıldır bekledim bağlarını, yetmedi mi? Bulsunlar bir bekçi, bekletsinler...»

Cennet karı:

«Aklın başına geldi mi artık? Akıllandın mı?» diye bağırdı. «Madem akıllandın, otuz birez de evini bekle... Dölüne, torununa sahip ol...»

Kır Abbas cin ifrit oldu. Elinin fincanıyle çıkıp gelen torununu görmedi:

«Ulan benim zıddıma zıddıma konuşmaktan ne anlıyorsun ulan? Gider bağı beklerim, gelir torunumu beklerim!.. Evi sen bekle! Ev senin başına yıkılsın!.. Ben ev meraklısı değilim. Karı meraklısı hiç değilim. Ne işim var evde benim? Eğer geliyorsam, zırf torunlarım için geliyorum. Sakın ayrılığına dayanamayıp geliyorum sanma, boklu karıı!.. Ben sana doyalı, senden nefret olalı yüzyıl oluyor, yüzyııl!..»

Yusuf'la Fatma gelene kadar kavga ettiler. Onlar gelince sesleri kesildi.

Senem hemen sıcak su yaptı. Eski çaydanlıkta çayı demledi. Sonra gitti, kocasının elini ayağını yudurdu. Fatma'nın ellerini ayaklarını yudurdu Peşkir getirdi, kuruladı.

Yusuf, usulca hayata, keçenin bir ucuna oturdu:

«Hoşgeldin buba...» dedi.

«Hoş gördük oğlum, nassın, eyi misin?»

«Çok şükür eyiyim...»

«Eferim oğlum... Bu gelimli gidimli, âhir son ucu ölümlü dünyada kötülüğün ne yararı var? Eee, bostan nasıl oğlum?»

«Bostan da eyi buba! Gözel göveriyor...»

«Yeşer çok hasta Yusuf!» dedi Kır Abbas. «Alaf alaf yanıyor! Yüreciği pörsümüş...»

«Gün furdu heralda buba!» dedi Yusuf. «Dün, önceki gün, birez salıverdik tarlada. Günün altında koştu, oynadı...»

«Baaaak, bak!..» diye bağırdı karısına. «Gördün mü, işin doğrusu nasıl çıktı ortaya? Isıcak geçmiş çocuğa! Eh, çiftçi çocuğudur, ya ısıcak geçer, ya soğuk... Öyle böyür...» Yusuf'a

döndü: «Ben de çay kaynattırıyorum. Şirp keser!.. Meraklanacak bir şey yok işallah...»

Cennet karı bulgur aşını ortaya koydu. Islanmış yufkaları, tahta kaşıkları dağıttı, herkesin önüne.

«Ayran yok mu?» diye sordu Kır Abbas.

Konuşmadan ayranı da getirdi Cennet karı.

«Senem! Çocuk nasıl, bir habar var mı kızım?»

«Dalgın uyuyor buba!..» dedi Senem.

«Tabiî uyuyacak! Suyunu içti gülüm, helbet uyuyacak! Birezden çayını da içti mi, daha gözel uyuyacak...»

Haydar'la Fatma, gözlerini ağarta ağarta bakıyorlardı. Sofraya diz çökmüşlerdi. Dedeleri başlamadan başlamıyorlardı. O başlamadan kimse başlayamazdı.

«Haydi haydi!» dedi Haydar'la Fatma'ya. «Yeyin de size çay vereyim. Haydi, bismillâh bismişâh, allah allah!..»

Cennet karı, da «(Allah allah...)» dedi içinden.

Başladılar. İyice acıkmışlardı. İstekli istekli yiyorlardı. Konuşmuyorlardı.

Tâ yemeğin sonuna doğru, Cennet karı:

«Nasıl ettiniz Yusuf, kalan yeri kurtardınız mı?» dedi.

«Kurtardık ana!» dedi Yusuf. «Fatma da çapaladı, onun gayratıyla kurtardık!»

Kır Abbas, Fatma'nın saçlarını okşadı:

«Eferim benim gayratlı kızıma!..» dedi.

«(Maşşallah!..)» dedi Cennet karı içinden.

Tam o sıra Yeşer bağırdı içeriden:

«Dide dum!..»

«Uyandı!..» dedi Kır Abbas. Hemen kalktı, içeri koştu.

Senem de kalkmıştı.

«Sen dur!» dedi Kır Abbas. «Çaya bak, eğer olduysa, filcana koy getiriver. Sonra da otur, kendi karnını doyur...»

Senem ocağın başına koştu...

Kır Abbas yatağın yanına oturdu:

«Yeşer'im, yavrum!» dedi. «Uyandın mı gülüm? Susadın mı? Dur, bir takka duruver, çay gelecek! Hah işte geldiii! Kızımın anası çay getirdi! Bak, çay çay çay çay...»

Çocuğun terini sildi. Yastığını yükseltti. Sırtını yastığa dayadı. Sonra elindeki çaydan kaşık kaşık vermeye başladı:

«İçiver yavrum, içiver gülüm!..»

Senem bekliyordu.

«Sen git! Sana git dedim! Ben beklerim bunun başını! Onun canını kendi canımla değişirim azrailden! Sen git Senem!..»

O gece Senem hayat sekisine bir şilte serdi. Kır Abbas orada yattı. Sabaha kadar Yeşer kaç sefer uyandıysa kaç sefer kalktıysa, o da o kadar uyandı, o kadar kalktı. Yeşer'e su verdi, çay verdi, okşadı yeniden uyuttu. Bir ara yoğurt verdi. Ötekiler yorgunluktan serilip gitmişlerdi. Ama Senem'in alt kirpiği, üst kirpiğine değmiyordu hiç... «Yat kızım sen, uyu sen, ben bakarım Yeşer'e...» diyordu Kır Abbas. Ama bunun olanağı yoktu. Senem, bebesinin yanında yatıyordu. Kaynatası gelip baksın, o kalkmasın... Olmuyordu. Çocuğun bütün sayıklaması, söylenmesi, hırıltısı, beyninin içinde oluyordu sanki... Anaydı... Yeşer de ciğer evlât...

Birkaç sefer çişe kaldırdılar. Altını değiştirdiler. Böyle böyle sabahı buldular.

Öğleye doğru, biraz açıldı.

«Oh şükür, çok şükür!..» dedi Kır Abbas. «Aç gözünü gülüm, aç gözünü yavrum!..»

Akşamüstü, ateşi, terlemesi, eriyip solması durdu. Debelendi kalktı yataktan:

«Dide, epmeeeek!..» dedi.

«Acıktın mı gülüm? Vereyim ekmek! Su da vereyim...»

«Epmek, dum!..»

Senem kalkmış ota gitmişti. Evde değildi.

Hemen dışarı çıktı. Cennet karı avluyu süpürüyordu.

«Yavaş süpür, yavaş! Her yakayı toza boğdun!..» dedi Kır Abbas. «Yavaş süpür şunuuu!..»

Hayatın ocağında ateş vardı. «(Eyi bu!)» dedi. Sofra bezinin arasından bir yufka aldı. «(Bunu gevreteyim de kıtır kıtır yisin. Hemi yisin, hemi eylensin gülüm...)» Yufka alıp ocağın başına gitti. Sabırlı sabırlı, yakınmadan, yüksünmeden gevretti

yufkayı. Duvardaki tahtadan aldığı bir tabağa koydu, çocuğun yanına oturdu:

«Bak sana ne yaptım? Keme gibi kıtır kıtır yiyiver haydi! Haydi gülüm!..» dedi.

Yeşer sevindi, kapar gibi uzandı gevrek yufkaya:

«Dâtlı, dâtlıı!..» diyordu yerken.

Torununun saçını başını okşadı Kır Abbas.

«Söyle bana: «En çok kimi seviyorsun?»

Yeşer, gözlerini devire devire:

«Allâmı...» dedi.

«Allahını mı?»

«Heya, allâmı...»

«Sonra kimi seviyorsun?»

«Mammet!»

«Muhammet?»

«Heya!..»

«Sonra kimi seviyorsun?»

«Ali, Aşan, Üşen...»

«Ali Hasan, Üseyin... (Dersini gözel bellemişsin gıı!.. Gıı eşşeğin dölü!) Sonra kimi seviyorsun bakalım?»

«Ninemi...»

«Nineni? (Vay Cennet, ocağın sönsün! Nasıl iğfal ettin bu yavruyu? Nasıl kandırdın?) Sonra kimi seviyorsun?»

«Didemi...»

«Dedeni... (Çok şükür!) Eferim kızıma, eferim maşşallah!.. Doğuranlara, böyütenlere, bütün bunları sana belletenlere maşşallah!.. Sonra kimi seviyorsun kızım?»

«Anamı...»

«Sonra?»

«Bubamı...»

«Sonra?»

«Haydar ağamı, Fatma abamı, öküşümüşü, ineemişi, eşşeemişi, koyunlaamışı, tavuklaamış şe-vi-yom!..» Elini kaldırdı, dedesinin koluna vurdu: «Al-lâl-lâââ!..»

«Eferim dedim kızım, başka bir şey demedim! Valla eferim dedim! Sen allânı, sev. Mammedi sev kızım. (Boklu ninen

birer birer her yanlışları belletmiş! Ben de sana bak neler belletiyorum bundan sonra! Hele bir eyi ol kalk sen...) Su da istiyor musun gülüm? Dum istiyor musun?..»

Yeşer başını salladı: «İştiyom!»

Kır Abbas kalktı, su içirdi. «Haydi yat birez...» dedi.

«Yat-mee-ceeem!..»

«Eyi kızım, kalk öyleyse... Kalk, hemen kalk!..»

Yeşer ayağa kalktı. Birden:

«Didee, dideee!..» diye bağırdı.

«Söyle kısım?»

«Dide e'em vaaay!»

«E'en mi var kızım? Dur öyleyse seni götüreyim!..»

Kucakladı çocuğu. Hayatın saçağına götürdü. Gübreliğin üstüne tuttu:

«Haydi piş piş piş!..» dedi.

Rahat rahat e'esini yaptı Yeşer.

Kır Abbas eğilip baktı aşağıya:

«Eferim kızıma! Maşşallah kızıma!..» dedi. «Çok şükür, ne güzel katılaşmış, şuna bak!..» Öptü Yeşer'i: «Al-lâl-lâââ!..»

Sonra dede torun, hayat sekisindeki keçeye oturdular.

Köy içi gelen gidenlerle doluydu. Dolu tulukları sırtlayıp geçen gelinler, dana buzağı kovalayan çocuklar, önülcekle ottan gelen kadınlar, çapalarla bostandan gelen erkekler...

Karısıyle, kızıyle Pat Ali geçti.

Eğitmen Rıza, muhtar Battal'ın eve doğru yürüdü.

Hörü ebe büküle büküle Kel Bektaş'ın evin önünden geçti, yokuşa doğruldu.

Hakkı Çavuş, uzaktan Kel Bektaş'a lâf attı.

Avluda, Cennet karı, sunak taşında buzağıya tuz verdi. Senem kümesin ağzını kapattı. Fatma, ninesinin isteği üzerine, çömleği alıp aşağıya indi. Koca ineğin memelerini çeke çeke uzattı Cennet karı. Buzağı direkte bağlıydı, bekliyordu.

Sonra hayvanlara ayrı ayrı ot verdiler.

Gün şaşırmadan, gene akşam oldu.

8

HAZİNE

Hiç kadınsız bir Çankırı otobüsü, Yüzbir'in orda durdu. Yağlar kirler içindeki yamak, arka kapıyı açtı.

Tel gözlüklü, saçları ağarmaya yüz tutmuş, meşin kıravatlı malmüdürü, çantasını alıp atladı.

Yağlar kirler içindeki yamak, «Tamaaaam!..» diye bağırdı.

Kadınsız Çankırı otobüsü yürüdü.

Bir yandan toz, bir yandan arka boru dumanı, ince yapılı malmüdürünü boğayazdı. Dar attı kendini tarlaların içine. Üst üste dört beş kere tükürdü, boğazını temizledi. Üstünü başını çırptı biraz da.

Şu çantayı taşıyacak biri olsa çok iyiydi şimdi? Ufacık yapılarıyle karşıda basılıp duran Tozak köyü «uzak»tı. Kasabadan at araba bulmak olanaksızdı artık. Köylere çıkmak gerekince, otobüs, kamyon, ne rastlarsa binip bir yere kadar gidiyor, sonra düşüyordu bozuk patikalara; köye varıyordu. Dönüşte at eşek alıyordu köylülerden, böylece şoseye kadar geliyor, bir taşıt bekliyordu. Bu işler böyleydi. Gençliğini gömmüştü köy yollarına! Gençlik ki geçip gitmişti, bir daha gelmeyecekti...

Zordu köylere çıkmak, ama bir değişiklikti. Dairede kapan kapan kapan!.. Çay, kahve, sigara!.. Kambur tahriratçı adam yerine geçmişti. Dört aydır kaymakam yoktu ilçede. «Kızları güzel dürzü» başlarının etini yiyordu: Mını mını da mını mını!..

«Muhtarın evi neresi kızım, güzel kızım?»

«Muhtarın evi burası!» dedi Alime. «Ben kızıyım!»

Saçlarının örgüsü beline inen kızı ince ince süzdü müdür:

«Sen onun kızı mısın? (Ama kimlerin olacaksın?)»

«Onun kızıyım...»

«Pekiy, nerde şimdi muhtar?»

«Irıza emmimle, Ümmet kuyusunun başındalar. Kuyu paklatıyorlar...»

«Pekiy... (Ne de tatlı dillerin var! Cula kuşları gibisin, tıpkı Karahisarlı Sultan'a benziyorsun!..) Uzak mıdır buraya o Ümmet kuyusu?..»

«Sen hele yokarı buyur! Ben çağırıp geleyim!»

Alime konuğun çantasını aldı. Sekiye koydu.

«Pekiy, çağırmasan gelmez mi muhtar?»

«Belkim birez geç gelir...»

Alime hemen kilim keçe çıkardı. Yastık getirdi:

«Hele sen otur, ben çığırayım bubamı...» dedi.

«Yok yavruuuu!.. Elleme işlerini görsünler... Burası benim çok hoşuma gitti. (Güzel dillerinle Karahisarlı Sultan'ı andırıyorsun!) Elleme biraz uzanayım şuraya. Sen bana güzel bir çalkama yap. Tuzlu olsun. (Hey gibi eski günler! Sultan da tuzlu çalkama yapardı...)»

Alime: «Çalkama mı?» diye sordu.

«Ya ya, tuzlu bir çalkama yap!.. Göreyim seni, şöyle adamakıllı çalkala! (Çalkala da sarı saçların savrulsun...)»

«Hemen yaparım! Bir takkanın içinde!» dedi Alime.

Koşuveriyordu. Koştukça gençliğin sağlam havasını yayıyordu ortalığa.

Güley yukarı çıktı, sekinin ucuna geldi:

«Hoşgeldin kardaşlık, safa geldin!» dedi.

Müdür toparlanıp Güley'e baktı: Yüzünde bir güzel yorgunluk, sağlamlık... hayata hiç korku duymadan bakıyorlardı. Müdür bitiyordu buna.

«Hoş bulduk, safa bulduk efendim!..»

Alime boş su kabını getirdi, yerine koydu.

«Git bubanı çağır!» dedi Güley.

«Çağırayım ana!» dedi, gitti Alime.

Güley durdu, müdüre baktı:

«Sen nerelerden gelip nerelere gidiyorsun kardaş? Görevin filân mı var?»

«Var!» dedi müdür. «İlçeden geliyorum. Köy Kuruluna bir bildirim var sizin...»

«Eh!..» dedi Güley. «Şimdi Battal gelir. Aha da geliyor!..»

Kalktı. Elerini göğsüne koydu, merdiven başına dikeldi.

Müdür, elleri göğsünde, kocasını bekleyen kadına baktı: «(Çoğu böyle insanlıklıdır soykaların!.. Dünyanın saygısını bilirler. Aşkolsun!..)» dedi içinden.

Battal, karısını gözüyle süzdü, «indir ellerini» işareti yaptı, sekideki konuğa doğruldu. Şapkasını da çıkardı hemen:

«Hoşgeldin Omar beyim, safa geldin!..» dedi.

«Hoş bulduk, safa bulduk... canım! Gel bakalım!»

Muhtarın «Omar beyim» demesinden hoşnut kaldı müdür.

Battal, tokalaştıktan sonra, saygılıca oturdu karşısına.

«Nasılsın bakalım muhtar?»

«Sağlığına doacıyım Omar beyim!..»

«Hiç uğramıyorsun! Görmüyorum seni ilçede?»

«Bir iş nüzüm etmeyince gelmiyorum Omar beyim! Burda uğraşacak işler bek çok hamdolsun!.. Bugün de bir kuyu paklayalım dedik...»

«Eski bir kuyu mu bu?»

«Eee eski bir kuyu sayılır. Ben zor hatırlıyorum onun kazılışını! Efendime söyleyim, içinde taş toprak, çakıl, ölü eşek başı, kedi başı, çanak çömlek eskisi, küflü balta kırığı, maşa, cam kırığı... ne istersen çıkıyor! Emme su çıkmıyor! Abbas emmi diyor: "Su küsüp gitmiş!" Irıza diyor: "Hele kazalım!" Kazıyorduk, çocuk geldi habar verdi. "Beş takka mola verin! Ben konuğu görüp geleyim, isterseniz siz de gelin!" dedim. Belkim gelirler... Eee Omar beyim, sen nassın? Sende ne var, ne yok bakalım?»

«İyilik güzellik valla... muhtar! Bir bildirim var, onun için geldim...»

«Eh hayırlısı olsun!» dedi Battal. «Çoluklar da eyiler mi?»

«İyiler çok şükür!..»

«Açlık tokluk var mı Omar beyim? Eğer çok acıktıysan, hemen bir yimek kayırsın bizimkiler...»

Müdür karnını elledi:

«Yok, çok acıkmadım... Alime -Alime'ydi kerimenin adı, de-

ğil mi?- çalkama yaptı, birkaç bardak içtim... Çoktandır böyle güzel çalkamaya hasrettim...»

«Sağol Omar beyim, afiyet olsun...»

«Vakit de erken daha.»

«Sen bilirsin. Emme ben gene bizimkilere söyleyim de, bir şeyler hazırlasınlar. Yumurta filân yimezlik eder misin Omar beyim?»

«Yooo, yerim yerim...»

«Sormaktan muradım, kadastrocular geldi bizim köye. Bir bey vardı içlerinde: Demir bey mi, Çelik bey mi? yimezdi yumurta! tavuk!.. Ağzına koymazdı!.. Bulgur aşını yirdi, şarabı içerdi... emme has yağda kızarmış tavuğu yimezdi! Tabiî huylar çeşit çeşit...»

«Yok yok, ben yerim!.. Ben ne olsa yerim muhtar!.. Yalnız, hanıma zahmet verme sen...»

«Zahmet mi olur?» dedi Battal. Kalktı, Güley'e doğru yürüdü. «Omar bey yumurta yiyormuş gıı!..» dedi usulca. «Ona göre bak bir şey kayırıver. Öğlen oluyor...»

Güley:

«Canım, herkes o Çelik bey gibi mi olacak? Çelik bey değil miydi onun adı? Yumurta yimezlerse, başka ne bulunur köy yerinde? Hem bu adam eyi adama benziyor, baksana...»

Battal:

«Eyidir!» dedi. Hayat sekisine yürüdü. Eskisi gibi diz çöküp oturdu.

Rıza ile Kır Abbas, beş on kadar komşuyla geliverdiler.

Battal kalktı:

«Geçin şöyle!» dedi gelenlere.

Herkes malmüdürüyle tokalaştı. Herkes hal hatır sordu. Müdür de onlarınkini sordu. Allaha şükür, «hepsi» iyiydi.

Müdür, boynundaki boyunbağını gevşetti. Tel saplı gözlüğünü çıkardı. «Kusura bakmayın, ayaklarımı uzatacağım biraz!» dedi, uzattı.

«Uzat uzat!» dedi Kır Abbas. «Selbes otur efendim! Canın nasıl istiyorsa öyle uzat!..»

Kurtlar kuşlar sindi kırlarda.

Öğlenin yaman sıcağı çöktü köye.

Koyunlar ağıllarda birbirlerine sokuldular.

Topraktaki otlar, yapraklar yanık kokmaya başladılar.

Ekinler pişiyorlardı...

«Kuyunun suyu belirmeye başladı Battal!» dedi Kır Abbas. «Eyice nemlendi dibi... Akşamüstü birez daha uğraşırsak fışkıracak heralım...»

«Benim de umudum geldi canım!» dedi Rıza.

Güley, sofra bezini, kalburu alıp geldi, keçenin üstüne serdi. Bir ara Kır Abbas'a baktı:

«Yeşer kız eyileşti mi Abbas emmi?» dedi, usulca.

«Eyileşti Güley, eyileşti kurban olduğum! Emme bayâ fark etti çocuk, elleri filân inceldi...»

Kır Abbas sofraya baktı:

«Neydi o herifin adı ula Battal? Hanı uzun boylu biriydi? Demir bey mi, Çelik bey mi? Hiç yumurta yimezdi, biliyor musun?»

«Ağzına koymazdı yavu!..» dedi köylüler. «Heralda messebi öyle bir messepti ki herifçoğlu yumurta, tavuk yimezdi...»

«Dünyada tip insanlar çok!» dedi müdür.

«Görevlerine dıkkatlıydılar emme!..»

«Emin bey, "Görev namustur!" der keserdi...»

«İkide bir öyle derdi. Hiç rüşvet almazdı, istemezdi!..»

Karnını doyurmuştu, saatını çıkarıp baktı müdür.

Kır Abbas: «Öğlen geçmiştir heralda?» dedi. «Bizim hesaba kalırsa çoktan geçti!»

Battal sofrayı topladı hemen.

Ayaklarını eskisi gibi uzattı müdür. Yastığa devrildi:

«Siz de karınlarınızı doyuracaksınız tabiî! Ben şurda biraz kestireyim! Öğlenleri biraz kestirmeyi severim. Saat ikiye doğru, Ovacık yolu mevkiinde, Purluk denen araziye gideceğiz. Bildirimi orada yapacağım size. Bizim işler kanuna göre... Bahusus ki, ortada demokrasi var. Senin Kalaycının Kör Mustan ilçenin kralı şimdi. Kral ki bıçağı hem öyle kesiyor, hem böyle!..» Malmüdürü, damın merteklerine bakaraktan konuşuyordu.

Köylüler birbirlerine bakıp kalmışlardı:

«(Purluk dediği bizim bağlar değil mi ulan?)»

Kır Abbas dizleri üstüne doğruldu:

«Bre gözlerini yidiğim Omar bey, içimize bir kurt kattın, kemiriyor! Nasıl bir bildirimse deyiver şunu!..» dedi.

«Köylüler: «Öyle ya, deyiver!..» dediler.

Müdür ters ters baktı yüzlerine, ama bozmadı:

«Baba!» dedi Kır Abbas'a, «Birazdan kırkılır, önüne iner saçların: Ak mı, kara mı, görürsün! Ben şimdi biraz kestireceğim. Siz de işinize bakın. Kuyunuzu eşin, suyunuzu fışkırtın!..»

Çoğu evine gitmedi. Gidenler bir şey yimedi. Köy içindeki küçük alanda toplandılar. Hepsinin gözü muhtarın evdeydi. İçeri girip çıkan Güley'e soruyorlardı işaretle:

«Uyandı mı dürzü?..»

Güley elini kulağına koyup, başını yana yıkıyordu:

«Uyuyor uyuyor!..» diyordu işaretle.

«Bu mâmirlere öğlen uykusu uyutmak kanunda yazılı mıdır Irıza?»

«Bilmem Abbas emmi!»

«Neden bunlar öğlenleri "azıcık" kestirir?»

«Bilmem dedim ya!»

Kuyunun başından yeni gelenler:

«Ulan sizde bir iş var? Nedir bu yüzleriniz, böyle uçmuş?» diye sordular.

Kimse bir şey söylemedi.

Kır Abbas:

«Bildirim lâfından nefret oldum!» dedi. «Yani öyle darlandım ki, anlatamam! Nefret oldum deyim de anlayın!..»

Kır Abbas muhtarın evden yana baktı:

«Böyle yan yun işler olunca her şeyden nefret oluyorum! İşte gene oldum! Alıp başımı gidesim geliyor dağlara!.. Köroğlu aleyhüsselâm gibi bulup bir at, bir de tüfek: "Dürzüler, gelin bakalım şimdi!.." deyesim geliyor...»

Öteden Battal göründü biraz sonra. Sağ kolunu salladı:

«Haydi gelin, hep gelin!..»

Müdür, kalabalığı yara yara yürüdü. Köylüler yol açtılar. Bazıları şapkalarını çıkarıp selâm veriyorlardı...

«Muhtar nerede?»

Battal koştu, şapkasını çıkardı:

«Buyur efendim, Omar beyim...»

«Ovacık yolundaki Purluğu göstereceksin bana!»

«Pekey efendim, pekey Omar beyim...»

Battal, müdürün yarım adım solundan yürüyordu. Köylüler de peşinden geliyorlardı.

İkindi sıcağı bindiriyordu.

Güne karşı yürüyorlardı.

Musallayı geçtiler. Bağlara yaklaşıyorlardı.

«Ben bu bağların bekçisiyim beyim!» dedi Kır Abbas. «Kendi kendimi, haksız huksuz bekçi diktim bu bağlara!.. Adadım -dım!.. Yıllardır böyle beklerim!..»

Karşılık vermiyordu.

Kapının önünde, hendeğin başında durdular.

«Purluk denen arazi burası Omar beyim! dedi Battal. «Bizim bağ diktiğimiz yer...»

Müdür gözlüğünü çıkardı, öksürdü:

«Ovacık yolu neresi?»

«Ovacık yolu da işte şu!» dedi Battal. «Bu yol böyle Ovacık'a gider...»

«Hımm!.. Çantamı verin!..»

Mustafa, çantasını koşturdu.

Gözlüğünü taktı yeniden. Katlanmış kâğıtlar çıkardı çantadan, süzdü bunları bir süre, sonra sordu:

«Kaç dönüm kadar gelir burası?»

«Burası beyim, bizim hesapça, 120 dönüm...»

«Sizin hesap ne demek?»

«Kırk adım eni, kırk adım uzunu bir dölüm!»

«Yani otuz üç, zarp, otuz üç...» dedi müdür. «Cem'an 999 metre murabba eder. Eveeeet! Burayı bundan kaç yıl önce ihya ettiniz? Yani kaç yıl önce bağ yaptınız?»

Battal, Rıza'nın yüzüne baktı.

Kır Abbas, eliyle «altı» işareti yaptı. «(Altı yıl!)» dedi içinden. «(Kadastroya öyle yazdırdık...)»

Battal:

«Altı yıl oldu beyim!» dedi.

«Burada bütün köylünün payı var, öyle mi?»

«Var beyim! Herkesi bir tuttuk! Kimseyi ayırıp seçmedik.»

Kır Abbas: «(Kimseyi mahrum etmedik!)» dedi içinden.

Müdür elindeki kâğıtları evirdi çevirdi. Sonra gözlüklerinin üstünden baka baka konuştu:

«Arkadaşlar, vatandaşlar! Bu arazi hazineye aittir!..»

Köylüler, önce birbirlerinin, sonra Rıza'nın yüzüne baktılar. Rıza da Battal'ın, Kır Abbas'ın yüzüne baktı.

Battal:

«Biz burayı kendimizin biliyoruz beyim!» dedi. «Burası köyün bir kırıdır. Kır ki, altı yıl önce pur yavşanlarından başka ot bitmezdi üstünde...»

Kır Abbas:

«Kadim köylünün bir kırıdır, gözlerini yidiğim!..» dedi.

Müdür, elindeki kâğıtlara bir daha baktı, sonra kapıdan içeri girdi. On beş, yirmi adım kadar yürüdü ince yoldan. Yeniden durdu. Yeniden gözlüklerinin üstünden baka baka konuştu:

«14 numaralı gezici kadastro ekibinin 18137 numaralı kararına göre burası hazineye aittir. Taraflarınızdan, altı yıl önce, kanunsuz bir müdahaleye uğramıştır. Üzerinde imar-ihya belirtileri görülse bile, hazine arazilerine müdahalede zamanaşımı olmadığından, ya burası terk edeceksiniz, yada hazineyle anlaşacaksınız. Yani burası tapulu şahıs malı olsaydı, bilmeyerek müdahale edip 10 yıl süreyle, bilâ niza, bilâ fasıla, 10 yıl imarihya ile tasarruf etmiş olsaydınız, burası sizindi. Arazi tapusuz olsaydı süre 20 yıla çıkardı. Ama hazine arazilerine müdahale halinde zamanaşımı yoktur. Binaenaleyh...»

Bu sözlerden çoğunu anlamıyorlardı. Ama bu tel saplı gözlük, bu sıkılmış boyunbağı, bağlara «hökümet»in, «el taktığı»nı anlatıyordu.

Kır Abbas:

«Vay anassını!..» dedi yüksek sesle. «Makine gibi kanun! Hiç haberin olmadan, hiç durmadan yörüyor!..»

Malmüdürü, Kır Abbas'a ters ters baktı:

«Evet öyledir!..» dedi gözlüklerinin üstünden.

«Öyleyse çok gözel, çok gözel müdür-can!» dedi Kır Abbas. «Tüm burda gördüğün komşular kanundan, hökümetten nefret olduk! Bundan kuşkun olmasın, hiç kuşkun olmasın!..»

Rıza, Kır Abbas'ın eteklerini bir daha çekti:

«(Sus Abbas emmi, sus!.. Herif seni bir tongaya bastırır, arkaüstü gidersin, sus!.. Valla seni kimse kurtaramaz!..)»

«Evet vatandaşlar! İtiraz süresi geçmiştir! Şimdi size bu bildirimi yaptığıma dair bir tutanak düzenlememiz gerekiyor. Öteki arkadaşlar biraz açılsınlar. Biz tutanağı yazıverelim...»

Birkaç kişi:

«Mühürlemeyin!..» diye bağırdı, muhtara, üyelere...

Tel saplı gözlüklerinin üstünden müdür konuştu:

«Cahillik etmeyin, hiç cahillik etmeyin! Ortalıkta sizin haklarınızı sizden çok iyi düşünen ve zor kullanmaya ihtiyacı olmayan bir devlet ve bu devletin nizamı var. Mühürlemeseniz ne geçer elinize? Bu tutanak, sadece benim buraya gelip, bu bildirimi size yaptığıma dairdir. Biz adamız ki, ayağınıza gelip ayağınızda bildiriyoruz. Jandarmaya emir verip hepinizi ilçeye getirtmemiz de olabilirdi! Onun için, şimdi Köy Kurulu burda kalsın, ötekiler biraz açılsınlar bakalım...»

Açıldılar. On beş, yirmi adım geri çekildiler. Onlarla birlikte Kel Bektaş da çekildi. O kendini üyelikten ayrılmış biliyordu. Ama Battal işaret etti: «Gel, gel bakalım!» dedi. «Şimdi üyelikten ayrılacak zaman mı?»

Bektaş gitti, öteki üyelerin yanında, yerini aldı.

Köylüler asmaların dibine oturdular. Toprak sıcaktı. Ortalık yanıyordu. Başka yerlerde toprak yanık kokuyordu.

Kır Abbas, ellerini kıçına vurdu, bağın içinde gezinmeye başladı. Başını dimdik tutuyordu. «(Böyle mâmirler yüzünden hökümet de gözden gönülden düşüyor canım!)» diyordu kendi

kendine. «(Hökümet ne bok yisin buna!..)» Sonra kendi kendine ekliyordı: «(Böyle kuşun böyle kuyruğu olur. Hökümet bu ki, mâmirleri de böyle işte!..)»

Bir dişi kaplumbağa toprağı eşmiş, yumurtluyordu. Ürkütmemek için uzağından yürüdü. Kaplumbağa rahat rahat işini bitirmeye çalıştı. Daha ötede bir tanesi de aynı işi yapıyordu. Toprakta çok kaplumbağa vardı.

Malmüdürü işini bitirdi. Elindeki kâğıtları büküp katlayıp çantasına tıktı:

«Size en kısa yolu gösterdim!» dedi. «Bakın, daha bir de eciri misil meselesi var ki, artık ona hiç dokunmuyorum. Kaç yıldır buradan bostan diye, şarap diye, pekmez diye istifade ediyorsunuz! Bunları da hesaba dahil ettik mi, borcunuzun miktarı biraz artar tabiî..»

«Bu bize bir zulumdur!» dedi Battal.

Malmüdürü:

«Aklım ermez bozuk paraya!.. Siz hep kendi çıkarınızı düşünüyorsunuz! Ben de hazinenin çıkarını düşünüyorum! Gâvurun hazinesi mi bu? Bakın, ortalıkta bu kadar asker var, memur var... Sadece köy hizmetlerindeki memurların sayısı 78.000!.. Bunlara aylık veriliyor, yolluk veriliyor. Nereden geliyor bu değirmenin suyu? Hiç düşündünüz mü?..»

Köylüler sustular.

«Şimdi bana bir hayvan bulun! Şoseye kadar ineyim. Akşam olmadan ilçeye dönmem gerekiyor. Bekçiyi çağırın...»

Battal döndü, Mustafa'yı çağırdı: «Al şu çantayı!» dedi.

Ağır ağır köye doğru yürüdüler.

Battal atını eyerledi.

Malmüdürünü bindirdiler.

«Uğurola beyim, selâmetle, kusura bakma...» dediler.

9

DELİK DEŞİK UYKULAR

«Çu pışkıymış kû'dan!.. Çu pışkıymış...»

«Ne diyor bu, ne diyor Senem?»

«Aman buba, ikindin aldım da Ümmet kuyusuna doğru çıkardımdı birez; "Kuyudan su fışkırmış!" diyor... Karılar toplanmıştı kuyunun başına...»

Kır Abbas sordu:

«Fışkırmış mı su, gördün mü gözünle?»

«Hem de nasıl fışkırmış buba! Duruuu, soğuuuk!..»

«Eferim!.. Gördün mü bir! Bu ırzı kırık Kel Bektaş, "Fışkırmayacak, fışkırmayacak!.." deyip duruyordu. İşte fışkırdı!.. Zati her şey onun dediğinin tersi olacak... Bu bağ işinde de yüzümüzün ağıynan sıyrılacağız işallah!..»

Yusuf çıktı geldi yukarı. Bitkin bir hali vardı. Babasının karşısına oturacaktı...

«Oturma Yusuf!» dedi Kır Abbas. «Çobanlar yatıda mı kalıyor?»

«Yatıda kalıyorlar.»

«Eline birez ekmek al, kırları dolaş, sürüyü bul. Bir kuzu tut gel çabuk... Giderken muhtarı da sesleyiver...»

Yusuf babasına baktı, sesini çıkarmadı. Usulca yürüdü, içeri girdi.

«Ak mal, kara gün için değil mi, anasını satayım!..» dedi Kır Abbas, ayaklarını uzattı keçenin üstüne, Yeşer'in başını okşamaya girişti yeniden.

Yusuf, eline biraz ekmek alıp çıktı.

«Birez eyi bir şey olsun Yusuf, dıkkat et!..»

«Pekey buba!..» dedi Yusuf. Merdivenleri indi.

Avluda anasıyle bir şeyler fısıldaştılar.

Biraz sonra Cennet karı çıktı yukarı. Hayat bacasında yanan ateşin başına oturdu. Kocasının nasıl burnundan soluduğunu biliyordu. Ne sorsa, ne söylese ters karşılık alacaktı. Susmak daha çıkarlıydı bu durumda...

Senem kalkıp içeri gitti. Yeşer'le baş başa kaldılar. Epey bir süre oynadılar. Kır Abbas'ın içi açılır gibi oldu. Öfkesi biraz yatıştı.

«Yola gideceğim, bana azık hazırlayın!» dedi ortaya. «Çok olsun, üç dört gün yetsin...»

Ortaya söyledi, ister gelini üstüne alsın, ister karısı... Yarına azık istiyordu. «Sabah erken gideceğim...» dedi.

Cennet karı, «Nereye gideceksin?» diye sormuyordu. Sorsa kim karşılık verecekti?

Battal geldi.

Ayağa kalkmadı. «(Ben bu dürzülere böyüklük etmeyi bilmedim şimdilere kadar! Hep altlarına yattım, hep altlarına yattım! Kendilerini bir bok sandılar! Emme bundan sonra... bundan sonra...)»

«Hayrola Abbas emmi?» dedi Battal. «Bana bir şey mi diyeceksin?»

«Otur Battal, şöyle karşıma otur! iyeceğim var: Mühürleri istiyorum!»

«Ne yapacaksın mühürleri Abbas emmi?»

«İlçeye gideceğim Battal! Gereğirse Ankara'ya gideceğim. Gidip hakkımızı soracağım. Arzuhal felân nüzüm ederse, yazdırır basarım mühürleri...»

«Komşular bir şey demezler mi Abbas emmi?»

«Konuşursun kendileriyle... Sen mühürleri ver bana...»

Battal kalktı, keseyi keçenin üstüne koydu:

«Bizim gitmemize nüzüm yok mu Abbas emmi?» dedi.

«Heç nüzüm yok!» dedi Kır Abbas. «Ben gider sizin yapacağınızı yaparım. Az çok yüzüm yırtıktır. Kuveyi maneviyem de sağlamdır işallah! Komşulara böyle anlat... Ben sabah erkenden yolcuyum...»

«Para mara nüzüm etmez mi?» diye sordu Battal.

«Yusuf'u yolladım, kuzu tutup gelecek. Satarım. Onun parası yeter. Bol azık alıyorum yanıma... Yalnız...»

«Yalnız?» diye sordu Battal.

«Yolda giderken hiç param yok yanımda.»

«Ben evden bir 10 lira yollarım birezden...» dedi Battal. «Seni kasabaya ulaştırır...»

«Çok bile!» dedi Kır Abbas.

Battal:

«Komşuyu toplayıp durumu bir anlatayım Abbas emmi.» dedi, gitti.

«Bir kere değil, bin kere anlat, ben gideceğim!..» dedi Kır Abbas. «Beni yolumdan alıkoyamazsınız!..»

Cennet karı ocağın başına bir hasır serip üstüne oturmuştu. Senem de, çocukları da orada oturuyorlardı.

Cennet karı:

«Buhana ayrı sufra mı kuralım Senem? Yoğsam gelir de bizimle yir mi?» dedi Senem'e. «Bütün tersliği üstünde bugün! Ben cesaret edemiyorum...»

«Sen sufrayı kur, ben çağırayım...» dedi Senem.

Kır Abbas, bir yandan elindeki mühür kesesiyle oynuyor, bir yandan karısıyle gelininin ne konuktuklarını anlamaya çalışıyordu. «(Başka zamanlar gürültülerinden durulmazdı, şimdi sus pus oldular. Elleme, evin içinde erkek olduğumuz belli olsun birez, haşşöyle!..)» dedi içinden.

Senem kalktı, içerden temiz bir minder aldı. Sofranın başına koydu. Hepsi suyu tastan içiyordu. Ona bir bardak yıkadı. Sonra Yeşer'i aldı, yürüte yürüte, dedesinin yanına getirdi:

«Dedesini çağırmaya geldi bu hanım!» dedi.

«(Çağırsalar bile gitmem! Ayırıp buraya getirsinler benimkini! O karının yanına oturmam!..)» diyordu. Birden değişiverdi. «Öyle mi?» dedi, kalktı ayağa. «Yeşer hanım çağırdı mı giderim!.. Eğer bir de su dökerse dedesinin eline!..»

«"Dökerim" de anam!» dedi Senem.

«Dökeyim!..»

«Maşşallah maşşallah!..» Kalktı. Torununu kucakladı. Havaya attı kaptı... Attı kaptı...

Çocuk güle güle bir kalıyordu.

Senem ırbık peşkir getirdi:

«Haydi buba, ellerini yuyuver, çocuklar acıktı!» dedi.

Yeşer'i sofranın başına koydu, sonra geldi, ellerini yudu. Ellerini kurularken aklına geldi:

«Benim bir şapkam olacaktı hani?» dedi. Ortaya söylüyordu. «Bulun çıkarın onu...»

«Bulalım bulalım...» dedi Senem.

«Bir çift de çarık ıslayın bu akşam! Bu tahta nalınlarla kasabaya gidilmez. Adam gibi çarık geymek gereğir...»

«Yeni çarık yok...» dedi Cennet karı. «Hemen ıslamalı da, altını çitilemeli...» dedi, kalktı. «Bunu birez erken habar vermek yok mu?..» Çarık ıslamaya gitti.

«Sabahtan beri gideceğimi söylüyorum, anlayıversene!..»

«Ana!» dedi Senem. «Birezden ıslasan da olur canım! Sırası mı şimdi çarık ıslamanın?»

«Birezden ıslarsak yumşamaz kızım! Yumşasın da çitileyelim!» dedi Cennet karı.

Kır Abbas sofraya oturdu:

«Ben kendim çitilerim!» dedi. «Ekmeğimi yir, oturur çitilerim... Kandilin şavkında...»

Senem kalktı, kaynanasına yardım etti.

Sofra bekliyordu.

Akşam akşam bir tatsızlık çıkacak diye titriyordu Senem.

Çabuk çarıkları buldular, gelin kaynana ıslayıp bir eski çuvala sardılar.

«Sabaha anca yumuşar bu çarıklar!» dedi Cennet karı.

«Sabah çitilerim ulan!» dedi Kır Abbas. «Erkenden kalkar çitilerim, var mı daha deyeceğin?»

«Ne deyeceğim olsun?» dedi Cennet karı. «Ben kendi kendime konuşuyorum, "Yumuşamazsa ne yaparız?" diyorum...»

Senem, kaynanasını dürttü:

«Gel ellerini yuyuver ana!» dedi.

Su döktü, ellerini yudurdu. Sofraya oturup yemeğe başladıkları zaman da derin bir oh çekti içinden...

Sofra kalkacağına yakın Yusuf geldi. Getirdiği kuzuyu danalığa kapattı.

Senem koştu:

«Birez de ot koyuver önüne Yusuf!..» dedi kocasına. «Odunların üstünde ot var, alıver birez...»

Yusuf kuzunun otunu verip geldi. Epeyce yorulmuştu.

«Açtır karnın, Yusuf?» dedi Kır Abbas.

«Yirim buba, hele bir ellerimi yuyayım!»

Senem, Yeşer'le, Fatma'yla uğraşıyordu.

Yusuf ırbığı aldı, kendi döktü, yumaya başladı ellerini.

Kır Abbas:

«Hişt, Haydar!» diye bağırdı. «Kalk bubayın eline su dök! Kalkıver aslanım...»

Haydar koştu.

«Eyi bir kuzu tutup geldim buba!» dedi Yusuf. Hemen sofraya oturdu. Kalan pilavla ayranı karıştırdı, kaşıkladı.

«Kaç lire eder dersin?»

«Bir otuzu kırkı var temiz.»

«Eee fena değil, fena değil...» Senem'e seslendi: «Gelin, bana yatak matak serme kızım. Keçe var nasıl olsa. Bir yastık, bir yorgan, tamam...»

«Olur buba... Hemen yatacak mısın?»

«Yok, yatmayacağım emme bunu bari vaktinde habar vereyim dedim... Anladın mı?»

Cennet karı içerde un eliyordu: «(Matah ettin kır domuz!)» dedi. «(Anladık...)»

Hamur yoğurup katmer edecekti yatmadan. Sabahleyin kuşlardan önce uyanıp çarıkları çitileyecekti. Bir arpa boyu sürede, alt kirpiği üst kirpiğine değecekti: «Bu adam nere gidiyor? Neden gidiyor?» Düşten türeden uyuyabilirse uyuyacaktı.

Aylı yıldızlı bir gök vardı o gece. Ilıktı.

Herkes dışarılarda, damlarda, yatıyordu.

Bir zaman damdan dama lâf atmalar, konuşmalar oldu. Konuşanlar, lâf atanlar kadınlardı. Erkekler toplantıya gitmişlerdi. Yusuf da kalkıp gitti az önce.

Sonra bütün sesler kesildi.

Kır Abbas bir zaman uyuyamadı.

Senem çocukları kanadının altına alıp uzanalı çok oluyordu. Uyumuştu bile...

Cennet karı hâlâ sacın başındaydı. Köyün içine bir katmer kokusu yayılıyordu.

Damın, saçağın altında «gece kuşları» uçuşuyordu.

Danalıkta, sürüden koparılıp gelmiş bir kuzu meliyordu.

Derken Kır Abbas'ın canı geçiyordu.

Yorucu uykulardan biriydi... Müdürün gözlükleri tel saplı mıydı, değil miydi? Gözlerini iyice yumdu. Battal'ın verdiği mühürler sağlam duruyordu kuşağının arasında. Bir dalıp bir çıkıyordu düşlerin sularına. Kel Bektaş, damına ateş yakmıştı. "Bağlara eşek salacağım!" diyordu. Battal da: «Sen götünü yırtsan, Kır Abbas'ın tırnağı olamazsın! Otur yerine, otur, otur!» diye paylıyordu. Bu Battal çok iyi bir uşak emme... Öyle bir eşi menendi bulunmaz yiğit emme... «Dayanın yeğenlerim!» diye bağırıyordu yağmurlu bir havada Kır Abbas... Öküzler çamura çökmüştü. Kağnılar batmıştı. İteleye iteleye önlerindeki dağı devireceklerdi. Devireceklerdi ki güneş doğabilsin! Güneş neden doğmuyordu? Takılıp kalmıştı dağın çatalına. Horozlar ötemiyordu, horozcuklar! «İtoğlu itin horozlarıı!..» diyordu Kır Abbas. «Güneşin takıldığı dağları devirseler herkes öter! Hüner dağlar duruyorken ötmede!..»

Şimdi kağnı yokuşa yukarı doğrulmuştu. Bağırıp çağırarak, arkasından iteleyerek, öküzleri gayretlendiriyordu. Kağnı gidiyordu. Yokuşu çıkıp baş edecekti. Birden, kaplumbağa gibi bir cip geldi yukarıdan. Tozuttu geldi! Çarptı öküzlere! Öküzler havaya kalktı. Kağnı devrildi. Yolun sağı uçurum. Yalçın kayalarda ardıç ağaçları. Uçtu gitti kağnı aşağılara. Kayalarda ardıç ağaçları... Kayalarda öküzlerin derileri, etleri kanları ardıç, ağaçları... Kaplumbağaya benzeyen cip şişindi, güldü yukarıdan. Kayalarda yankılandı kahkahası.

Rıza'nın Naciye kızı da köyün ortasında soymuşlardı. Memelerine sülük yapıştırıyorlardı. «Gıdıklanıyorum Senem abaaaa!.. Gıdıklanıyorum Senem abaaa!..» diye bağırıyordu.

Bağlarda kaplumbağalar tak tak ediyorlardı.

Kırlarda kadıbaşı otları çiçek açıyordu.

Kırmızı küplerde şaraplar dönüyordu.

Bu ne biçim uykuydu böyle? Ne çok yoruyordu?

Çok yokuş başka bir düş'ün kapıları açılıyordu: Irıza'yı vurmuşlar! Alıp geliyorlardı salınan! Sal havaya havaya kalkıyordu köylülerin omuzlarından! Ama Kır Abbas sıkı tutmuştu, bırakmıyordu: «Ulan Irıza, kuş gibi bir ölün var! Heç ağırlığın yok a yeğenim!..» diyordu. Sal uçup gitmek istiyordu. Abbas Kartal bırakmıyordu. Bir ara iyice zorladı sal. Abbas Kartal da sıkıca tuttu. Göklere çıkmak gerekiyordu, başka çaresi yoktu. «Çıkalım ulan!» dedi Kır Abbas. Sal yükseldi. Battal Kır Abbas'ın ayaklarına tutundu. Yusuf Battal'ın, Cennet karı Yusuf'un, Senem Cennet karının, Haydar Senem'in ayaklarını tutmuştu, sallanıyorlardı havada. Yeşer süzülüp geliyordu... Fatma geliyordu bir yerlerden... Emine geliyordu, Güley geliyordu, Döndü geliyordu, Naciye geliyordu. Alime geliyordu... Naciye'nin memelerinde sülükler... İnce bir direk olmuşlardı göğe yukarı. Sal habire yükseliyordu. «Yüksel ulan Irıza, git anasını satayım!» dedi Kır Abbas. «Nasıl olsa öldün, git gidebildiğin kadar! Seni vuran dürzülerin anasını bellerim ben... Hamdi bey duyar üzülür...»

Sal ormanların, göllerin üstünde dolaşıyordu. Çayırlık çimenlik bir derenin yamacında, bir değirmen çakılıydı. Değirmenin önüne indi sal. Değirmen fıldır fıldır dönüyordu. Cam gözlü malmüdürü «Bozuk paraya aklım ermez!» diyordu. «Bütün parayı anayın dininden mi bulalım Omar bey?..»

Bostancı bostanını bozmuş.

Tıkır tıkır bir araba köprüyü geçiyor.

Hamdi beyi de Battal'ın Alime'yle basmışlar samanlıkta. «Vaay Hamdi bey, senden umulur muydu, senden umulur muydu?..» diyor, döğünüyor Güley. «Yaa, hiç umulur muydu Hamdi beyden? Hamdi bey hadım da!.. Hamdi bey Mart Dokuzu'nda her şeyini budatmış da!..»

Mart Dokuzu'nda çıra yakıp bağ buduyordu Çankırı yanlarında sünnî köylüleri... Sünnî köylüleri «Alevîler şarap ya-

pacaklar!» diye Tozaklılara üzüm satmıyorlardı. Odanın önüne bir satıcı gelmişti. Hem üzüm satıyordu, hem kil:

«Bir okka üzüm, bir okka buğday!.. Bir okka kil, bir okka buğday!.. E-yi-si ki-lin haa!..»

Kilci bağırdıkça gelinler koşuyorlardı. Battal'ın Alime koşuyordu. Herkes suçu Hamdi beye bulur. Hükümete bulur! Kızlar, kadınlar koşuyorlar bir kere, Hamdi be ne bok yisin? Yabancınınki tatlı olur diyorlar... İlle de yabancı diyorlar, hükümet ne bok yisin?..»

Ben varmam çarıklıya
Tarlası ayrıklıya
Mevlâm kısmet eylesin
Boynu kıravatlıya.

«Tuuuuuu... Tu tu... Tuuu yüzüne!.. Tu su su!..»

Uyandı birden.

«Su!» demişti.

Cennet karı koştu geldi:

«Abbas, Abbas ne bu ter?»

Kır Abbas baktı: Gökyüzünde yıldızlar!..

«Ört, ört...» dedi «Terim soğumasın!..»

«Hasta mısın Abbas?»

«Yooo, neye hasta olayım?»

«Su vereyim mi?»

«İstemem!..»

«Eee yat madem...»

«Yatarım... sen yatmıyor musun daha?»

«Yattım ben... yatmaz mıyım heç?»

«Eee yat haydi, gene yat.»

Cennet karı damın saçağına dolandı. Günün doğacağı yana baktı. Şafak sökmemişti daha. Geldi yattı gene. Şafak sökmeyecek miydi yoksa? Ah... bir gün, bir tek gün sökmese de kana kana uyusaydı! İliklerine, kemiklerine kadar, dişlerine tırnaklarına kadar bir dinlenseydi! Uyusaydı... uyusaydı... uyu...

Uyudu Cenne karı...

Bir kağnı geçirdiler üstünden. Kağnıda kabarıp kabarıp

kalkan bulutlar... Salıncaklar sallanıyor. Kızlar döne döne, oğlanlar döne döne, gelinler döne döne... halay çekiyorlardı.

Giysi yuyorlardı bir derede. Döne döne... Su kaplarını doldurup doldurup dereden, kazanları kaynatıyorlardı. Döne döne... Kaç zamandır sırtına su değdirmemişti Cennet. «(Sularla felân ilgimiz mi kaldı dünyada?)» Bugün bir su koyacaktı. Döne döne... Abbas gelince gözüne bakacaktı. Döne döne... Her halde cin kızlarıyle evli değildi ya bu deli herif! Her halde bakışından anlardı. «Cennet...» derdi tatlı sesiyle. Döne döne... Tatlı sesiyle «Cennet...» diyen bir başka Kır Abbas... Olacaktı... Döne döne... Olursa olur suyu, olmazsa hamur suyu olacaktı. Hep hamur suyu oluyordu. Kendini tuta tuta tuta tuta tuta tuta tuta!.. Tuta... tuta!.. İçindeki kediye köpeğe benzer tırnaklı hayvanı boğa boğa boğa!.. Boğa boğa!.. Boğa boğa!..

Çitin ardına geçmişti. Soyunmuştu. Başını sabunlamıştı. Sırtına su dökünüyordu.

«Aaa!.. Herifler bakıyor!.. Ali ağam bilem var içlerinde! Toprak başına, Ali ağam! İnsan böyle gizli gizli mi bakar? Bakar mı? Siz hiç utanmıyor musunuz? Sizde ar namus, tertemiz mi? Siz hiç karı yüzü, karı budu, göt göbek görmediniz mi? Ayıp derler bir şey bilmiyor musunuz siz? Salıncağı salla kızım Senem! Salla! Döne döne!.. O sapı budaklı orak bizimdi! Töbeler olsun bizimdi! Aha pirimin niyazı! Bizimdi... Nerden mi bulduk? Tâ anam ırahmatlının gününden kaldı! Töbeler olsun! Hiçbir yerinden bilmesem sapından bilirim. Budaklı!.. Erken git de danayı buzağıyı kapat bir yere, emişmesinler. Su sel dolacak a gelinim! Ben gelirim birezden... Ben daha o orosbuya hiçbir hacata varmadım bugüne kadar! Ne? Kocasına mı bakmışım? Daha neler! A kızgın köpek, sen asıl benim Ali ağama dolandın dolandın da, Ali ağam sana yüz vermedi! Sana öyle bir hastir çekti ki... Başını kaldırıp bakamadın... Ben ha? Benim başımda aslan gibi kocam var! Yaşlı maşlı! Kendim çok mu gencim? Sen çok mu gençsin? Gıı şıllık, senin kızken, «Şu senin Ali ağanla üç güncük yatıversem, dünyada başka bir erkek istemem, töbe istemem!» dediğini de unutmadım! Benim gelinimin başında aslan gibi kocası var ki, gün sektirmez. Her

akşam, her akşam... Hakkını vere vere... Aaa Yusuf Yusuf, koş anam, buzağı emiyor, koş koş koş... bir koşmazsın ki! Yarın bir tas yoğurt çalardık o oğlum! Bulgurun yanına yoldaş olurdu o tosun oğlum! Bir ağır tabansın ki! Bak gene kedi geldi, süde değecek! Kovala şu miskini! Yusuf Yusuf Yusuf!.. Heç duymuyor musun Yusuf!.. Defol kediii!.. Defol kediii, kediii!..»

Uyandı.

Horozlar ötüyordu.

Göğsü inip kalkıyordu.

«Ooooh!..» dedi.

Biraz daha yatsa mıydı acaba? Yooo, geç kalırdı sonra. Göz gözü görüyordu artık. Gâvur müslüman seçilebilirdi...

«Destur!..» dedi.

Usulca kalktı.

Haydar oğlan horluyordu. Fatma kız açılmıştı. Senem rahat uyuyordu. Yeşer buruşmuştu. Şu Yusuf da ellerini bir apışarasına sokar uyurken! Bazen kıçı başı açık uyur kalırdı. İşini görüp bitirdikten sonra donumu takıvereyim ayağıma demezdi!

Kır Abbas sekideydi. Yüz yukarı uyuyordu. Başı dikti. Upuzundu. Ellerini göğsünde bağlamıştı. Horlamıyordu, hırlamıyordu. Göğsü biraz açıktı. Kırmızı sakalları tortoptu...

Irbığı alıp aşağıya indi Cennet karı. Dar acele bir aptes bozdu. Öküzlere ot verdi. Eşeğe ineğe attı biraz biraz. Biraz da kuzuya attı. Çabuk yüzüne su çarptı. Çarık çivisini buldu. Bıçak... Oturdu, çarıkların eski yerlerini çitilemeye başladı.

Horozlar durup durup ötüyorlardı. Ötmeyi sıklaştırdılar.

Komşu damlarda kıpırtılar oldu. Eline ırbık alan ahıra iniyordu. Kadınlar ocağa yanaşıp ateş yakıyorlardı. Öksüren çocuklar vardı. Yorganları açılmıştı bazısının. Analar yavrularını örtüyorlardı. Analar... Ciğer «Evlât!» diyordu...

Az sonra Kır Abbas uyandı. Göğsünü boynunu elledi. Teri kurumuştu. Gözlerini geniş geniş açtı. Ortalık ağarıyordu. İyice ağarıyordu. Kalksa mıydı şimdi? Şimdi kalksa anca yetiştirirdi? Kalkıp çarıkları çitileyecekti. «Hoooop bismillâh, bismişâââh!..» dedi. Cennet karıyı gördü: Çarık çitiliyordu. İçi bir hoş oldu:

«Ulan hiç yatmadın mı sen bu gece?»

«Yattıııım...» dedi Cennet karı.

«Eee uyumadın mı?»

«Uyuduuum...»

«Valla pıravo!.. Gece kuşu gibi bir şeysin!»

Kalktı, ırbığı aldı, aşağıya indi. Oturdu bir aptes bozdu. Baktı, hayvanlar ot yiyorlardı. «Gelmiş bir de bunları yeygilemiş! Pire gibi karı yavu!..» Yukarı çıktı...

«Cennet!»

«Söyle Abbas!»

«Azık torbam da hazır mı?»

«Hazır Abbas!»

«Şapkam?»

«Şapkanı da buldum!»

«Çarıklarım da hazır oluyor mu?»

«Oluyor Abbas...»

«Eh birezden yola çıkarım!»

«Çık güle güle Abbas...»

«Cennet!»

«Buyur Abbas!»

«Yusuf'u kaldır birezden, Yusuf'u!..»

«Yusuf kalkar kendi. Ne yapacaksın Yusuf'u kaldırıp?»

«Eee ulan kuzu var gidecek... Torbam, bastonum, kendim... Yüzbir'e kadar nasıl endireyim o kuzuyu ben? Yedip gideyim desem öğleyi bulur yola varmak. Eyisi mi Yusuf'u kaldır. Beni iletir, döner çabuk, anladın mı?»

«Anladım Abbas...»

10

DİLEKÇE

Boş kamyon geldi geldi, durdu.

Şoför başını uzatıp sordu:

«Ankara'ya mı amuca?»

«Yok oğul, Bekir Ağa Beklemesi'nde eneceğim...»

«Atla çabuk... Emme kuzun da var, nasıl atlayacaksın?»

Kapıyı açtı, indi aşağıya:

«Laaa, şu kuzuyu alıver uzatayım da!..»

Gözlerinden uyku akan yamak kamyonun üstünde belirdi.

Kuzuyla Kır Abbas'ı bindirmek uzun sürmedi.

Şoför, yerine geçti. Kamyon yürüdü.

Yamak bir köşeye kıvrılıp yattı yeniden. Başka bir köşede bir hasta kadın kıvrılıyordu. Kocası yanındaydı. O da bitkin bitkin bakıyordu. Kadının omuzlarından eski yorganı sıyrılmıştı.

Kuzunun ipini sıkıca tuttu Kır Abbas.

Kamyon hızla ilerliyordu. Az sonra bir sağa, bir sola savurmaya başladı yolcuları.

«Otur amuca, otur gözelce!» dedi yamak.

Kır Abbas anlamadan baktı.

Yamak ellerini boru gibi yaptı ağzında: «Otur amucaaaa, otur!..» diye bağırdı.

Kır Abbas oturdu. Hasta kadının kocasına başıyle bir selâm attı: «Geçmiş olsun yeğen, Ankara'ya mı?» dedi.

«Ankara'ya!» dedi adam.

«Yel gibi gidiyor namussuz!..»

Kamyon durdu birden.

«Geldik mi ulan?» dedi Kır Abbas.

«Yok amuca, ördek alıyoruz!» dedi yamak.

«Haa öyle mi?»

Şoför, «Atlayın, atlayın!..» diye bağırdı «ördek»lere.

Babaslı üç köylü bindi. Selâm verip otururlarken kamyon yürüdü.

Yamak, «Ankara'ya mı?» dedi yeni gelenlere de.

«Kasabaya kadar...» dedi Babaslılar, «Mâkemeye...»

«Çıkın paraları madem!»

Babaslılar keselerini çıkardılar:

«Ne kadar?»

«İkişer buçuk!»

Para yüzünden tartıştılar. İkişer lira verdiler sonunda.

«Şu kuzuyu tutun, ben de vereyim benimkini!»

Babaslının biri kuzuyu tuttu:

«Sen nereye amuca, Ankara'ya mı?»

«Kasabaya!» dedi Kır Abbas. «Benimki ne kadar oğul?»

«İki buçuk!» dedi yamak. «Kuzu da var...»

«Kuzu olup da oğlum, kaç okka gelir?»

«Uzatma amuca, sen öteden bindin?»

«Kaç adımlık öte oğlum?»

«Eh sen de iki lira ver haydi!..»

«İki lire tabi... Biz bu parayı çaydan mı döşüyoruz?»

Yamak 10 lirayı aldı, üstünü verirken:

«Biz bu kamyonu hava benziniylen mi yörütüyoruz?» dedi.

«Anlamadım!»

«Anlamadınsa anlamadın! Al şu paranın üstünü!..»

Paranın üstünü aldı, kesesine koydu. Sonra Babaslı yolcuya dönüp: «Ver yeğen kuzumu!» dedi.

Babaslı yolcu kuzuyu verdi:

«Ası kuzuymuş, rüşvet mi götürüyorsun?» diye sordu.

«Yok, satıp harçlık edeceğim...»

Babaslılar göz kırpıştılar. Sonra, «Haydi haydi!..» dediler.

Kır Abbas başındaki şapkayı düzeltti:

«Mâmirlerin atlığı yolluğu var.» dedi. «Benim götüreceğim boklu kuzuya mı kalmışlar?»

Babaslılar gülüştüler:

«Vay amuca vay!.. Hökümetin işleri parayla şimdi...»

«(Dürzüler!)» dedi. «(Götürüp veriyorsunuz, hökümet ne bok yisin!)»

«Bedavaya iş yok şimdi dünyada!..»

Kamyonun ardından tozlar savruluyordu.

Eskimiş kiremitleriyle kasaba göründü.

Kır Abbas torbasına, değneğine yapıştı sıkıca.

Köşedeki hastanın içi bulanıyordu. Kocası, «Geldik olduk, geldik olduk, sabret!..» diyordu. Yalvarıyordu karısına.

Babaslılar «hökümet»i çekiştiriyorlardı.

«(Siz önce kendinizi çekiştirin dürzüler!..)» diyordu Kır Abbas içinden. Babaslı köylülere kızıyordu nedense...

Bekir Ağa Beklemesi'nde kamyon durdu.

«Çabuk çabuk çabuk çabuk!..»

Yamak tutup tutup çekiyordu inecek olanları.

Gene en arkada Kır Abbas kaldı. Babaslılar yardım ettiler. Öyleyken kuzu tekerleğin altında kalıyordu az daha...

«Ulan bu şüferler de bir evdirirler ki!» dedi Kır Abbas. «Uçacak itoğlu itler!..»

Babaslılar basıp gittiler.

Tozun dumanın içinde torbasını sırtına taktı, şapkasını düzeltti, değneğini kuzusunu aldı, beklemenin önünde bir sandalyede güneşleyen Bekir ağaya bir selâm verdi, kasabaya doğru yürüdü Kır Abbas... Yolun iki yanında iğdeler kokuyordu. Bahçelerde kirazlar dutlar olmuştu. Güneş yükseliyordu. Kuzu ipini tartıyordu, meliyordu.

Gene bütün dükkânlar, bütün kahveler açıktı.

Karakolun önünde gene başgedikli bir masa sandalye çıkartmış, bacak bacak üstünde çay içiyordu.

Hükümet konağında baş açık memurlar, oturuyorlar, masadan masaya gidip geliyorlardı. «(78.000 mâmir köy hizmatlarında arı gibi çalışıyor. Çalışıyor anasını satayım! Aralarında camgöz Omar bey, daha kimbilir kimler, kimler!..)»

Cezaevinin duvarlarında iki süngü, iki tüfek...

Bir berber, aynanın önünde sakal sabunluyordu.

Bir tenekeci yaptıklarını kapıya pencereye asmıştı.

Çarşı bir sessizlik içindeydi. Köylüler kasabalılar, ağır adım-

larla girip çıkıyorlar, ortalarda geziniyorlardı. Görünürlerde hiç kadın yoktu. Çekilip alınmışlardı.

Cami çeşmesini görünce susuzluğunu duydu Kır Abbas. Hem de açlığını. «(Kuzuyu da sularım. Elimden bir su içmiş olur son olarak!..)» dedi. Kuzuyu yanaştırdı yalağa. «(İç yavrum, kasaba suyudur bu! Hemi de cami suyudur... Haydi içiver...)» Kuzuyla birlikte eğildi, kendisi de içti.

Şapka yerine kara bir bere giymiş, kolları dirseklerine kadar sıvanık, sakalsız, bıyıksız bir adam, önünü ilikleyerek ayakyolundan çıktı:

«Hey baba, kuzuyu kime götürüyorsun?» dedi damdan düşer gibi.

«(Anayın dinine götürüyorum!)» dedi Kır Abbas içinden. «Bu kuzu benim kendimin, efendi!»

«Eyi ya, kime götürüyorsun?»

«Anayın dinine götürüyorum, eyi mi?»

«Nerelisin sen?»

«Ben Atineliyim!»

Bereli adam durdu: «Güzellikle sorduk baba!..» dedi.

«Eyi ya, biz de senin gibi cuvap verdik!»

Kuzusunu çekip gitti. Camında bisiklet, motosiklet dizili bir dükkânın önünden geçti. İki dükkân ötede bir kasap vardı. Kasabın önüne yürüdü. Başı sıfırla tıraş edilmiş etgöbek bir adam, yeşil kaplı, eski yazılı bir kitap okuyordu. Kır Abbas kapıdan başını uzattı:

«Esselââââm!..» dedi.

Etgöbek, kitabı kapadı, yüksekçe bir yere koydu.

«Vâ'aleynââ!..» dedi, selâm aldı.

«Bir kuzum var satılık, efendi!»

«Kaça veriyorsun?» dedi etgöbek, kuzuya bakmadan.

«Olup olacağı bir kuzu, bak da...»

Döndü, kuzuyu gösteriyordu, karabere bulundu geldi:

«Satıyor musun kuzuyu?» dedi.

«Satıyorum...» dedi Kır Abbas.

«Kaça veriyorsun?»

«Bakalım, usta ne verirse...»

Karabere, kuzuyu karnından tutup kaldırdı, bıraktı:

«Osman, bize alalım şu kuzuyu, besleriz!» dedi kasaba.

Etgöbek:

«Olur, sana alalım!» dedi. Kapının önüne dikeldi. Kollarını kavuşturdu.

Karabere:

«Söyle baba, ne istiyorsun?»

«Canım ver uygun bir şey!» dedi Kır Abbas. «Benim oğlan Atine'de asker, ona para katayım birez...»

Karabere:

«Baba sen çok matrak bir adamsın, söyle hele?»

«Pazarlık edecek miyiz, etmeyecek miyiz?»

«Etmeyeceğiz, etmeyeceğiz!..»

«Pekey, tartın kuzuyu, kaç okka gelirse, geçer fiyetten parasını verin!»

«Eh, gelir bir on, on üç kilo...» dedi karabere.

«Osman usta söylesin, kuzu etinin kilosu kaça?»

«Ulan!..» dedi karabere. «Altmış yetmiş lira istersin sen benden! Çok, pek çok!..»

«Ben istemedim, kendin buldun!» dedi Kır Abbas.

Karabere, etgöbeğe dürttü: «Açıldı köylülerin gözü, açıldıiii!.. Hem kötü açıldı!..»

Kasap Osman kollarını çözdü göbeğinden. Geldi kuzuyu bir de kendi tarttı:

«Ver bir ellilik, eğer alacaksan; yok almayacaksan ben alayım!» dedi. «Kuzu faydalı!»

Karabere Kır Abbas'a baktı:

«Ne dersin baba?»

«Siz bilirsiniz, eğer uygunsa pekey derim...»

Etgöbek:

«Hattâ bir elli beş ver!» dedi Karabereye. «Kuzu çok faydalı!.. (Ulan pisburun, ayağıma gelmiş kısmeti çevirdin, altmış deyeceğim şimdi!..)»

Karabere elini pantolon cebine attı: «Elimi çabuk tutayım!» dedi mırıltıyla. Çıkardı bir 55 lira verdi Kır Abbas'a. «Tamam mı?» dedi.

Kır Abbas paraları sayıp kesesine koydu. Sonra:

«Dur, tamam değil!» dedi. Kuzunun boynundaki ipi çözdü. «Şimdi tamam!» dedi.

Karaberenin gözleri büyüdü:

«Yahu baba, sahi sen nerelisin?»

«Atineliyim dedim ya az önce!»

«Ulan valla pıravo!..»

Kır Abbas ipi dürdü büktü, torbasına koydu. Başındaki fötürü düzeltti. Eliyle bir «eyvallah» işareti yaptı, yürüdü. Baktı kuzu da ardından geliyordu. Eğildi, kuzunun başını okşadı. Değneğini karabereye uzattı: «Benimle değil onunla onunla!» dedi. «Seni besleyecek o!..» Kalktı, karabereye bağırdı: «Kuzuna sahip ol efendi! Yoğsam benimle birlik Tozak köyünü bulur bu akşam!»

Karabere koşup geldi, kuzuyu tuttu:

«İpini de aldın, ben bunu nasıl götüreyim şimdi?»

«Kendin düşün, bana ne?» dedi Kır Abbas. Hamdi beyin Kaledibi'ndeki evine doğru yollandı.

Hamdi beyin evi, eski yerinde durup duruyordu. Kolaylıkla buldu. Kapının tokmağını dövdü. Başındaki fötürü düzeltip bir daha dövdü.

«Geliyorum, geliyorum!..» Hamdi beyin karısı merdivenleri güpür güpür indi.

Kocakapı açıldı.

«Buyur, ne istedin?» dedi kadın Kır Abbas'a.

«Bir şey istemedim! Hamdi beyi göreceğim.»

«Hamdi yok! Ankara'ya gitti. Yarın gelecek.»

Kapıyı da kapattı.

Bir yanı yıkıldı. Elsiz ayaksız kaldı. Acaba şimdi köyün yolunu tutsa da, yarın gene mi gelseydi? Yanına Rıza'yı filân da alıp... Ama para harcayıp buraya kadar gelmişti. Hiç bir yere baş vurmadan, kimseye sormadan döner giderse harcadığı paraya günah olmaz mıydı?»

Geldiği yollardan çarşıya döndü. Değneğini taşlara vura vura caminin yanına kadar geldi. «(Tüh! Gördün mü şimdi?

Kaldık mı ayazda? Hey gidi cahal Kır Abbas heey!.. Hey gidi Abbas Kartal!..)»

Birden adımlarını açtı. Başındaki fötürü düzeltti. Değneğini daha sert vurdu yere: «(Asacaklar mı beni?)» dedi. «(Haa? Bayâ açar kapılarını girerim kendim! Hangi kapıya varmak gereğirse, sora sora bulurum! Yüzümün alını mı alacaklar haa?..)»

Hükümet konağı bir taş yapı. Merdivenleri kovan gibi işliyor. «(Köylerde insan kalmamış, taşınmış anasını satayım! Kadastro oralara da uğramış heralım!)» Kır Abbas, güçlükle bir yol bulup sokuldu içeri.

«Tüney köyünden Ahmet oğlu Duraaan!.. Hasan kızı Zeyneeep!.. Tanık Nermin Aaaay!.. Tanık Nazmi Erdeeem!..»

İğne atsan yere düşmeyecekti. Tüfekli jandarmalar, duvar dibine çökmüş kadınlar, kaçırılmış kızlar, sakalları tıraşlanmış köylüler, paragöz dâvavekilleri, boynu bükük mübaşirler...

Üst kata inip çıkanları gördü.

«Kaymakama giderim, kaymakama!..» dedi. «Varır kaymakama anlatırım... Olduğu gibi anlatırım!.. Ağzımda lâf yapan bir dilim var nasıl olsa...»

Çarıklar yumuşacıktı ayaklarında. Çıt çıkarmadan yürüyordu. Yukarı kata çıktı. Geniş koridorun iki ucu odalar... Kimi açık, kimi kapalı odalar... Camgöz malmüdürünü görür gibi oldu bir ara. «(Maffettin bizi dürzübaşı! Bütün suçları kadastroya yığıverdin, emme kendin hırlı mısın seeen?)»

Kapının önünde beli tabancalı, kışlık giysiler içinde bir jandarma dikeliyordu. Yaklaştı:

«Kaymakamın kapısı hangısı oğlum?»

«Burası amca!» dedi jandarma. «Kaymakam yok yalnız. Tahriratçı Sırrı bey bakıyor yerine...»

«Nere gitti kaymakam? Ankara'ya mı?»

«Pınarbaşı'na sürdüler, çok oluyor...»

Bir şey anlamamıştı...

«Çoktandır tahriratçı bakıyor yerine. Ona söyleyeceksin...»

«Oğlum, malmüdürü bizim bağlarımızı elimizden almaya kalktı da, onu anlatacağım...»

«Gir anlat... Yalnız şapkanı çıkar. Şu torbanı da... insan bunu buraya getirmez be amca!»

«Azık torbam oğlum, içinde azığım var...»

«Kaymakamlık makamına torbayla girilmez yavu amca, koy onu şuraya bir yere...» Paravanayı gösterdi jandarma: «Çıkarken burdan alırsın!» dedi.

«Allah ırazi olsun, allah anana bubana kavuştursun...»

Şapkasını çıkardı. Jandarmanın açtığı kapıdan girdi. Girdi ki ne görsün! Bir anda yüksek tavanlı, geniş bir odada buldu kendini. Yerler halı döşeliydi. Yüksek yüksek dolaplar... Büyük küçük masalar, masalarda camlar... Vezir odası gibiydi...

Geniş halıya basmadan, tam kapının dibinde, büyük masanın karşısına dikeldi. Ellerini önce yana saldı. Sonra önünde topladı. Şapkasını, değneğini elinde tutuyordu. Birini bir elinde, birini öteki elinde, üst üste getirdi. Beklemeye başladı.

Başı omuzları arasında kaybolmuş biri oturuyor büyük masada. Kamburdu. Başı saçsızdı. Kel kafanın biriydi. Ne sakalı vardı, ne bıyığı, köse gibi bir adamdı. Nefes alıp veriyordu ama, kıpırdayıp kıpırdamadığı belli olmuyordu.

Bir kalem vardı elinde, kalemdi her halde! Bir elinde de kâğıtlar! Okuyordu, okuyordu her halde!..

Birden kalem masaya doğru inmeye başladı. İndi, indi indi... Kalem inerken, Kır Abbas kendinin de yer doğru eğildiğini fark etti. Birden toparladı kendini. Adamın elindeki kalem, eliyle birlikte masaya doğru iniyordu. İndi indi indi. Kalemin ucu kâğıtlara değdi. Bir zaman öyle bekledi. Kâğıdın üstünde kocaman bir eldi şimdi eli. Kâğıdın üstünde hiç kıpırdamadan duruyordu. Elin üstü, kaplumbağa sırtı gibi yuvarlaktı, çizik çizikti.

Sonra yavaş yavaş kıpırdadı el. Bir şey yazdı, bir şey çizdi. Kalktı havaya dikeldi biraz. Kalemi öne doğru uzattı. Çok uzun bir süre geçti gibi geldi Kır Abbas'a. Kalemli el öylece kaldı, öylece ileri uzanık...

Bu sefer sol eli kıpırdadı adamın. Kıpırdadı. Büyüdü. Tombul bir el oldu. Üstünün pütür pütür çizgileri, derisinin kaplumbağa boynunu andıran girinti çıkıntıları, gittikçe daha çok

beliriyordu. Kâğıtları havada hafifçe bir salladı, sonra bırakıverdi masanın üstüne. Geldi kalem tutan sağ elin yanında durdu sol eli. Tuttu onu. İki el birbirine kenetlendi kaldı.

Omuzları arasında gömülü başı öyle duruyordu. O çıplak başın üstünde iki göz, iki fincan gibi bakıyordu. Şimdi adamın boynu yoktu. Boynunu kesip atmışlar, başını omuzlarına yeniden yapıştırmışlardı. Ama birden bir kıpırtı oldu fincanlarda. Önce masaya eğildiler usulca. Sonra kalktılar, kalktılar, kalktılar, Kır Abbas'ın üstünde kaldılar.

«Çabuk ol be sayın vatandaşım!»

Kır Abbas yutkundu; acıdı boğazı:

«Beyim dur! Aman beyim, efendim!.. Kurban olayım, dur!» dedi. «(Beyim senin içine cin girmiş!. Sıtma gibi uçuracak cinler seni... Aman beyim dur!..)»

«Dur olur mu be adam! Durulacak zaman mı? Daha ne zamana kadar duracağız böyle, hemen çabuk söyle!..»

«Beyim efendim, benim derdim!.. Emme senin derdin? Haa?.. Benim derdim?.. Beyim! Efendim! Gözel efendim! Bizim köyümüz bir ufak köy olup... Hemen Ankara yolunda Yüzbir'in üstünde bir uyuz köy olup...»

Kır Abbas anlatmaya başladı.

Masadaki adamın başı yavaş yavaş çekildi. Çekildi çekildi, iki omzunun ortasına yapıştı. Elleri havada katılaştı. Gözleri dondu. Ağzı aralıktı, ağzı dondu. Kulakları dondu...

Kır Abbas sözlerini bitirip masadaki adama baktı, adam donmuş! Gözleri fincanlanmış. Boynu yok!..

Birden adamın, dudakları oynadı:

«Hımın... Efendim yavrum, anlaşıldı, anlaşıldı evlâdım!.. Kısa kes be evlâdım! Memleket bu uzun lâflardan battı be evlâdım! ON ALTI KURUŞLUK DAMGA PULU... Damga pulunu anlıyorsun değil mi evlâdım?»

«Anlıyorum gözel efendim!» dedi Kır Abbas.

«Bir DİLEKÇE... Dilekçeyi anlıyor musun?»

«Anlıyorum benim canım efendim...»

«Arzuhalci İdris'e gireceksin! Bu anlattıklarının HEPSİNİ

YAZDIRIP GETİRECEKSİN anlaşıldı mı? Camgözün bozuk para, bütün para lâflarının, hepsini, AYNEN yazdıracaksın...»

«Anlaşıldı efendim! Anlaşıldı elbet efendim...»

Arzuhalci İdris'in önünde bir köylü vardı. Sandalyeye yığılmıştı. «Bizim sınır, bizim tump...» deyip duruyordu. İdris, önünde eski daktilo makinesi, iki dura, bir vura, sandalyeye yığılmış köylünün dilekçesini yazmaya çalışıyordu. Tık tık tık, kimbilir ne zaman bitecekti bu işi, bu dilekçeyi?..

Oradaki boş bir kanapeye oturdu: «(Aynan yazdıracağım! Götürüp vereceğim eline! Alıp işleme koyacak! Tarih numara verecek! Kimbilir kime havale edecek! Belkim koyacak dosyaların arasına... Hapı yuttun Tozak köyü! Belle bil ki bağların gitmiştir! Emme, aldık mühürleri, geldik buraya, sattık kuzuyu; yazdıralım bir dilekçe! Yazdırmazsak olmaz... Yazdırmadı demesin komşularım, yoksul komşularım!..)»

Nice sonra İdris efendi elindeki işi bitirdi. «Olup olup olup olup...» Ak kâğıdın üstünü kara yazılarla doldurmuştu... Kır Abbas'a dönüp bakmadan dışarı çıktı, fırından yarım ekmek, dükkândan biraz helva aldı... Bir de çay söyledi. Çabuk çabuk yedi içti. Sonra eski makineye bir kâğıt taktı:

«Anlat baba!» dedi. «Sen anlat, ben toparlayıp yazayım!..»

Kır Abbas:

«Benimki toparlanmış hazır kafamda!» dedi. «Ben anlatacağım, sen AYNEN yazacaksın. Kaymakam yerindeki taşkafa öyle istiyor. Sen AYNEN yaz İdris efendi. Bizim Tozak köyümüzde...»

Sekiz sayfa yazdılar. Yanlışlı yunluşlu, cümleler bozuk...

Eski minareden ikindi ezanı okunup geçinceye kadar uğraştılar. Damga pulu yapıştırdılar, mühürleri bastılar. Arzuhalci İdris 25 liradan 20 liraya zor indi...

Kır Abbas 20 lirayı verip çıktı. Koşar adım hükümet konağına yöneldi. Merdivenleri uçar gibi tırmandı. Boş koridorları geçti. Kapının önünde bir nefes aldı. Sonra yaklaştı jandarmaya.

Göbeği tabancalı jandarma:

«Amca, paydos oldu!» dedi.

«Dilekçe yazdır dediniz bana?»

«Tahriratçı bey çıktıı!..»

«Ne olacak şimdi?»

«Yarın vereceksin!»

Kır Abbas, kendi kendine: «(Dur!)» dedi. «(Belki yolda yakalarım! Koşayım!..)»

Merdivenleri uçar gibi indi gene. Sokaklar...

Tahriratçı bey, camiyi geçmiş, kasap dükkânının önünden, fötrünü kaldıra kaldıra, çarşı pazarı selâmlaya selâmlaya, evine gidiyordu. Adımları dikti, kaskatıydı.

Koştu Kır Abbas. Dallarına bebelerin çullandığı bir dut ağacının denginde yetişti tahriratçı beye:

«Beyim dilekçeyi yazdırdım!» dedi. «Damga pulu beyim, aynen!.. Aynen dediğin gibi yazdırdım...»

Tahriratçı bey başını çevirip baktı usulca; gördü Kır Abbas'ı; sol elini salladı havada:

«Paydos oldu baba! Yarın getir! Yallah!..» dedi.

«Aha getirdim, alıver beyim?»

Tahriratçının fincan gözleri parladı:

«Yallah dedik sana, duymuyor musun?»

Kır Abbas'ın başı bir döndü, dili bir dolaştı:

«Pe... pekey efen... dim!» dedi, kekeledi.

11

BİR DÜNYA: DÖRT KİŞİLİK

Tahriratçı Sırrı bey, dik, kaskatı adımlarla, ana caddeyi bitirdi, kendi sokağına saptı. Evine doğru tatlı bir yokuş vardı. Her gün bu yokuşu ağır ağır çıkardı bu saatta.

Avlu kapılarına oturmuş kadınlar Sırrı beyi görünce eteklerini topladılar, açık yerlerini örttüler. Sırrı beyin yaşı ilerlemişti. Eski çapkınlığı yoktu artık. Ama kadınlarınki eski alışkanlıktı. Toparlanıyorlardı.

Sırrı bey adımlarını yumuşattı. Sokağının tatlı bir adamıydı o!.. Sokağına gelince birden değişirdi. Çocuklara, komşu kadınlara gülümser, bazılarının halini hatırını sorardı. Ölçülü sözlerle gelinlere, gelinlik kızlara takılırdı. Evine varıncaya kadar «gönülsüz, kibirsiz, iyi bir adam!» olurdu.

Tahta kapıyı aralar, yaşlı bir ev tavşanı gibi avlunun serinliğine girerdi. Lütfiye hanım, «Sırrıı, geldin mi Sırrı?» diye koşar, kocasını karşılardı.

«Hanıım... Geldim hanım...»

Karısının omuzlarını tatlı tatlı okşardı.

Asmalarla, ağaçlarla örtülü taş yoldan yürürlerdi. Kışsa hemen yukarı çıkarlar, yazsa koca cevizin altındaki kuyunun başına giderlerdi. Sırrı bey hasırların kilimlerin üstüne dizilmiş minderlerden birine otururdu:

«Oh... Yorulmuşum hanım, çok yorulmuşum...» derdi.

Karısı: «Dur sana picamalarını getireyim, elini ayağını yudurayım!..» Fıldır fıldır döner, on dakikanın içinde dediklerini yapardı. Başına yünden örülmüş mor beresini giydirir, çıkıntılarını alır, yukarı giderdi.

Az sonra bol köpüklü kahvesini içerken: «Oh hanıııım, canıma değdi! Ellerine sağlık!.. Çok... çok nefis olmuş!..» diye diye bir kalırdı.

Lütfiye hanım şişinir:

«Huyun tabiyatın iliklerime işledi Sırrı bey, gözümü yumsam gene pişirim senin istediğin kayfeyi!» der, yayılırdı.

Kara yıllarda, karaborsalarda kahve eksik olmazdı evlerinden. Lütfiye hanım «tedarikli», ak günlerden kara günlere yılanın ödünü, kuşun südünü saklayan, tutumlu bir hanımdı. Evleri de «var ev»iydi. Sırrı beyin aylığı, yıllar yılı, baremin bu cetvelinden ötekine atlamamıştı. Ama işini bilir adamdı o. Yağmurlar yağarken küpünü doldurmuştu. Malı mülkü olmuştu. Ektirip diktirdiğinin geliri yetip artıyordu şimdi. Çokları gibi, tattığı yere darı ekmemişti. Ondan alarak, bundan banarak, kokusunu çıkarmamış, müdürlerin müfettişlerin kovuşturmalarına konu olmamıştı. Yoktu öyle huyları. Devletin «dürüst» bir memuruydu Sırrı bey.

«Nene gerek hanıııım, bizimki bize yeter... Ufacık aşım, kaygusuz başım...» diye diye «nefis» kahvesini yudumlardı.

Lütfiye hanım da yaradanın özenip yarattığı bir kutnu kumaştı ki, «yamalığı Suriye'de bulunmaz»dı. Çevikti. Temiz, tertipli, becerikliydi. «Namuslu»ydu. Arada bir katıldığı gün gezmelerinin boydan yukarı dedikodularıyle, bitmez kadın vıdıvıdılarıyle, şunu al, bunu al sızlanmalarıyle, aman kırdın, aman kirlettin çığlıklarıyle Sırrı beyi sıkmaz, başının etini yemez, orada, o önü ağaçlarla dolu karkas evde, kilden pişirilmiş kırmızı bir sabır heykeli gibi, gününe göre severek, gününe göre sevilerek, tavına göre alta yatarak, tavına göre üste çıkarak, Sırrı beyin önünde iki ellerini bileklerinden kendi bağlayıp dizlerini kendi kıran, kendi kendisini bir memur karısı olarak candan yürekten eğiten bir kadındı.

Sırrı bey, kahvesini içerken karşısına oturur, Sırrı beyin önünde kendini bir akşam gazetesi gibi sayfa sayfa açardı. Hep anlatır, anlatırdı. Sırrı beyin «geç» dediğini geçer, başka bir haberi anlatırdı. Eğer günün haberi azsa, yada haberler Sırrı beyi açmazsa, «gazete» kalkar, tâ evliliklerinin ateşli yatak günlerinden kalma ceviz tavla gelirdi. Lütfiye hanım, «İstersen bir üç, yada beş yapalım haa Sırrı bey?» derdi. Pulları dizer, zar-

ları kocasına uzatırdı. Sırrı bey her zaman akları kendi alır, yeşilleri karısına verirdi. Oyun hemen kızışırdı. Sırrı bey:

«Pencü seee!.. Severler güzel genciseee!..» diye bağırırdı. Pulları çarpardı. Zarlara çıkışırdı. Bazen «Ah ulen zaar, orosbu kemiğinden yapılmış zaaar!..» diye çıkışır, bazen sağ bileğini öper, «Oynarız biz bunu, oynarıız!..» diye horozlanırdı.

Kızları yukarıdan inip, ana babalarının oyunlarına bakarlardı. İkisi de dümencinin tekiydi kızların. Biri anasını tutarsa, öteki hemen babasının yanına kayardı. Biri, «Ah anacıım, sevsinler seni, ne güzel oynadıının!» derse, öteki, «Aslan baba, vur, vur! Ye anamı, ye anamı!.. Haşşöyle, haaaaaaşşöyle, bastır!..» diye öterdi.

Lütfiye hanım, oyunların sonucunu Sırrı beyin o günkü durumuna göre ayarlamayı bilirdi: Ya yener, ya yenilirdi!..

Oyun bitti de Lütfiye hanım tavlayı götürdü mü, Sırrı bey kızlarıyle baş başa kalırdı. Birini bir dizinin, öbürünü öbür dizinin dibine oturtur, kulaklarını yanaklarını okşar, okşar, okşardı. Zaman denen kocaman tekerlek döndükçe Sırrı beyin üzüntüsü artardı. Huyları suları, meslekleri kızlarına uygun damatlar geciktikçe gecikirdi. Lütfiye hanım «Haydin sofrayaaa!.. Kızlar, kalkın babanızın dizlerinden!..» diye bağırıncaya kadar bu okşamalar, bu kulaklarda, yanaklarda bir şey aramalar sürer giderdi.

Sırrı beyin de, Lütfiye hanımın da muratları elbet öyle zengin, kervanları Halep'ten Şam'dan çekilen, han, dükkân, değirmen sahipleri değildi. İşleri, meslekleri uygun olsundu. Kaymakamlar, ortaokul öğretmenleri... hiç değilse, meslekte ilerleyecek yeterlikte ilkokul öğretmenleri... Ama çıkmıyordu. Kaymakamlar ya evli geliyor, ya «siyasetçi» oluyordu. Savcılar ya sarhoş, ya kumarcı çıkıyordu. Bekâr ortaokul öğretmenleri bir iki yıl içinde, okuttukları kızlardan biriyle evlenip... yada ilkokulun bayan öğretmenlerinden birini tavlayıp... piyasadan çekiliyorlardı.

Sırrı beyin kızları tıpkı Lütfiye hanım gibi biçimlenmiş, görgülü, dikiş nakış, yemek bilir, ikramdan itibardan anlar, ayakları dışarıya alışmamış ev kızlarıydı. «İtoğlu itler» ağız-

larının tadını bilmiyorlardı. Bilseler gelirler, bu kızlardan birleriyle evlenirler, ömürlerinin sonuna kadar bal kaymak yaşar giderlerdi. Bilmiyorlardı!..

Birer buçuk yıl arayla doğan Selma ile Semra büyüyorlardı. Büyümüşler, geçiyorlardı. Yüzlerinde çıkan sivilceleri yola yola, alınlarını, yanaklarını sabunlu bezlerle ova ova, «allahım yarabbim...» deli oluyorlardı.

Lütfiye hanım bazen beş on kere bağırıyordu:

«Sırrı beeey!.. Kızlaaar!.. Geliverin gayri canıım! Yemekler soğudu vallahi!..»

Sırrı beyin önüne işlemeli peçeteler veriliyordu. Tuzluk, karabiberlik hazır ediliyordu. Cacık, salata; pilâvın yanında hoşaf oluyordu. İlle de Sırrı beyin haftalık azığı «Kulüp»ten bir kadehçik geliyordu. Sırrı bey bu kadehi bir bardak suya katıp azar azar yudumluyordu. Her yudumlayışta, «Kızım Semra, Selma; beni ananız alıştırdı buna! Sizin bu ananız var ya, işte bu ananız alıştırdı!..» diyordu.

Koca cevizin altında yemek uzun sürüyordu.

İlk zamanlar zemberekli bir gramofonları vardı. Lütfiye hanım, «köpek» marka plâklardan «Çıkar Yücelerden» ile «Sarı Kordelem»i çalardı. Sonra pilli, akımlı radyolar... Kızlar türkü veren bütün istasyonları tarayıp, biri bitince öbürünü bulup çıkarıyorlardı. Bir iki türkü de Sırrı bey kendi söyler, sonra peçetesi elinde, «Hanım! Hanımcığım, kaldır beni, kalkacağım!..» der, ellerini Lütfiye hanıma uzatırdı.

Zaten picamalarını giymiş olurdu. Çıkarılacak bir çorapları kalırdı. Onun da birini Semra, birini Selma çekerdi. Sırrı bey karısının kolunda, kırılıp dökülerek yatağın yolunu tutardı. Lâmbaları sabaha kadar kısılı kalırdı. Emektar tahta karyola, evliliklerinin hiçbir döneminde gıcırdamamış, gıcırdamazdı. Semra ile Selma, beraberliklerini mutlu başlangıç ürünleriydi. Daha sonraki yıllarda «Tenasül Hayatımız», «Evlilik ve Mahremiyetleri», «Doğumu Tanzim» gibi kitaplar girdi araya. Kaputlar, haplar, pamuklar, pomatlar girdi...

Sırrı bey de, Lütfiye hanım da yıkanmayı severlerdi. Tam müslümandı onlar. Sabahları pampak, hem de kuş gibi uyanır-

lardı. Lütfiye hanım önden kalkıp semaveri kaynatmış, reçeli peyniri, yağı yumurtayı sofraya dizmiş olurdu. Günaşırı tıraşın sıcak suyu da Sırrı bey uyanmadan hazırlanırdı. Lütfiye hanım, kızların ütülediği pantolonu, gömleği getirir, kocasının giyinmesine, kol düğmelerinin takılmasına, bir kere bağlandıktan sonra bir daha çözülmeyen boyunbağının geçirilmesine yardım ederdi. Sırrı bey çıkarken, pabuçları da silinmiş, parlatılmış olurdu. Lütfiye hanım merdivenlerden kocasıyle birlikte inerdi. Avludan, çiçeklerin arasındaki daracık yoldan kapıya kadar, «Uğur ola Sırrı bey, güle güle Sırrı bey, allah zihin açıklığı versin Sırrı bey, tuttukların kolay gelsin Sırrı bey...» diye diye uğurlardı kocasını.

Sırrı bey sokağa, katı, kaskatı adımlarla ütülenmiş, kolalanmış, dik bir «tahriratçı» olarak çıkardı. Sol elini kıçına kordu. Sağ eliyle fötrünü kaldıra kaldıra, dükkânları çoktan açmış olan çarşı halkını selâmlaya selâmlaya hükümet konağına varırdı. Gelen kaymakamların, türlü nedenlerden, uzun süre kalmadığı o yüksek tavanlı, geniş, bir duvarı boydan boya dosyalarla dolaplarla kaplı kaymakam odasına girer, üstü camlı «makam»a kendi malı gibi otururdu.

Sırrı bey, o gün de her günkü gibi, süzüldü girdi bahçe kapısından. Karısı, tıkırtısına koştu. Cevizin altında, şapkasını, ceketini çıkarttı. Kuyudan su çekti, elini yüzünü yudurdu. Picamalarını, şıpıdık terliklerini getirdi, giydirdi güzelce.

«Ah hanııım!.. Bugün âsabım çok bozuldu! Kahrımdan terim çıktı şu ufacık yokuşu tırmanırken...»

«Aman Sırrı beeey!.. Anlat allah aşkına, birileriyle mi takıştın? Bir suç ardan mı oldu üstüne? Kızların bir lâfını filân mı duydun?..»

«Yok iki gözüm, kiminle takışacağım? Kim suç ardacak? Kızlarımın ne lâfını duyacağım çok şükür? Altın parçası benim yavrularım...»

Kahvesini içip bitirdi:

«Efendim, bir köylü dayıcık!.. Ama nasıl yaşlı, nasıl yaşlı!.. İlâveten, nasıl bir pas içinde, sefil!.. Yamalar, yırtıklar... aman

ne kadar eski!.. Titrer allah titrer bu köylü dayıcık. Konuş dersin konuşmaz. Konuşmaya başlar, bu sefer de susmaz. Bir «tip» adam hâsılı... Efendim bu adam, şu yanlardan, şose üstü köylerden birinden. Tozak diye bir köy... Bilirim, tezek toprak bir köydür. Efendim, konuşmaya başladı bu dayıcık. Bir bağ dertleri varmış. Böyle bir konu İlçe Yönetim Kuruluna gelmişti, hatırlıyorum. Birkaç gün önce malmüdürü gidip bildirimi yapınca tutuşmuşlar... Yaşlı dayıcık çıkıp benim oraya gelmiş...»

«Aman Sırrı beeey!.. Bu muydu anlatacağın? Yüreğimi oynattın vallahi! Ben de sandım o dayıcığa bir şey olmuş! Hani olur ya, dağa filân mı kaldırmışlar diye merak ettim!.. Eeeee?»

«Neyse... Bu köylü dayıcık anlattı anlattı, biz de dinledik tabiî. Neyse! «Eee ver bakalım dilekçeyi!» Dilekçe yok!.. «Eee baba, dilekçesiz olur mu?» Ses yok. Bilmiyor adam dilekçeyi! "Efendim bana bir cevap ver, komşularım bu işi çok merak ediyorlar!" «Oğlum cevap verebilmek o kadar kolay mı? İşlem yapmak gerekir! Dilekçesiz de işlem yapılmaz!» O hâlâ cevap bekliyor... Malmüdürü olacak camgözün kulağını çekmemi istiyor... Ne yapmış seninki biliyor musun? Köylülerin içinde, «Benim bozuk paraya aklım ermez!» demiş. Köylüler de zeki tabiî. Dürzünün bozuk para değil de bütün para istediğini hemen anlamışlar. Dayıcık lâf arasında bana fısıldayıverdi. Şunun yediği halta bak hanım, orda burda dedikodumuzu yapacağına, kendi kıçını örtsün o... Sanki bizim kızlar koktu evde... Ama dur hanım, yapacağım onun yuvasını... Köylü dayıcığa dedim ki, "Sen dilekçeye bunları AYNEN yazdır, anlaşıldı mı, AYNEN!.." Gelsin yarın dilekçe, koyayım işleme: Sen nasıl gidersin de bütün köylünün önünde "Ben bozuk para istemem, bütün para isterim" dersin? Alayım köylülerin ifadesini. Koyayım dosyaya. Bir daha öyle halt edince çağırayım o tüyübozuğu: "Hişt, gel bakalım, haberin var mı, şundan? Ona göre ayağını denk al..." Efendim, bak Lütfiye, hiç sıra saygı yok bunda! Bugüne bugün o makamı ben temsil ediyorum. Sen de bir malmüdürüsün. Binaenaleyh, benim emrimdesin. Geliyor, benim yanımda bacak bacak üstüne atıyor! Önünün düğmesini çözüyor. Berdušane konuşmalar yapıyor. Sonra da "Sırrı

beyin kızları şöyle, Sırrı beyin kızları böyle..." Yapacağım yuvasını, gör bak...»

«Yap yap! Yap da görüversin!» dedi Lütfiye hanım. «Çağır köylüleri, ifadelerini al da yollayıver Ankara'ya. Kimden çekiniyorsun Sırrı bey?..»

«Benim asıl anlatacağım bu değil hanım! Köylü dayıcığa dilekçe meselesini uzun uzun anlattım. Jandarma erine de emir verdim ki bir de o anlatsın. Anlatmış... Neyse, gitti bu köylü dayıcık, hanım! Öğle oldu, ben yemeğe gelip gittim, beklerim bu dayıcık gelmez! Beklerim gelmez! Jandarmayı çağırdım. Anlattım eşkâlini: "Git bak arzuhalci İdris'e, ötekilere. Ne yapıyor, ne yapıyor bu?" Jandarma gitti geldi, dedi: "Efendim, İdris efendiye uzun uzun yazdırıyor!" Hay allah! Görüyor musun hanım? Ben AYNEN dedim, o HEPSİNİ yazdırıyor! Şu anlayışa bak! Kimbilir ne kadar para verdi Kürt İdris'e... Neyse, bekledim, çok bekledim, gelmedi bu. Saat beş oldu, gene gelmedi. Çıktım ben daireden. Eve geliyorum baktım, ardımda bu dayıcık!.. Elinde bir tomar kâğıt: "Efendim dilekçe, dilekçe, dilekçe!" Ölür müsün, öldürür müsün hanım? Köylü bu halde iken, Ankara kalkıyor, idare reformu, seçim meçim diyor hanım!.. Yahu, herif daha mesainin beşte bittiğini bilmiyor! Makama dilekçeyle başvurulacağını bilmiyor! Dilekçeye damga pulu yapıştırılacağını bilmiyor... Günde belki yüz dilekçe çeviriyorum, çünkü pulları yok! Eee insaf canım, bize de insaf!.. Aklına yanayım ayrıca Ankara'nın ki bizi bu köylülerle demokrasiye soktu! Ortak Pazar'a da sokacak!.. Olmaz hanım, olmaaaz!.. bu köylüyle bu işler yürümeeez... Sor bana ki çare nedir? Çare, bunları geleneklerinden koparmaktır hanım! Çocuklarını yatılı okullara alacaksın. Kendilerini de her yıl üçer aylık kamplardan geçireceksin. Kadınları şehirlere, kasabalara getirip evlere dağıtacaksın. Farz et bizim eve geldi ikisi üçü. Semra, Selma, oturup ders vereceksiniz bunlara. Göstereceksiniz: "Bacı bak, bu sudur, musluktan akar! Bu sabundur, böyle kullanılır! Bu taharet bezidir, görevi şudur! Bayâ bezi eliyle tutturup sildireceksin hanım...»

«Amaaaaaan Sırı bey!..» dedi Lütfiye hanım. «Git allah

aşkına! Sana ne köylünün tümünün derdi canım! İşte bir dayıcık gelip yalvarmış. Yapıver işini olsun bitsin! Ne karışıyorsun taharet bezine filân?»

«Aaa, demek öyle! Bilmezler! Vallahi bilmezler! İnan bana, bütün köylerde dikkat etmişimdir, taharet bezini bilmezler! Oturmuşun buraya, senin neden haberin var Lütfiye hanım? İşini yapıvermeye gelince: Elbet yapacağım! Ama kanuna göre! Kanun diyor ki, kadastro ekiplerinin kesinleşen kararları, aksatılmadan uygulanır. Eh biz de uygularız. Tamam mı hanım?»

Lütfiye hanım, derinden bir «Anıiii!..» çekti. «Bunu önceden söyleseydin ya adama! Neye o kadar uğraşıp dilekçeler yazdırdın?»

«Kanun uğraştırıyor hanım, kanun uğraştırıyor! Kanun diyor ki vatandaşın derdi dinlenir, dilekçesi işleme konur. Ben de derdini dinledim, dilekçesini alıp işleme koyacağım. Hem iki koldan, hatta üç koldan. Neyse, benim asıl anlatacağım o değil. Tutturmuş bu köylü dayıcık, ille alıver dilekçemi... Sokağın ortasında!.. Elimle şöyle yaptım Lütfiye hanım, tavuk kovalar gibi, "Git git git!.. Git de yarın gel, dokuzda!.." Yahu görüyor musun adamın yaptığını? Şurdan gören de aramızda bir şey var sanacak. Neme gerek? Bozdum adamı. Şu yokuşu çıkana kadar da terledim sinirimden... Eee hanım, çok gevezelik ettik. Bugün tavla partisi kalsın. Getir ne varsa yiyelim. Benim rakıcığımı da getir. Biraz ikramlı koy bugün. Hani kızlar? Söyle radyoyu da açsınlar...»

Lütfiye hanım saçlarını şöyle bir savurdu ardına. Gerdanını açtı iyice:

«A Sırrı beeeey, Sırrı bey! Sana bugün sürprüzüm vaaar!»

Sırrı bey, karısının saç savurmasını, gerdan açmasını anladı:

«Söyle bakalım, nedir sürprüzün?»

«Bugün karılar konuşuyorlardı. Hacı Faiklerin dükkâna bir karpuz gelmiş, bir karpuz gelmiş!.. Usulca kalktım, giyiverdim pabuçlarımı, geçirdim çarşafımı, doooğru Hacı Faiklerin dükkânına! Seçtirdim, bir iyi karpuz. Getirdim saldım kuyuya, Selma gelip kesiversin. Sonra dur: Daha bitmedi! Kasap

Osman, "Yenge böbrek var, dalak var!..» Yarım kilo da pirzola koydurdum. Onları da yatırdım soğana...»

İnce çamaşır ipinin ucuna bağlı fileyi birlikte çektiler kuyudan. Koyu yeşil, nakış nakış bir karpuz çıktı.

«Selma, Selmaaa!..» diye bağırdı Sırrı bey.

Küpür küpür tahtalar oynadı yukarda: «Efendim babaaa!..»

«Tepsiyi getir kızım tepsiyi! Bir de bıçak...»

Baba kız, karpuzu koydular tepsiye, kesip dört şak ettiler.

Sırrı bey hopladı, Selma uçtu sevinçten:

«Aman ne karpuz, ne karpuz... canıma değsin!..»

On, on beş dakika içinde etler pişti. Izgaralar, geniş kayık tabağın içinde, domatesle, salatalıkla süslü, Semra'nın ellerinde koktu geldi. Lütfiye hanım, Sırrı beyin «rakıcığı»nı doldurdu. Selma radyoyu açtı. Tam sofraya oturdular, «Ankara»nın sazları, zilleri ötmeye başladı.

«Hakkın ödenmez Lütfiyem, senin hakkın!..»

«Senin hakkın ödenmez Sırrım, senin hakkın!..»

«Aman hanım bu karpuz!..»

«Aman Sırrım bu hava!..»

Yemeye içmeye daldılar.

«O Tozak çok kuraktır hanım!..»

«Karpuz buz gibi beey...»

«Kızlar: «Aman baba, aman ana, şunları alın şunları!.. Alın da soğumasınlar... Alıverin hemen!..»

Lütfiye hanım: «Aman kızlar uçuracak mısınız bizi? Rahat yiyelim ayol, ne bu acâle?»

Sırrı bey: «Ağır ağır... işte böyle... hooop... şerefinize!..»

Sırrı bey ilk yudumu aldı. Ardından bir «hooop» daha, sonra ikinciyi...

«Acık yavaş git Sırrı beey, acâlen ne?»

«Doldur kadehimi hayatım!..»

Lütfiye hanım doldurdu.

Sırrı bey bir yudum daha aldı:

«Bizim saylav Saffet bey gelmişti öteygün hani! Hatırımı almak için makama uğradı. Çevresi çok kalabalık. Çektim bunu bir köşeye: "Şu ilçeye doğru dürüst, genç, enercik, uysal, din-

dar bir kaymakam ver yahu! Kökü mü kurudu bunların?" dedim. "Sabret Sırrı bey, tam senin huyuna göre, seninle geçinebilecek birini göndereceğim yakında!" dedi, söz verdi. Haberin yok Lütfiye hanım. Saffet bey bakan oluyor yakında! Durum öyle gösteriyor. Ben efendim bu domatesin söyüşünü salatasından daha çok severim... Bu Yozgat türküsü de canıma değiyor... Yani şu radyo...»

«Aman baba bir türküler vardı Polis Radyosunda, Sofya' da bugün... Aman baba, öf!..»

«Tozaklı köylüler bağları bozmuşlar geçen yıl, güz zamanı. Almışlar ellerine birer kalbur, birer sepet; üzümleri dağıtacaklar. Düşün Lütfiye hanım, altmış evli bir köy, her evin ikişer dönüm bağı var. Üzümsüz kimse yok! Ne yapalım, ne yapalım? İnmişler şoseye... Gelen geçen araçlara el kaldırıyorlar, amma hiçbiri durmuyor... Efendim, Saffet bey, bakan olur olmaz, kasabaya bir hamam isteyeceğim! Caddelere bir susaçan. Tozu toprağı önlesin diye, biliyor musun? Sosyalist Abdullah da çatlasın fesadından! İşçi Partisiyle seçim kazanacam diye yelsin durmadan... Ben hamamı alayım kasabaya... Eee az çok sözüm geçer Saffet'e...»

«Saffet bey gene öyle şişman mı, Sırrı bey?»

«Soruyor musun hanım? Ama rahat tabiî canım!»

«Baba, hani kızları vardı değil mi?»

«Vardı ya, güzel kızları vardı...»

«Evet baba, ben hatırlıyorum, ruh doktoru olacaktı biri. Biri de... dur bakayım... kimyager!»

«Olmuşlar şimdi! Efendim, okuyan kızlar iyi oluyor ama, bir yerde cıvıtıyorlar! O kimyager olan, bir Amerikalıyle işi pişirip evlenmiş! Yaa, neyse, anmayın orda burda... Tozak köylü dayıcık, "Durduramadık otoposları taksileri!" diyor. En sonunda, yolun üstüne dikelmişler. Belki iki yüz, üç yüz kişi! En komiği ne, biliyor musun? Köylüler "Buyrun üzüm alın, üzüm alın!" dedikçe, şoförler, "Kaça, kaça?" diye soruyorlarmış. Köylüler de "Saçı bu, saçı, saçı!" diyorlarmış...»

«Saçı ne baba?»

«Saçı kızım... anana sor!»

«Saçı, kızım... ikram... parasız vermek! Üzümü parasız veriyormış demek ki köylüler...»

«Aaaa! Üzüm parasız verilir mi baba?»

«İşte mesele orda ya kızım! Bu halk, öyle gönlü yüksek, öyle asil bir halk ki, bak neler yapıyor! Bak bak bak, tâ üç saat ötedeki köyden yürüyüp şoseye iniyor. Ellerinde kalburlar, sepetler... Tanımadığı, bilmediği insanlara üzüm dağıtıyor: Parasız! Bu halk böyle asil Lütfiye hanım, böyle asil ama ne yaparsın ki sahibi yok...»

«Hah, dur baba, dur! Bak şu türküyü dinle!»

«Evet, *Kır atı bağladım Zincirli Hana*... Güzel türkü!»

«Biliyor musun Sırrı bey, karpuz çok lezzetli!»

«Çok hoş! Bayıldım! Karanfil kokusunu andırır bir koku bırakıyor insanın ağzında... Saffet bey, "Kasabaya bir de fidanlık kuralım" diyor, örnek olarak. Çok kalkınma işleri düşünüyor ama bakalım... Efendim, Tozak köyüne bir meteoroloji rasat cihazı düşmüş...»

«Ah şekeriiiim!..»

«Noldun kız?»

«Ben orada olacaktım o düşerken...»

«Ne yapmış köylüler biliyor musunuz? Korkmuşlar! Dayıcık diyor ki, "Gökten, kara bir kutu, hışşşşadak endi!.." Eliyle koluyla da gösteriyor nasıl indiğini...»

«Vah yavruuum!..»

«Ama baba, ne yapsın zavallılar? Görmemişler! Kabahat kimin? Onların mı?»

«Kabahat her halde benim değil, kızım...»

«Elbet senin değil babacığım! Senin elinde bir şey yok ki!»

«Yazıyorum yukarıya, yazdıklarım dosyalara girip kalıyor. Düşünüyorum da şu dayıcığın işini...»

«Kim anne bu dayıcık?»

«Bir köylü, kızım. Baban anlatıyor...»

«Tozak'tan bir dayıcık kızım. Bağlarını alıyorlar...»

«Aaa! O üzüm dağıtan köylülerin bağlarını mı?»

«Saffet bey kasabaya bir daha geldiğinde bakandır hanım.

O camgöz bizimle kandığı kadar uğraşsın! Anlıyorsun, kimden bahsediyorum...»

«Babacığım, söylesene kim alıyor ellerinden bağları?»

«Hazine alıyormuş Semra, hazine! İkindiden beri baban hep onu anlatıyor...»

«Vah yazıık!..»

«Bu ortaokul müdürü olacak teresi de sepetlemeli burdan hanım! Hiç hoşuma gitmiyor tavırları. Hâlâ o pansiyon binasının Şehir Kulübüne kiralanmasına takılıyor. Efendim, benim kulüple filân bir ilgim yok. Ama canım bir kasabaya bir kulüp gerek değil mi? Elbet gerek. Bunu anlamıyor teres! Bizim camgöz de onunla birlik. Gerçi biz çok az bir kira veriyoruz pansiyon binasına, sembolik bir şey... Gerçi yapım masraflarını köylerden toplanan buğdaylarla karşıladık... Ama buraya girip çıkan memurlar da bu memleketin memurları değil mi yani? Tozaklı dayıcık dilekçeyi yarın getirecek. AYNEN yazdır dedim, o HEPSİNİ yazdırmış...»

«Babacığım neye alıyor hazine bağlarını dayıcıkların?»

«Kızım, kadastro geçmiş! Bir karar verilmiş, bu karar da kesinleşmiş! Vaktinde itiraz etmemişler!.. Dayıcık diyor ki, yanlış hesap Bağdat'tan döner... Her şey kanuna göre be adam, nasıl döner Bağdat'tan? Hem Bağdat'lan ne ilgimiz var bizim? Anlamıyor...»

«Vah yazık!..»

«Vah yazık vah!..»

«Kızım git şu "Haberler"i tıka! Bir başka dalgayı çevir. Şıkırdım bir iki türkü bul...»

«Babacığım, şarkılar!..»

Bir gönülde iki sevda olamaz
Biri Leylâ biri Mecnun olamaz
Aaaah olamaz...

«Kapat, kapat!..»

«Kapatıver kızım, Semra!»

«Saffet bey, "Beni bu ilçeden al, büyük bir ilçeye ver!" diyeyim dedim, çok düşündüm, vazgeçtim. Kendi kendime, Lüt-

fiye'yle konuşmadan olmaz dedim. Tozaklı dayıcık diyor ki, "O kara kutu düştü havadan, devresi gün kadastro geldi. Bir uğursuzluk çıkacağı hepimizin içine doğmuştu..." Şu sezgiye bak hanım! Ah bir saz çalabilseydim hanım...»

Ekinler sarardı biçtik güz geldi
Hakka şükür bu yıl bire yüz geldi.

«Köylü türküleri ha Sırrı bey?»
«Köylü türküleri ya hanım...»
«Babacığım, bir köye gitsek! Yani öyle istiyorum ki!»
«Geçtiii... a kızım... geçti! Ne işe yararız köyde?»
«İnekleri sağarım sağarım, bostanları çaparım çaparım!..»
«(Köyde olsak şimdi ayrı ocaklarınız tüterdi...)»
«(Boy boy torunlarımız olurdu...)»
«Lütfiye hanım, ben sızıyorum!..»
«Aman babacığım, daha erken!..»
«Sızıyorum...»
«Sırrıcığım...»
«Sızıyorum...»
«Tutun babanızı kızlar... doğru yatağına!»

Her zaman böyle olmazdı. Çoğu zaman güle oynaya kalkarlar, güle oynaya giderlerdi yatağa...

O akşam, karı koca, birbirlerine sarılıp sarılıp ağlaştılar. Doğru dürüst sevişmediler. Sabahleyin kalktığında Sırrı bey de kuş gibi değildi.

12

GÜNDÜZÜN İŞLERİ, GECENİN DÜŞLERİ...

Kır Abbas, öğleye doğru bulundu geldi. Yüzbir'den köye çıkana kadar ıpıslak oldu terden: «Amanın bittim, bittim ulan!..» diyor, başka demiyordu. Evde kimse yoktu. Hemen başındaki fotürü; torbayı, değneği attı. Kuşağını çözdü. Gömleğini çıkardı. Sıktı, serdi güne. Çarıklarını çoraplarını çıkardı. Hayat bacasının bir yerine sokuk anahtarı buldu. Irbığı aldı, elini yüzünü yudu. Başını, gövdesini ıslattı, ıslattı. Silinmeden, kurunmadan kendini duvarın dibine, hasırın üstüne attı: «Vay anacığım! Ulan ne bu ısıcak! Gene cehenneme döndü ortalık, köy cehenneme ulan!..» diyor, boyuna terliyordu.

Birkaç dakika sonra kalktı. Yarı kurumuş gömleğini geçirdi sırtına. Gömleği ak donunun üstünden dizlerine sarkıttı. Kuşağını kuşandı. Sarı poçusunu bulup başına bağladı. Tahta nalınlarını taktı ayaklarına. Değneğini de aldı eline: «Durmam bu yangınların içinde, durmaaam!..» dedi.

İndi gitti evden...

Köy içinde kimseler görünmüyordu. Köpekler damların dibine çekilmişti. Tavuklar yoktu. Mezarlığın kıyısından yürüdü. Bağlara geldi. Asmalar yapraklarını düşürmüşlerdi. Kaplumbağalar görünmüyordu. Üzümlere ben düşüyordu. Talvarın oralar bir ıssızdı. Değneğini fırlatıp attı uzaktan. Kuyunun kovası günde kurumuştu.

Uzun uzun baktı dört yanına. Kimseler yoktu yakınlarda. Hemen gömleğini, poçusunu, donunu çıkardı. Kıllarla kaplı etsiz bedenine baktı. «(Ayıp değil Abbas Kartal, heç ayıp değil, utanma!)» dedi kendine. Kuyunun başına vardı. Daldırdı kovayı, doldurup çekti. Bir iki adım açılıp döktü başına:

«Uuuuu!. Buz gibi!.. Buz gibi, gözel sular!..»

Bir kova daha çekti hemen. Onu da dökündü. Çekti dö-

kündü, çekti dökündü! Sekiz on kova dökündü: «Bol bolamat ulan! Bitip tükenecek mi?» diye bağırdı. Koltuk altlarını, ayaklarını, apışaralarını ovdu. Sonra oraya, günün altına çömeldi. Sular tez zamanda uçup gitti üstünden.

Talvara çıktı öyle çırıl çıplak. Eski çul yarımını deşti. Yorganı kucakladı. Attı aşağıya. Yere inip giyindi. Kuşağını, poçusunu bağladı. Yorganı serdi yere. Uzandı üstüne. Yumdu gözlerini. Bir süre kıpırdamadı. Konuşmadı kendi kendisiyle.

Sonra ikindi serinliği çıktı. Kalktı, «Bir dolaşayım bağları!» dedi. Ellerini kıçına koydu, yürüdü. «Ooooo!..» dedi birden. «Ooooo, avratlar yaprağa gelmişler! Ooooo!..»

Yedi taneydiler. Yaprak topluyorlardı.

«Ulan avratlar ulaaan!..» diye bağırdı.

Başını dikti, kasıldı. Onlardan yana yürüdü. Birilerine çatmak, birileriyle kavga etmek isteği vardı içinde.

Kel Bektaş'ın karısı:

«Anıını, basıldık eyvaaaah!..» dedi.

«Basıldınız soykalar! Erkek olacaktınız da bilecektim size yapılacak işlemi! Şükredin ki avratsınız!..»

Karılar kıkırdaştılar:

«Şükür Abbas emmi, yaradana şükür!..»

«Ulan kime danışıp girdiniz bağlara?»

İçlerinde kardeşi Ali'nin gelini de vardı:

«Abbas emmi, valla... biz seni yok biliyorduk...»

«Nasıl yok? Nasıl yok olurum ulan ben?»

«Biz seni Ankara'da biliyorduk...»

«Gelmeyesiye mi gittim gıı?..»

«Geldiğini bilsek izin alırdık valla...»

«Kimden? Benden mi? Bırakın artık benden izin almayı! Bağlar hazinenindir. Hazineden izin almak da Kır Abbas'tan izin almaya benzemez! Bunu kafanıza eyi koyun...»

Karılar Kır Abbas'ın çevresini aldılar hemen:

«De hele, hak edemedik mi?»

«De hele bir, ne oldu?»

«Söyle hak edemedik mi?»

Sordu: «Neyi?»

«Bağlarımızı...»

«Bağlar bizim hakkımız değil miydi zati?»

«Hakkımızı hak edebildik mi Abbas emmi?»

«Yoooo... O kadar ucuz değil! Bedava hiç değil!..»

«Ne istersen verelim, söyle...»

«Sana katmer edelim...»

«Yumurta kaynatalım...»

«Söylemem avratlar!» diye bağırdı. «Üstüme gelmeyin!..» Biraz durdu: «Akşam bir toplantı yapıp heriflerinize söyleyeceğim. Siz de onlardan duyarsınız...»

«Bizi insan yerine koymuyorsun, öyle mi? Aşkolsun Abbas emmi? Hemi de alacağın olsun...»

Dördü beşi birden Kır Abbas'ın kollarını tuttular:

«Bizim neyimiz eksik heriflerden, söyle!..» dediler.

«Heriflerden neyiniz eksik, neyiniz fazla, benden eyi bilirsiniz! Emme geçmiş benim yaşım... Genç olacaktım da size gösterecektim kol tutmasını felân...»

«Ocağın sönsün he mi Abbas emmi?» dediler. Sarstılar kollarından yaşlı adamı.

«Bakın avratlar! Akşamki toplantıya gelirseniz, olur biter, haa? Şimdi bırakın bakalım beni...»

Kel Bektaş'ınki:

«Benim Kel herif beni getirmez ki!» dedi.

«Vah vah vah!» dedi Kır Abbas. «Ne yapalım öyleyse?» Düşündü: «Bak Güssün kancık, aykırı kocana söyle, toplantıyı sizin evde yapıyorum. Hayatın altına sağlam direkler diksin. Kurtları da kırılsın ki, köyün civcivli sorunlarında aykırılık edip durmasın...»

«Anıı!..» dedi karılar. «Güssün aba, tulukları eyi doldur, millet yanar akşam, su ister...»

«Böyük hararet basacak herkese!» dedi Kır Abbas. «Dahi kazanları doldur Güssün kancık!.. Anlatınca göreceksin ya...»

Karılar Kır Abbas'ı bıraktılar. Yapraklarını alıp gittiler. Kardeşi Ali'nin gelini gebeydi gene. «(Eferim ulan sakar Durmuş!)» dedi içinden. «(Beceriklisin! Bu bari oğlan olsan, şansına!.. Oğlan olsa da şu başımızdaki dağları devirse!..)»

Akşama kadar döndü durdu oralarda. Gün batarken gitti, yorganı kaldırdı. Değneğini aldı, köye yürüdü.

Köy içinden geçerken Rıza'yı gördü.

Rıza koşup geldi uzaktan:

«Habarların hayırdır işallah Abbas emmi! Hemen anlat!» dedi, ellerine sarıldı.

«Olmaz Rıza! Söylemem yeğenim!» dedi. «Hiç söylemem! Akşam toplantım var. Kel Bektaş'ın evine gel. Senden istediğim: O topal masa var ya okulda, onu aldırıver Bektaş'ın oraya. Sandalleyi de isterim. Unutma...»

Rıza şaşırdı:

«Devlet sırrı mı yahu?» Ellerini çarptı birbirine «Maraktan çatlıyoruz! Ha şimdi söyleyiver!..»

«Olamaz Rıza! Hiç yüksünme bana! Olanaksızdır! Masa sandalleyi unutma akşama!..»

«Masa sandalle ne olacak?»

«Masa sandallesiz anlatamam! Haydi eyvallah yeğenim!..»

Eve *vardı.*

Senem gördü önce:

«Hayrola buba, bari hayır habarlar getireydin?»

«Anlatamam kızım! Akşam toplantım var! Kel Bektaş'ın evine gelir dinlersin...»

Yusuf:

«Nasıl ettin buba, vardın geldin mi Ankara'ya?»

«Akşam Kel Bektaş'ın evinde toplantım var, herkes gibi sen de gelir dinlersin!»

Cennet karı:

«Ne habar Abbas? Oldu mu iş? Ne dediler bağlara?»

«Akşam Kel Bektaş'ın evinde toplantım var, orada anlatacağım, gelir dinlersin!..»

Beş on dakika sonra Battal koştu geldi:

«Yahu Abbas emmi, insan gelir de bir habar vermez mi? Çatlıyoruz maraktan! Söyle ne oldu?»

«Kel Bektaş'ın evinde toplantım var, akşam gelir dinlersin!.. Hemen bir tellâl çığırt şimdi. Yediden yetmişe, herkes... kadın erkek, tüm komşular toplansın Bektaş'ın eve...»

«Çağırtırım, hemen çağırtırım! Sen anlat hele, ne dediler?»

«Olanaksızdır Battal, anlatamam!..»

«O nasıl lâf yahu Abbas Emmi? Benden de mi saklı?»

«Sen ayrı, ben ayrı değil Battal! Şimdi anlatamam! Toplantıda anlatacağım yeğenim...»

Kuşağının arasını karıştırmaya başladı:

«Şu senin mühür kesesi! Al, teslim ediyorum...»

«Dilekçe yazdırdın mı?»

«Boşa sorma Battal, anlatamam! Şu da bana verdiğin 10 lire... Yusuf'la yolladığın hani...»

«Tamam...»

«Öyleyse git tellâlı çığırt! Sonra karnını doyur, Kel Bektaş'ın eve gel!»

Battal, «Ulan bu ne iş, ne hekmet?» diye diye gitti.

Cennet karı, Battal'ı merdiven başına kadar geçirdi: «(Bu ne Kır ustadır buuuu! Ne Kır fencidir buuu!..)» dedi içinden. «(Bu kaplumbağa gözlü domuz, insanı üzüm üzüm üzer!..)»

Torunu Yeşer, ayaklarının arasında dolanıyordu hayatta. Aldı, kucakladı kızı. Keçenin üstüne oturdu. Öptü torununu, öptü, öptü, öptü... «(Bağları alırlar, heç kuşkum kalmadı. Her boku alırlar, emme seni alamazlar!)» Bir daha öptü torununu. «(Seni heç bir kuvvet, hiçbir devlet alamaz elimden!..)» Bir daha öptü. Seslendi: «Fatma... Sen de gel gülüm... Gel otur dizimin dibine... Gel kaymağım... Gel anam...»

Fatma geldi, yanı başına diz çöktü.

«Terbiyeli sultanım, meleğim!..»

Fatma'nın saçını başını okşadı.

«Haydar!..» diye bağırdı.

Haydar geldi ocağın başından:

«Buyur dede!» dedi, diz çöktü.

«Anlat: Ne yaptın bugün?»

«Malları güttüm dede...»

«Eferim, eferim... Kimseyle dövüştün mü?»

Çocuk «cık» etti.

«Dövüş! Daklaşan olursa hemen patlat! Suratının ortasına

Patlat! Dizinle de karnının ortasına... İlk önce sen yapıştır. Dövülme, döv! Anlaşıldı mı?»

Çocuk başını yere eğdi.

«Anladın mı dedim?»

«Anladım dede...»

«Dediklerimi unutma!»

«Pekey...»

«(Yaşam bir dövüş kavga, anasını satayım!)»

Cennet karı, ocağın başında, pilâv, ayran derdindeydi.

«Cennet!..» diye bağırdı.

«Buyur Abbas!»

«Nassın?»

«Eyiyim Abbas, yaradana şükür!»

«Eyi ol, eyi ol! Birezden Kel Bektaş'ın oraya sen de gel, dinle anlattıklarımı, unutma...»

«lOur Abbas, unutmam...»

«Senem!»

«Buba...»

«Sufrayı kur çabuk kızım!..»

«Pekey buba...»

«Yusuf!»

«Burdayım buba...»

«Sen ne yaptın bugün?»

«Biz orağa başladık buba, biçiyoruz...»

«Pekey, Haydar neye mal gütmeye gitti? Orak başlayınca delikanlı oğlan mal gütmeye gider mi?»

«Yarın orağa gidecek buba. Baştan pek niyetimiz yoğudu. Yarın birlikte gideceğiz...»

«Yarın ben de geleceğim! Bellerim bükülmeyi unutalı çok oluyor! Emme hemen alışırım! (Bubam bağ bekçisi miydi? Büke büke alışırım...)»

Sofra kurulurken torbasını aldırdı içerden. Yeşer'in şıngırdağını verdi. Fatma'nın boncuk bileziğini verdi. Haydar'ın aynasını verdi. Senem'le Cennet'in dastarlarını verdi. Bir sevinç yeli dolaştı evin içinde... Cennet karı derinden, çok derinlerden bir hoşnutluk duydu.

Senem:

«Bubam başkadır başka! Bubam gibisi yoktur!..» dedi.

«Yusuf!»

«Buyur buba.»

«Al, sen de şu ağızlığı koy kuşağın arasına...»

Yusuf kızardı, morardı:

«Ben cıgara mı içiyorum buba? Ne nüzümü vardı?»

«İçiyorsun! Saklı içiyorsun! Bundan sonra açık açık iç. Sorarlarsa, "Bubamdan izin aldım" de. Ağızlığın ucuna tak, adam gibi üfür, savur...»

Artırıp getirdiği azıkları koydu sofranın üstüne:

«Bunları da yiyelim, sebil olmasın!» dedi.

Cennet karı dönüp gelen azıklara baktı:

«Lokantaya mı girdin? Hiç yimemişsin gibi...»

«Lokantaya girdim! (Baklava börekler yidim lokantada! Zencirli Hanın tahtalarına yatıp kendi kendimi yidim!) Bunları da alıp getirdim geri...»

«Kuzu nasıl gitti buba?» dedi Yusuf.

«(Anayın dini gibi gitti, fesat Yusuf! Lokanta lâfını duyunca nasıl hemen kuzuyu düşündün?)»

«Birez para etti mi bari?»

«Etti etti! Epey etti!»

Hemen kuşağının arasından kesesini çıkardı. Dörde beşe katlanmış paraları, iki onluğu çıkardı. «Al bunları, koy bir yere, nüzüm ederse harcarsın!» dedi.

«Yavu buba, ben sana para mı sordum şimdi?»

«Sana "Para sordun!" diyen yok! Aklıma gelmişken veriyorum. Bana da kaldı birez...»

Yusuf paraları aldı.

«İşte böyle Cennet!» dedi Kır Abbas. «En çık, gez dolan, dünya bu! (Bizi alta alıyorlar! Bağ dikiyorsun elinden alıyorlar! Ulan dürzüler, tırnak kadar bir emeğiniz var mı içinde? Emek emek enip, gezici Hamdi beyi önüme düşürdüm de Zireet'lerinizden çubuk istedim; bir kör çubuk verdiniz mi ulan? Gelip ayağınızı basacak kadar yer kazdınız mı? Bir tek asma budadınız mı? Ne hakkınız var da bu bağa el takıyorsunuz?

Allahın Purluğuydu ulan! Purluk ki köyümüzün sınırları içinde. Camgöz malmüdürü, kelkafa tahriratçı, söyleyin, sizin neyinizin içinde? Kurtuluş Savaşında biz piyade neferiydik, önden gidiyorduk. Koca ülkeyi kurtardık da, göt içi kadar toprağı çok görüyorsunuz şimdi ulan, yuf size!..)»

«Eeee ne yapacaksın Abbas, en çık, gez dolan, dünya bu tabiî!..» dedi Cennet karı.

Senem:

«Yisene buba, bak önün olduğu gibi duruyor!..»

«Yiyorum kızım!.. Doydum zati! Hemi de tokum! Tokum yani, biliyor musun?»

Sofra kalktı.

«Bulaşıkları filan öyle bırakın. Hep barabar gidelim... Torunlarımı da istiyorum. Yeşer'im de gelecek...»

Olanı olduğu yerde bıraktılar.

El ele tutuşarak gittiler.

Kel Bektaşgil hâlâ yemek yiyorlardı. Hayatta, hasırın üstündeki sofraya halkalanmışlardı. Kel Bektaş soğan kestirmişti. Bostandan iki kelek koparmışlardı. Keleklerin hoş kokusu soğanın kokusuna karışıyordu. Bulgurlu yaprak sarması da yetişmişti.

Güssün karı, Kır Abbas'ı sofraya oturtamayınca, iki sarma aldı geldi elinde:

«Atıver ağzına Abbas emmi, bak valla küserim! Zehir yok ya içinde! Bugün gördün, bağda devşiriyorduk. Atıver...»

«Ulan Güssün, ulan Güssün!» dedi Kır Abbas. «Sen böyle eyi, böyle has bir avratsın da neden bu aykırı Kel'e düştün, bana düşmedin? Haa?..»

«Aşkolsun Abbas emmi! Cennet halamın ne kusuru var?»

«Cennet halanın kusuru yok, emme senin datlı dillerin var! Bek de gözel olmuş sarman gıılı! Demek sen sarınca böyle sarıyorsun ha? Eferim...»

Bektaş kuduruyordu. Karnını doyurup kalktı:

«Hoşgeldin Abbas Kartal, eyisin ya?» dedi.

«Demir gibiyim, Bektaş Duru, göbek atıyorum!»

«Eyi habarlar getirdin öyleyse?»

«(Yarın git, bir de sen dene bakalım, Kel dürzü!)»

«Sesin çıkmadığına göre...»

«Çıkacak sesim, acala etme!»

Güley'le birlikte Battal çıktı geldi. Az arkalarından Alime geldi.

«Maaşşallah Abbas emmi!» dedi Battal. «Evcek gelmişsiniz. Yeşer bile, ulaaan!..»

«Geldik ki şu Kel'in hayatını göçürelim deye!..»

«Canınız sağ olsun!» dedi Güssün.

Bektaş:

«Göçürürseniz, köycek çokaşır yaparsınız. Tasasını mı çekeceğim?»

«Yavu be Yeşer ne gözel olmuş Senem gelin! Hiç göstermezsin bize!..»

«Gözellik aşa mı katılacak Battal Ağa? Huyu gözel olsun!» dedi Senem.

Kır Abbas, «(Benim bu gelin çok daşşaklı! Lâfı gözüne gözüne söylüyor! Musafın ortasından söylüyor!..)» Kendi kendine bir kabardı.

Oğluyle geliniyle Hörü ebe çıkıp geldi:

«Yavrularım, yavrularım! Hanı daha herkes gelmedi mi yavrularım?..»

«Herkesin dizi seninki kadar canlı değil, anca gelirler!» dedi Kel Bektaş.

Rıza geldi Döndü'yle. Oğlu Hüseyin'i, kızı Naciye'yi de almıştı.

Gelenler çoğaldı.

«Masa sandalle ne oldu Irıza?»

«Gelecek Abbas emmi. Anahtarı verdim, getirecekler.»

«Aman yeğenim gelsin gözünü seveyim...»

Kırk elli komşu birden geldi.

Kadınlar bir yana, erkekler bir yana oturdular.

Kel Bektaş'ın hayat adamakıllı doldu. Sıkışık sıkışık, tek dizlerini dikip, tek dizlerini büküp oturuyorlardı. Çocuklar ana babalarının dizlerinde, kocaman gözlerle, sekide oturan Kır Abbas'a bakıyorlardı.

«Bugün havada ay da yok. Şuraya bir ışık gerek Irıza!»

Rıza, Hüseyin'i kaldırdı yanından:

«Git bizim feneri getir ulan!» dedi. Bektaş'a seslendi: «Senin feneri de yakarsak tamam olur. Şöyle direklere asıverelim...»

Bektaş kalktı, feneri yaktı.

Bu ara masa sandalye geldi.

Kır Abbas masa sandalyeyi hayat sekisine koydurdu.

On beş yirmi komşu daha geldi. Gelenler oturuyordu. Gelen gelinlerin, kadınların çoğu gebeydi. Adamlar kalkıp gebelere yer veriyorlardı. Hayat doluyordu. Tâ uçtaki ocağın yanına kadar her yer doluyordu. Daha da gelenler vardı.

Kır Abbas kalktı:

«Sekiyi boşaltın, sekide kimse kalmasın!..» dedi.

«Töbe yarabbim töbe!..» dedi Cennet karı.

Muhtar, köy kurulu üyeleri, birer yer bulup oturdular.

Kır Abbas başını kaldırıp dama baktı:

«Bu dam birez yüksek olmalıydı emme, neyse!» dedi.

Elleri kalçalarında, komşularını uzun uzun *süzdü:*

«Şimdi size hökümetin cuvabını söyleyeceğim, dıkkat edin!» dedi. İçinden «(Bismişââh!..» çekti, sandalyeye oturdu.

Başladı:

«Kaymakam bey yok! Bu gördüğünüz kır herif tahriratçı bey! Bu duvarlarda dolaplar dosyalar... Şu arkamdaki duvarda Gazi Paşa asılı. Burda masanın üstüne kâatlar, kâatlar yığılı. Bu elimdeki de kalem...»

Oturanlar kıpırtıyı, fısıltıyı kestiler.

Bebelerin gözleri büyüdü.

«Tozak köyünden Abbas Kartal adında bir dayıcık gelmiş, tee orada, kapının yanında dikeliyor. Fotür şapkası, değneği elinde. Elleri de önünde. Adam kuzuyu satmış. Gezici Hamdi beyi bulamamış. Sora sora bu nâlet tahriratçının huzuruna gelmiş, saygılı, sevgili dikeliyor şimdi. Şimdi adamakıllı dıkkat edin bakalım. Kafanızı da işletin birez...»

Gövdesini hafif sağa yıktı. Kalem tutan elini bileğine bağladı. Dirseklerini masaya dayadı. Sol eli de evrak tutuyor. Başını omuzları arasına çekti çekti çekti. Boynunu yok etti. Sonra

öylece, kısık gözlerle elindeki «evrak»lara bakmaya başladı. Kıpırtıyı da kesti. Orada, masaya dayalı, kilden bir kaplumbağa heykeli gibi dondu kaldı. Tam «Kel Sırrı» oldu.

Hayatta yüzlerce göz, fal taşları gibi açılmış... Ağızlar da öyle... Nefesler tutulmuş... Şaşırmış herkes... Sessizlik...

Kil heykel masada hâlâ donuk...

«Eyi ya, anlamı ne?» dedi Kel Bektaş.

«Emme anlamı ne?» dedi Kır Abbas kendisi.

«Anlamı ne? Söylemelisin açık açık...»

«Anlamını bilsem de söylesem komşular! Dışarıda jandarma kulağıma, "DİLEKÇE, DAMGA PULU, AYNEN DİLEKÇE.. AYNEN ON ALTI KURUŞLUK DAMGA PULU...» dedi. Biz endik aşşa. Yörüdük Arzuhalci İdris'in oraya. İdris oturmuş makineye, tık tık tık... Önünde bir köylü: "Bizim sınır, bizim tump..." Kürt İdris'in makinesi de tık tık tık... İkindin oldu. Tam ikindin oldu, bizim dilekçe de bitti komşular. Çünkü AYNEN yazdırdık. Çünkü çok uzattık. Çünkü DAMGA PULU yapıştırdık... Neyse!.. Aldım çıktım dilekçeyi, emme nâlet tahriratçı yerinde yok. Çünkü dayralar paydos...»

«Helbet helbet... Seet beş olmuş çünkü!» dedi kalabalık.

«Sokakta yetiştim buna. Katı, kaskatı gidiyordu. Sokuldum: "Beyim dilekçe, DİLEKÇE! Beyim damga pulu! Beyim AYNEN, işte getirdim!" Ellerini savuruyor: "Git git git, bugün paydos oldu, git yarın gel..." Uzatmayalım komşular; Zencirli Hanın tahtalarında sabahı ettik biz. Düşlerden türelerden uyku uyuyamadık. Gene güneşimiz takıldı kaldı. Kağnımıza cip çarptı. Tangır tungur derelere yuvarlandık. Ardıçlı kayalar, kayalarda öküzlerin derisi, eti, kanı, kuşağımız, poçumuz... Sabah oldu, domuz seetlerin dokuz olmasını bekledik. Dokuzda gidip dilekçeyi verdik. Adamın kaplumbağa elleri omuzlarımda gezeler: "Dilekçe, eferim!.. Damga pulu, eferim!.. Aynan, eferim!.. Eferim eferim!.." "Peki beyim cuvap?" "Cuvap, kanun!.. KANUN KANUN KANUN KAAAANUN!.. Anlamıyor musun KAAANUN! Haydi çık çabuk! Başka işlerim de var benim! Haydi çabuk çık dışarı; Şimdi birezden saylavlar gelecek Ankara'dan! Ekmeğimle oynama benim! Çünkü bu iş kanun işi.

Kanun işi sizin köy işine benzemez, çık dışarı! Çık çık!.." Çıktık biz. Kapıda jandarma, tabanın dayıyorsa çıkma... Salonda şaşkın bakınırken camgöz malmüdürü gördü beni: "Geeeel, gel bakalım Tozaklı!.. İmar ihya, eciri misil, icar, artırma, tellâl, komisyon, bilirkişi, özel idare, zireet, hazine, rapor, beyan, kanun kanun kanun kanun... 78.000 köy mâmiri, hazine, kanun..." Ulan sizin kökünüz kurusun! Ulan sizin adınız batsın!.. Neyse!.. Yörüdük biz, geldik Tozak'a köyümüze...»

«Eyi emme anlamı ne?»

«Anlamı ne tüm bunların?»

«Malmüdürü ya cin, ya şeytan! Çok sert adam! Bağlarımız gitmiştir, masalımız bitmiştir komşular!.. Kısa cuvap budur. Bizim anladığımız, bizim anlayacağımız... Kaldırın şu masa sandalleyi...»

Eliyle, ayağıyla itti, devirdi masa sandalyeyi. Tekmeledi. Sekiden damın ardına, gübreliğin üstüne attı.

«Merdin yakası namerdin eline geçmiştir! Bağlar gitmiştir!.. Habarınız olsun...»

«Eyi emme hani Ankara'ya gidecektin? Hani Hamdi beyi bulacaktın?»

«Neye gideyim Ankara'ya? Umudu olan varsa deeeha Ankara'nın yolu! Makineler gece gündüz işliyor! Ne yapacaktım Ankara'ya gidip?»

Battal:

«Eyi emme bu işi burda bırakmak olur mu?»

Rıza:

«Emek emek pur kazdık, bağ dikip yeşerttik. Daha üç yıl bile üzüm kırmadık... olur mu?»

Kel Bektaş: «Tel furmalı, saylavlara sormalı, Ankara'ya varmalı...»

Kır Abbas kızdı:

«Sizin elinizi ayağınızı ben bağlamıyorum!» dedi. «Kendinden umudu olan, sürüden birer kuzu tutar, düşer yola! Benden kesik! Benim umudum yok ki! Umudum olmayınca neden gideyim? Olanı biteni, gördüğümü tuttuğumu birem birem anlattım size! Masalımız bitmiştir dedim size!..»

Konuşmayı kesti, kendi ev halkına döndü:

«Kalk Yusuf, kalk Senem!.. Cennet kalk! Haydar, Fatma, Yeşer, kalkın dedem!..»

Yeşer'i kucakladı.

Yol açtılar.

Öne düştü, evinin insanlarını çekti gitti.

Hiç konuşmadan evlerine geldiler.

Köy karanlıktı. Ev de karanlıktı.

Senem hemen kandili yaktı. Yatakları serdi.

Cennet karı da bulaşığa oturdu.

Biraz sonra yattılar.

Düşlü türeli uykular bastırdı. Gecenin düşleri, gündüzün işlerinden, gündüzün belâlarından daha çok yoruyor, daha çok eziyor Kır Abbasgili, hemi de Tozaklıları...

13

DEMİR YÜREKLİ BEYLER

Ertesi gün kuşluğa doğru iki jandarma geldi. Biri Bergamalı, biri Rizeliydi. Köyün boş sokaklarında gezindiler. Herkes ekininde, biçimindeydi. Okulun hayatına oturup biraz dinlendiler.

Bergamalı jandarma:

«Bizim oralarda ekinler biçileli çok oluyor. Bunlar hâlâ uğraşıyor!» dedi.

«Buraların yazı geç geliyor daa!..» dedi Rizeli. «Her yerin iklimi ayrı...»

«Ama kanunları bir!» dedi Bergamalı. «Her yerde jandarmalar tüfekli, yayan...»

«Atlı devriyeler de yok midur?» dedi Rizeli.

«Bırak şimdi atı!.. Nerde bulacağız muhtarı, üyeleri?»

«Onların hepicuğu tarladadır. Gidip soralum!»

Kalktılar. Kabaralı fotinleriyle kurumuş otlara basa basa tarlalara girdiler. Kırıyorlardı koyungözlerini, gelingüvey otlarını, kuşekmeklerini, çobançantalarını...

Battal, jandarmaları görüp ekini, orağı bıraktı. Terliydi. Canı da sıkılıyordu. İçindeki sıkıntılar birbiri üstüne düğümleniyordu. Jandarmaları karşıladı:

«Hoş gelmişsiniz!» dedi. «Eve mi gidelim, buraya mı oturalım?» Güleryüz göstermek için kendini zorladı.

Bergamalı jandarma:

«Ne eve, ne köye!» dedi. «Üyelerini bul, hemen kasabaya! Tahriratçı Sırrı beyin tel emri var. Dün öğleden sonra yazdırdılar. Gidip kendisini göreceksiniz. Biz de başka köylere geçeceğiz. Tel emrini size habar verdik:

Battal'ın beli kırıldı:

«Bir hayır habar mı, yoksa şer mi?» diye sordu.

«Valla bilmiyoruz! Hayır deyin hayır olsun. Bildirin dediler, bildirdik. Mühürler yanındaysa şu alındı'yı mühürleyiver hemen...»

Gölgeliğin bulunduğu köşeye yürüdüler.

Battal alındı'yı mühürledi.

«Bir su içebülsek?» dedi Rizeli.

Battal:

«İsterseniz çalkama yaptırayım, yoğurt var.» dedi.

«Yok!» dedi Bergamalı. «Uzun sürer... İş var...»

«Yok uzun sürmez, iki takkalık iş!..» dedi Battal.

«Hayır, sen su ver bize, içip gidelim. Onbaşı dedi, tez gelin... Haa, siz de hemen gideceksiniz. Çabuk, hemen çabuk istiyormuş Sırrı bey.»

«Öyle mi?» dedi Battal. Jandarmalara tuluktan su verdi.

Rizeli er çekine çekine içti tuluk suyunu.

Bergamalı da, «Ilımış...» dedi.

Elleriyle ağızlarını sildiler:

«Eee muhtar, haydi eyvallah kardaşım! Bize müsâde!..»

Tüfekleri takınıp gittiler. Yayan yapıldaktılar. Postalları ağırdı. Hâlâ kalın kışlıkların içindeydiler. İnce bir delikanlı olan Rizeli yanıyordu. Gelingüvey otları, kuşekmekleri, çobançantaları, koyungözleri kırılıyordu bastıkça. Orak biçen köylüler bellerini doğrultup bakıyorlardı. Yüzbir'in oralara doğru, kırın üstünde sıcaklıklar titriyordu. Daha uzaklar görünmüyordu titreşimden. Orada burada, biçilmiş ekinleri, kurumuş otları uçuran toz direkleri vardı havada...

«Hayrola Battal?» dedi Güley.

«Kasabadan istiyorlarmış, üyelerle birlikte!»

Alime doğrulup babasına baktı:

«Gidecek misiniz hemen?»

«Gitmeyip ne yapacağız?»

«Ne olur buba, anamla bize birer dastar getiriver!»

«(Her iş bitti de Alime!)» dedi Battal içinden. «Getireyim kara kızım...»

«Emme ak olsun! Bu karalar yakıyor insanın başını...»

«(Köylü başı yanmak için! Ama getireyim...)» Ekledi: «Ak olsun pekey...» dedi Battal. «Siz biçin gayrı ekini, ben arkadaşları dolaşayım...»

Ardına baka baka yürüdü. Önce Rıza'ya uğradı:

«Üyeleri, beni istiyorlar, hemi de bugün!» dedi.

«Belki hayır bir habardır...» dedi Rıza.

«İşallah...»

Kır Abbas'a uğradı. Yaşlı adam bükülüyor, kendini yiyip bitirircesine orak sallıyordu. Battal'ı dinledi dinledi, sonra doğruldu:

«Bir süre bu gidip gelmelerin ardı gelmez yeğenim Battal! Gidin bakalım... Hayır olsun...» dedi.

«Eh işallah!..»

«Öteki üyelere bekçiyi yolladı: «Hemen gelsinler, çabuk...» dedi. Kendisi Kel Bektaş'ın tarlaya yürüdü.

Bektaş:

«Kaç sefer söyleyeceğim arkadaş, ben üyelikten çekilmedim mi?» diye sordu. «Tâ o kara kutunun düştüğü gün çekildim kurul üyeliğinden ben...»

«Mühürün bendeydi Bektaş. Abbas emmiye verdiydim. O da dilekçeye basmıştır...»

«Neyse, gidelim...» dedi Bektaş. «Belkim sonu hayır çıkar... Yeri gelir, iki lâf edersem etgisi olur...»

«Olur işallah!» dedi Battal.

Kendi tarlasına geldi. Güley'e:

«Belkim nüzüm eder, bana azık böl torbadan.» dedi.

Güley:

«Burda yola konacak bir şey yok Battal! Eve gideyim.»

«Çok bir şey istemez, birez yoğurt, bir iki yumurta... Bakarsın yolda bindiğimiz otopos felân bozulur...»

Kel Bektaş geldi:

«Üstümüzü başımızı değiştirmeyelim mi?» dedi.

«Köyden geldiğimizi, iş içinden olduğumuzu bilirler! Değiştirmeyelim.» dedi Battal.

«Belkim Ankara'ya geçeriz?»

«Geçersek onlar da görürler!..»

Öteki üyeler geldiler. Onlar da üst başlarını düşünüyorlardı koyu koyu.

«Aldırmayın!» dedi Battal. «Ayıbımız görünmüyor ya!..»

Battal karısına kızına el salladı: «Hoşça kalın!»

«Allah yardımcınız olsun! Hayırlı habarlarınızı bekleriz!» dedi Güley.

Yamaları yırtıklarıyle, «Bu halimiz hal değil ya!» deyip duruyordu üyeler. Ayakları pişmişti çarıkların içinde.

«Aldırmayın ulan! Kasabada tıraş olur düzeliriz!»

Tarlaların arasından patikaya çıktılar. Ne sorulacağını, sorulara ne karşılık vereceklerini konuşa konuşa gittiler.

Purluk köy sınırları içinde değil miydi? Tâ yüz yıldır, beş yüz yıldır öylece durmuyor muydu? Yaz bahar aylarında koyunları kuzuları yayılırdı. Ekimlerde kasımlarda, dikenlerini, gevenlerini kazarlardı. 14 Numaralı Kadastro Komisyonunun kararı kesinleşmiş, itiraz edememişler. Ama haberleri olmuş muydu? İşte haberleri oldu, itiraz ediyorlar. Yanlış hesap Bağdat'tan döner dünyada. İşte söylüyorlar, her zaman söyleyecekler... Ağızlarını birlediler.

Kasabanın yolları taştan. Memurların ekini yok, orağı yok. Güneşi yok, sıcağı yok. Ay otuz, aylık bin dokuz yüz... Git bir köye, yolluk! Dön kasabaya, yolluk! Avratların çok bir işi yok. Kıçlarını koymuşlar kapıların taşına, sakız çiğnerler. Yidikleri önlerinde, yimedikleri arkalarında. Bir kocalarının keyfini çattırmaktan başka ne yorgunluk, ne sıkıntı... Esnafın işi de dalga... Berberinki kırt kırt iki ustura. Tenekecininki tık tık. Yürümeden, yorulmadan, «kölge»de... En zoru, hemi de iyisi çiftçilik. Ama suyun olacak. Toprağın kuvvetli olacak. Atın, öküzün, motorun... mazotun... Hemi de hazine diye, kesinleşmiş karar diye, icar diye, imar, ihya, eciri misil diye bun vermeyecek bir hökümetin olacak... Bir devlet... baba bir devlet ki, herkesi evlât bilecek...

Hükümet konağı ağır, taş yapı... Sade mermerden hemi de!.. Nasıl çıkardınız bu taşları bu duvarların üstüne? Hangi güçle, hangi fenle? İçerleri serin! Kapıdaki jandarmayı anası Kadir Gecesinde doğurmuş. Ne talim var, ne devriye! Dikiliyor tah-

riratçı beyin kapısında. Göbeğinde bir tabanca. Bununki de dalga, bununki de «kölge».

İfade? Birtakım sorular? Sen bizden istediğini sor efendi! Her sorunun karşılığı hazır! Ağızlarını birleyip geldi onlar! Meteoroloji Rasat Cihazı? Hımm, Tekağaç'ın oraya düşen kara kutu... Evet efendim, aslı var! Onun öyle uğursuz bir şey, yok yok... korkunç bir şey olduğunu, efendime söyleyim, daha ossât sezdiler. Korktular da. Korkmadık deyip yalan söyleseler ne faydası var şimdi? Abbas Kartal gitti yanına. Evet efendim, çok yaşlı, yetmişten fazla bir adam, evet! Değildir, öyle görünür emme gattiyen çatlak değildir efendim!

Evet! Kendisi yok allahı var, hökümetimizi de çok sever. Yani kendi öz babasının hökümeti gibi üzerine titrer. Kimseye bir kem söz söyletmez... Kısacası mı? Pekey efendim... Daha mı çabuk? Biz kuyu paklıyorduk efendim, malmüdürü gelmiş bir bildirim var demiş efendim. Gittik bağlara, efendim şimdi yokarda allah var; geçelim mi bağları geçelim mi? Valla anlamadık efendim. Şimdi geçelim, pekey efendim. Bozuk para mı? Bozuk para bozuk para... Ulan Bektaş, Ali, Veli, Hasan, siz böyle bir şey hatırlıyor musunuz? Haa haa, tamam efendim, tabiî böyle bildirim yapılınca, imar ihya, eciri misil icar deyince, komşular sızlandılar. Sen olsan sızlanmaz mısın? Dikmiş yeşertmişsin. Daha bir yıl üzüm kırmışsın. Para meselesini mi anlatayım? Onu anlatıyorum. Aslında öyle bir iş geçmedi aramızda. Malmüdürü bey kızdı: «Benim öyle bozuk paraya aklım ermez!» dedi. Dedi efendim hepimiz kulağımızla duyduk. Emme para gayasına söylemedi. Hırslandı da söyledi. Hani lâfın gelimi. Yok yok, biz öyle elli kuruş, yetmiş kuruş göstermedik efendim. Bütün para felân da istemedi...

Yazıcı Mehmet efendi. Önünde yazı makinesi... Kız gibi yüzü. Tık tık tık... Çok çabuk yazıyor. Kır Abbas'ın karnı kara imiş. Oturup tasvirlerini çıkarıyor ki hiç kıpırdamıyorlar deyi! Hökümet bu, şaka değil! Tenekeden tunçtan makineler, her fen ellerinde... Her ilim, her bilim, her fen...

Emme beyim, yani şimdi, biz yani, komşulara bir cuvap götürmeyecek miyiz? Demek kanun bilecek? İşlem tamamla-

nınca... Kanuna hiç kimse bir şey deyemez! Kesinleşen kararlar uygulanır. Sizin göreviniz o. Görev namus! Helbet... Emme bizim de elimizden tutan biri gerek. Sen tut bizim elimizden efendi. Biz demiyoruz ki hazinemiz kurusun. Biz diyoruz hazinemiz kurumasın, emme bizim yetişip ele gelmiş bağlarımız da kurumasın! Köyümüz temelli körelmesin! Biz daha devletimizin beş kuruşunu ziyan etmedik bugüne kadar. O kadar oy verdik, üç kuruş karşılık istemedik. Efendime söyleyim, biz sessiz, saygılı; haddini bilir, ne Arabın yüzü, ne Şamın şekeri, efendime söyleyim, ne elin üç oğlağı, beş keçisi... biz çok akkın köylüleriz! Sürer eker biçeriz. Ulülemre itaat ederiz. Gökten yağan her şeyi kabul ederiz. Emme emme... bu bağ işi eyiye dönmezse, hani yok mu ya, içimizin duvarları göçer efendim, yani hükümetten devletten, kaymakamdan nefret oluruz ki bir daha düzelmesi olanaksızdır!..

Biz şimdi malmüdürüne bir uğrasak mı? Bu ifade meselesini hiç açmayalım? Hay hay! Söyleme dedin mi söylemeyiz. Söylemeyiz helbet! Söyle dersen söyleriz. Pekey söylemeyelim. Dilekçemizi işleme korsan ne zaman bir cuvap verirsin bize? Şöyle çabuk olsun aman beyim? Yani komşular çok üzülüyorlar bu işe. Bildiğin gibi değil valla... Yani çatlayacâz maraktan...

Kimbilir kaç yıl okudu? Kaç yıl dirsek çürüttü okullarda? Hemi de çok kafalı! Kafalı olmasa koskoca kaymakamın yerine nasıl oturabilir? Saffet beyi de tutuyor. Eh, oylarımızı yabana atmamışız gene!..

Malmüdürü bey içerde. Yazıyor. Bizi görmedi. Bir daha geçelim görsün. Görünce tanımaz mı? Tanır. Kaç gün oldu görüşeli! Tık tık edelim. Çıkarın bakalım şapkaları. Aman aman evrağa!.. Aman aman kâada!.. Ulan nasıl çıkarsınız bunların içinden? Aman, ak üstünde karalar... Sayılar sayılar sayılar... Bunların her kalemi para... Aylık, yolluk... Vergi, icar... Gelir, gelirler... Evet malmüdürü beyim! Geldik. Anlaşmaya... değil, değil! Sorup anlamaya! Paydos oluyor ha? Helbet... Yimeden yaşayan yok ki! Bir buçuk ikide... Gecikmeyiz. Merdiven taşlarına oturur, bekleriz zatını.

Güneş... Sıcak... Cami çeşmesi. Su. Sular gürül gürül. Bol.

Çok bol maşşallah kasabanın suları... Şunun parmak kadarı Tozak'ta olsa! Ah, Tozak'ta iki parmak akarsu olsa... Hemen şurda kölgede yiyiverelim. Çıkaralım azıklarımızı. Masraf etmeyelim. Boğazda bostan bitecek değil ya! Diş kervanı, Halep kervanını yener demişler. Nemize gerek? Yumurtanın yarısını sana vereyim Ali! Sen de yoğurt al birez Veli! Olsun, o da yoğurt, bu da yoğurt emme, kabı ayrı olanın tadı ayrı olur yeğenim! Üstüne birer su içeriz, tamam olur. Kasabalı kısmı sofudur arkadaş. Kara bereler. Hocalara verip okuturlar bebelerini. Kızlarını hafız yaparlar. Sofu dedik ya! Aptesini alan camiye! Yatarlar, kalkarlar. Allah bunların sadece dillerinde canım! Sen tereziden habar ver. Üçe aldığını kaça satıyor şu yeşil takkeli hacı, ondan habar ver. Kasap Ali değil kasabalı bu! Hepsi bir değil mi? Boş ver, ne de olsa kasabalı!

Efendi ağa saatın kaç?.. Yarım... Erken daha... Bir dolaşsak mı çarşıyı? Emme sıcak. Uzanalım ulan kölgeye! Cami kölgesi serin olur. Şu iş bitse de gitsek. Biter işallah! Bakarsın hayırlı biter. Hiç öyle görünmüyor emme dur bakalım. Tarlada ekinlerimiz kaldı. Üzümlere ben düşmüş diyordu karılar. Kır Abbas bağları bıraktı gayrı! «Masalımız bitmiştir!» diyordu. Umudunu hemen kesiverdi canım! Efendi ağa, saatın kaç?.. Çeyrek var... Ulan vakit geçmiyor, aşkolsun!

Seninkiler yatıp kalkıyorlar hâlâ! İmam efendinin de sesine! Kardaşım, insanın içi temiz olsun! Hasan-Üseyin'i Kerbelâ'da susuz öldürdükten sonra, gece gündüz camiden çıkmasalar kıymeti yok, yoook! Bizimki de o hesaba mı varıyor, dedin? Bir yezit oyunu gibi ha? Yeşermiş bağımızı elimizden aldıktan sonra, değil mi?.. Bak bu hiç aklıma gelmediydi valla!.. Camgöz birez yumuşak gibi emme, dur bakalım. Tahriratçı bey ifademizi aldı, neye bozuk para'yı sordu? Abbas emmi de bunları neye yazdırır? Emme AYNEN demiş! Ben diyorum ki, bu kelkafayla camgözün arasında bir iş var. Öyle görünüyor. Dilekçemizi işleme koyacak. Tarih numara vermiş. Harf harf de okumuş!

Efendi ağa, saatın kaç? Çeyrek geçiyor. Kalkalım geç kalmayalım! Öğle namazı on rekât mıydı? Bitirdiler... Güneş...

İnsan pişecek valla!.. Yapıyı görüyorsun ya! Sade mermerden... Bu koca taşları duvarlara nasıl çıkardılar?

Haa burdayız beyim! Evet Omar beyim! Hemen geldik beyim. Başlayalım beyim. Özel İdare'den bir adam, Zireet'ten bir adam... Heralda doğrudur beyim. Hoş bulduk efendim. Eyiyiz Zireetçi beyim. Diktik beyim. Kazdık belimize kadar. Eğitmenimiz Irıza verdi bu aklı bize efendim. Bu fenleri Mahmudiye' deki korsta öğrendi. Irauf hoca varımış. Doğru söylüyorsun beyim. Dinçmiş toprağın üstü. Alt tabakalar çok dinç... Biz de dinciz emme!.. Bu taşları nasıl çıkardılar? neyse!..

Bizim bağlar mı? 120 dönüm kadar. Ev başına ikişer dönüm. Herkesin var. Bu yıl ikinciyi alacağız. Üzümün birezini pekmez yaparız, birezini şarap. Helbet, kendi bağın gibisi var mı? Bir tek asmanın verdiğini beyler vermez! Gözümüz gibi koruyoruz. Bağların değerini çok, çok eyi anladık...

Üzümün kilosu mu? Hiç satmadık! Burda 160 mı? Belki doğrudur. Biz 160'tan ne üzüm alabiliriz, ne satabiliriz! Yaa! 150 sağlam demek? Eyi ya! Bir dönümden mi? Bağına göredir heralda! Zireetçi bey mi söylesin? Olur. Dönüm başına üç ton... Ton nedir? Bin? Yok canım, ne bini, nerde!.. Bütün bağlardan çıkmaz o kadar üzüm! Eee belki biz tonu bilmiyoruz! Haklısınız! Demek dört beş tona kadar çıkar Çal'da? Neresi Çal? Heç duymuşluğumuz yok! Demek oralar bağ memleketi? Her yerin bir ıklımı var...

Gider'i gider'i?.. Valla biz parayla insan çalıştırmayız. Kendimiz budar belleriz. Hep kendimiz. Bekçi parası da vermeyiz. Abbas Kartal karşılıksız yapıyor bu işi. Kendiniz yakıştırın. Anlaşmak anlaşmak dediğin bu mu senin Omar bey? Dönüm başına 330 lire? İki dönümü 660. Yuvarlak 650 haa? Kim? Biz mi? Şaka yapıyorsunuz! Yavu siz aklınızı mı çıvdırdınız? Yuvarlak da olsa hiç hiç hiç olanağı yoktur! Bizim bir yıllık gelirimiz o be! İnsaflısı? Pekey insafsızı nasıl oluyor? Tozak köyünde bu parayı verecek tek kul çıkmaz! Ben verememem, Bektaş veremez, kimse veremez!.. Altı yüzünden geçip sade elli isteseniz, o gene zor... O Purluk bizim öz malımız! Ne hazinesi?..

Naaah, tam Bektaş'ın dediği gibi, hazine mi gelip kazdı toprağı? Hazine mi buldu dikti çubukları? Toprağın maliki? Toprağın maliki köylü yavu!.. Kazan, bakan, çapalayan kimse o... Hayır!.. Kabul edemeyiz! Edemeyiz, çünkü edilmez! Onun orasını köylü olmayan bilemez! Hâşa! Biz devletimizi, hazinemizi, dahi mâmirlerimizi düşünürüz. Onları severiz. Emme bu iş olanaksız. 160 kuruştan üzümü biz kime satacağız? Şarabı kim alacak? Herkes softa dolayımızda. Rengini gören kaçıyor. Terk mi edelim? Neden? Nereye? Artırmaya çıkaracaksınız demek? Siz bize eyilik ediyorsunuz da biz anlamıyoruz demek? Vah vah vah! Eciri Misil'den vazgeçecektiniz? Geçmeyin! Gelin ne alacaksanız alın! Canımız dahil. Biz gider bunu böyle anlatırız komşulara. Bir de onlar düşünürler. Yok beyim, ne kusuruna bakalım? Kusur bizim... Kanun mu? Bilmiyoruz ki... cahallık var işin ucunda... Kanunlar sizin, hepicini siz bilirsiniz...

Kalkın arkadaşlar... Evet, merdin yakası namerdin elinde bugün!.. Her şey o kara kutunun düştüğü günden başladı. Devresi gün kadastro geldi! Bir sepet arıyı köyün başına döktü gitti kadastro! Abbas emminin çok hakkı var! Tahriratçı bey senin anayın kardaşı, babayın sefer yoldaşı mı? O da o!.. Efendime söyleyim, yani hepsi aynı bokun soyu! Söylemem mi yahu! Eşşeğin canı yanınca atı kor geçer! Biz de eşşeğiz ki gelen biniyor, geçen biniyor zati! Bir akılsız kazlarız ki, tutan yoluyor...

Hamdi beye mi uğrasak bir? İnsan insanın kurdudur demek? Belkim bir lâf anlatır şu camgöze! Buraya kadar gelmişken, değil mi ya? Evi Kaledibi'ndeymiş. Evinde değilse ne yapalım arkadaş? Döneriz. Kasabanın yolları taştan. Bu avratlar da kara çarşafları çok seviyorlar! Yüzünüzü mü yiyecekler ulan! Gözel mi? Nerden anladın? Omuzları? Beli? Ne yapacaksın omzunu belini?.. Avradın makbul yeri, makbul yeri... Yavu efendi kardaş, Hamdi beyin evi hangisi? Birez daha mı gidelim? Pekey! Avradın makbul yeri, memesi ki süt verir. Elleri, pişirir taşırır, işler. Dili ki sever, okşar... Yavu efendi kardaş, Hamdi beyin ev? Şu koca yapılı; pekey!.. Kutusuna gelince... ulan Kel Bektaş, onun orası «A» harfidir, birinciye gelir! Okumadık em-

me biliriz! Avrat meselesinde okuyup yazmanın ne gereği var? Avratlar selis yazıdır, kolay okunur...

Tık tık edelim. Evde bari olsaydı. Küpür küpür... Heralda karısı gelen. Şöyle birez açılın, avrat korkmasın. Haa biziz yenge! Tozak'tanız yani. Muhtar, üyeler. Bir derdimiz varıdı. Ya, Hamdi beyi görelim diyorduk. Sarıkızlı'ya gitti, okul yapımına gitti? Daha dün gitti? Baştaki hökümet böyle olunca okulu batsın yenge! Kaderimiz mi? Kaderimiz de batsın!.. Kaderimizin kötülüğünü burdan anla ki, Hamdi bey evde yok! Abbas emmi yoklamış geçen sefer, gene evde yoğumuş. Derdimiz? Hiç sorma yenge! Bir derin kuyu bizim derdimiz ki çekiyoruz çekiyoruz bitmiyor! Dikip yeşerttiğimiz bağı alıyorlar elimizden yenge! Sen olsan katil olursun!.. Pur taşlarını kıra kıra... Kazarken ellerimiz patlamıştı... Tokturlar görse üç ay lapor verirdi. Hazine alıyor yenge hazine! Camgöz malmüdürü alıyor! Hazine diyor, başka demiyor! Madem hazine hazine... bizi aşılayıp öldürsünler! Yok yenge, hemen, hemen yola çıkalım biz! Komşular serçe kuşları gibi ağızlarını açmışlar, habar bekliyorlar. Yok yok, daha gelmeyiz! Belkim Ankara'ya Saffet beye gideriz. Emme umudumuz yok. Herkes kanunlu, biz kanunsuz... Hoşça kal. Yok yok, dut yiyecek dudak mı kaldı baksana: Hep çatladılar maraktan! Köyde mi? Ne gezer? Bizim köyde bağlardan, bir de bağlardaki dört zerdeli fidanından başka yeşil yaprak arama! Yeşil yaprak bizim neyimize?

Bekir Ağa Beklemesi... Dolu geçen, boş geçen makineler... Boru yüklü bir kamyon... Adam başına üçer lire. Dedik ya, tutan yoluyor... Yolup salıyor... Çalkala dürzünün sattığı! Toz duman, arka boru dumanı... Yüzbir... Bizim yoksul patika... Ekinlerimiz biçiliyor... Doğru tarlalara gidelim. Orakların sapına yapışalım... Akşam ola, hayır ola!.. Komşuları cem edelim... Bağlar yemyeşil!.. Emme başımı o yana döndürüp bakamıyorum... Yüreğim dayanmıyor!..

*
**

Rıza hemen Battal'ın tarlaya geldi.

«Bağlardan umudu kes Irıza! Herkes kanun diyor, kanun kanun kanun...» dedi Battal.

Rıza'nın karısı Döndü çıktı geldi. Oğlu geldi, kızı geldi.

«Dönüm başına 330, iki dönüme 650 lire!..»

On kadar komşu çıktı geldi.

Oğluyle, geliniyle Hörü ebe çıktı geldi.

«Bir eyilik olmak üzere eciri misil almıyorlar...»

Yirmi kadar daha komşu geldi, ellerinde orak çoğunun.

Battal hâlâ ekinin ardında, ayaküstü anlatıyordu.

Komşular sessiz sessiz dinliyorlardı.

Yalama dudaklarıyle habire geliyorlardı. Kavrulmuşlardı meraktan. Koyunların tuza geldiği gibi geliyorlardı. Belki bir iyi haber vardı Battal'da. Hayır şer bir haber verdı nasıl olsa.

Battal, orak elinde, tarlanın biçilmiş bir yerine oturdu.

Kel Bektaş'ın oğlu, kızı, karısı geldi.

Ali geldi, Veli geldi. Hasan geldi.

Karıları, kızları, oğulları geldiler.

Battal kırık kırık anlatıyordu:

«Dilekçeyi işleme koyacaklar... Camgöz de bağları açık artırmaya çıkaracak kasabada... Ben bu dürzülerin tümünün köküne kökenine sinkaf edeyim...»

Cennet karı, Yusuf, Senem, Haydar geldiler.

Kır Abbas... gelmedi! Yüz adım yoktu araları... Gelmedi! Oturdu gölgeliğin altına. Torunu Yeşer'i aldı yanına. Bekledi. Yeşer'in elleri pıtraktan, başka dikenlerden çizilmişti. Dudakları çatlamıştı. Kır Abbas'ın dudakları da çatlamıştı. Beti benzi uçmuştu. Bağlardan yana baktıkça içine kanlar üğünüyordu. Karısına, oğluna, gelinine bir şey demiyordu. Kanlarını içine içine üğütüyordu. Torununu okşuyordu. Okşarken elleriyle, öperken dudaklarıyle bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Bakarken de gözleriyle döküyordu içindeki derdi dışarı...

«Haldan anlayan tek kişi yok komşular! Tahriratçıyı derseniz onun derdi başka. Bilemedik ne var camgözle aralarında? Bizi ifadeye çekiyor ki, nedir bu bozuk para, bütün para sözünün aslı? Camgöz malmüdürü "Benim bozuk paraya aklım ermez!" deye deye kabardıydı ya bize! Abbas emmi de yazdırmış HEPSİNİ! Önünden gidivermiş emminin. Bizim de gitti önümüzden. Dahi mühür bile bastırdı. Bastık. Basmasan ne yapa-

caksın? Cahalsın bir kere! Bu sözün ardından ne söz geleceğini, bir takka sonra ne olacağını bilemiyorsun. Heriflerin lügatleri bir lügat ki... Hemi de kapıda candarma... Abbas emminin yerden göğe hakkı var: Bu işten umut bitmiştir. Nerde Abbas emmi? Gelmedi mi? Herkes geldi, o gelmedi demek? Ne yapsın gelsin de? Biliyor bizim ne getirdiğimizi...»

Karı kız, kızan yuvalarından uğramış gözlerle dinlediler Battal'ı. Hiçbiri konuşmuyordu... Alınmış gibiydi dilleri...

«Eğer derseniz ki istedikleri icarı verelim, bozalım bağları, gitsin bu düzen böyle; nefsime ben veremem! 650 istiyorlar ev başına: Kuruş isteseler belki, emme lire istiyorlar!.. Eğer derseniz ki, Köroğlu aleyhüsselâm gibi çıkalım dağlara, furuşalım, dövüşelim; ben onda da yoğum! Tek başına bizim köy!.. Tek başına bizim köyün ne kıymatı var?.. Benim elimde bir av tüfeği. onun elinde makineli, cip, cephane! Üç gün demeden yakalıyor. Efendime söyleyim, heralda bu işin çıkarı yoktur. Vardır emmi biz bilmiyoruz... Ensemizdeki devlettir! Dırnakları demirden bir devlet... Eğer derseniz ki, "Kanun kanun diyorlar, belki bizden yana da bir kanun vardır, bak Hamdi beyi bulamamışsınız, abukatlara sormamışsınız, bir de bu yolları denesek eyi olur!.." Benim hiç umudum yoktur emme gene karar sizindir. Git derseniz giderim. Köy bizim, çile bizim. Ben bu konuşmaları akşama yaparım diyorum, emme şimdi yaptık daha eyi oldu. Bir cuvap verin bana ki, efendime söyleyim, ben de ona göre hazırlığa bakayım...»

Başını yere eğdi. Konuşmayı kesti. Sesi bir hoş olmuştu.

Rıza boğulur gibi bir sesle, bir şeyler söylemek istedi, yapamadı: «Suçukuyorum! Karşınızda çok suçukuyorum komşular...» dedi, kaldı.

Beş on kişi ağlamaya başladı kalabalıktan. Kadınlar göz yaşlarını sildiler. Hıçkırıklarla, boğulmalarla bir süre geçti.

Rıza biraz açılır gibi oldu:

«Ben hep eyi olsun deye cahtettim, hiç böyle olmasını istemedim komşular! Muhtarımızdan, üyelerimizden, Bektaş'tan hoşnuduz. Heralda içimizden kimsenin taksiratı yok bu işte. Abbas emmi kocalığıyla kalktı gitti. İzin verirseniz torbamı ta-

kınıp bir de ben gideyim. Önce Sarıkızlı'ya varıp Hamdi beyi bulayım. İzniniz olursa köyün mühürlerini alayım. Gereğirse Ankara'ya gideyim. Olur ki kanunların bir maddeciği bizim bağlardan yanadır. Yani ufacık bir umut... Eğer bağları batırırsak, gayrı ben buralarda duramam. Ya gider bir dağda eşkıya olurum, yada atarım kendimi Buğra köyünün kayasından Kızılırmağa, yuvarlanır giderim...»

«Eşkıyalığın nüzümü yok Irıza!» diye bağırdı Battal. «Kendini Kızılırmağa atmak da bir şeyi düzeltmez! Bizim önümüz sıra bu lâfları etme. Elimizden geleni yapalım. Ötesinden onlar utansınlar! Köylü deyip geçme. Bir gün bizim elimize de bir fırsat geçer. Köylü kömeli Irıza... Kömeli emme, sırt yamalı... Komşuların izniyle ben mühürleri vereyim, torbanı takın, Sarıkızlı'ya var. Gereğirse Hamdi beyi al, Ankara'ya git. Ekinin, orağın için gamlanma. Çokaşır biçeriz...»

Komşular başlarını salladılar: «Ekin kolay...» dediler. «Ekin bizim işimiz. Siz ötekini düşünün...» dediler.

Battal mühürleri verdi.

Aldı koynuna soktu Rıza. Boş gözlerle köylülerine baktı. Kadınlar hâlâ ağlıyorlardı. Erkeklerin başları eğikti tüm.

Battal:

«Haydin komşular, kesin hıçkırmayı, ağlamayı!» dedi. «Ağlamakla boğaz yidiğinden, sırt geydiğinden kalmıyor! Biz ağlamakla hökümetin yüreği yumuşamıyor. Boş verin, oraklarınızın sapını öpüp «Tû!» deyin avuçlarınıza, ekinlerinizi biçin. Âdem Baba'dan beri, orağı sabanı alacak çıkmadı elimizden! Hiç olmazsa bunlar sağlam...»

Bir ölü ölmüş gibi acılıydılar. Kıpırdamıyorlardı. Sıcak güneşin altında kızgın toprağa etlerinden yapışmış gibiydiler. Böyle bir işin başka bir köyün başına gelebileceğini sanmıyorlardı. Hiç ummadıkları, beklemedikleri bir durumdu bu. Kanunların, kanuncuların işi gücü bırakıp sade kendilerine, kendi köylerine bu kötülüğü yaptıkları gibi bir duygu içlerini dolduruyordu. Soluk almadan öyle bakıyorlar, düşünüyorlardı. Düşünüp taşınıp bir çıkar yol bulamıyorlardı...

Battal kalktı:

«Ben bir Abbas emmiye varayım!» dedi. «Ne düşünüyor, ne ediyor... Dişlerini sıka sıka kendi kendini nasıl yiyip tüketiyor, bir göreyim...»

Gözlerini tepip çıkan yaşları sildi. Sallana sallana gitti.

Köylüler hâlâ oturuyorlardı.

Rıza; Döndü'yü, Naciye'yi, Hüseyin'i kaldırdı:

«Yarın yolculuk var madem, şu eğneli kurtaralım!» dedi.

Battal, Kır Abbas'ın yanındaydı. Bıdır bıdır anlatıyordu. Kır Abbas dinlemiyordu hiç. Konuşmuyordu da. Elinde bir taş; taşla oynuyor, Yeşer'i okşuyor, ara sıra da uzaktaki dağlara bakıyordu. «(Ah Kır dürzü!)» diyordu kendi kendine. «(Çok değil, yirmi yaş genç olacaktın şimdi! O dağlar, hemi de bilumum köyler bir eşkıya göreceklerdi!.. Bir eşkıya ki, durdurup şu ters giden dünyayı, yönüne döndürecekti!..)» Bakıyordu uzak dağlara...

14

NE OLACAK BUNUN SONU?

Rıza'nın azık torbasını akşamdan hazır etti karısı Döndü. Yumurta, soğan, ekmek kattı sadece. Katmer filân etmedi. Süzme yoğurt koydu azıcık da...

«Kim yiyecek?» dedi Rıza. «Sade tuz ekmek koy, yeter...»

Gün doğmadan yola çıktı. Sarıkızlı uzaaak, çok uzak bir köydü. Tepeleri aşacaktın. Sığ bir yerini bulup Kızılırmağı geçecektin. Gide gide bu seksen, yüz evli köye varacaktın. Rıza' nın bildiği yer, bildiği yol değildi. Hiç işi düşmemişti bugünece oralara...

Terledim, usandım demeden yürüdü. Kara lâstiklerini takmıştı ayaklarına. Hamdi beyin yanına çarıkla varmak istemiyordu. Parmak araları vıcık vıcık olmuştu. Kızgın toprağa bastıkça ayakları kaynıyordu.

Kırların ortasında, derede ince ince akan bir çeşmenin başında karnını doyurdu. İki avuç su içti. Kalktı gene yürüdü. Ayaklarının yanmasına, pişmesine bakmadan, sabırla yürüdü. Tozlu yollara köz dökmüşler gibi yanıyordu...

Gün inerken Sarıkızlı göründü. Taşların dibinde çöküp duruyordu. Önünden bir küçük akarsu geçiyordu. Suyun iki yanında küçülmüş tarlalar yatıyordu. Çok söğüt dikmişlerdi. Çok budamışlar, kesmişlerdi ağaçları. Gövdeleri kütükleşmişti.

Sarıkızlılar ekinlerini taşımışlardı harman yerine. Kimi de anızları bozup «gökmısır» ekmişti. Bazı küçük çevriklerde domates, biber yeşilliği görünüyordu. Kabak yapraklarında arılar uçuşuyordu...

Okul yapısı da ancak subasman'a çıkabilmişti. Yığılmış taşlar, süzülmüş kumlar, kireç kuyusu, harç tenekeleri, tuğlalarıyle değişik, hatta yabancı bir yapı işiydi bu balçık Sarıkızlı köyünün eteğinde.

Hamdi bey yapının ortasında geziniyordu. Başında yazlık şapkası, kıçında golf pantolonu vardı. Ustalar, işçiler işi bırakmışlardı. Hamdi beyin yanında bir tek köylüden başka kimse yoktu. Okul yapısı bir ıssızlığın içindeydi...

İyice akşam oluyordu. Sığır sıpa geliyordu köye. Yanık yağ kokusu, koca bulgurun her köyde aynı olan kokusu havayı dolduruyordu. Sarıkızlı'ya karanlık çöküyordu.

«Merhaba Hamdi beyim...»

Hamdi bey baktı:

«Yavu Rıza! Rıza! Hayrola ulan!»

«Hayır deyelim de hayır olsun Hamdi beyim...»

«Kır Abbas aramış emme, Ankara'daydım. Anlat?»

Rıza'nın dili tutulmuş gibiydi. Ayakta durmaya dermanı yoktu yorgunluktan.

«Bu yanımdaki arkadaş, Sarıkızlı'nın muhtarıdır, çekinmeden konuş...»

«Hocam bizim bağlar gidiyor!»

«Nere gidiyormuş sizin bağlar?»

«Alıyorlar bağları elimizden hocam!»

Oraya bir taşın başına çöküverdi. Bir zaman öyle sessiz kaldı. «(Her iş aklıma gelirdi de bu gelmezdi. Kancıklık bu ulan! Daha altın madalya verin bu köylülere ki toplanıp gözel bir iş başardılar! Altmış evi bağ sahibi ettiler. Sepetlerle, kalburlarla şoseye inip saçı kıldılar. Dedelerinin gözel geleneklerini dirilttiler. Siz ne yaptınız bunca yıldır? Vay suyunuz ısına!.. Vay adınız bata!..)»

Sarıkızlı muhtarı, «Beyim kalkın eve gidelim.» dedi.

«Ne yapacaksın eve gidip?» dedi Hamdi bey.

Çok oturdular orada. Ortalık kararda. Dereden suyun sesi gelmeye başladı. Neden sonra kalkıp muhtar İlyas'ın evine gittiler. Hayata, yelin bağrına oturdular.

İlyas, hazır yemekleri getirtti ortaya.

«Aç karnım tomtok oldu!» dedi Hamdi bey.

Zorla bir iki lokma yuttu: «Başka geçmiyor boğazımdan!» dedi. Koydu kaşığı sofranın kıyısına.

Rıza da yemedi doğru dürüst.

Sofra kalkarken birkaç kişi geldi, ertesi günün işlerini konuştular.

«Benim atı yeygileyin İlyas!» dedi Hamdi bey. «Sabaha hazır olsun. Bir gidip bakayım Tozak'a. Hallarını göreyim. Yüreklerine su serpecek iki lâf edeyim. Buradaki işleri de ben varım deye yapmıyordunuz zati. Devam edin, bitirin. Kendi okulunuz arkadaş...»

«Okul işi kolay Hamdi bey!» dedi İlyas. «Biz onu yetiştiririz. Asıl şu arkadaşların işi benim neşemi söndürdü kökünden! Heç anlamıyorum, bu nasıl hökümet? Bir yandan okul yapıp dölüm dölüm örnek bahçe ayırtıyor, bir yandan dikilmiş yeşermiş bağları köylünün elinden alıyor!»

«Sen anlamıyorsun da yapanlar anlıyorlar mı?» dedi Hamdi bey. «Onlar da anlamadan yapıyorlar! Kimsenin kimseden haberi yok! Bu devletin adliyesi ayrıdır, mülkiyesi, maliyesi ayrıdır. Eğitimi, Ziraatı ayrıdır. Ticareti bir yana çeker, Gümrüğü, Hariciyesi bir yana çeker. Hepsi bir bütçeden, bir halkın sırtından beslenir, hepsinin başında bir başkan vardır, emme yaptıkları iş birbirini okşamaz. Bu yüğürür, öteki bozar. Onun için de milletin çocuğu doğmaz. Karnı, göbeği bozuktur. Kaba deyimle bu böyledir hemşerim!»

İlyas kalktı, hayatın ucundaki dama, yıldızların altına ya takları serdi:

«Lâfların çok eyi Hamdi beyim emme, tohumu yok! Hemi de yarın yola gideceksin. Yani Hamdi beyim, bir köylüyken köylü bile işlerini böyle yörütmüyor valla. Akşamdan böyük oğluna der, sen şunu. Küçük oğluna der, sen şunu. Karısına, şunu. Kızına, şunu. Sabah olunca hepsini birer birer sevk eder. Akşam olunca da hesap sorar: Sen ne yaptın, sen ne yaptın?.. Pekey, ne yapar bu bizim valiler, kaymakamlar, bakanlar?..»

«Haha! Haha!» diye güldü Hamdi bey. «Gazetelerde konuşurlar. Radyolarda konuşurlar. Mecliste dövüşürler. Dairelerde çay, kahve içerler. Sipor, sinema konuşurlar. Toto kâadı doldururlar. İç gezi, dış gezi, pilaj. Akşamları Bulvar Palas, Ankara Palas, cem olup dans ederler. Bira, votka, bordo şarabı... her akşam kafa çekerler...»

Rıza'nın içinden bir teller kopuyordu. Hiç kaçırmadan dinliyordu Hamdi beyin dediklerini.

Ilık bir geceydi. Yıldızlar birer birer sayılabilirdi. Sarıkızlı'nın insanları da, Tozak'ın insanları gibi damlarda yatıyordu yıldızların altında. Penceresiz evlerde durulmazdı sıcaktan... Rıza, yıldızlara bakıyor, Hamdi beyin biraz daha konuşmasını bekliyordu.

İlyas sözde kalkıp gidecekti:

«Eğer ki bu iş senin dediğin gibiyse bu millet ölmüştür Hamdi beyim, ne dersin?»

«Yooook!» dedi Hamdi bey. «Milleti bu işten tenzih ederim. Ölmemiştir, hemi de ölmeyecektir. Şu damların üstünde, şu yaz gelince yıldızların altında yatanlar öyle bin canlı ki, kimse bunu bilmiyor. Bu gelinler, bu çilekeş analar ki her kıtlıktan, her kuraktan, her savaştan, askerlikten sonra milleti yeni baştan fışkırtıyorlar. Çok mutlu bize ki ayrık otu gibiyiz, eşşekler kemirdikçe yeniden bitiyoruz. Neden? Hep bu insanların gücünden, onların canlı suyundan...»

«Öyleyse neye böyle oluyor? Millet fışkırıyor, diriliyor da, neye orda o valiler, bakanlar, heç durmadan dans oyunları oynayıp bardak şarabı içiyorlar? Haa?»

«Haha! Haha!..» güldü Hamdi bey:

«Ulan çakal İlyas, senin karın yok mu? Gidip yatsana sen! Benim derdimi deşmesene! Benim içim dert dolu oğlum! Bırak da ben içimi ırmaklara dökeyim, ırmaklar bulansın anasını satayım!»

«Emme Hamdi beyim, anlat bana aklım ersin!»

«Bak İlyas, sana anlatayım. O dediklerin var ya senin... Onlar bu milletin «yandan sürme»leri. Mahallebi çocukları. Gülerin, tüllerin içinde pış pış büyümüş onlar. Çoğu anasının südüyle değil, emzikle, inek südüyle büyümüş. Korkak, pısırık, nazik! "Pardon mösyö", "Vıy madam"... Okumuşlar, Londra, Paris, Atina, gezip tozmuşlar. Ama bilmezler senin Sarıkızlı'nı, Tozak'ını; halkı, milleti. Bilmezler dört mevsimin ayrı ayrı çilesini. Yazın susuz tarlalarda, kurakta; kışın çamur yollarda, suların böldüğü köprülerden düşe uça; yarlardan yamaçlardan

yuvarlanarak; kanadı kırılıp yollarda kalarak; iki çuval buğdayın nasıl ekilip biçildiğini, nasıl kasabaya ulaştığını, nasıl fırınlarda ekmek olduğunu bilmezler. Karıları kızları, hemi de kendileri sanırlar ki, biz aylık alıyoruz, fırıncılar da para kazanmak için hamurları yoğurup, pişirip camekânlara diziyorlar. Onun için böyle dans oyunlarıyle, bordo şaraplarıyle vakit geçiriyorlar...»

Komşuları, «Gidelim!» dediler İlyas'a.

«Durun!» dedi İlyas, «Bir sorum kaldı, onu da sorayım!»

Hamdi bey kalktı, ceketini, şapkasını, golf pantolonunu çıkardı, girdi yatağa, yorganı göğsüne çekti:

«Sor İlyas, sor aslanım!» dedi.

«Bu dinine yandığım hep böyle mi gidecek Hamdi beyim? Bunun çaresi yok mu? Her zaman bizi bu "yandan sürme" mahallebi çocukları mı güdecek?»

«Gütseler!..» dedi Hamdi bey. «Onu da yapmıyorlar!..»

«Yani sormak istediğimi anlayıver Hamdi beyim...»

«Bu öyle bir soru ki... Madem sordun, otur konuşalım. Arkadaşlar da otursunlar...»

İlyas oturdu. Komşularını oturttu.

Rıza yatakta doğruldu.

Hamdi bey:

«Yandan sürme'leri budayacaksın, onların hiç faydası yok. Tıpkı ağaçtaki gibi. Yerlerine "kökten sürme"leri getireceksin. Dediğime dikkat et: Yandan sürme, kökten sürme, daldan eğme... Bir de tohumdan yetişme var! Tohumdan yetişeni aşılamak var. Bunların hangisi yarayışlıdır. Sağlamdır? Ben derim, kökten sürme'ler. Çağır, bütün memlekete sor, değil deyen parmak kaldırsın! Tohumdan yetişeni de unutma. Eğer aşılamayı yaparsan o da birinciye gelir...»

Hamdi bey devam etti:

«Şimdi bu dediğimi yoralım: Ne demek bu? Yani Saffet bey değil, şu yataktaki Rıza bakan olacak. Rıza kim? Halis kökten sürme. Tozaklı. Topraktan öğrenip kitapsız bilen... En dayanıklı granit taşı. Yağmur geçmez. Soğuk geçmez... Kaymakamın yerine de Sırrı beyi değil, seni, Sarıkızlı köyünden İl-

yas'ı oturtacaksın. Bütün valiler, kaymakamlar, bakanlar böyle işçiden köylüden olacak!.. Beni de hepsinin başına başbakan yapacaksın anasını satayım, bak nasıl tıkır tıkır yürüyor işler o zaman!..»

Rıza bir utandı, bir utandı yatağın üstünde.

Muhtar İlyas güldü:

«Dee ölme eşşeğim ölme, yoncalar bitsin!..»

«Gülersin değil miii?» dedi Hamdi bey. «Ama hiç gülme! Neyin eksik senin o kel kafalı Sırrı beyden? Rıza'nın neyi eksik koca göbekli Saffet'ten?..»

«Onlar okumuş...»

«Okuma ne yavu? Büyütmeyin gözünüzde! Nasrettin Hoca musafın arasına ekmek ufaklarını koymuş, dağın ayısı da okumuş... İşte yolunu tuttunuz, onu da belleyeceksiniz. Köye okul yapıyoruz. Ama dıkkat emin, asıl okul köyün kendisi: Yazlar, kışlar, tarlalar, dağlar, yalçın kayalar! Yalçın hayat! İnsanı insan eden budur, adam eden budur. Büzüğü sık, ötekiler üç aylık iştir. Deyeceksin ki onların çenesi lâf yapıyor. Onlar avukat, onlar yargıç, onlar lügat, onlar nutuk... Sen onların lügatine, çenesine bakıp aldanma. İnsanın çenesi değil, yüreği konuşmalı. Onların hepsi birbirini tekrarlıyor. Ayrı bir şey konuştukları yok, korkma!..»

«Pekey Hamdi bey, gelelim daldan eğme'lere...»

«Gelelim: Eğer daldan eğme istiyorsan, yani biliyorsun daldan eğme nedemek! Mevcudun eyisidir. Fazla yaramaz... Valileri kaymakamları, vali kaymakam olacakları, saylav bakan olcakları, kıçı kırık müdürleri, müdür olacakları, işçi ve köylülerin denetimi altında, on sekiz, yirmi ay kurs göstereceksin! Vereceksin ellerine sapanı, sürecekler. Vereceksin orağı, biçecekler. Ondan sonra da, al şu iki çuval buğdayı, yükle eşeğe, pazarda sat gel, deyeceksin. Eşeğin taze sıpasını da köyde bırakacaksın. Eşek yıkılacak yollarda, çamura çökecek; yeniden yükleyecek. Kimse yardım etmeyecek. Kendileri yapacaklar. Bunu yapamayanlar devlet gemisinde ne dümen tutabilir, ne kürek çekebilir! Sınayacaksın ki başımızdakilerin kaçı, iki çuvalı bir eşeğe yükleyebilir; bu sınavı kazanabilir?.. Milleti yönetecek

olan, yöntemi milletten belleyecek. Buna candan yürekten, hemi de çok eskiden beri inanıyorum, gene de inanacağım ağam!..»

«Çok uzun iş Hamdi beyim, olmayasıya!..» dedi İlyas.

«Alın tüfekleri, çıkın dağa öyleyse! Güm güm! Hem onları öldürün, hem kendinizi, millet hepinizden kurtulsun! Oğlum, yolun uzunu sağlamdır...»

«Pekey kim yapacak bu dediklerini?»

«Halk yapacak, halkın kendisi yapacak!»

«Halkın elinde ne var yavu? Halk horlaya horlaya uyuyor ki götünden donunu çek! Sen ne sanıyorsun halkı? Hemi de nasıl yapacak?»

«Kolay!» dedi Hamdi bey. «Ben, İdris dağının başına bir fırıldak koyacağım! Ölüzger esecek. O fırıldak dönecek. Dönünce halk da kalkacak ayağa, bu dediklerimi yapacak!.. Çakal İlyas, heey saman kafalı İlyas! Bir ton lâf konuştum, hâlâ anlamadın öyle mi dürzü İlyas?..»

«Anlamıyorum Hamdi beyim! Çünkü neden? Valla onu da bilmiyorum, neden?.. Kalkmadan bir takkanı daha alacağım, iznin olursa...»

«Olur, haydi al bakalım.»

«Sen kendin, daldan eğme misin, kökten sürme misin?»

Hamdi bey kalktı, kovaladı İlyas'ı:

«Kökten sürme sensin; sen ve Rıza...» dedi.

Rıza, yüreğinin üstünde kurt atmış gibi kaynaşan yüzlerce soruyla, soluğunu tuta tuta susuyordu. Sarıkızlılar gidince de yüzyukarı uzandı, yıldızlara baktı. O her biri sayılabilecek kadar açık seçik yıldızlar uzak, çok uzaktılar. Soracaktı Hamdi beye ki, bu senin dediğin bir koca çark, bir alâmet kıyamet devran, dönecek işçilere, köylülere. Mutlaka dönecek bir gün! Emme o devran dönünceye kadar bizim bağlar ne olacak? Bana bir koca lâzım, o da bu gece lâzım! Bu gece, bu karanlıkların içinde bir kökten sürmeyi, hiç değilse bir daldan eğmeyi nerden bulup derdimizi anlatacağız? Tohumlarımız da nasıl ve ne zaman yeşerip bize medar olacak?

Ama hele bir sabah olsundu. Hele bir yola düşsünlerdi.

Sarıkızlı-Tozak arasında bir günlük yol yatıyordu. Konuşarak, sorarak biterdi o bir günlük yol. Sorardı...

Devresi gün erkenden yola çıktılar.

Hamdi bey atını yedeğine alıp yürüdü.

Rıza «bin» dedi, binmedi.

«Böyle çeke çeke biraz gideriz. Sonra oturur, Züra bacının katmerini yeriz bir suyun başında. Sonra biraz ben binerim, biraz sen binersin. Böyle Tozak'a varırız yiğidim Rıza!..

Göğer bostanım göğer
Su gelir bendi döğer
Ağlayanlar bir gün güler
Gamlanma Rızam gamlanma...»

Gün iniyordu ki Seyranlı'dan aşıp Tozak'a devrildiler.

At gene Hamdi beyin yedeğindeydi.

Rıza, köyüne yükseklerden baktı. Ne kadar ufaktı Tozak! Bağların olduğu Purluk da mendil kadar bir topraktı. Uçaklardan baksan ya görünür, ya görünmez, o kadar ufak...

«Hazinenin bize çok gördüğü toprağa bak Hamdi beyim!»

Hamdi bey, Rıza'ya karşılık vermedi. Çok sorusuna karşılık vermişti sabahtan beri. «O devran dönünceye kadar Purluktaki bağlar ne olacak? Bu karanlık gecenin içinde bir kökten sürmeyi, hiç değilse bir daldan eğmeyi nerden bulup da derdimizi anlatacağız? Tohumlarımız da nasıl ve ne zaman yeşerip bize medar olacak?..» Boğazında tükürük kalmamıştı.

Doğru Rıza'nın eve indiler.

Hamdi bey daha merdivenleri çıkmadan dört yanı sarıldı.

«İnşallah senin elin, senin dilin, senin kalemin uğurlu gelir, inşallah senin sözün geçer...» dediler.

«Gidin karınlarınızı doyurun, sonra konuşalım.»

«Yok Hamdi bey, bunu deme! Hemen anlat, dinleyelim...»

Battal geldi. Yarı yanı yıkıktı öyle.

Kurul üyeleri bulunup geldiler.

Kadınlar kızlar geldiler...

Yusuf, Senem, Cennet karı geldi.

Gelenler oturdular. Elleriyle karınlarını bastırdılar.

Hamdi bey hepsini teker teker süzüyordu. Birazının adını bilmiyordu. Ama halleri belliydi, hallerini biliyordu. İçlerinde bağları sevmemiş, bağların sevgisini yazlarda kışlarda gönlünde taşımamış, o sevgiyi gün gün büyütmemiş bir tek insan yoktu. Şimdi nasıl yıkılmış, nasıl bitmişlerdi! Bunu ancak, böyle bir bağı elinden alınanlar anlardı. Başkasının anlaması zordu. Hamdi bey anlıyordu.

«Pekey... Abbas Kartal nerde?»

Kimse karşılık vermedi.

«Bağlarda mı acabola?»

«Bağlara gitmiyor.»

«Eee, ne gelmedi?»

«Gelmez...» dedi Battal.

«Hasta filan mı?»

«Değil, emme gelmez!»

«Neye?»

«Bilmem! Bu bağlar böyle olalı elini ayağını çekti. Bak herkes burda. Bir torunu Yeşer, bir de kendisi yok. Gelmez. Torununu kucağına alır, büzülür. Kaçar toplantılardan. Zevda gibi bir şey oldu...»

«Ben haber yollarsam da mı gelmez?»

«Haberi var senin geldiğinden. Gelmez...»

«Pekâlâ...» dedi Hamdi bey. «Gelmemekle bağları geri alacak öyle mi?..»

«Bilmem! Gelmekle biz geri alacak mıyız, onu da bilmem! Gecenin içinde ufacık bir ateşböceği görsek, ışık deye koşuyoruz. Birimiz koştu mu, hepimiz koşuyoruz! Temelli koyun gibi olduk. Aklımızı başımızdan şaşırdık...»

«(Öyle olduk, tam öyle olduk...)» dedi köylüler.

Hamdi bey susuyordu. İçinin derinlerinden bir şeyler kabarıp kabarıp boğazına geliyor, orada düğümleniyordu. «Haydin, hep bir ağızdan, bir gözden, yüksek bir ağlama tutturalım, tâ Ankara'dan duysunlar anasını satayım!» demek geliyordu içinden. Ama ne faydası vardı ağlamanın? Tutuyordu kendini. «Pekey... ne olacak sizin bu hallarınız ulan?»

Birbirlerine baktılar.

«Nasıl kurtulacaksınız?»

«Yavrum, yavrum! Kara gözlü yavrum, hiç bundan kurtuluş olur mu? Devlet binmiş ensene! Devlet ki kocaman bir kaplan! Hatta sırtlan!.. Pançalarını vurmuş, alacağım diyor. Alır yavrum, alır kara gözlüm. Emme alsın. Yarın kasım ayları gelir, ak karlar yağar...»

Kel Bektaş birden parlayıp kalktı:

«Hörü ebe sust!» dedi, bastırdı Hörü ebeyi.

«Susayım yavrum, susayım deli Bektaşım...» diye oturduğu yere büzüldü yaşlı kadın.

«Deli, akıllı... Sus da Hamdi beyi dinleyelim...»

Hamdi bey hepsini ağlattı. Göl etti göz yaşlarını. Ne kadar derdi varsa döktü. Döktü perişan halini köylerin. Bir damla ışık gördükleri yöne bin bir umutla koşan binlerce köyü döktü. «Siz buna, kendiniz bir çare bulun. Devletin sizi onduracağı yok, ayağa kalkın, el ele verin, siz devleti ondurun...» dedi.

Ama onların elinde ne vardı? Devletle güreş tutulur muydu? Devletin sırtı yere gelir miydi? Yapayalnızdılar. Ellerinden tutan, önlerine düşen yoktu. İniyorlar, çıkıyorlar, bir iğneye iplik geçiremeden dönüp geliyorlardı. İşçiler? Şimdi işçiler de kendi dertleriyle uğraşıyorlardı. Evet, ne yapacaklardı?

Ekmeği aşı unuttular. Geç vakitlere kadar dertleştiler.

Kadınlar göz yaşlarını sile sile bitiremediler.

Geç vakit Hamdi bey dağıttı hepsini. «Biz oturup bir dilekçe yazalım!» dedi Rıza'ya. «Bu dertlerimizi bir daha anlatıp durumu Ankara'nın gözüne sokalım!..»

Rıza bir kalem kâğıt getirdi.

«Önce bir karalama yapalım. Yarın ilçeye gidelim seninle. Bir makine bulup temize çekelim orda. Pullayıp mühürleyip verelim postaya...»

*
**

Sabahleyin erkenden bağlara uğradılar.

Üzümler eriyordu. Tatlanıp ballanıyordu.

Hamdi bey hemen iki üç salkım kopardı. Kuyunun başına gitti. «Kahvaltıyı üzümle yapacaksın Rıza! Çok severim! Çok hoş olur...» dedi. Bir kova su çekti. Yudu yudu salkımları, «Suyu kendi elinle çekip kuyudan, kendi elinle yuyup kütür kütür yiyeceksin... Şuradan dört salkım daha koparıp Abbas Kartal'a götürelim. Keşke onu da alıp gelseydik gelirken...»

«Ohoooo!..» dedi Rıza. «Gün doğmadan kalkıp tarlaya gitmiştir o! Durmaz ki köyde!.. Uyku uyuduğu da yok zati...»

Bağdan sonra eve geldiler. Döndü çocukları alıp gitmişti tarlaya. Bir sepet yumurta asmıştı hayat direğine. Yumurta sepetini aldılar.

«Geç kalıyoruz Rıza! Daha Abbas Kartal'a da uğrayacağız!» dedi Hamdi bey. «Daireler açılmadan varalım...»

Kır Abbas'ın tarlasına vardılar. Çoluk çocuğun arasında uslu uslu ekin biçiyordu. Suç işlemiş gibi bir hali vardı. Kaldırıp başını bakmıyordu. Siniyor gibiydi.

Hamdi bey gölgeliğe doğru gitti. Mendilindeki üzümleri oraya bıraktı. Sonra ekinin ardına geldi. Yüksek sesle bir selâm attı.

Yavaşça doğruldu Kır Abbas. Elini başına, poçusuna götürdü. Konuşmadan aldı selâmı.

«Nassın Abbas Kartal? Halin keyfin nasıl?»

«Halim keyfim bombok!..» dedi kısaca. Karısına gelinine baktı. Rıza'ya göz etti: «(Gelin burdan gidelim!)» dedi.

Gümülün dibine oturdular.

«Akşam gelmedin. Ben de gelemedim! Eyisin?»

«Demir gibiyim Hamdi bey! Görüyorsun!..»

«Bir daha baş vuracağız hükümete. Başbakana bir dilekçe karalaması yazdık. Kasabada makineye geçeceğiz. Bakalım ne karşılık verecek başbakan?»

«Hepisinden nefret oldum!» dedi Kır Abbas. «Dahi kendi kendimden!..»

«Umut kalacağına emek kalsın Abbas Kartal! Bakarsın ummadığın yerden bir em çıkar... Olur ya...»

Kır Abbas:

«Masalımız bitmiştiiiir!..» dedi. Bağlardan yana baktı. «Bir

şeye yanmam da, Irıza'yı rezil ettik, ona yanarım!.. Bağ bostan bizim nemizeydi? Daha tattığımız yıl ensemizde bittiler. Ortada bir hökümet olduğunu unutmuşuz! Halbuysam en baştan onu hesaplamalıymış!..» Ankara yoluna doğru baktı. Kırış kırış yüzü anlamsızdı, okunmuyordu. «Dehaa yol!» dedi. «Gidin, bir de siz yelin! Uğurlar olsun!..»

Kalktı, ekinin ardına yürüdü. Orağın sapına tükürdü.

Hamdi bey:

«Yörü gidelim!» dedi Rıza'ya. Gözleri dolmuştu.

Birden Kır Abbas'ın aklına bir şey geldi. «Irıza, Irıza!..» diye doğruldu. Sesi duyulmadı. Oğluna işaret etti: «Bağır şu Irıza'ya, Yusuf!..»

Yusuf, Rıza'yı döndürdü.

Eğitmen saygılı saygılı geldi, «Buyur Abbas emmi!» dedi.

Kuşağının arasından kesesini çıkardı Kır Abbas. Buruşmuş bir beş liralık buldu içinden, Rıza'ya uzattı:

«Bunun iki liresi sana borcumdu. Hani tâ dört beş yıllık mesele! Onu tut... Üstüyle de bana birez «Üçüncü» cıgarası alıver... Kaç paket tutarsa...»

Öyle kesin uzattı ki, Rıza parayı aldı.

«Tütün içmek gereğiyor! Şimdi tütünü de kendimiz yetiştirelim desek, onu da elimizden alır dürzüler! Eyisi mi paramızla alalım. Unutma, «Üçüncü» cıgarası olsun: Garip öldüren!..»

«Yapma Abbas emmi...» dedi Rıza. «Bu yaştan sonra insanın hiç içinden çıkmayacak lâfları konuşma...»

«Bana akıl öğretme Irıza! Şimdiye kadar içmediğimiz hata! Tütün içmeyip çok yaşadık, bok ettik...»

Rıza koştu, Hamdi beye yetişti.

Bir zaman ekin biçenlerin arasından yürüdüler.

Patikaya çıkınca Hamdi bey sordu:

«Ne diyor Abbas Kartal?»

Rıza elini salladı:

«Deeee, onunki de...» dedi, sustu.

«Anlamadım?»

«Üçüncü cıgarası ısmarlıyor benimle, Garip öldüren, diyor...»

*
**

Gün epey çıkmıştı. Daireler yeni açılıyordu.

«Önce bir avukata gidelim.» dedi Hamdi bey. «Danışalım. Dilekçeyi sonra yazarız. Birer de çay içeriz avukattan...»

Avukat Ruhi, budama bıyıklı, koca kafalı, kırkında, kara yağız bir adamdı. İlçenin tek avukatıydı. Bir sürü davavekilinin, arzuhalcinin içinde kral gibiydi. Yazıhanesi, Berber Mestan'ın çenede, işlek bir yerdeydi. Köylüler girip çıkıyorlardı.

Hamdi beyle Rıza biraz beklediler. Küçük bir sehpanın üstünde parti gazeteleri vardı. Duvarlarda parti büyüklerinin resimleri diziliydi.

Hamdi bey gazetelerden birini aldı. Bir gün öncesinin gazetesiydi. «Aaa!..» Hamdi bey şaşırdı. Saffet beyin bir baş resmi vardı ortada. Bakan olduğunu yazıyordu. Sonra hayatını anlatıyordu. Nerde doğmuş, ne zaman doğmuş, nerelerde okumuş? Yaman adamdı demek!.. Yüksek tarım öğrenimi görmüştü. Az İngilizce, az Fransızca biliyordu. Politikaya atılmadan önce «çiftçilik» yapıyordu. Meclisin Tarım Komisyonu üyesiydi. «(Bilmeyenler inanır!)» dedi Hamdi bey içinden. «(Ulan çiftçiliğin ç'sinden haberin var mı bre dümencibaşı! Babandan kalma toprakları, ırgatların işliyor!..)»

Avukat Ruhi:

«Hocam kusura bakmayın, beklettim!» dedi. «Bir emriniz mi vardı?» Bir «Yeni Harman» paketi çıkardı, tuttu: «Birer cıgara yakar mısınız hocam?»

«Yakalım.» dedi Hamdi bey.

«Siz efendim?..»

«Ben... Sağol beyim!»

«İç Rıza iç...» dedi Hamdi bey, «(İç anasını satayım!)»

«Evet hocam, emriâliniz?»

Meseleyi geniş geniş anlattılar.

«Kararın kesinleştiğini iyi biliyor musunuz?» diye sordu avukat. «Bu noktayı iyi öğrendiniz mi?»

«Öyle dediler bize!» dedi Rıza.

«Efendim bırakın dediler'i... Ne zaman geldi Kadastro?»

«Eeee bir yıldan fazla oluyor, bir yılı geçti hatta...»

«Kesinleşmiştir... Biraz zor iş...»

«Bir çare Ruhi beyciğim...»

«Kaç dönüm bu bağlar?»

«120 dönüm...»

«Verim derecesi?»

«Çok yüksek!» dedi Hamdi bey. «Dikmeden önce toprağı bellerine kadar kazıp aktardılar.

«Kurtarmaya çalışırız hocam!» dedi avukat.

Rıza'nın yüreğinde bir sevinç yeli esti.

Hamdi bey de bağlar kurtulmuş gibi sevindi.

«Kadastro mevzuatını tararız. Temyiz içtihatlarını buluruz. Hemen bir dava açarız...»

«Yalnız bu Tozak köyü taş ağır memleket. Ücreti biraz insaflı alacaksın Ruhi beyciğim.»

«Kolay ederiz hocam. Hatırınız var...»

«Ne alırsın?»

«Altmış hane, 120 dönüm bağ, iki yıldır da üzüm veriyor... Hocam bir 30.000'e yaparız bunu. 15.000'i peşin, 15.000'i de dava müspet sonuçlanınca. Başkası olsa 45.000 isterim...»

«Yapma aman Ruhi bey!..»

«Böyle hocam! Mesai isteyen bir mesele! Zordan çıkacak.»

«Peki sağol. Bir düşünelim. Komşulara danışalım...»

Çıktılar. Karınları kazınıyordu. Nerdeyse öğle olacaktı.

«Karnımızı doyuralım da aklımız başımıza gelsin!» dedi Hamdi bey. «Sonra çıkar biraz daha sağ sol yaparız...»

Kaledibi'ne doğru yürüdüler.

Hamdi beyin oğulları kızları odalarda bir tartışma tutturmuşlardı. Kimi spordan söz ediyordu, kimi sinemadan. Avusturya'daki maçı pisi pisine vermiştik. C.C. nin filmleri, B.B. nin filmlerinden daha ilgi çekiciydi. C.C. İtalyan, B.B. Fransızdı. İtalyanlar daha seksî olurlardı aynı zamanda...

«(Eşşeğin dölleri!..)» dedi Hamdi bey içinden. Bağırdı: «Gelin buraya, gelin bakayım!..»

Birer birer geldiler. Kocaman delikanlılardı. Büyük, Ankara Gazi Lisesinde okumuş. Onun küçüğü kasabanın ortaokulunda okuyor. Bir kızı Orta 1'de, bir kızı da ilkokul son sınıftaymış, Rıza'ya, «Hoşgeldin» dediler, elini sıktılar.

«Gazeteler maçtan başka ne yazıyor? anlatın!» dedi Hamdi bey. Sonra radyonun dünkü, iki gün önceki haberlerini sordu. Sıkıştırdı. Çok bocaladılar. Bir de maçlardan sordu, o zaman da birbirlerine söz düşürmediler. «Gidin odanıza!» dedi Hamdi bey. «Okullar, ana babalar boşa uğraşıyor! Sokakla sinema çocukları daha çok eğitiyor! Bunlar da tıpkı benzerleri gibi birer «yandan sürme» olacaklar, göreceksin Rıza!..»

Yemeği yedikten sonra Rıza biraz açıldı Hamdi beyin hanımına. İçini dolduran derdin birazını dökdü.

«Yaaa...» dedi Hamdi beyin hanımı. «Epey oluyor, yaşlı bir adam geldi gitti. Geçen gün de muhtarla üyeler Hamdi'yi sordular. Yüreklerim parçalandı. O da anlayışsızlık öyle! İnsan bunu gâvura yapmaz! Hazinenin geliri bununla mı dolacakmış? Avukatları da toprak doyursun. Hele bu koca kafalı Ruhi! -Yakasını silkti- Allah eline düşürmesin!..»

Kadın daha konuşacaktı. Hamdi bey Rıza'yı alıp çıktı.

«Elimizi yüzümüzü alıp yargıç Hüsamettin beye gidelim. Pek konuşmaz ama beni sever. Bir yüzümüzü kızdıralım, bakalım ne cevap verecek?..»

Hükümet konağına vardılar. Mahkeme kapısının önünde kimseler yoktu. Bazı köylüler başkâtibin odasına girip çıkıyorlardı. Para yatırıyorlardı. Tutulmuş tabancalarını geri alıyorlardı.

Hüsamettin bey odasındaydı. Tutanakçı İbrahim'i oturtmuş, karar yazdırıyordu.

«Gel hocam gel!» dedi. «Zaten sıcaktan çalışamıyordum. Şuraya bir vantilatör alın diye kaç sefer yazdık. Ses çıkmadı yukarıdan. Şu tere bak...» Beyaz mendilini çıkarıp boynunu, başını sildi. «Haydi sen git!» dedi İbrahim'e. «Bize birer çay söyle. Sonra ben çağırınca gelirsin...»

İbrahim çıktı.

«Bizim biraz resmî, biraz yarı resmî bir derdimiz var Hü-

samettin beyciğim. Bir danışmak istiyoruz. Dini bütün meyhaneci yok ortalıkta. En uygun zatını bulduk. Beş dakikacık dinleyiver bizi. Bu arkadaş Tozak köyünün eğitmeni. Şosenin sağında altmış evli bir köy, evet...»

Hüsamettin beyin parmağında iri taşlı bir yüzük. Yüzüğünü önündeki masanın camına vuruyordu ara sıra. Bazen dalarak, bazen dikkat kesilerek hikâyeyi dinliyordu. Hamdi bey bazı yerlerini Rıza'ya bırakıyordu hikâyenin. Bir saata yakın anlattılar. Hüsamettin bey üç tane sigara yaktı arada.

«Çok yazık olmuş hocam!» dedi hikâye bitince. «Köylülerin hayırlı bir girişimi, daha başlangıçta engellenmiş. Bu, efendim... Fransızların obstrüksiyon, frastrasiyon... dediği mesele! Köylülerimiz bu konularda yeter bilgi sahibi değiller. Malûmu âliniz, kadastro komisyonları seri iş görürler. Yerinde her delilden yararlanıp hemen karar verirler. Ama zamanında itiraz yapılarak yanlışlıklar önlenir. Şimdi yapılacak bir iş görmüyorum. İdare'nin burada bir hatası yoktur. İdare ilgili kanun hükümlerini uygulamaktan sorumludur. Bu bir adlî hata da değildir. Yeminli bilirkişilerin beyanlarından anlaşıldığına göre, komisyon böyle karar vermek zorunda kalmıştır. Her ne kadar arazi üzerinde imar-ihya yapılmışsa da hazine topraklarında zamanaşımı işlemez. Çıkar yol, hazine ile anlaşma cihetine gidip daha makul bir icar takdiriyle meseleyi halletmektir. Ecri misil mühim değil. Bir yıllık bir şey ki, fazla miktara baliğ olacağını sanmıyorum. İşte muhterem hocam, bütün bunlardan dolayıdır ki, biz umudumuzu sizlere bağladık: Eğitim, eğitim, eğitim!.. Bendenizin kanaati, ekonomi, eğitimden sonra gelir. Ulusal varlığımızın kaynağı köylerde olduğuna göre, bu davaya hassasiyetle eğilmenin zamanı gelmiş, hatta geçmiştir? Samimî olarak şunu da ifade edeyim ki, avukatlarla filân uğraşmayın. Bu konuda adliyece yapılacak müspet işlem yoktur. Vardır diyenlere sakın aldanmayın, inanmayın, kanmayın!..»

Çıktılar.

«Gördün mü?» dedi Hamdi bey. «Koca kafalı Ruhi, 15.000'i peşin alıp dört beş yıl avutacaktı bizi. Yahu ne günlere kalmışız be! Bağırta bağırta alacaklar bağları Rıza! Gel bir de

tahriratçı Sırrı beye çıkalım. Sonra camgöze varalım. Belki bir makûl anlaşma yolu buluruz...»

Sırrı beye de uzun uzun anlattılar. Onun da birer çayını içtiler. Sonunda, «Kanun, malûmu âliniz, hepimiz kanunlarla bağlıyız, köylülerin dilekçelerini işleme koyduk, karar kesinleştiğine göre yapılacak bir işlem kalmamıştır, kanunu uygulamak zorundayız, bendeniz bu duruma çok üzülmekle beraber, elimden bir şey gelmez!..» karşılığını aldılar. Gene öyle donuk bitik bir adamdı. İki saatta bir sözcük çıkıyordu ağzından...

Camgöz de, açık artırma duyurusunu yapmış olduğunu. yarın kasabanın pazarı sırasında Takdir Komisyonu toplayıp dışarıdan talip olanlarla bir sonuca varacaklarını, ama öncelik hakkının Tozaklılarda olduğunu; «makûl bir icar takdiri»ne gelince, bunun da komisyonun yetkisinde bulunduğunu; olsa olsa cüzî bir indirim yapılabileceğini; ama bunun sonuca etki yapmayacağını; şahsen Tozak halkını çok sevdiğini; köylülerin çok uysal, devlete millete çok bağlı olduklarını, hemi de kendisinin çalkamayı çok sevdiğini, «vesaire vesaire» saydı döktü.

Oradan da çıktılar.

Dilekçeyi temize çekip atmalı mıydı hâlâ?

Rıza: «Atalım aman hocam, belkim oralardan bir çare gelir de bağları kurtarırız...» dedi.

Askerlik şubesindeki makineyle yazmak için Teğmen Saim'in yanına gittiler.

Teğmen Saim sandalyeye oturmuş, asker kaçaklarının listesini çıkartıyordu. Bir yandan da bıyıkların kıvratıyordu. Kalktı, Hamdi beyle tokalaştı. Hemen çayları da söyledi. Hamdi bey dilekçe işini anlatınca da, «Hay hay hocam, ne demek? Verelim yazıcıya, yazıcı temize çeksin!» dedi. Yazıcı Hasan'ı çağırdı, «Eseri cedit kâğıdı al, seyrek aralıkla şu dilekçeyi temize çek!» dedi. Yazıcı Hasan başıyle selâm verdi, dönüş yaptı.

Hamdi bey, Rıza'ya göz etti. «Sen de git, uslûbuna filân dıkkat ediver, bir yanlışlık olmasın!» dedi.

Rıza, gitti.

Teğmen Saim'le Hamdi bey oturdular. Bağ işini konuştular. Saim sövgü üstüne sövgü dizdi. Bu işlerin kökten değiştirilmesi

gerektiğini, kökten değiştirilmedikçe memlekette hiçbir işin iyi gitmeyeceğini söyledi.

Hamdi bey Şıkırdım Albay'ı sordu.

«Haberim yok!» dedi Saim. «Kel Sırrı'yla takıştılar da, kalktı Ankara'ya gitti!»

«Mesele neymiş?» dedi Hamdi bey.

«Kış için memurlara verilecek kömür konusunda Kel Sırrı bizimkine bir yazı yazmış. Sonunu da «rica ederim» diye bağlamış. Bir kızdı Şıkırdım: "Sen nasıl olur da bana rica edebilirsin? Ben bugüne bugün bir albayım. Sense bir çavuş, belki de bir onbaşı. Sen bana ancak Saygıyla arz edebilirsin..." diye, sövgüyle filân bir derkanar geçip geri yolladı yazıyı. Kel Sırrı da, "Ben bu kazada Makamı temsil ediyorum, nâzım rolü oynuyorum" diye kabarıp, albayın yazısını yolladı Ankara'ya. Kulüpte hep bunun tartışması şimdi. Üç dört gündür iyi bir festivalin içindeyiz. Rütbe mi önemli, mevki mi? Askerler mi üstün, idareciler mi? Adliyeciler bir yana çekildi. Mülkiyeciler bir yana... Nasıl "full-time" tartışıyorlar bir görsen! Tadı tuzu kaçtı kulübün, hatta kasabanın...»

Rıza'yla yazıcı Hasan ikindiye kadar çat çat edip dilekçeyi temize çektiler.

Hamdi bey, «Pullayıp atalım hemen!..» dedi.

Çıktılar askerlik şubesinden.

Rıza, postanede zarfı kutuya atarken, «Bismillâh, bismişâh! Göster gayrı kendini güzel Allah!..» dedi.

Sonra Kır Abbas'ın Üçüncü sigaralarını aldılar.

15

KAPLUMBAĞALARIN GÖÇÜ

Günler kendi bildiğine geçiyordu artık.

Deste çekerken, düven sürerken, Kır Abbas bir gün bile işten kalmıyordu. Herkesle birlikte kalkıyor, eline yüzüne su çarpıp evden çıkıyordu. Akşama kadar çırpınıyordu. Biraz çalışıyor, sigara yakıyordu. Sigarayı iki çekti mi hemen bir öksürük sarıyordu bedenini. Öksürürken gözleri yaşarıyordu. Boyun damarları şişiyor, boğulacak gibi oluyordu. O zaman elindekini yere atıp çiğniyordu. İyice eziyordu sigarayı. «(İş yok...)» diyordu. «(Kendinde iş var mı ki sigarasında iş olsun...)» diyordu.

Paketi çıkarıp oğluna uzatıyordu:

«Yusuf, sigara yak oğul, çekinme! Zati izin verdim, al bir de bubandan yak! Hani ağızlığın nerde? Tak ucuna, savur...»

Yanına kim gelirse, yolda kim merhaba derse, çıkarıp bir sigara veriyordu: «Al, al istersen bir de kulağına tak, ben içemiyorum, öksürtüyor!» diyordu.

Torunu Yeşer'i hiç yanından ayırmıyordu.

Yeşer şimdi en çok dedesini, sonra ninesini seviyordu. «Allamı seveyim, Mammedi seveyim...» demeyi bırakmıştı. Dedesinin bacakları arasında dolanıp duruyordu. Dedesiyle birlikte düvene çıkıyordu.

«Yanacaksın gülüm, ısıcak furacak! Git kağnının kölgesine!» diyordu Kır Abbas. Yeşer gitmiyordu.

Bir gün evin içini altüst etti, nerede ne varsa yıktı indirdi Kır Abbas. Bir tel buldu.

«Cennet! Bez ver bana, birez bez ver!» dedi.

«Nasıl bez istiyorsun Abbas? Ne yapacaksın bezi?»

«Nasıl olursa olsun, bez ver! Ne yapacağıma karışma!»

«Uleeeen Abbas nerden bulayım şimdi ben bezi?»

«Cennet! Bak Cennet diyorum! Benim ayranımı kabartma! El kadar bez için yanına dilekçeyle mi geleyim ulan?»

Karısı kalktı, bez buldu, koydu önüne.

Parçayı aldı, kesti biçti, oranladı:

«Senem, gel gelinim, dik şunu benim gösterdiğim gibi! Hemen inne iplik getir, dik...»

Söktüre diktire, yuvarlak bir «şapka» çıkardı sonunda ortaya. Teli geçirdi fırdolayına. Yeşer'in başına oturttu:

«Hiç çıkarma bunu! Gün furmasın, e mi!» dedi.

Sonra karşısına geçip baktı:

«Yakıştı, çok yakıştı!.. Haydar bak, Fatma bak... Yusuf, Senem, siz de bakın, haggaten yakıştı değil mi?..» dedi.

Akşamüstleri bir sepet alıyordu. Yeşer'in kolundan tutuyordu. Purluğa gidiyordu. Issız yola düşünce bıdır bıdır bıdır konuşuyordu torunuyle. Evde, harmanda ağzından sözcük çıkmayan adam, Ovacık yoluna düşünce bambaşka biri oluyordu. O asmadan, bu asmadan derken sepeti dolduruyorlardı. Sonra aralarına alıp «ortaklaşa» tutarak, gene bıdır bıdır bıdır köye geliyorlardı. Yeşer, başında yuvarlak şapka, köye gelince daha bir şımarıyor, daha bir dilleniyordu.

Kır Abbas köye yaklaştıkça sus pus oluyor, Yeşer ne sorsa karşılıksız bırakıyordu. Arada bir kulağına eğilip: «Sus artık canım, köye geldik, sus... Eller kınar sonra...» diyor, ama dediğine de pişman oluyordu: «(Neyimizi kınayacaklar! Herkesin birbirini kınayacak hali mi kaldı?)» diyordu.

Sepetle birlikte Ümmet kuyusunun başına varıyorlardı. Ümmet kuyusunun suları durulmuştu. Köyün yarısı suyu oradan alıyordu. Su çeken kadınların, gelinlerin ardında sessiz bekliyorlardı. Biri, «Sepete su mu dökeceksin Abbas emmi, al buyur!» diye bir kova su verirse, alıp döküyor, sonra eve yürüyordu. Yeşer gene sepeti taşımaya «yardım» ediyordu.

Kadınlar, arkalarından fiskos ediyorlardı.

«(Hiç fısıldaşmayın, gidin siz de doldurun sepetlerinizi!)» diyordu Kır Abbas. «(O bağlar sizin, siz diktiniz onları...)» Ama dışından bir şey demiyordu.

Dede torun, düven dönüyorlardı bir gün. Kesmik sürüyor-

lardı. Yusuf'la Senem de «yer yurt» süpürüyordu. Harmanların sonuydu. Birkaç komşu Rıza'nın harmana yardım ediyordu.

Patikadan doğru malmüdürü çıktı geldi. Cam gözleri parlıyordu uzaktan... Çantası elindeydi. Başında hasır şapkası... Boyunbağı gevşetilmişti.

«Camgöz geldi, camgöz geldi!..»

Görenlerin yüreği küt küt vurmaya başladı.

Birkaç kişiye, «Kolay gelsin, bereketli olsun!» dedi.

Onlar da, «Hoşgeldin!» deyip bıraktılar.

Kır Abbas'a yaklaştı, ona da «Kolay gelsin, bereketli olsun!» dedi. Kır Abbas seslenmedi.

«Ürün nasıl bu yıl? İyi mi?»

Kır Abbas gene seslenmedi.

«Sağır mısın be adam, ne seslenmiyorsun?»

Battal geldi: «Hoşgeldin Omar beyim!» dedi soğukça.

«Sağır mı bu adam?»

«Sağır... Hemi de kör! Bakar emme görmez...» Malmüdürünü çekti kolundan.

Muhtarın kağnıya doğru yürüdüler.

Malmüdürü kağnının gölgesine oturdu. Şapkasını çıkardı. Mendilini çıkarıp boynunu kulağını sildi:

«İşler nasıl muhtar?»

«İşler eyi, Omar beyim!» dedi Battal.

«Hal keyf?»

«Eyi... sağlığına doacıyız!..»

Alime, anasıyle birlikte buğday kalburluyordu. Saçları gene beline beline iniyordu. İyice yanıp kavrulmuştu. Biraz da zayıflamıştı.

«Bir çalkama yaptırsana, muhtar!»

Battal kalktı, Güley'in, Alime'nin yanına gitti.

Alime: «Yoğurt yok buba!» dedi. «Nâlet herif zukkum içsin çalkama yerine...»

Battal titredi:

«Kız, Alime! Alırım seni ayağımın altına, köpek! Kime dartınıyorsun öyle?»

«Sana değil buba, hiç sana değil! Yoğurt yok!»

Güley araya girdi:

«Pekey Battal, ben çalkar getirim, git sen otur!»

Kadın koşa koşa Kır Abbasgil'e gitti.

Cennet karı: «Bizde var, vereyim!» dedi kalktı.

Kır Abbas kulak kabarttı:

«Cennet! Ne istiyor Güley?» diye sordu hemen.

«Aman Abbas! Konuğa çalkama yapacakmış, birez yoğurt istiyor...»

«Bırak!» dedi. «Zukkum içsin dürzü çalkama yerine! Yok yoğurt, bırak! Kendimize yetmeyecek...»

Cennet karı bocaladı, şaşırdı...

«Bir ver, elimdeki övendereyi başına yirsin bak! Kapat torbayı! Sen de yörü bakalım Güley! Bulaşık tabakları çalka da veriver dürzüye, onu içsin şarp şarp!..»

Güley çekildi gitti.

«Sen ne insansın ulen Kır herif!» diye bağırdı Cennet karı. Kocasının çenesine sokuldu: «Ulen, hökümetin bir mâmiri, onun kendi suçu mu?»

«Sust!» diye bağırdı karısına. «Sen her şeye aklım erer mi sanıyorsun? Sust bakayım!.. Sen kalburunu çalka! Benim işime karışma! Hökümetin mâmirlerini bana öğretme! Onların hepisi de bir ocağın şeytanları...»

«Kadastro geldiğinde böyle demiyordun emme? Hökümet hökümet deye göklere çıkarıyordun?»

«O zaman öyle diyordum, şimdi de böyle diyorum. Boklu... sen de!»

Yeşer de düvenin üstünden, «Bokyu şen de!..» dedi.

Biraz sonra Güley, çalkamayı yapıp verdi. Yoğurdu Rızagil'den almıştı. Orda da Döndü kararmıştı Rıza vermeye kalkarken. Güley şaşırıp kalmıştı...

Malmüdürü:

«Alime hasta mı muhtar?» diye sordu.

«Kim Alime, benim kız mı? Yoo hasta felân değil...»

«Biraz zayıflamış da...»

«Ona bakma sen! O kafadan hasta! Sade o değil, herkes hasta kafadan... bu bağ işi çıkalı...»

«Ne varmış bağ işinde? Hazır gül yüzlü başbakanınız var ardınızda. Dilekçeleriniz gidip geliyor...»

Battal'ın içine bir sevinç doldu belli belirsiz:

«Söyle Omar beyim, bir hayır habar varsa senin ağzından duyayım! Bu gece bir halay, bir halay çektireyim!..»

Malmüdürü, gözleriyle bütün harman yerini taradı. Döndü dolandı. Alime'ye geldi. Aklı gene Karahisarlı Sultan'a gitti.

«Söyle Omar beyim!..»

«Başbakan dilekçenizi almış...»

«Anlat anlat!..»

«Vermiş yazıcıya...»

«Eee?»

«Yazıcı yazmış: İçişleri Bakanına...»

«Eeee?»

«İçişleri bakanı vermiş yazıcıya...»

«Eeee?»

«Yazıcı yazmış: Ankara valisine...»

«Sonra?»

«Ankara valisi vermiş yazıcıya...»

«Evet?»

«Yazıcı yazmış: Bizim Kel Sırrı'ya...»

Battal gözlerindeki sevinç sönüverdi.

«Kel Sırrı almış dilekçenizi, cırt cırt bir derkenar; "Aidiyeti cihetiyle malmüdürlüğüne..." tamam! Gül yüzlü başbakanınız "Durumun incelenmesi..." diyor. Biz zaten durumu incelemişiz. Elde kesinleşmiş bir karar var. Bir de kanun var. Kararın suretini çıkardım, kanun maddesini aynen yazdım, bir mühür, bir imza, yolladım Kel Sırrı'ya. Kel Sırrı yolladı valiye. Vali yolladı bakana. Bakan da yollar heralda başbakana. Böylece kardeşim Tozak muhtarı, siz bugün yarın dilekçenizin cevabını alırsınız: "Filân sayılı kanunun, falan maddesine göre durumunuz hakkında yapılacak bir işlem olmadığını bildirir, gözlerinizden öperim..." Bekleyin...»

Battal sustu kaldı. Çalışan çırpınan komşularına, saman yığınlarına, kağnılara baktı. Küçücük buğday yığınları başında kalbur sallayan kadınlara, çuvalları elleşip kağnılara koyan er-

keklere baktı. Bu yılın harmanı da bitiyordu. Bağ işi bu yazı zehir etmişti. Gelecek yılın harmanı nasıl geçecekti bakalım...

Uzakta bağlar sessizliğin içindeydi. Üzümler ballanıyordu iyice. Köyün başına bu uğursuzluk gelmese Kır Abbas şimdi orda olacaktı. Kuyudan su çekip başına dökerdi. Beş on gün sonra şenliklerle üzüm kırarlar, kalburlarla, sepetlerle Ankara yoluna çıkıp saçı kılarlardı. Gelip geçen taşıtları durdururlardı.

«Şimdi dinle bakalım Tozak muhtarı! İlçede açık artırmayı yaptık. Talip çıkan olmadı. Siz de gelmediniz. Demek bu işten vazgeçiyorsunuz! Şimdi bağlara Hazine vaziyet edecektir. Bozumu yapacak, kendi payını alacak, sizinkini de size ayıracaktır. Götürüp üzümleri Ankara Hali'nde satarız. İki, üç kamyon bu işi görür. Ama daha buna vakit var sanıyorum. O vakte kadar Hazine bağları emniyete almak ister. Kanunların verdiği yetkiye dayanarak Tozak Köy Kurulunu "yed-i emin" tayin ettik. Üyelerini topla, mahalline gidelim, teslim tesellüm işini yapalım. Efendim biz Tozak halkını severiz. Ama görevimizi daha çok severiz. Bu süre içinde bağlardan siz sorumlusunuz. Tamam mı Tozak muhtarı?»

Battal silkindi: «Tamam... Tamam Omar beyim!» dedi. «Kanun önünde boynumuz kıldan ince...»

«Haydi madem gidelim!»

Kalktı, çantasını aldı, Alime'ye doğru bir daha baktı, kimseye bir şey demeden yürüdü. Harman yerinden çıktı. Purluktan yana doğruldu. Asılmağa gider gibiydi.

Kır Abbas gene Üçüncü sigarasını yakmış, öksürüyordu.

Battal, hiçbirine uzun boylu açıklama yapmadan üyelerini topladı. Malmüdürünün ardından gittiler.

Müdür bağları dolaşıyordu.

«Yahu ne çok kaplumbağa var buralarda!..»

Talvarın altına oturup tutanağı tuttular.

Mühürleri bastılar.

Müdür tutanağın bir eşini Battal'a verdi, bir eşini aldı.

Kalktılar.

«Yahu nereden gelir bu kaplumbağalar bu kadar?»

Battal, başını döndürüp köyün dört yanındaki tepelere

baktı: «Allahın kaplumbağaları beyim, ne bilelim?» dedi. «Bağlar olalı kırlarda görünmez oldular. Heralda bir sebebi hekmeti vardır...»

Malmüdürü: «Acayip!» dedi, Ankara yoluna baktı. «Bana bir hayvan bulun; ben kaçayım canım...»

Battal, «Hay hay!» dedi. «Yalnız, at dersen birez beklemen gerek. Merkep dersen hemen hazır. Harmnan yerinde var.»

«Olsun, merkep olsun!» dedi müdür. «Gideyim...» Durdu: «Bağ bozumuna işçi getirmek gerekli mi? Yoksa komşular yardım ederler mi?»

Battal üyelere baktı. Hiçbirinde bir kıpırtı yoktu.

«Getirsen eyi olur Omar beyim! Komşuların kuvayi maneviyesi kırık bu işte, biliyorsun. Ne olur, ne olmaz, sen getir!»

«Eee kaç kişi gerekir dersin?»

«Valla işçisine bağlı. Acar işçiler olur da gün doğarken başlarlarsa 100-150 tane yeter!»

«Biz saat 9.00'da başlarız. İki yüz işçi... nereden bulalım bu kadar insanı yahu?»

«Köylerden toplarsınız. Ben ne bileyim?»

Malmüdürü düşündü:

Her işçiye 10 lira versek... kamyonlara da para tabiî... Neredeyse başa baş gelecek yahu?»

«Siz bilirsiniz. Elinizde kalem, oturup hesap edersiniz. Kanun da elinizde, maddesini bulup yakıştırın Omar beyim!..»

«Pekâlâ pekâlâ... Merkebi bir zahmet!»

Battal önden gitti. Bir eşek bulup verdi müdüre:

«Götür de Yüzbir'e bırakıver, kendi gelir o...» dedi.

Belli belirsiz bir yel çıktı: Yabayı aldı, savurmaya başladı.

Kır Abbas da her gün yaptığı gibi, bir eline sepeti, bir eline Yeşer'i alıp bağlara yürüdü.

Malmüdürünün gelip gitmesinden sonra herkes bağlara gidip birer sepet üzüm almaya başladı. Üzümler iyice ballanmıştı. Dolana dolana güz geliyordu. Herkes getirdiği üzümleri sofraya döküp yiyordu.

Battal, «Aşşa tükürsen sakal, yokarı tükürsen bıyık!» di-

yor, kimseye karışamıyordu. «Herkesin kendi bağı, kendi üzümü, bana ne?» diyordu.

Kır Abbas, ne gelirken, ne giderken, ne bağda, ne köyde. kimseyle konuşmuyordu. Sadece torunuyle, torunu Yeşer'le bıdırdaşıyordu. Köye girince o bıdırdıyı da kesiyordu. «Yavu Abbas emmi, kör ölür payam gözlü olur, ne üzüm var bu yıl?» deseler, şöyle bir bakıyor, bir dalıyor, «Masalımız bitmiştiiiir...» deyip kesiyordu.

«Yavu Abbas emmi, bağlarda ne çok kaplumbağa var?..»

Biraz düşünüyor, gözleri birden parlıyor:

«Onların da masalı bitmiştir!» diyordu.

«Yavu Abbas emmi, biz kazdık, biz dikdik, hökümet cabadan bağ sahabı oldu, görüyor musun şu feleğin işini?»

Küçücük gözlerini kırpıyor, kırmızı sakallarını elliyordu:

«Onun masalı da bitecektir...» diyordu.

Hepsi bu kadardı. Başka sözü yoktu.

Harmanlar kalkmış, yerler yurtlar süpürülmüştü. Bekçinin, çobanın, muhtarın, berber Sefer'in «hak»ları verilmişti. Kuşun kurdun hak'ı da damların başına saçılmıştı.

Birden Kır Abbas değişti.

Bir sabah erkenden, çok erkenden, daha gün doğmadan kalktı. Torunu Yeşer'i alıp sokağa çıktı. Değneğini taşlara vura vura evleri dolaştı. Kadın erkek kimi gördüyse kapılara seslenip bir şeyler konuştu. «Elinizi çabuk tutun, çabuk çabuk çabuk tutun! Dün erkendi, yarın geç! Bu gece tam zamanı! Elinizi çabuk tutun! Bu gece ay aydınlık...»

Uykulu gözlerini ova ova Yeşer de «Şabuk şabuk! Yayın geç...» diyordu.

Kır Abbas köyü bir başından bir başına dolaştıktan sonra evine geldi.

Karısına: «Cennet!»

Oğluna: «Yusuf!»

Gelinine: «Senem!»

Torunlarına: «Haydar! Fatma!..» dedi. «Yanıma gelin!»

Yeşer de «Şabuk!» dedi.

«Akşama kadar bekmez tavasını, kazanları, şıralığı yuyun paklayın! Köfe, sepet, ne varsa çıkarın! Çabuk!..»

«Şabuk...»

Cennet karı Yeşer'i tepeden tırnağa bir süzdü:

«Sana ne oluyor gıı?» dedi.

«Şabuk, şabuk!»

«Boyun devrilsin hemen, e mi!»

«Çüüş!..» diye bağırdı Kır Abbas. «Neye devriliyormuş boyu? Dediğimi yapın siz!..»

«Bağlar yed'emine teslim edilmiş! Milleti ayartıp ayartıp da köyü bombalatacak mısın sonunda?»

«Çen çen çen... Hep konuşan, hep karşı koyan sen!.. Koca köyde senden başka böyle deyen olmadı. Bir sen! Çünkü senden başka akıllı yok!..»

«Şabuuuuk!..»

«Abbas, bak Abbas diyorum! Her dediğini yapayım, emme şunu götür başımdan!..»

Akşam yemeklerini erkenden yediler.

Seleyi sepeti kağnılara yükleyip Ovacık yoluna dizildiler. Çoluk çocuk hepsi, hepsi; bu sefer ay ışığında duasız, desturşuz girdiler bağlara... Hırsızlık eder gibi...

Elleri mekik gibi işliyordu.

Erkekler dolan küfeleri götürüp kağnılara diziyorlardı.

Kimse konuşmuyordu. Kimse gülmüyor, türkü söylemiyordu. Torununun elinden tutmuş Kır Abbas aralarda dolaşıyor, «Çabuk, çabuk! Hırsızlar gibi, çok çabuk!..» diyordu. Yalnız onun sesi duyuluyordu. Bir de Yeşer'in:

«Şabuk! Şabuuuk!.. Hıyşışlay gibi!..»

Gece yarıyı bulana kadar, akıllarına uykuyu tüneği düşürmeden bağları bozdular. Kırdılar üzümleri. Kağnıları da çekip evlerin önüne getirdiler.

Kır Abbas iyice değişmişti: Koşup kıpırdayıp duruyordu. «(Hiç insan kendi malının hırsızı olur mu? Biz olduk! Çabuk!)» Dışından, içinden «Çabuk!» diyordu.

Bazı gelinler soruyorlardı:

«Abbas emmi, bu üzümün saçısı yok mu? Ankara yoluna ne vakit gideceğiz?»

«Biz hırsızlık yapıyoruz! Bu üzümler haram! Yoldaki yolcuları günaha mı sokalım?» deyip gelinleri susturuyordu.

Kağnılar evlerin önüne çekildikten sonra da yatmadılar. Bastılar üzümleri, şıralıklara, sıktılar, çiğnediler.

Sabah olduğunda tavalarda pekmezler kaynıyordu.

Kadınlar ellerinde «kürek», habire karıştırıyorlar, savuruyorlar, köpük alıyorlardı.

Şaraplık şıralar da küplere testiler doldurulmuştu. Mayaları katılmış, testiler, küpler yerlerine yerleştirilmişti.

*
**

Kır Abbas, hayatta, keçenin üstünde ikindiye kadar yattı. Uyudu, düşündü. Gene sus pus bir adam oldu. Sordular söylemedi. Baktılar, bakmadı. Torunları gelip sakalını bıyığını tuttular, kıpırdamadı. Bir ara Yusuf'u çağırdı yanına:

«Bana bir cıgara ver!» dedi.

Aldı sigarayı, yaktı, iki üç sordu, parmağının ucuyle hayata fırlattı: «Zivt gibi acı!» dedi. «Ayağını bas da eziver şunu, evi mevi yakmasın aman oğul...»

Cennet karı:

«Domaştı gene! Dikti kafayı yere! Kimbilir ne domuzluklar düşünüyor! Ne videlidir, ne fenlidir oooo!» dedi. «Sakın üstüne varalım demeyin aman!»

Tam ikindi vakti kalktı. Tahta nalınlarını taktı ayaklarına. Başındaki poçuyu düzeltti. Değneğini, torununu aldı, indi merdivenlerden. Yeşer'i sıkıca tutmuştu. Kaçırır gibi çekiyordu kolundan.

Senem bağırdı ardından:

«Buba nere gidiyorsun, Yeşer'i nere götürüyorsun?»

Karşılık vermedi. Yusuf, Cennet, hepsi baktılar ardından...

Değneğini vura vura gidiyordu...

Cennet'i bir korku aldı:

«Aman Yusufum koş! Koş şunun ardından! Bu dar vakitte nere gidiyor? Bakarsın bir delilik eder! Yeşer'i keser meser!

Onu da, kendini de kuyuya atar! Usulca izle bakalım. Gönlünü edebilirsen döndür...»

Yusuf durdu:

«Bubamın huyunu bilmiyor musun ana? Kafasına bir şeyi koyduktan sonra kimseyi dinler mi? Ne yapabilirim ardından gidip?»

«Genç adamsın oğlum, tutarsın elini kolunu! Zorla alır gelirsin. Koş, hiç olmazsa Irıza'ya, Battal'a habar ver!..»

Yusuf, istemeye istemeye koştu ardından.

Kır Abbas Tozak kırına doğrulmuştu. Yeşer'le birlikte gidiyordu.

Yusuf var hızıyle koştu. On adım kadar yaklaştı babasına. On adım arayla izlemeye başladı.

Kır Abbas biraz sonra durup ardına baktı. Muradı köye bakmaktı, oğlunu gördü:

«Yusuf! Sen misin oğul?» dedi.

Yusuf yaklaştı: «Benim buba!»

«Sen de mi geldin oğul?»

«Ben de geldim buba...»

«Yani adam gibi söyle, kendi gönlünle mi geldin, yoksa anan karı mı yolladı? Bak adam gibi söyle Yusuf!..»

«Anam yolladı buba...»

«Yusuf, oğlum, git haydi! Gelmene nüzüm yok! Anana "Nüzüm yoğumuş" deyiver oğlum. Haydi tosunum, söz dinle...»

Yeşer: «Şöş dinye!..» dedi.

Yusuf döndü, birkaç adım yürüdü. Durup baktı, babası gidiyordu. Oraya bir yere çöküp beklemeye başladı.

Yeşer'i çeke çeke sığır hergelenin yanına vardı. İki sürü birbirine çok yaklaşmıştı. Çobanlar ara yeri tutmuşlardı. Buzağılar analarına, inekler buzağılarına özlemle bakıyorlardı.

Kır Abbas çobanlara sokuldu, hiç konuşmadan durdu önlerinde.

«Abbas emmi?»

«Emmim!..»

«Hayrola Abbas emmi?»

«Hayırdır yeğenlerim! Sizde ne var, ne yok?»

«Bizde de hayır Abbas emmi!»

«Pekeeey yeğenlerim, emiştirin bakalım şu malları! Karıştırın inekleri danaları birbirine!..»

Çobanların gözleri yuvalarından uğradı. Bir iplik çeksen kırk yama dökülecek üst başlarıyle titrediler:

«Abbas emmi? Abbas emmi?..» dediler üst üste.

Kır Abbas başını dikti. Yüzünün hiç şakası yoktu. Bir alevî dedesi gibi sessiz, kararlı:

«Emiştiriiiin!..» dedi yeniden.

Çobanlar malları emiştirdiler.

Bir koşuşma, koklaşma, bir arama...

Danalar, buzağılar analarını buldular. İneklerin küçücük memelerini tokmaklaya tokmaklaya emmeye başladılar.

İnekler buzağılarını, kesiksiz bir tatla yalıyorlardı.

Epey bir süre geçti. Gün indi dağlara...

Çobanlar saygılı, sessiz, Kır Abbas'a bakıyorlardı. Onun çok eski bir yazıya benzeyen yüzünü okumaya, anlamaya çalışıyorlardı. Okunmaz, anlaşılmaz bir adamdı şimdi. Başını bir köye, bir Gökkaya'nın beri yandaki bağlara çeviriyordu. Babas, Kumartaş köylerinin ardındaki dağlara yaklaşan güne bakıyordu. Akşam oldu, oluyordu.

Boynunu Purluktan yana doğru yıktı Kır Abbas:

«Sürün malları o yana!» dedi. «Çabuk sürün!»

Kesin bir emirdi söylediği.

Çobanlar malları toplayıp sürdüler.

İnekler, koca öküzler, eşekler; sel çukurlarından, mezarlığın altından ordu gibi geçip bağlara tırmandılar. Mallar o kadar hızlı gidiyorlardı ki yeşile doğru, şaşıyordu çobanlar.

Kır Abbas, torunuyle çobanları izledi.

Yusuf çöktüğü yerden kalktı: Giden sürünün ardından baktı. Mallar, bağların dolayındaki hendeği aştılar.

«Bağlar gitti, bağlar gitti, şimdi anladım, bağlar gitti!» dedi Yusuf. Avaz avaz bağırarak köye koştu.

Nereye bastığını göremiyordu. Ardından bir alay kurt geliyor gibi koşuyordu. Bir solukta eve vardı:

«Senem bağlar gitti!» diye bağırdı. «Ana bağlar gitti! Valla billâ bağlar gitti!.. Bir dene kalmadı, tüm gitti!..»

Deli gibiydi. Bir sağa, bir sola atılıyordu, «Bağlar gitti, bağlar gitti!..» diyordu.

Bir yandan Senem, bir yandan Cennet karı:

«Ne oldu, nere gitti?» diye soruyor, Yusuf'u durdurmaya çalışıyorlardı. «Kim gitti? Ne gitti?..»

«Bağlar gitti! Bubam sığır hergeleyi küredi bağlara! Bir dene yaprak kalmadı. Bağlar gitti!..»

Cennet karı ellerini saçlarına attı:

«Abouuuuv abouuuv!.. Delirmiş mi bu herif! Nere gideyim? Aklını mı çıvdırmış komşular, nere gideyim?»

Senem de «Komşular!.. Bağlar gitti, bağlar gitti komşular!..» diye bağırmaya başladı.

Bir anda köyün içi birbirine girdi.

Kadın erkek herkes evinden fırlayıp köy içine doldu.

«Ne olmuş?»

«Kim ölmüş?»

«Kır Abbas mı dediniz?»

«Bir yere mi gitmiş? Anlamadım nere gitmiş!..»

Bir gürültü, bir kıyamet! Herkes birbirine koşuyordu. Birini bırakıp ötekine koşuyordu.

Battal, Yusuf'u yanına çağırdı:

«Birem birem anlat!» dedi. «Anlat ki anlayalım...»

«Birem birem anlat ulaaan!..» dedi kalabalık.

Yusuf'un göğsü hâlâ körük gibi inip kalkıyordu:

«Bubam malları emiştirdi... Bubam malları bağların üstüne küreyiverdi!.. Çobanları sıkıştırdı, küreyiverdi...»

Zınk etti, «Küreyiverdi ha?..» dedi kalabalık.

«Bağlar gitti!.. Bir dene kalmadı!.. Küreyiverdi... Bir dene bir şey kalmadı...» dedi Yusuf yeniden. «Bağlar gitti!..»

Battal, Rıza'nın yüzüne baktı.

Rıza sararmıştı.

Ama olsundu!

Omuzlarından kayalık dağlar kalkmış, ferahlamıştı.

«Ooooh!..» dedi usulca. «Varalım da bir görelim...»

Battal da, «Görelim...» dedi.

«Görelim madem yavu!..» dedi kalabalık.

Ovacık yoluna düştüler. *Musalla* taşının oradan geçip Purluğa vardılar.

Bir görülecek işler oluyordu Purlukta... Mallar hart hart kırçıp atıyorlardı, yiyip yutuyorlardı asmaları, asma dallarını, yapraklarını, otu kökü, her şeyi.. Asmaların dibinde gelişen otlara ayrıklara otuz günlük oruçtan çıkmış gibi saldırıyorlardı. Asma dalları tatmadıkları bir lezzetti şimdiye kadar. Körpe körpeydi. Yutar gibi yiyorlardı.

Tozaklılar içeri girdiler. Önlerindeki olaya şaşırmış gözlerle baktılar. Her yaprağı dağlar kadar emekle, dağlar kadar sabırla yeşeren asmalar, göz açıp yumana kadar gidiyordu. Kara bir yangın gelmişti Purluğa, üstündeki yeşili silip süpürüp yakıyordu...

Mallar; koca kafalı öküzler, bir deri bir kemik inekler, eşekler, buzağılar, danalar, sıpalar; «bayram» ediyorlardı.

Battal'la Rıza, Kır Abbas'ı aradılar.

Bir elinde değneği, bir elinde Yeşer'i, aşağıda bir yerde dikiliyordu Kır Abbas. Çobanlar yanındaydı.

Kel Bektaş'ın payındaydılar.

Kel Bektaş'ın payına hayvan uğratmıyorlardı.

Her pay yenip bitecek, Kel Bektaş'ın payına dokunulmayacaktı.

Güneşin alt çizgisi, dağın çizgisine değmişti. Kır Abbas'ın zaten kırmızı olan sakalları, kırmızı olan yüzü, günün kırmızı ışıklarıyle daha bir kırmızılaşıp sırmalanıyordu.

Yeşer, sol elini kaşının üstüne koymuş, batan güne bakıyordu. Dedesinden kopmuş, kendi dünyasına dalmıştı şimdi.

«Merhaba Abbas emmi.»

«Merhaba Irıza.»

Bir süre sessiz kaldılar.

«Kel Bektaş komşuya katılmıyor mu Abbas emmi?»

«Bilmem Battal!»

«Niçin koruyorsun payını madem?»

«Onu da bilmem!»

Battal bir gülecek oldu:

«Yahu Abbas emmi, öyle lâf konuştun ki, onu bilmem. bunu bilmem, kim bilecek bunu pekey?»

«Heralda kendisi bilecek! Ben herkesin işini bilirim. •nunkini bilemem! Onun işini bilmek zor...»

Değneğini, önündeki asmanın dibine pısmış bir kaplumbağaya dokundurdu Kır Abbas: «Zor!..» dedi.

Yeşer; Battal'ın, Rıza'nın yüzlerine baktı:

«Cor!..» dedi birden.

Yukarıdan kurul üyeleri geliyordu.

«Sorarız kendisine!» dedi Battal. «Öyle ya, içinden ayrı bir "din" güdüyorsa belli eder; biz de anlamış oluruz...»

«Sorun... ben karışmam...» dedi Kır Abbas.

Üyeler geldiler:

«Merhaba Abbas emmi.»

«Merhaba Ali.»

«Merhaba Abbas emmi.»

«Merhaba Veli.»

«Merhaba Abbas emmi.»

«Merhaba Hasan.»

«Merhaba Abbas emmi.»

Kır Abbas: «Merhaba Bektaş!» dedi.

Battal, çobanların hâlâ korumaya çalıştığı paya baktı:

«Komşudan ayrılma Bektaş!..» dedi.

Bektaş başını eğdi, sustu.

«Şu kara toprağın üstünde acı tatlı her günümüz barabar! Fırtınalı günlerde de el ele versek eyi olur...»

Bektaş başını kaldırıp asmalara baktı. Yapraklarında günün son ışıkları parlıyordu. Konuşmadan uzun uzun baktı. Bütün öteki paylar yenmiş yutulmuş, hayvanlar kendi payını çevirmişlerdi. Daha fazla susmak zor oluyordu...

Çobanlar danaları buzağıları zor tutuyorlardı.

«Komşudan ayrılma Bektaş, ayrılma arkadaş!..»

Bektaş, Battal'ın yüzüne baktı. Üyelerin, Kır Abbas'ın yüzüne baktı. Yukarıda, talvarın dibinde kümelenmiş köylülerine üzgün üzgün baktı:

«Ayrılmıyorum ben komşumdan...» dedi. «Ben ayrılmıyorum, emme siz beni ayrılmış biliyorsunuz!..»

Kır Abbas Yeşer'i çekti kolundan. Değneğini havada sal ladı: «Madem öyle, yörüyün yeğenlerim, Yörü Kel yeğen! Yö rüyün inlerimize gidelim...» dedi.

Rıza çobanları çağırdı.

Hep birlikte çekilip talvarın yanına vardılar.

Hayvanlar hemen Bektaş'ın payına doldu.

Talvarın dört yanı taş gibi bir sessizlikti. Konuşan, kıpır dayan yoktu.

Kadınların kimisi çökmüş, kimisi büzülmüştü. Kimisi titi riyor, kimisi korkuyordu. Kimisi üşüyordu.

Kır Abbas, yüzlerce, binlerce gece başında yattığı talvarı tahtalarına, direklerine baktı:

«Yıkın bunu!» dedi. «Yıkın da ağaçlarını alın...»

Battal, birkaç delikanlıya işaret etti: «Yıkın!»

Sonra Kır Abbas'a döndü:

«Kuyuyu da dolduralım mı Abbas emmi?» dedi.

Kır Abbas düşündü. Zorlukla konuşuyordu:

«Kuyu hökümete bir armağanımız olsun!» dedi.

Kuyuya doğru birkaç adım attı:

«Armağanımız olsun!..» dedi.

«Oşsun!..» dedi Yeşer.

Birden, «Yavrularım! Yavrularım!..» diye bir çığlıkla Hörü ebe çıktı köyden doğru. Bükük beliyle ağır ağır geliyordu... Ben size demedim mi yavrularım? Şunun şurasında kasıma ne kaldı? Yarın ak karlar yağar, gamınızı, bununuzu yur yıkar, pampak eder... Üzülmeyin, ağlamayın yavrularım!..»

Sesi derin bir kuyunun dibinden gibi geliyordu.

Daha yaklaşır yaklaşmaz Kel Bektaş bağırdı:

«Sust Hörü ebe!» dedi. «Kapat!..»

«Sus deme bana Kel yavrum, ben buraya sizin gönlünüzü yükseltmek için geldim. Sus deme! Yarın size Hazratı Ali bubamızın bağlarından öyle gözel bağlar ayırtacağım ki, her cins üzüm olacak içinde... Asmalarda yaz kış desti gibi salkımlar

sallanacak... Öyle bağlar ki, ne görülmüş, ne duyulmuş yavrularım!..

Kır Abbas da bağırdı:

«Hörü ebe sust! Bağ mağ hacat değil artık bize!» dedi.

«Susayım Kır Abbas, susayım gözünü sevdiğim...»

«Şuş...»

Ortalık yavaş yavaş kararıyordu.

Gün batısının kırmızılığı gidiyordu.

Battal: «Birezden malları toparlayıp gelirsiniz. Biz gidelim.» dedi çobanlara.

Ağır ağır yürüdüler.

Musallanın yanına gelince Rıza, Battal'a sokuldu:

«Ayrıca tellâl çağırmaya nüzüm kalmasın, komşuları birez durduruver şurda!» dedi.

Battal kolunu kaldırdı:

«Bir takka komşular, bir takka!..» dedi.

Rıza: «Komşular, yarın okulu açıyorum, oğlanları kızları yuyup yıkayıp erkenden yollayın. Kitaplarını, kalemlerini ben sağlarım, paralarını yollarsınız...»

«Tamam mı Irıza, bu kadar mı?»

«Tamam, bu kadar.» dedi Rıza.

Kır Abbas yürüdü:

«Haşşöyle yeğenlerim, haşşöyle yavu! İşinize bakın be!..» dedi. «Toplayıp çocukları, verin ellerine birer kalem, sivreltip sivreltip yazsınlar... Bakın, güzlüklerin de vakti geliyor. Bugün yarın yağmurlar yağar. Sabanlarınızı hazır edin. Öküzlerinizi dikkatli yemleyin... Koç katımının da günü geliyor. Yağlı ekmekleri, yumurtaları pişirip taşırıp kızları koçları süsleyin. Seyranlı'ya çıkar, lokmalarımızı bölüşürüz. Çobanlarımızın sırtlarını yeper, gözlerini öper, koçlarımızı koyunlarımıza katarız. Üzmeyin kendinizi...»

Cennet karı yanı başından yürüyordu.

Gelini Senem bir adım kadar ardından geliyordu:

«Emme buba, bakmışın gene bir kutu düşmüş havadan?»

«Düşsüüüün, düşsün kızım!.. Bir dene değil, bin dene düş-

sün! Dokunmayıveririz! Aklımız mı yok? İnsan dediğin bir kere yanılır. Bir daha yanılmayıveririz...»

«Yayılmayıveyiyiz...» dedi Yeşer ince sesiyle.

Bütün komşular gülüştüler.

Cennet karı:

«Ömürlerin uzasın gıı! Gı senin dilin hep böyle yava mı kalacak?» dedi, torununu Kır Abbas'ın elinden aldı. kucakladı. «De bana, hep böyle yava mı kalacak?» Öptü.

«Yava kayacak...»

Bir daha öptü.

Dağılıp evlerine geldiler.

Kır Abbas çıktı, hayat sekisine oturdu:

«Çabuk, sufrayı kurun, acıktım...» dedi. «Çok acıktım. Sovulcanlarım ötüyor...»

Bulgurun pişmesi, ayranın hazırlanması uzun sürmedi. Güle şakalaşa bir yemek yediler.

Cennet karı: «Ooooh!.. Oh!.. Dünya varmış! Komşular, dünya varımış!..» diye bağırdı.

Tam sofra kalkacağı zaman:

«Eyvah, bir şey unuttum!..» dedi Kır Abbas.

Cennet'in yüreği oynadı yerinden:

«Ne var gene? Ne unuttun?»

«Hay çomak çıkası aklım! Çobanlara diyecektim ki, yeğenlerim, sabahleyin malları bir daha sürün, Purluğun işi eyice tamam olsun...»

Cennet'in yüzüne bir rahatlık geldi:

«Aman dur! Aman bu kadar olsun! Sabah erken kalkar söylerim ben. Otur da keyfine bak şimdi!» Kalkacak gibi davranmış kocasının dizlerine bastı: «Ipırât otur şimdi...» dedi.

«Pekey bakalım Cennet efe!» dedi Kır Abbas, oturdu.

Ne zamandır kuruyordu. Bir bu eksik kalmıştı. «(Tuuuh!)» diyordu kendi kendine. «(Bir işi yaptın mı tam yapacaksın! Eksik yapmayacaksın...)»

Şafak sökerken kalktı. Poçusunu, kuşağını bağladı. Nalınları taktı ayaklarına.

Ocağı tutuşturmaya çalışan karısına yanaştı:

«Cennet!» dedi.

«Söyle Abbas.»

«Bu anasını sattığımın vakti geçmiyor, ben gidiyorum!»

«Nere gidiyorsun?»

«Purluğa gidiyorum!.. Sen çobanlara söyleyiver. Yaptık bir iş, tamam yapalım. Unutma...»

Değneğini aldı eline gitti.

Cennet karı güldü ardından: «(Eyi ki çocuk uyuyor! Onu da götüreceğim diye tuttururdu erkenden!..)»

Köyden çıktı. Mezarlığın yanından, tozlu yoldan yürüdü. Mallar yolu pislemişlerdi dün akşam...

Uzaklarda, Babas, Kumartaş köylerinin ardındaki dağların başına gün vuruyordu.

Purluğun çevresindeki hendek yıkılmış, neredeyse yitmişti. «(Çok dayanmaz zati...)» dedi. Devrilmiş kapıya basıp içeri gridi. Çubuklar sırıtıp sırıtıp kalmışlardı. Her yer hayvan pisliğiyle doluydu. Bağlar bağlıktan çıkıp gitmişti iyice...

Sağına soluna bakınırken birden durdu:

«Ulaaaaaan!!.. Ulaaaaaan!!!.» dedi.

Hayretler içinde kaldı. Her yer kaplumbağa idi!

Her yaştan, her nakıştan, yüzlerce, binlerce; sayılmayacak kadar çok kaplumbağa; genç, koca, yavru; yenip bitmiş bağlarda, birer kazık haline gelmiş asmaların diplerinde, toprağın çıplak yüzünde, yürümeden, kıpırdamadan, şaşırmış gözlerle bekleşiyorlardı. Üstlerinden yeşil yorganları alınmış gibiydi.

Gitti, birkaç tanesinin yanı başına çöktü.

Elini teknelerine sürdü, okşadı...

«Ne gözel ürediydiniz! Her gün, her hallarınızı görüyordum! Tatlı tatlı taklaşıyordunuz! Toprağı eşip yumurtluyordunuz. Yumurtaların üstünü örtüp ardınıza baka baka, yan yana çekip gidiyordunuz. Purluğun bir süsü, bir nakışıydınız. Onca zaman barabardık. Hiç birinize bir kötülüğüm olmadı. Hiçbinizi bağlardan dışarı atmadım. İki deneciğinizi, iki yavrucuğu sadece... onları da torunlarımın beşiklerine taktım, dünya âlem biliyor... Şimdi ne olduk böyle? Esti bir karayel, emme nerden esti, kim estirdi? bilmiyorum. Biliyorum emme bilmiyo-

rum!.. O kadar deyim de anlayıverin! Yalnız ben estirmedim, biz estirmedik! Bir yanlışlık deyelim, bir yanlışlık oldu. Ne yapalım, oluyor! Yolda giderken kamyonlar bile devriliyor... Bizi affedin... Hökümeti de affedin... Böyle bir hökümetimiz olduğu için bizi yeniden affedin... İşte böyle benim tekneli dayılarım!.. Bundan böyle hiçbir boka karışmayacağım! Bundan böyle iki adım olacak: Biri "Gel", biri "Git"!.. Gel derlerse geleceğim, git derlerse gideceğim. Ver 5 kuruş vergi, al 5 kuruş vergi... İşte böyle! Görüyorsunuz benim de halimi! Nasıl dinim imanım gevriyor, nasıl tırnaklarımı yiyorum! Nasıl gözlerimden kan geliyor, görüyorsunuz. Emme başka demem: Sebep olanlar kebap olsun! Sebep olanlara göz yumanlar da kebap olsunlar! Bundan sonra tüfeğim doludur, sakın elime geçmesinler, sakın yolumun üstüne çıkmasınlar... Bu kadar bilir, bu kadar derim... Başka bilmem, başka demem...»

Usulca kalktı. Değneğine dayana dayana, bekleşen kaplumbağaların aralarında gelişigüzel dolaşmaya başladı.

Çobanlar sığır hergeleyi sürüp gelene kadar bütün Purluğu, bütün kaplumbağaları dolaştı. Değneğiyle sırtlarına dokundu. «Bizi affedin, hökümeti affedin...» dedi.

Çobanlar sığır hergeleyi Purluğu doldurunca, aralarından çıktı, kuyunun başına doğru yürüdü. Boş boş baktı ortalığa. Eli kıçındaydı gene. Bir kibrit çaksan yanacak gibiydi gene.

Çobanlardan biri:

«Çok kaplumbağa var yavu Abbas emmi!» dedi.

«Vardır yeğenim!» dedi usulca.

Öteki çoban:

«Üzümü çok severmiş bu namussuzlar!» dedi.

«Severler yeğenim!..»

«Emme sırtlarının nakışı... çok güzel değil mi emmi?»

«Bir yağmur yağsa da güzlüklere başlasak!» diye lâfı sapıttı Kır Abbas. Havadan yağmurdan konuşmaya çalıştı.

Hayvanlar hâlâ yiyecek bir şey buluyorlardı. Asmaların kalan uçlarını, kabuklarını kemiriyorlardı.

Güneş ağır ağır yükseliyordu.

Birden çobanlardan sıkılmaya başladı. Çekip gitmeyi dü-

şündü. Kaplumbağalara baktı: «(Gitmem!)» dedi. «(Ben gideceğime, onlar gitsin! Neye gidecekmişim?..)»

Gözleriyle sığırları taradı:

«Yeğenlerim! Haydin artık!» dedi. «Sürün malları!..»

«Konuşuyorduk be Abbas emmi?»

«Yok *yok, haydin bakalım...*»

Çobanlar boyunlarını büküp:

«Hoooo'ha!..» dediler. «Hoooo'ha!.. Hooooo'ha!..»

Malları Purluktan çıkarmaya başladılar.

Gene Tozak kırına doğru gidiyorlardı.

Geçtikleri yerde hendek dümdüz oluyordu.

«Hooooo'haa!.. Hooooo'haa!..»

Epey açıldılar, sonra sığırı hergeleyi seçtiler.

Güneş biraz daha yükseldi.

Kaplumbağalar ısınıyordu.

Yavaş yavaş kıpırdamaya başladılar. Kırış kırış boyunlarını uzatıp bakıyorlardı. Ortalığı kollaya kollaya yürüyorlardı.

«Gidiyor musunuz gayrı? Göçüyor musunuz? Göçün, göçün anasını satayım! Gidin buralardan! Kış gelmeden, eyice soğuklar bastırmadan gidin, yurdunuzu yuvanızı bulun. Buraların tadı tuzu kalmadı görüyorsunuz!..»

Gitti, ovacık yolunun üstündeki bayıra oturdu.

«Gidin!.. Güle güle... Güle güle...»

Elini salladı. Başındaki poçuyu çıkarıp salladı.

Tozak kırı ıssızdı. Oraya buraya yayılmış sığırlar, kırın yüzünden kara benecikler gibi kıpırdayıp duruyorlardı.

Kır Abbas bir süre oturdu, kaplumbağalara baktı.

Birden, aşağıdan, tam Yüzbir'in oradan üç kamyon kıvrıldı Köye gelen patikaya girdi kamyonlar...

Tozuta tozuta geliyorlardı.

Yaklaştıkça daha iyi seçiliyorlardı.

Üzerleri insan doluydu. Hışım gibi geliyorlardı.

Çok geçmeden, hemen köye girdiler.

Kimdiler, neciydiler? Yerinden kalkıp gidecek oldu. Bir bakacaktı. «(Bana ne?)» dedi, oturdu yerine. «(Kimse kim, ne-

ciyse neci?..)» Başını önüne eğdi. «(Yaklaşmam ki! Gelen belâyı üzerime almam ki!..)»

Hendeği aşmaya çalışan kaplumbağalara baktı.

Hendeği aşmak zor değildi artık.

Küçük adımlarıyle aşıp aşıp gidiyorlardı.

Doğuya, batıya, kuzey güneye, dört yöne dağılıyorlardı. Başka çare kalmadığını hemen anlamışlardı.

«Gidin, bir an önce gidin! Güle güle!.. Güle güle!..»

Biraz sonra kamyonlar gürüldeyip geldiler.

Kamyonlarda yanıp kavrulmuş köylüler vardı. Üst başları perişandı. Gürültüyle, şamatayla dikeliyorlardı kamyonların üstünde.

Ortalığı bir toz, bir duman, arka boru dumanı aldı.

«(Çok pis kokuyor, çok pis!..)» dedi Kır Abbas içinden.

Önceki kamyonun şoför yerinden malmüdürü atladı. Yazlık hasır şapkası başındaydı. Cam gözleri parlıyordu.

Yürüdü. Devrilmiş kapıya basıp içeri girdi.

İki üç adım attı. Kaldı. Dikildi kaldı orada.

Ellerini kalçalarına koydu, uzun uzun baktı.

Kamyondaki köylüler:

«İnelim mi Müdür beeey?..» diye bağırdılar.

Tel saplı gözlüğünü çıkardı, camlarını sildi. Yeniden taktı.

Kaplumbağalar kaçar gibi uzaklaşıyorlardı.

Uzun uzun baktı Purluğa: «(Çok kaplumbağa varmış! Gidiyorlar...)» dedi içinden.

İki üç dakika sonra Battal geldi üyeleriyle. Malmüdürünün iki yanına dikeldiler.

Kamyondaki köylüler azıtıyorlardı:

«Bağlar bozulmuş, gördün değil mi Müdür beeeeey?..»

Malmüdürü döndü, muhtara, üyelere baktı:

«Demek böyle ha?» dedi.

Battal seslenmedi.

«Demek böyle?»

«.....»

«Ne zaman yaptınız bunu?»

Battal gene seslenmedi.

«Ne zaman yaptınız? Söyleyin!»

«Kim? Biz mi?» dedi Battal. «Bizim hiçbir şeycikten habarımız yok ki Müdür bey!»

Kızdı:

«Nasıl yok? Siz yed'emin değil miydiniz? Nasıl yok?»

Kır Abbas duramadı. Usulca kalktı yerinden. Kamyonların arasından geçti. Yanlarına geldi:

«Şu Gökkaya'nın ardında cinlerin köyü var Müdür beyim! Cinler gelip yaptı bunu! Ben düşümde gözümle gördüm! Bu cinler var ya, çok kötü bir şey bu cinler! Bu cinlerle kimse baş edemez valla! Karılı kocalı geziyorlar kırlarda. Ayakları, dişleri var. Mala cana, dahi insana zarar veriyorlar. Bu cinlerin elinden kurtulmak çok zor Müdür beyim! Sen uyurken gelip bastırıyorlar. Yani ancak düşünde görebiliyorsun...»

Halbuki karışmayacaktı.

Malmüdürü öfkeyle baktı Kır Abbas'a:

«Konuşursun!..» dedi.

«Sana yalan borcumuz yok Müdür beyim! O cinler hep bana görünürler. Yapacaklarını edeceklerini bana habar verirler. Emme düşümde habar verirler, ben de bir şey yapamam. Yani durum bundan ibaret oluuuup... İslâmın şartı da inanmak olduğundan, ister inan, ister inanma!»

Karışmayacaktı...

Malmüdürü yürüdü:

«Bunun hesabını sorarım sizden! Karakolda bülbül gibi söylersiniz...» dedi yürürken.

«Karakola çektirmekle insan bilmediğini bilir mi? Ayıptır böyle lâflar! İşte doğruyu söylüyorum: Düşümde bana göründü onlar! Sonra gelip bağları böyle böyle yaptılar. İslâmın şartı inanmak! Sen buna inanacaksın müdür beyim. Karakol akkol lâfını bırak...»

Malmüdürü kamyonun kapısını açtı, yerine geçip oturdu. Kapıyı da tak kapadı. Kamyon yürüdü.

Arkadakiler öndekini izlediler.

Gene bir dünya toz, bir dünya duman.

Uzaklaşıp gittiler.

Kır Abbas kıpırdamadan baktı arkalarından.

Köylüler de kıpırdamadılar.

Kamyonlar Yüzbir'i geçtiler. Çandır kıvrımına doğru hızlıca gidiyorlardı. Ankara'ya giden şosa ıssızdı...

Birden bir gelinböceği çıktı ortaya. Kır Abbas'ın değnek tutan eline kondu. Kırmızıydı! Kara benekliydi! Ufacık bir şeydi. Kanatlarını indirip kaldırıyordu.

Kır Abbas yumruğunu çözdü, elinin sırtına aldı böceği. Elini havaya uzattı.

Gelinböceği, işaret parmağının sırtından yürüdü. Parmağın ucuna kadar geldi. Sonra birden uçuverdi.

Kır Abbas:

«Haha!.. Haha!..» diye güldü. «Haha!.. Uçtuuuuu!..»

Küçücük gözlerini açıp kapatıyor, çocuk gibi gülüyordu.

Kaplumbağalar, adımlarını açа açа, doğuya batıya, kuzeye güneye, dört yöne dağılıyorlardı. Bitip tükenecek gibi değillerdi. Habire çekiliyorlardı.

Epey bir süre geçti! Kır Abbas yeniden Gökkaya'nin dibine geldi oturdu. Oturdu, kıpırdamadı. Muhtara, üyelere aldırmadı. Aldırsa ne yapacaktı? Kalkmadı yerinden. Kalksa ne yapacaktı? Kalksa, iki adım atıp düşeceğini sanıyordu. Dünya, göz alabildiğine bir boşluktu şimdi. Ama çok sürmedi. Yeşer aklına geldi koşarak. Serçe kuşları gibi gülüp şakıyordu torunu. Sıçrayıp başına çıkıyordu dedesinin. Ağzından burnundan üfleyip içine serinlik veriyordu. Yeşer gerçekten yanındaymış gibi ellerini yana açtı. Yoktu. Orada öyle yapayalnızdı. Başını hiç başka yere çevirmeden hep kaplumbağalara, onların insanı ağlamaklı eden gidişlerine bakıyordu. Ufacık adımlarıyle kol kol uzaklaşıyorlardı. Öndekilere yetişemiyorlardı.

Neden sonra başını kaldırdı Kır Abbas. Tozak kırı önü sıra uzanıyordu. Bomboştu. Ekini dikini yolunmuştu. Sığırı sıpası çekip başka yerlere gitmişti. Kırın alt ucundan Ankara yolu geçiyordu. Daha ötede Babas, Kumartaş köyleri seçiliyordu. Evlerin üstüne gün vurmuştu. Saysan sayılacak kadar yakın görünüyordu evler... Tozak kırı, koca yeryüzünün üstünde, gene bin yamalı bir yoksul yorganıydı. Öyle küçük, öyle daracıktı. Eğri

büğrü çizgilerle, ufacık üçgenlere, dörtgenlere bölünmüştü. Eski, tâ ebesi gününün Tozak kırıydı. Üstünde hiçbir şey olmamış, yıllar gelip geçmemiş gibiydi. Köyden Yüzbir'e inen patika ip gibi bir çizgiydi. Giden kamyonların tozu çoktan yatışmıştı. İn cin yoktu artık. Gelip giden de yoktu şimdilik...

«Kalk gayri Abbas emmi!» dedi Battal. Gelip başına dikeldi. «Mıhlandın kaldın kuru yere! Kalk da gidelim...»

Battal'ın geldiğini görmemişti. Sesini duyunca belinler gibi sıçradı. Doğrulup kalkmak için ellerini toprağa koydu. Titriyordu. Battal eğilip koluna girdi. Değneğini eline verdi.

Kır Abbas, «Kalkayım yeğenim, kalkayım! Emme dur, kendi gayratımla kalkayım...» dedi.

Sendeleyerek kalktı. Battal'ın kolunda dört beş adım yürüdü. Sonra durdu. Dönüp Purluğa bir daha baktı. Birkaç kere yutkundu bakarken. Gözleri Tozak kırına kaydı. Issız kırı bir ucundan öbür ucuna taradı:

«Ne çile be Battal! Emme çekiverdik ha!» dedi. «Dağ taş dayanamazdı yeğenim, biz dayandık!» dedi, sonra ekledi: «Daha da dayanacağımızdan başka!..»

Dönüp yürüdüler.

Battal, tarlada sabanı iter gibi Kır Abbas'ı köye doğru, öne öne itiyordu...

İkisi birlikte yürüyorlardı.

«Dayanıyoruz Abbas emmi!» dedi Battal. «Bakalım nere kadar dayanacağız? Bakalım gücümüz nere kadar yetecek?..»

Kır Abbas, kolunu Battal'ın kolundan kurtarıp değneğini yere vurdu:

«Sonuna kadar Battal, en sonuna kadar!» dedi «En sonuna kadar her çileyi çekeceğiz yeğenim!.. Hemi de sanma ki çektiklerimiz boşa gidecek...»

Yürüyüp *musalla* taşını geçtiler.

Az sonra köyün balçık evleri başladı.

Köy kurulunun öteki üyeleri önden yürüyüp evlerine dağılmışlardı. Rıza, okulun önünde Kel Bektaş'la konuşuyordu. Kır Abbas'la Battal'ın geldiklerini görünce bıdırtıyı kesip Bektaş'ı savdı, usulca okula girdi. Bebeleri toplayıp derse başla-

mıştı. El ele tutturup köy içinde gezdirmedi, Purluğa filân da getirmedi bu güz. Öyle başlayıverdi.

«Bu çektiklerimiziiii...» dedi Kır Abbas, Battal'ın kolunu sıktı, «toparlayıp birem birem, en unutulmaz yerlere yazacam! Yazacam anasını satayım!..»

Başını çevirip baktı. Battal'ın yüzünde inceden bir gülme titreyip duruyordu. Gülmenin altında, «Nere yazacan da, nasıl yazacan?» diye bir soru vardı.

«Yazarım ben!» dedi Kır Abbas. «Alırım bebeleri Irıza'nın elinden, toplarım hepiciğini dizlerimin dibine, türkü belletir gibi, kafalarının en ıssız yerine, en sessiz yerine yazarım bu çektiklerimizi!.. Fıs fıs fıs kulaklarına yazarım. "Biz çektik siz çekmeyin hey kızlar oğlanlar!" derim. "Biz emmi dayı, konu komşu, karı koca hep biribirimizle takıştık da başımıza çöken belâları defedemedik! Siz takışmayın! Verin sırt sırta, tutun el ele; her hakkınızı hak edin, bizim çektiklerimizi çekmeyin!" derim... İşte böyle yazarım!..»

Okulun önünde durdular.

«Haydi yeğenim Battal!..» dedi Kır Abbas. «Hadi sen git! Evine git yeğenim, işine gücüne bak! Ben de Irıza'nın okula gireyim. En arka sıraya oturup bebeleri seyredeyim. Haydi yeğenim!..» Değneğini koltuğuna kıstırıp kapıya tık tık etti.

Battal, yaşlı adamı bir kere daha süzdü. Gülecek oldu, boğazına bir şey takıldı, gülemedi.

Ankara, 1962-1966

Fakir Baykurt'un devlet ve halk ilişkilerini en çok kurcaladığı roman budur. Sayfalar boyu okuyacağınız, Türk halkının bilinçaltıdır. Onun hasretleri, nefretleri, onun dile gelmemiş ihtiyaçları, onun istediği düzen... Üzülerek okuyacaksınız. Ve sorumluluk duyacaksınız.

Fiyatı 25 Lira